

1937

VODNIKOVA PRATIKA

Ali Vas nadlegujejo podgane?

Raxon

USMRTI ZANESLJIVO VSE PODGANE

Ljudem in domačim živalim zajamčeno neškodljiv.

Se uporablja v mnogih državah z največjim uspehom.

V prometu se nahajajo različni preparati, ki jih same ali pomešane med hrano uporabljajo za vabo podganam. Žal pa ne izpolnjuje vsak preparat glavnega pogoja, da bi bil ljudem in domačim živalim neškodljiv. Eno sredstvo pa, ki so ga priznani strokovnjaki odlično ocenili, je naš „RAXON usmrti vse podgane“, ki zajamčeno učinkuje bodisi pri hišnih, poljskih ali vodnih podganah.

Prednosti RAXONA so sledeče:

1. RAXON deluje 100 % tno.
2. RAXON ima skoraj neomejeno trajnost.
3. RAXON jamči za štedljivo in zato ceneno porabo.
4. RAXON se uporablja z lahkoto in brez truda.
5. RAXON je ljudem in domačim živalim relativno neškodljiv.
6. Prosta prodaja RAXONA je dovoljena z rešenjem Ministrstva

za socialno politiko in narodno zdravje, san. odd. S. Br. 10231 z dne 14. maja 1936.

Steklenice s škropilko že od Din 15.— naprej!

Skrbite, da bo Vaš dom brez mrčesa

s sredstvom

Krixon

USMRTI VES MRČES!

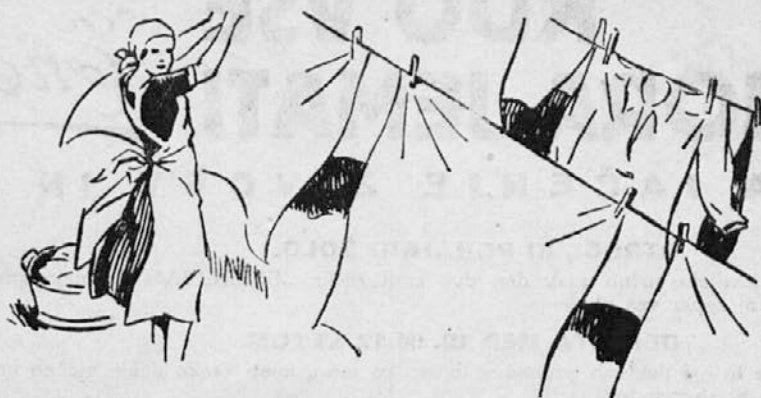
V PRŠILNI TUBI DIN 7.-

kot ruse, ščurke, mrčes v kuhinjah in kletih, mravlje itd.

Samo bitja teme se boje svetlobe!

Kolkokrat, draga gospodinja, ste se že spomnili na gornji pregovor, ko ste pri čiščenju in snaženju doma opazili „neprijetne sstanovnice“. Če tudi Vas nadleguje mrčes kot: rusa, švabi, ščurki, črčki, kletni prašički, stonoge, mravlje, kletni polži, kantaridke (špan. muhe) itd., potem je to Vam gotovo najbolj neprijetno. Ne samo skrb za red in snago v hiši, temveč predvsem skrb za zdravje in udobnost Vaših svojcev nalaga vsaki skrbni gospodnji dolžnost, da postane nelizprosen sovražnik vsega mrčesa. Ne belite si glave, draga gospodinja. Znanstveniki in strokovnjaki, v svesti si svojih visokih nalog, ki jih morajo vršiti v službi higijene današnjega časa, so Vam prihranili skrb za red in snago v hiši. Proti naštetemu mrčesu uporabite najboljšo sredstvo KRIXON, ki se je v vseh slučajih odlično in presenetljivo uspešno obnesel. Praktična pršilna tuba (zašč.) Vam omogoča najudobnejšo uporabo, ki si jo morete zamisliti. Z okroglimi ali ovalnimi kartonastimi škatlami pridete le težko v razpoke, luknje in prehode, v skrivališča in gnezdišča mrčesa. Pri naši priročni pršilni tubi ne rabite drugih pršilnih priprav. Že s tem si prihranite stroške!

Kaj misliš, ali nama bo ostalo vreme zvesto?

„No saj veš, s sv. Elijem se ni za šaliti. Kako vendar blešči sonce!“

„Saj to ni sonce, to je moje perilo!“

„Ali je to mogoče — kako je samo postalo tako belo!“

„Odkar uporabljam za pranje Schichtovo terpentinovo milo, je vedno tako. Tudi najtrdo vratnejša nesnaga se razkroji v obilni peni tega izvrstnega mila, katero tako prijetno diši po mladem smrekovem gozdu!“

SCHICHT^{ovo}

TERPENTINOVNO MILO

... in za namakanje Ženska hvala

KDO VSE MORA JEMATI

Energina

ZA JAČENJE ŽIVCEV IN TEKA?

OTROCI, KI POHAJAJO ŠOLO.

Ako jemljejo redno vsak dan dve mali žličici „ENERGINA“, ostanejo zdravi in so močni ter odporni zoper vsa obolenja.

DEKLETA MED 12. IN 17. LETOM

ker je to pri dekletih prehodna doba, ko mora imeti vsako dekle močno in zdravo kri, krepke živce in izboren tek.

VSI MALOKRVNI IN BLEDI

naj jemljejo „ENERGINA“, ker jim v krvi manjka železa.

DEKLETA IN MLADE MATERE.

„ENERGINA“ jači kri, živce in tek. Mladim materam daje „ENERGINA“ močno in hranjivo mleko.

VSI, KI NIMAJO TEKA. „ENERGINA“ jim napravi tek.

MALARIČNIM OSEBAM

toplo priporočamo „ENERGINA“. „Energina“ Vas varuje, da ne obolite za malarijo. „ENERGINA“ Vas naglo popravi po malariji.

STAREJŠIM OSEBAM

„ENERGINA“ jači kri, živce in tek. Krepi jim duha in telo.

„ENERGINA“ je zelo dobrega okusa, vsi ga radi jemljejo.

„ENERGINA“ se dobiva v lekarnah v poliliterskih steklenicah. Steklenica Din 35.— Kjer ni na razpolago, naročite na naslov

LABORATORIJ „ALGA“, SUŠAK

Posljemo po povzetju 3 steklenice „ENERGINA“ za Din 110.—; 6 steklenic „ENERGINA“ za Din 220.— in 1 steklenico zastoj, 12 steklenic za Din 440.— in 2 steklenici zastoj.

V A R U J T E S E H R I P E !

Spremembe letnih časov prinašajo s seboj razna nerazpoloženja in razne bolezni. Za mnoge teh bolezni lahko trdimo, da so sezonske. Med te bolezni spada tudi hripa (španska).

Za preprečenje obolenja za hripo oziroma za zdravljenje hripe imamo različna sredstva. V prvi vrsti higieno telesa, desinfekcijo, zračenje stanovanja, uradov, izpiranje ust, masažo telesa in varovanje telesa pred vlago.

Pri hripi ali, kakor jo mnogi imenujejo, španski, je poleg drugega priporočljiva tudi lahna masaža s splošno znanim sredstvom za masažo „ALGO“.

Z „ALGO“ se navadno masiramo v postelji in to tako, da namočimo robec z „ALGO“ in nalahno masiramo hrbet, roke, noge in vrat.

To lahko masiranje zmanjša bolniku bolečine, bolnik se počuti takoj osveženega in krepkejšega in spi po masaži zdravo in lahko spanje. V takih primerih se je vedno priporočala masaža in vsakdo se lahko spominja, da so to včasih delali z različnimi drugimi sredstvi: domačim kisom in žganjem. Danes pa se uporablja in priporoča splošno znano domače sredstvo „ALGA“, ki se dobi povsod za Din 12.— steklenica.

Reg. pod br. 18.117/32

Bodočnost je za Vas neznana dežela

Če hočete spoznati Vašo življenjsko pot, ne oklevajte, ampak pišite astrologu, ki bo nezmotljiv in zanesljiv vodnik Vaše življenjske sreče.

Gotovo se Vam je že dogodilo, da ste prišli v neznane kraje, kjer niste poznali cest in poti. V takem položaju se niste prepustili golemu slučaju in predali temni negotovosti, temveč ste povpraševali kakega domačina, da Vam pokaže, kod in kam? Zakaj bi ne povprašali, kadar gre za Vaše najbolj zaželeno spoznanje, za Vašo bodočnost? Zakaj tavate v negotovosti in trdovratno hodite po neznanih potih življenja, ko bi pa vendar radi dosegli srečo, ljubezen in blagostanje. Nevarnost pa je, da vse to zgrešite in Vam sreča uteče zadnji hip. Tu Vas morda čaka bogata, ljubeča žena, tu Vas čaka kariera, blagostanje. Vi pa se trdovratno držite svojih navad.

Loterijski uspehi se Vam umikajo! Zakaj pa izbirate slabe številke in igrate v nepovoljnem času?

V takih velevažnih momentih se prepuščate golemu slučaju in njegovim kapricam. Namesto da blodite v negotovosti, nejasnosti in ugibanjih, pišite astrologu in ga vprašajte za nasvet. On je poklican, da Vam bo odkrit in zaupen vodnik Vaše sreče.

Zahtevajte od njega Vašo življenjsko prognozo, da boste spoznali smeri Vaše bodočnosti in šli po tej poti sreči in uspehom nasproti.

Spoznali boste jasno in natančno to, kar morate storiti za blagor in uspeh pri vseh delih in podjetjih ter pri Vaših odločitvah.

Grafoški bureau Vam pokaže v Vaši življenjski prognozi pot do Vaše sreče in Vam namenjene usode.

Vsak dan nam pošta prinaša dokaze našega dela in zahvale naših klientov. Prosim čitajte:

„Za vsebino Vašega cenjenega dopisa, z ozirom na studij mojega življenja in moje psihoanalize, se Vam najpriskrbeje zahvaljujem. Vsa Vaša posvarila in nasveti so za mojo bodočnost življenjsko važni. Sem zelo presenečen, ker se vse Vaše napovedi izpolnjujejo. Čudim se samo, kako ste mogli podati tako točen opis mojega prošlega življenja in mojih neuspehov. Sedaj vem, ko so se začele Vaše napovedi izpolnjevati, kdo je moj vodnik na moji bodoči življenjski poti. Da Vam pismeno izrazim zahvalo, me je napotil tudi loterijski uspeh, ki sem ga dosegel v prošlem kolu loterijskega igranja. Zahvaljujem se Vam za Vaše delo, Vam vedno hvaležni — Jernej Kavčič, dipl. tehnik, Maribor.“

Pišite brez odloga, pošljite še danes Vaš rokopis in rojstni datum ter 30 Din kot honorar za Vašo psihoanalizo in skico Vaše življenjske prognoze

Stalna in točna adresa se glasi:

GRAFOŠKI BUREAU — CELJE
POŠTNI PREDAL 106

REVMATIČNIM

se vedno priporoča masiranje

Za masažo je najboljša

ALGA

BOLEČINE IN TRGANJE

Starci in starke!

V Vaših starih dneh trpite največ od bolečin reumatizma. Natrite vsaj enkrat na dan Vaše izmučene žile s preparatom ALGA. Občutili boste prerojenje, občutili veselje do življenja in svežost

**v kosteh
v sklepih
v mišicah
v zobeh
v glavi**

ublažuje takoj

ALGA

ZA MASAŽO

ALGA se dobiva povsod, 1 steklenica Din 12.—. ALGA ZA MASAŽO

LABORATORIJ „ALGA“, SUŠAK

4 steklenice „ALGA“ Din 60.—

8 steklenic „ALGA“ Din 104.—

14 steklenic „ALGA“ Din 164.—

25 steklenic „ALGA“ Din 264.—

»JUGOČEŠKA«

jugoslovensko-češka tekstilna
industrija d. d. v KRAJNJU

proizvaja

barvano in tiskano blago iz
bombaževine in umetne svile

ZAHTEVAJTE SAMO IZDELKE TE DOMAČE TOVARNE!

TRGOVEC:

Svetloba privlačuje odjemalce. Toda
štediti moram s tokom. Kako naj
dosežem boljšo razsvetljavo, a da
pri tem ne porabim več toka?

Tungstam

D NITKA V DVOJNI VIJAČNICI

več svetlobe — za isti denar

Za svoj denar
imate pravico
izbirati! — PRI
NAKUPU ra-
dijskih žarnic
morate zato
PRIMERJATI
sprejemno
moč žarnic
raznih fabrika-
tov... Pri tej
primerjavi ne
izpreglejte

TRIOTRON ŽARNIC

One Vam po-
vedo to, kar
bi bilo nam
neskromno
povedati

GENERALNI ZASTOPNIK ZA JUGOSLAVIJO
F. L. ROSENFELD — BEOGRAD — TOPLIČIN VENAC 7

Telefon 29-3-30

Modna in športna trgovina za dame in gospode

P. Magdić - Ljubljana

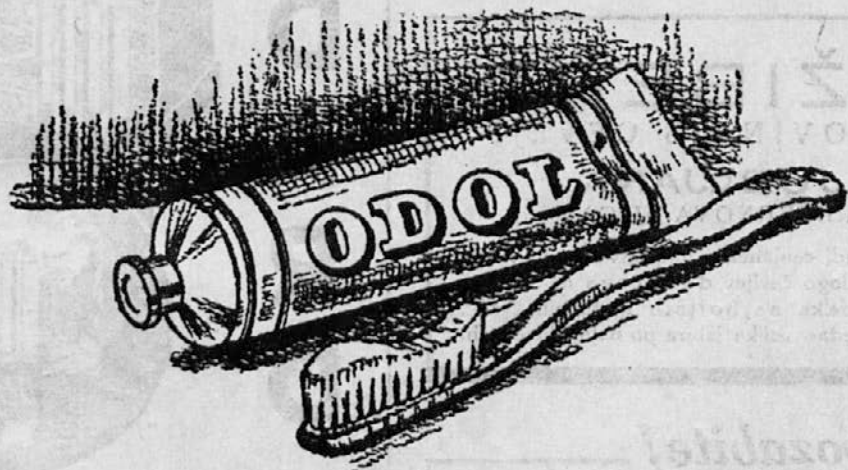
Aleksandrova cesta 1. Nasproti kavarne „Emone“

Oglejte si izložbe! Telefon interurb. 2438. Čekovni račun 10.790

Nizke cene!

Perilo, nogavice, rokavice, pletenine; dalje za gospode: klobuki, fino perilo, kravate, naramnice, palce, dežniki in vse potrebščine za šport in turizmo. — Posebni oddelek za športne in turistične potrebščine ter oddelek za perilo po meri, ki se izdeluje v najkrajšem času.

Zobje ne potemnijo več
*če uporabljate **ODOL** zobno pasto*
*in **ODOL** zobno ščetko pri negi zob.*

ODOL-zobna pasta ima veliko čistilno moč
zaradi svojih obilnih koloidnih sestavin.
Zobovje očisti temeljito ter odpravi vsak
neprijeten vonj, vsa barvila in vso nesnaga.

Lastne vrvarske izdelke in motvoz

nudi po znižanih cenah

Prva kranjska vrvarna in trgovina s konopnino

IVAN N. ADAMIČ
LJUBLJANA, Sv. Petra cesta št. 31

Telefon 2441

Podružnici: **Maribor**, Vetrinjska ulica št. 20

Telefon 2454

Celje, Kralja Petra cesta št. 33

Zdravi in lepi lasje

samo s pranjem s shampoo — pasto **SORELA**.
Kdor uporablja **SORELA**, ne pozna prhljaja ne izpadanja las

Dobiva
se povsod
v tubah

po Din 7—, 12— in 25—.

A. ŽIBERT

TRGOVINA S CEVLJI

LJUBLJANA
PREŠERNOVA ULICA

nudi cenjenemu občinstvu svojo veliko
zalogo čevljev domačega in tujega
izdelka najboljših svetovnih tvrdk.
Vedno velika izbira po najnižjih cenah.

Ne pozabite!

Vaše pisalne stroje,
računske stroje,
registr. blagajne

Vam strokovno in poceni
popravi

Telefon

24-37

BORIS V. SIMANDL
LJUBLJANA, KOLODVORSKA ULICA 11

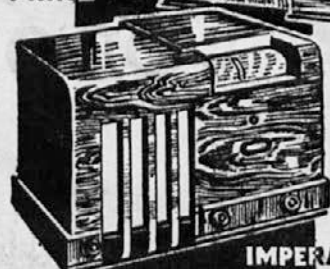
Serijska 1937

SUPER 37

PRINZ

IMPERATOR

S T A N D A R D

je največji koncern tvornic radio aparatov.
Velika izbira najmodernejših radio aparatov
na dolgoročna odplačila po ugodnih
pogojih. — Ako si želite nabaviti dober
radio aparat, obrnite se na tvrdko:

STANDARD ELECTRIC

PODUZEČE ZA TELEFONIJU,
TELEGRAFIJU I RADIOTEHNIKU

ZAGREB, JELAČIČEV TRG ŠT. 5

Telefon 80-85

VODNIKOVA PRATIKA

1937

44157

030029/56

IZDALA IN ZALOŽILA VODNIKOVA DRUŽBA V LJUBLJANI
NATISNILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI. PREDSTAVNIK FRANCÈ ŠTRUKELJ

RODOVNIK KRALJEVSKEGA DOMA

Njegovo Vel. kralj Peter II., rojen dne 6. septembra (24. avgusta) 1923. v Beogradu. Prestol je zasedel po tragični smrti Nj. Vel. viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja dne 10. oktobra (27. septembra) 1934.

Njeno Vel. kraljica - mati Marija, rojena dne 9. januarja 1900. (27. decembra 1899.) v Goti, je bila poročena v Beogradu dne 8. junija (26. maja) 1922.

Njeg. Visoč. knez - namestnik Pavle, sin kneza Arsenija, bratranec blagopokojnega kralja, rojen dne 27. (14.) aprila 1893. v Petrogradu.

Njeg. Visoč. kraljevič Tomislav, brat Njeg. Vel. kralja, rojen dne 19. (6.) januarja 1928. v Beogradu.

Njeg. Visoč. kraljevič Andrej, brat Njeg. Vel. kralja, rojen dne 28. (15.) junija 1929. na Bledu.

Njegovo Visočanstvo kraljevič Jurij, brat blagopokojnega kralja, rojen dne 8. septembra (26. avgusta) 1887. na Cetinju.

Njeno kralj. Visočanstvo kneginja Jelena, sestra blagopokojnega kralja, rojena dne 5. novembra (23. oktobra) 1884. na Reki. Poročila se je z Njegovim Visočanstvom knezom Ivanom Konstantinovičem dne 3. septembra (21. avgusta) 1911. v Peterhofu.

Njeg. Visoč. knez Arsenije Karagjorgjevič, stric blagopokojnega kralja, rojen dne 16. (3.) aprila 1859. v Temišvaru.

Njeno Visoč. kneginja Olga, hči grškega kneza Nikole, rojena dne 29. (16.) maja 1903. v Tatoju. Poročena je bila dne 22. (9.) oktobra 1923. v Beogradu z Njeg. Visoč. knezom Pavlom.

Njeg. Visoč. knez Aleksander, sin kneza - namestnika Pavla, rojen dne 13. avgusta (31. julija) 1924. v White Lodge (Anglija).

Njeg. Visoč. knez Nikolaj, sin kneza - namestnika Pavla, rojen dne 29. junija (16. maja) 1928. v Beogradu.

Njeno Visoč. kneginja Elizabeta, hči kneza - namestnika Pavla, rojena dne 7. aprila (25. marca) 1936. v Beogradu.

Domnevno vreme leta 1937. po stoletnem koledarju

Januar

Od 2. do 4. megleno in zmerno mrzlo vreme; 6. dež in sneg; 9. megleno; 12. sneg; 13. megleno in vetrovno; 14. sneg; 16. megleno in vetrovno; 21. oster mraz; 22. in 23. veter in sneg; 24. in 25. hud mraz.

Februar

jasno in zelo mrzlo; 29. in 30. sneg in vihar; 31. Do 5. zelo mrzlo; 6. sneg in mraz; od 8. do 10. mraz brez primere; 11. in 12. malo manj mrzlo; 13. in 14. hud vihar in sneg; od 15. do 20. megleno in milejše; od 21. do 28. dež, ki bo pobral velike množine snega.

Marec

Do 4. močan veter s snegom; 5. in 6. lepo, jasno; od 7. do 9. dež; 11. sneg; 12. neugodno; 13. in 14. lepo, toda mrzlo; 15. sneg; 16. in 17. jasno in mrzlo; od 18. do 20. zelo mrzlo in sneg; 21. mrzlo in vetrovno; od 22. do konca meseca rezko in mrzlo; 30. sneg.

April

Do 4. zelo mrzlo; 5. lepo, jasno in milo; 7. in 8. megleno in deževno; od 12. do 17. zelo mrzlo, jasno in vetrovno; 19. dež; od 20. do 22. zelo rezko in mrzlo; 23. toplo in soparno; 24. in 25. topel dež; od 26. do 28. lepo, toplo; 29. dež, nato lepo.

Maj

3. zjutraj slana, sicer lepo; 4. grom in dež; 5. nestalno; 6. jasno in huda slana; od 7. do 26. hladne noči in topli, suhi dnevi; 27. mraz; od 28. do 30. megleno in dež; 31. huda slana, zvečer dež.

Junij

Do 4. megleno in mrzlo; 5. hladen dež; od 7. do 9. topel dež in sončno; 26. dež; 28. krasno vreme; 30. megleno.

Julij

2. megla in mraz; 3. dež; od 4. do 8. velika vročina; 10. in 11. neurje in nalivi; od 12. do 18. huda vročina, nato močan dež do konca.

August

Od 1. do 4. megleno in malo dežja; 6. krasno vreme s hladnimi nočmi; 7. dež in grom; 8. precej lepo; od 9. do 14. stanovitno dež; 17. lepo; 18. huda nevihta in nestanovitno do konca.

September

Do 5. vetrovno in hladno; od 6. do 8. grom in dež; 11. megleno; 13. in 14. nočna pozeba; 15. jasno in toplo; 16. in 17. megla brez slane; od 18. do konca megleno, mrzlo in vetrovno kakor pozimi.

Oktober

Do 9. dež in viharno; 10. in 11. jasno; 21. in 22. mračno in deževno; od 24. do 26. megleno in nestanovitno; 29. in 30. megleno in mrzlo.

November

Do 3. jasno; 4. in 5. dež; od 6. do 8. lepo vreme; od 9. do 15. dež in nalivi; od 16. do 20. deževno; 23. in 24. mraz; 25. dež; 26. lep jesenski dan; 27. podnevi lepo, ponoči dež; 29. jasno; 30. vetrovno.

December

5. dež in sneg, potem do 7. lepo; 8. dež; 9. megleno in toplo; 10. hud dež; 11. lepo; 12. megleno; 13. hud dež; od 14. do 18. megleno; 20. jasno in poledica; 30. jasno in mrzlo; 31. megleno in pusto.

Navadno leto 1937.

ima 365 dni, se prične s petkom in konča s petkom

Astronomski letni časi

Pomlad se prične dne 21. marca ob 1 uri 45 min.
Poletje se prične dne 21. junija ob 21. uri 12 min.
Jesen se prične dne 23. sept. ob 12. uri 13. min.
Zima se prične dne 22. decembra ob 7. uri 22 min.

Ure se štejejo od 1. do 24., to je od polnoči do polnoči po srednjeevropskem času.

Godovinsko število

Zlato število	19
Epakta ali lunino kazalo	XVII
Sončni krog	14
Rimsko število	5
Nedeljska črka	C
Značaj leta ali praznično število	7
Nedelj in zapovedanih praznikov	60
Letni vladar	Saturn

Nebesna znamenja

Pomlad		Jesen	
 oven	♈	 tehtnica	♎
 bik	♉	 škorpjon	♏
 dvojčka	♊	 strelec	♐
Poletje		Zima	
 rak	♋	 kozel	♈
 lev	♌	 vodnar	♊
 devica	♍	 ribi	♑

Znaki za mesečne spremene

Mlaj		Ščip ali polna luna.	
Prvi krajec		Zadnji krajec	

Znamenja za dni v tednu

Nedelja		Postni dan	
Praznik		Delavnik	

Kvaterni dnevi

17. februar, 19. maj, 15. september, 15. december.

Državni prazniki

Vidovdan 28. junija.
Ciril in Metod 5. julija
Rojstni dan Nj. Vel. kralja Petra II. 6. septembra.
Zedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev 1. decembra.

Premakljivi prazniki

Sedemdesetnica 24. jan.
Pepeln. sredo 10. febr.
Velika noč 28. marca
Križovo 3., 4. in 5. maja
Vnebohod 6. maja
Binkošti 16. maja
Sv. Trojica 23. maja
Telovo 27. maja
Srce Jezusovo 4. junija
Prva adv. nedelja 28. nov.

Od božiča do pepelnice srede je 46 dni. Pust traja 34 dni. Po Sv. treh kraljih sta 2 nedelji, po binkošti 27, po Sv. Trojici 26. Post se prične 10. februarja in konča 27. marca, traja torej 46 dni.

Mrki sonca in lune leta 1937.

Sonce mrkne dvakrat, luna enkrat. V Srednji Evropi pa vsi trije mrki niso vidni.

1. **Popolni sončni mrk dne 8. junija:** pričetek mrka ob 19. uri 4 min., konec 9. junija ob 0 uri 17 min. Mrk bo viden v Polineziji, na Tihem oceanu, razen na njegovem severnem in zapadnem delu, v jugozapadni Severni Ameriki, v Srednji Ameriki, na Antiljah in v severozapadni in zapadni Južni Ameriki.

2. **Delni lunin mrk dne 18. novembra:** pričetek mrka ob 8. uri 37 min., konec ob 10. uri 1 min. Zatemnjena bo sedmina luninega premera. Mrk bo viden na severu in severozapadu Evrope, v Veliki Britaniji, v Severnem ledenem morju, v severnem delu Atlantskega oceana, v Severni in Južni Ameriki, na Tihem oceanu, v vzhodni Avstraliji in v severnovzhodni in notranji Aziji.

3. **Obročasti sončni mrk dne 2. in 3. decembra:** pričetek mrka dne 2. dec. ob 21. uri 5 min., konec dne 3. dec. ob 3. uri 6 min. Mrk bo viden na vzhodni obali Azije, na Japonskem, na vzhodnih Sunda-otokih, na Filipinih, na Novi Gvineji, v Polineziji, na Tihem oceanu in na zapadu Severne Amerike.

Vremenski ključ

po zvezdoslovcu J. W. Herschlu

Kadar se spremeni mesec, pomeni:

ob ur	poletj	pozimi
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	sneg ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	mного dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Opomba: Vse leto se razdeli na dva dela: poletje in zimo. Za poletje velja čas od 15. aprila do 16. oktobra, ostali čas pa za zimo.

PROSINEC + JANUAR

Zvezda sije na snežene ceste ...
Sveti trije kralji, kam pa greste?
Srečo voščit se pri vas ustavimo,
bob, kolače v cekarje pospravimo.

Novo leto

1

1

Genovefa

3

3

Sv. 3 kralji

6

5

6

Valentin

7

7

8

Pavel, p.

10

9

10

Ernest

11

12

Veronika

13

13

14

Hilarij

14

15

16

Anton, p.

17

17

18

Sebastijan

20

19

20

Neža

21

Vincenc

22

Spreob. Pavla

25

Franč. Sal.

29

Peter Nol.

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	P	Novo leto. Obr. Gospodovo
2	S	Makarij; Miljeva
3	N	po N. I.; Ime Jezus; Genovefa
4	P	Tit; Angela
5	T	Telesfor; Grozdana
6	S	3 kralji ali razgl. G.; Darinka
7	Č	Valentin, šk.; Svetoslav
8	P	Severin, op.; Bogoljub, muč.
9	S	Julijan, muč.; Peter, škof
10	N	1. po razgl. G.; Pavel, pušč.
11	P	Higin, p. m.; Božidar, op.
12	T	Ernest, šk.; Blagoje
13	S	Veronika, d.; Zorislava; Juta
14	Č	Hilarij, c. uč.; Neda
15	P	Mavrij, op.; Pavel, pušč.
16	S	Marcel, p.
17	N	2. po razgl. G.; Anton, pušč.
18	P	Sv. Petra stol; Priska, d. m.
19	T	Kanut, kr.; Hranimir
20	S	Fabijan in Sebastijan, m.
21	Č	Neža (Janja), d. m.
22	P	Vincenc, m. (Vinko)
23	S	Alfonz, šk.; Zaroka M. D.
24	N	1. predpostna; Timotej, šk.
25	P	Spreobrnjenje Pavla; Tatjana
26	T	Polikarp, šk.; Vsevlad
27	S	Janez Zlatousti; Slavoja
28	Č	Egidij; Julijan, šk.
29	P	Frančišek Saleški, cerkv. uč.
30	S	Martina, d. m.; Hiacinta, d.
31	N	2. predpost.; Peter Nolaški, sp.

Beleške

Dan je dolg od 8^h 26' do 9^h 27'.

Dan zraste za 1^h 1'.

Sonce stopi v znamenje vodnarja dne 20. ob 12^h 2'.

☾ Zadnji krajec dne 4. ob 15^h 22'.

☺ Mlaj dne 12. ob 17^h 47'.

☾ Prvi krajec dne 19. ob 21^h 2'.

♁ Šcip dne 26. ob 18^h 15'.

SVEČAN + FEBRUAR

Ples in smeh, šegavi dirindaj...
Krepke roke, ljubezniv smehlaj...
Kaj od srca se do srca spleta,
očka, mamca zvedeti ne smeta.

Ignacij

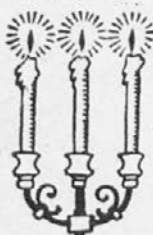
1

1

2

Svečnica

2

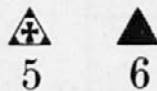
3

4

Blaž

3

5

6

Agata

5

7

8

Pust

9

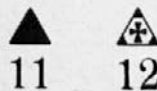
9

10

Katarina

13

11

12

Valentin

14

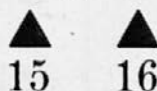
13

14

Julijana

16

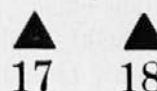
15

16

Simeon

18

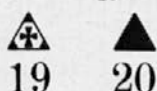
17

18

Konrad

19

19

20

Aleksander

Maksimilijan

Stol sv. Petra

Matija

Roman

20

21

21

22

23

22

24

25

24

26

27

28

28

1	P	Ignacij (Igo); Budimil
2	T	Svečnica; Dobrošin
3	S	Blaž, šk.; Oskar
4	Č	Andrej, šk.; Daroslav
5	P	Agata, d. muč.; Albuin
6	S	Doroteja; Amand

7	N	3. predpostna; Romuald, op.
8	P	Janez Matajski; Zvezdodrag
9	T	Pust; Apolonija, d. muč.
10	S	Pepelnica; Sholastika, dev.
11	Č	Deziderij; Adolf, šk.
12	P	Evlalija; Zvonimir
13	S	Katarina, dev.; Vrativoj

14	N	1. postna; Valentin (Zdravko)
15	P	Favstin; Ljuboslava
16	T	Julijana, d. muč.; Agaton, p.
17	S	Kristijan, m.; Konstancija
18	Č	Simeon, šk. m.; Dobrana
19	P	Konrad, pušč.; Julijan, muč.
20	S	Aleksander (Saša)

21	N	2. postna; Eleonora
22	P	Stol sv. Petra v A.; Marjeta K.
23	T	Peter Damj., šk.; Romana
24	S	Matija, ap.; Bogdan
25	Č	Valburga, dev.
26	P	Aleksander
27	S	Viktor (Zmagoslav); Leander

28	N	3. postna; Roman, op.

Beleške

Dan je dolg od 9^h 30' do 10^h 58'.

Dan zraste za 1^h 28'.

Sonce stopi v znamenje rib dne 19. ob 2^h 21'.

☾ Zadnji krajec dne 3. ob 13^h 4'.

☺ Mlaj dne 11. ob 8^h 34'.

☾ Prvi krajec dne 18. ob 4^h 50'.

♄ Ščip dne 25. ob 8^h 43'.

SUŠEC

MAREC

Vedi, sinček, za bodoča leta:
zemlja skrbna je in dobra mati;
kar ji daš, stotero ti povrne —
ali treba težko je dajati.

Albin

Kunigunda

Evzebij

Janez od Boga

40 mučencev

1

3

6

8

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Gregor

Matilda

Jedert

Edvard

Jožef

12

14

17

18

19

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Benedikt

Mar. oznanjenje Rupert, šk.

Velika noč

Benjamin

21

25

27

28

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	P	Albin (Belko), šk.; Belin
2	T	Simplicij, p.; Milena
3	S	Kunigunda, ces.; Ticijan, šk.
4	Č	Kazimir, spoz.
5	P	Janez Jožef od križa; Danica
6	S	Friderik; Perpetua in Felicita
7	N	4. post.; Tomaž Akvinski, c. uč.
8	P	Janez od Boga, sp.; Bodin
9	T	Frančiška Rim.; Danimir
10	S	40 mučenikov; Viktor, m.
11	Č	Heraklij; Sofronij, šk.
12	P	Gregor I., p.; Božana
13	S	Rozina, vd.; Teodora, muč.
14	N	Tiha ned.; Matilda; Desimir
15	P	Klemen; Ludovika Mar.
16	T	Hilarij, m.; Ljubislava
17	S	Jedert (Jerica), dev.; Patricij
18	Č	Edvard; Ciril, c. uč.
19	P	Jožef, ženin M. D.
20	S	Aleksandra, muč.
21	N	Cvetna ned.; Benedikt, op.
22	P	Katarina; Oktavian
23	T	Jožef Or.; Oton
24	S	Gabrijel, nadang.
25	Č	Vel. četrtek; Marjino ozn.
26	P	Vel. petek; Emanuel, muč.
27	S	Vel. sobota; Rupert, šk.
28	N	Velika noč; Janez Kapistran
29	P	Vel. poned.; Ciril, muč.
30	T	Janez Kl.; Kvirin, m.; Radivoj
31	S	Benjamin, m.; Modest, šk.

Beleške

Dan je dolg od 11^h 2' do 12^h 47'.Dan zraste za 1^h 45'.Sonce stopi v znamenje ovna dne 21. ob 1^h 45'.

Začetek pomladi

 Zadnji krajec dne 5. ob 10^h 17'.

 Mlaj dne 12. ob 20^h 32'.

 Prvi krajec dne 19. ob 12^h 46'.

 Ščip dne 27. ob 0^h 12'.

MALI TRAVEN

APRIL

V prožnem loku se vihti desnica:
»Daj nam, oče, naš vsakdanji kruh;
v bajti čaka nanj otrok kopica
in spet nova pride k nam sestrica.«

Hugon

1

1 2

Rihard

3

3 4

Vincencij Fer.

5

5 6

Viljem, op.

6

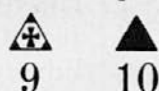

7 8

Albert

8

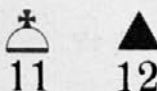

9 10

Viktor

12

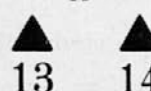

11 12

Justin

14

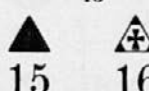

13 14

Helena

15

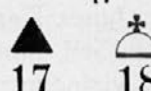

15 16

Rudolf

17

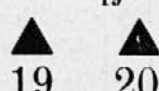

17 18

Ema

19

19 20

Simeon

21

Adalbert

23

Jurij

24

Marko

25

Peregrin

27

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

1	Č	Hugon, šk.
2	P	Frančišek Pavl.; Gojmir
3	S	Rihard, šk.
4	N	1. povel. (bela) Izidor, šk.
5	P	Vincencij F.; Irena
6	T	Viljem, op.; Sikst, op.
7	S	Herman Jožef, spozn.; Helena
8	Č	Albert, škof, muč.
9	P	Marija Kleofova
10	S	Ezekijel, pr.
11	N	2. povel.; Lev I., p.; Rada
12	P	Julij I.; Viktor
13	T	Ida, d.; Milutina
14	S	Justin, m.
15	Č	Helena, kr.; Teodor, m.
16	P	Benedikt; Turibij
17	S	Rudolf, m.
18	N	3. povel.; Apolonij, m.
19	P	Ema, vd.; Lev IX., p.
20	T	Sulpicij; Neža Mont.
21	S	Simeon, šk.; Anzelm, c. uč.
22	Č	Soter in Kajetan
23	P	Adalbert (Vojteh), šk.
24	S	Jurij, m.
25	N	4. povel.; Marko, ev.; Tugomir
26	P	Klet in Marcellin
27	T	Peregrin, sp.; Cita, dev.
28	S	Pavel od kr.; Vital, m.
29	Č	Robert, op.; Peter, m.
30	P	Katarina Sienska, d.; Samorad

Beleške

Dan je dolg od 12^h 50' do 14^h 29'.

Dan zraste za 1^h 39'.

Sonce stopi v znamenje bika dne 20. ob 13^h 20'.

☾ Zadnji krajec dne 4. ob 4^h 53'.

☉ Mlaj dne 11. ob 6^h 10'.

☾ Prvi krajec dne 17. ob 21^h 34'.

☀ Ščip dne 25. ob 16^h 24'.

VELIKI TRAVEN

MAJ

Spominčice že sanjajo kraj brega,
pesem slavca se v večer preliva,
vsa skrivnostna, sladka, zapeljiva ...
če ni še slajša — fantova prisega.

Filip in Jakob

Najdenje sv. križa

Florijan

Vnebohod

Stanislav

1

3

4

6

7

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Gregorij N.

Antonin

Servacij

Izidor

Binkošti

9

10

13

15

16

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Janez Nep.

16

Julija

22

Urban

25

Telovo

27

Magdalena

29

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	S	Filip in Jakob ml., ap.
2	N	5. povel.; Atanazij, šk.; Živana
3	P	Najdenje sv. križa; Helena
4	T	Florijan (Cvetko)
5	S	Irenej, šk.; Pij V., p.
6	Č	Vnebohod; Janez Ev.; Judita
7	P	Stanislav, šk. m.
8	S	Prikazanje nadang. Mihaela
9	N	6. povel.; Gregorij Nicianški
10	P	Antonin, šk.; Izidor
11	T	Frančišek Hier.; Mamert, šk.
12	S	Pankracij, m.
13	Č	Servacij, šk.
14	P	Bonifacij, m.
15	S	Zofija; Izidor, kmet
16	N	Binkošti (Duhovo); Janez Nep.
17	P	Binkoš. poned.; Pashal, sp.
18	T	Erik, kr.; Venancij
19	S	Celestin, pr.; Ivo, sp.
20	Č	Bernardin, sp.
21	P	Feliks Kant., sp.
22	S	Emil (Milan); Julija
23	N	1. pobink.: Deziderij, šk.
24	P	Mar. Dev., pom. kristj.
25	T	Urban I., p.
26	S	Filip Nerij; Marija Ana
27	Č	Telovo; Janez I., p.
28	P	Avguštin, šk.; Viljem, op.
29	S	Marija Magdalena, d.; Maksim
30	N	2. pobink.; Ferdinand, kr.
31	P	Angela, d.

Beleške

Dan je dolg od 14^h 32' do 15^h 47'.

Dan zraste za 1^h 15'.

Sonce stopi v znamenje dvojčkov dne 21. ob 12^h 58'.

☾ Zadnji krajec dne 3. ob 19^h 37'.

☺ Mlaj dne 10. ob 14^h 18'.

☾ Prvi krajec dne 17. ob 7^h 49'.

☼ Ščip dne 25. ob 8^h 38'.

ROŽNIK

JUNIJ

Kam pa s panji v mlado zarjo, mož?
Ej, s čebelami na letovanje,
treba pašo bo dobiti zanje.
Dal obilne jim, svetnik Ambrož!

Klotilda

3

1

2

Bonifacij

5

3

4

Norbert

6

5

6

Medard Primož in Felicijan

8

7

8

9

9

10

Anton Pad.

18

11

12

Bazilij

14

13

14

Vid

15

15

16

Gervazij in Protazij Alojzij

19

17

18

19

20

Ahac

22

Janez Krstnik

24

Ladislav

27

Vidov dan
1389

28

Peter in Pavel

29

▲
21▲
22▲
23▲
24▲
25▲
26☩
27△
28△
29▲
30

Beležke

1	T	Fortunat; Radovan; Kuno
2	S	Marcelin, m.; Erazem, šk. m.
3	Č	Klotilda, kr.
4	P	Frančišek Kar.; Kvirin, šk. m.
5	S	Bonifacij, šk.; Valerija
6	N	3. pobink.; Norbert, šk.
7	P	Robert, op.; Lukrecija
8	T	Medard, šk.
9	S	Primož in Felicijan, m.
10	Č	Marjeta, kr.; Bogomil, šk.
11	P	Barnaba, ap.
12	S	Janez Fakund, sp.
13	N	4. pobink.; Anton Padovanski
14	P	Bazilij, šk.
15	T	Vid in tovariši, m.
16	S	Jošt, op.; Frančišek Reg., sp.
17	Č	Adolf, šk.
18	P	Efrem Sirski, c. uč.
19	S	Srce Jezusovo; Julijana, d.
20	N	5. pobink.; Silverij, p.
21	P	Alojzij (Vekoslav, Slavko)
22	T	Ahacij, m.; Miloš
23	S	Agripina, d. m.
24	Č	Kres; Janez Krstnik
25	P	Viljem, op.; Henrik, šk.
26	S	Vigilij, m.; Rudolf, šk.
27	N	6. pobink.; Ladisl., kr.; Ema, vd.
28	P	Vidov dan
29	T	Peter in Pavel, ap.
30	S	Spomin sv. Pavla

Dan je dolg od 15^h 48' do 16^h 2'.
Dan zraste do 20. za 18' in se potem skrči do 30. za 4'.
Sonce stopi v znamenje raka dne 21. ob 21^h 12'.

Začetek poletja

- ☾ Zadnji krajec dne 2. ob 6^h 24'.
- ☀ Mlaj dne 8. ob 21^h 43'.
- ☾ Prvi krajec dne 15. ob 20^h 3'.
- ☀ Ščip dne 23. ob 23^h 59'.

MALI SRPAN

JULIJ

Zlatolasa, polna je pšenica,
rdečelična, brhka je ženjica,
kosc v soncu kosa se blešči,
škrjanček poje himno dobrih dni.

Obiskovanje M. D.

Urh

Ciril in Metod

Vilibald

Elizabeta

2

4

5

7

8

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Moh. in Fort.

Marjeta

Aleš

Vincenc Pavl.

Elija

12

13

17

19

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Magdalena

22

Apolinarij

23

Jakob

25

Ana

26

Ignacij

31

▲
21▲
22▲
23▲
24▲
25▲
26▲
27▲
28▲
29▲
30▲
31

1	Č	Teobald, pušč.
2	P	Obisk Marije Device
3	S	Lev II., p.; Heliodor
4	N	7. pobink.; Urh, šk.; Berta
5	P	Ciril in Metod, šk.
6	T	Izaija, pr.; Bogomila
7	S	Vilibald, šk.; Pulherija, d.
8	Č	Elizabeta (Špela), kr.
9	P	Veronika Jul., dev.
10	S	Amalija, dev.; Ljubica
11	N	8. pobink.; Pij I., p.; Olga
12	P	Mohor in Fortunat, muč.
13	T	Marjeta, d. m.; Dragan
14	S	Bonaventura; Just, m.
15	Č	Vladimir, kr.; Henrik
16	P	Dev. Mar. Karmelska; Bogdan
17	S	Aleš, spoz.
18	N	9. pobink.; Miroslav (Friderik)
19	P	Vincencij Pavl.; Avrelija
20	T	Elija, pr.; Hieronim
21	S	Danijel; Prakseda, d.
22	Č	Marija Magdalena, spok.
23	P	Apolinarij, šk. m.
24	S	Kristina, dev.
25	N	10. pobink.; Jakob (Radoslav)
26	P	Ana, mati D. M.
27	T	Natalija (Božena), m.
28	S	Viktor (Zmagosl.), p.; Peregrin
29	Č	Marta, dev.
30	P	Abdon in Senen, m.
31	S	Ignacij (Ognjeslav), spoz.

Beležke

Dan je dolg od 16^h 2' do 15^h 6'.
 Dan se skrči za 56'.
 Sonce stopi v znamenje leva dne 23. ob 8^h 7'.

Začetek pasjih dni

- ☾ Zadnji krajec dne 1. ob 14^h 3'.
- ☺ Mlaj dne 8. ob 5^h 12'.
- ☾ Prvi krajec dne 15. ob 10^h 36'.
- ☼ Ščip dne 23. ob 13^h 45'.
- ☾ Zadnji krajec dne 30. ob 19^h 47'.

VELIKI SRPAN **AVGUST**

Trudno, zlato klasje je požeto
in v bahave, težke snope speto.
Zdaj se cepec v pesem bo pognal,
za življenje naše bo koval.

Petra vezi

Alfonz Lig.

Dominik

Marija Snežnica

Lovrenc

1

2

4

5

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Klara

Veliki Šmaren

Rok

Bernard

Ivana Fr. Š.

12

15

16

20

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Timotej

22

Filip Benicij

23

Jernej

24

Avguštin

28

Obgl. Janeza

29

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	N	11. pobink.; Vezi Petra, ap.
2	P	Porciunkula; Alfonz Lig.
3	T	Najdenje Štefana; Lidija, vd.
4	S	Dominik (Vladimil), spoz.
5	Č	Marija Snežnica; Ožbolt, kr. m.
6	P	Gospod. spremenjenje; Sikst II.
7	S	Kajetan, spozn.; Donat, m.

8	N	12. pobink.; Cirijak in tov., m.
9	P	Afra, m.; Emigdij
10	T	Lovrenc, m.; Jurica
11	S	Suzana, m.; Tiburcij, m.
12	Č	Klara, dev.; Hilarija, m.
13	P	Kasijan in Hipolit, m.
14	S	Evzebij, sp.; Anastazija, vd.

15	N	13. pobink.; Vnebovz. M. D.
16	P	Rok, spozn.
17	T	Emilija (Milica), dev.
18	S	Helena (Jelena), ces.; Ljubo
19	Č	Ludovik Tol., šk.
20	P	Bernard, op.; Samuel, pr.
21	S	Ivana Fr. Šantalska, vd.

22	N	14. pobink.; Timotej, m.
23	P	Filip Benicij (Zdenko)
24	T	Jernej, ap.; Borivoj
25	S	Ludovik, kr.
26	Č	Cefirin, p.; Bernard Of., sp.
27	P	Jožef Kal., sp.
28	S	Avguštin, c. uč.

29	N	15. pobink.; Obglav. Jan. Krst.
30	P	Roža Limanska, dev.; Milka
31	T	Rajmund (Rajko), sp.; Izabela

Beleške

Dan je dolg od 15^h 3' do 13^h 30'.
 Dan se skrči za 1^h 33'.
 Sonce stopi v znamenje device dne 23.
 ob 14^h 58'.

Konec pasjih dni

Mlaj dne 6. ob 13^h 37'.Prvi krajec dne 14. ob 3^h 28'.Ščip dne 22. ob 1^h 47'.Zadnji krajec dne 29. ob 0^h 54'.

KIMAVEC

SEPTEMBER

Ded starina drevje je sadil,
cepil, čakal, a sadu ni vžil...
Glej ga, svoji deci vnuk njegov
težko nosi sadni blagoslov.

Egidij

Rozalija

Regina

Rojstvo M. D.

Nikolaj Tol.

1

4

7

8

10

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Ime Marijino

Notburga

Pov. sv. Križa

Ljudmila

Evstahij

12

13

14

16

20

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Matevž

21

Emeran

22

Kozma in Damijan

27

Mihael

29

Hijeronim

30

▲
21▲
22▲
23▲
24▲
25▲
26▲
27▲
28▲
29▲
30

1	S	Egidij (Tilen), op.; Verena, dev.
2	Č	Štefan, kr.; Maksima, m.
3	P	Doroteja in tov., m.
4	S	Rozalija, dev.; Ida, grof.
5	N	16. pobink.; Lovrencij Just., šk.
6	P	Caharija, prerok; Peregrin
7	T	Regina, d. m.; Bronislava
8	S	Rojstvo Marije Device
9	Č	Peter Klaver, spoz.
10	P	Nikolaj Toledski, spoz.
11	S	Erna, d.; Milan, šk.
12	N	17. pobink.; Ime Marijino
13	P	Frančišek K., sp.; Notburga, d.
14	T	Povišanje sv. Križa; Ciprijan
15	S	Nikomedej, m.
16	Č	Ljudmila, vd.
17	P	Lambert, šk.; Hildegarda
18	S	Irena, m.
19	N	18. pobink.; Januvarij, m.
20	P	Evstahij, m.; Morana
21	T	Matevž, ap. in evang.
22	S	Mavricij, m.; Emeran
23	Č	Tekla, d. m.; Linus, p.
24	P	Marija Dev., rešit. ujetnikov
25	S	Kamil in tov., m.; Kleofa
26	N	19. pobink.; Ciprijan, m.
27	P	Kozma in Damijan, m.
28	T	Venc̄eslav, kr.
29	S	Mihael, nadang.
30	Č	Hieronim (Jerko), c. uč.

Beleške

Dan je dolg od 13^h 26' do 11^h 46'.Dan se skrči za 1^h 40'.Sonce stopi v znamenje tehtnice dne 23.
ob 12^h 13'.

Začetek jeseni

Mlaj dne 4. ob 23^h 53'.Prvi krajec dne 12. ob 21^h 57'.Ščip dne 20. ob 12^h 32'.Zadnji krajec dne 27. ob 6^h 43'.

VINOTOK

OKTOBER

Sonce v gorice razsipa zlatá,
 grozdje se s trte prepolne smehlja.
 Čriček o vinski dobroti drobi,
 kdor ne verjameš mu, vina ne pij!

Remigij

1

1

2

Rožnenska

3

3

4

Francišek Ser.

4

5

6

Brigita

8

7

8

Dionizij

9

9

10

Kalist

14

11

12

Terezija

15

13

14

Gal

16

15

16

Luka

18

17

18

Uršula

21

19

20

Klotilda

23

Rafael

24

Evarist

26

Simon in Juda

28

Volbenk

31

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

1	P	Remigij, šk.
2	S	Angeli varuhi
3	N	20. pobink.; Terezika Deteta J.
4	P	Frančišek Serafinski, sp.
5	T	Placid in tov., m.
6	S	Brunon, sp.
7	Č	Marija, kraljica sv. rož. venca
8	P	Brigita, vd.; Starček Simeon, sp.
9	S	Dionizij, šk.; Svetina
10	N	21. pobink.; Frančišek Bor., sp.
11	P	Nikazij; Aleksander
12	T	Maksimilijan, šk.; Serafin, sp.
13	S	Edvard (Slavoljub), kr.
14	Č	Kalist, pap. muč.
15	P	Terezija, dev.
16	S	Gal, op.; Florentin
17	N	22. pobink.; Jadviga, kr.; Mira
18	P	Luka, evang.
19	T	Peter Alkant., spoz.; Etbín, op.
20	S	Felicijan, m.; Janez Kan.
21	Č	Uršula, d. m.
22	P	Kordula, m.; Fides (Vera), m.
23	S	Klotilda, m.; Jožefina, dev.
24	N	23. pobink.; Rafael, nadang.
25	P	Krizant in Darija
26	T	Evarist, p.; Amand
27	S	Frumencij, šk.
28	Č	Simon in Juda, ap.
29	P	Narcis, šk.; Ida, d.
30	S	Alfonz Rodrig., sp.
31	N	24. pobink.; Volbenk, šk.

Beleške

Dan je dolg od 11^h 43' do 10^h 0'.

Dan se skrči za 1^h 43'.

Sonce stopi v znamenje škorpiona dne 23. ob 21^h 7'.

Mlaj dne 4. ob 12^h 58'.

Prvi krajec dne 12. ob 16^h 47'.

Ščip dne 19. ob 22^h 47'.

Zadnji krajec dne 26. ob 14^h 26'.

LISTOPAD

NOVEMBER

Tu našli so poslednji mirni dom,
v naročju matere jim je toplo.
Kako so srečni, da nič več
za naše težke boje ne vedo.

Vsi svetniki

1

1

2

Verne duše

2

3

4

Karel Bor.

4

5

6

Lenart

6

7

8

Bogomir

8

9

10

Martin

11

11

12

Stanislav Kostka

13

13

14

Leopold

15

15

16

Gregorij Čudod.

17

17

18

Elizabeta

19

19

20

Dar. Marijino

Cecilija

Katarina

Virgilij

Andrej

21

22

25

27

30

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

1	P	God vseh svetnikov
2	T	Spomin vernih duš; Just, m.
3	S	Viktorin, šk. m.
4	Č	Karel Bor., šk. (Dragotin)
5	P	Emerik, spozn.; Caharija
6	S	Lenart (Lenko), op.; Ratislav
7	N	25. pobink.; Engelbert; Zdenka
8	P	Bogomir, šk.
9	T	Božidar (Teodor), m.
10	S	Andrej Av., spozn.
11	Č	Martin (Davorin), šk.
12	P	Martin, p. m.; Avrelij, šk.
13	S	Stanislav Kostka, spozn.
14	N	26. pobink.; Borislava
15	P	Leopold (Levko), kr.
16	T	Otmar, op.; Ivan Trogirski
17	S	Gregorij Čudod., šk.
18	Č	Hilda; Odon, op.
19	P	Elizabeta, kr.; Jelisava
20	S	Feliks Val, spozn.; Edmund
21	N	27. pobink.; Darov. M. D.
22	P	Cecilija, d. m.
23	T	Klemen (Milivoj) p.; Felicita
24	S	Janez od Križa
25	Č	Katarina, d. m.
26	P	Konrad; Silvester, op.
27	S	Virgilij, šk.
28	N	1. adv.; Eberhart, šk.
29	P	Saturnin, m.
30	T	Andrej (Hrabroslav), ap.

Beležke

Dan je dolg od 9^h 57' do 8^h 41'.
 Dan se skrči za 1^h 16'.
 Sonce stopi v znamenje strelca dne 22.
 ob 18^h 17'.

Mlaj dne 3. ob 5^h 16'.

Prvi krajec dne 11. ob 10^h 33'.

Ščip dne 18. ob 9^h 10'.

Zadnji krajec dne 25. ob 1^h 4'.

GRUDEN

DECEMBER

Daljne zvezde svetijo na vas
in na trudno, tiho, zasneženo polje ...
S cerkvice samotne vabi glas:
Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje.

Zedinjenje

Frančišek Ks.

Barbara

Miklavž

Ambrož

1

3

4

6

7

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Br. spoč. D. M.

Lucija

Spiridion

Lazar

Tomaž

8

13

14

17

21

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Božič

25

Štefan

26

Janez Evang.

27

Ned. otročiči

28

Silvester

31

▲
21▲
22▲
23▲
24▲
25▲
26▲
27▲
28▲
29▲
30▲
31

1	S	Narodno zedinjenje
2	Č	Bibijana, d.
3	P	Frančišek Ksaverij, spozn.
4	S	Barbara (Bara), d.
5	N	2. adv.; Saba, op.; Stojana
6	P	Miklavž (Nikolaj), šk.
7	T	Ambrož, šk.
8	S	Brezmadežno sp. M. D.
9	Č	Peter Fourier, šk.
10	P	Lavretanska M. B.
11	S	Damaz, p.; Hugolin, pušč.
12	N	3. adv.; Aleksander, m.
13	P	Lucija, d. m.; Otilija, d.
14	T	Spiridion (Dušan), op.
15	S	Kristina, dekla
16	Č	Albina, d. m.
17	P	Lazar, šk.
18	S	Gracijan, šk.
19	N	4. adv.; Urban V., p.
20	P	Evgenij in Makarij, m.
21	T	Tomaž, ap.
22	S	Demetrij, m.
23	Č	Viktorija (Zmagoslava), d. m.
24	P	Adam in Eva; sv. večer
25	S	Božič; Rojstvo Gospodovo
26	N	Štefan, m.; Zlatka
27	P	Janez Evangelist, ap.
28	T	Nedolžni otročiči; Zorica
29	S	Tomaž, šk. m.
30	Č	Evgenij, šk.
31	P	Silvester, p.

Beleške

Dan je dolg od 8^h 39' do 8^h 24'.
 Dan se skrči do 22. za 19', potem zraste za 4'.
 Sonce stopi v znamenje kozla dne 22. ob 7^h 22'.

Začetek zime

- ☺ Mlaj dne 3. ob 0^h 11'.
- ☾ Prvi krajec dne 11. ob 2^h 12'.
- ☼ Ščip dne 17. ob 19^h 52'.
- ☾ Zadnji krajec dne 24. ob 15^h 20'.

Poštne pristojbine

Pisemske pošiljke. a) Redne pristojbine

Vrsta pošiljk	V tuzemstvu				V inozemstvu	
	v krajevnom prometu ¹		v medkrajevnom prometu ¹			
		Din	p		Din	p
<p style="text-align: center;">1. Pisma</p> <p>V tuzemskom in inozemskem prometu je največja teža 2 kg. Razsežnost: Vsota njihove dolžine, širine in višine sme znašati največ 90 cm, pri tem pa največja od teh treh izmer ne sme presegati 60 cm. Pri pismih v obliki zvitka ne sme znašati dolžina in dvakratni premer več ko 100 cm, toda največja izmed teh izmer ne sme presegati 80 cm.</p>	<p>do 20 g</p> <p>„ 50 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 500 „</p> <p>„ 1000 „</p> <p>„ 2000 „</p>	<p>1 —</p> <p>2 —</p> <p>3 50</p> <p>5 —</p> <p>10 —</p> <p>15 —</p>	<p>do 20 g</p> <p>„ 50 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 500 „</p> <p>„ 1000 „</p> <p>„ 2000 „</p>	<p>1 50</p> <p>2 —</p> <p>3 50</p> <p>5 —</p> <p>10 —</p> <p>15 —</p>	<p>do 20 g²</p> <p>„ 40 „</p> <p>„ 60 „</p> <p>„ 80 „</p> <p>„ 100 „</p> <p>itd., za vsakih 20 g 2.— Din več.</p>	<p>4 —</p> <p>6 —</p> <p>8 —</p> <p>10 —</p> <p>12 —</p>
<p style="text-align: center;">2. Dopisnice,</p> <p>izdane po poštni upravi ali zasebniku, morajo biti iz trdega papirja. Dolžina 15—10 cm, širina 10-5—7 cm.</p>			<p>navadne z odgovorom</p>	<p>— 75</p> <p>1 50</p>	<p>navadne³ z odgovorom</p>	<p>2 —</p> <p>4 —</p>
<p style="text-align: center;">3. Tiskovine</p> <p>Največja teža 2 kg, za knjige, ki se odpravljajo posebej, pa 3 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Proste in nezložene v obliki dopisnice ista razsežnost kakor za dopisnice.</p> <p>Se pošiljajo odprte.</p> <p>Pristojbina za «knjižne oglaš» in «cenike (kataloge)» je znižana na 5 p za vsak posamezni izvod do 100 g. Če je izvod težji, se plača za vsakih nadaljnjih 100 g ali za del te teže še po 5 p. Noben izvod ne sme presegati 500 g. Ta pristojbina se plačuje ne glede na to, ali ima vsak izvod svoj posebni naslov ali pa gre več izvodov pod enim naslovom.</p> <p>Velikost teh pošiljk: kakor tiskovine.</p> <p>Pristojbine se plačujejo in zaračunavajo, kakor za časnike in časopise, v gotovini.</p> <p>Za dovoljenje, da se smejo razpošiljati knjižni oglas in ceniki po znižanih pristojbinah, je potrebna kolkovana prošnja na pošto ravnateljstvo.</p> <p>Naslovna stran oglasov in cenikov z znižano pristojbino mora imeti na levi zgornji strani opombo: «Knjižni oglas», na desni strani pa: «Pristojbina plačana v gotovini».</p>	<p>do 50 g</p> <p>„ 100 „</p> <p>„ 150 „</p> <p>„ 200 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 300 „</p> <p>„ 350 „</p> <p>„ 400 „</p> <p>„ 450 „</p> <p>„ 500 „</p> <p>itd., za vsakih 50 g 25 par več.</p>	<p>— 25</p> <p>— 50</p> <p>— 75</p> <p>1 —</p> <p>1 25</p> <p>1 50</p> <p>1 75</p> <p>2 —</p> <p>2 25</p> <p>2 50</p>	<p>do 50 g⁴</p> <p>„ 100 „</p> <p>„ 150 „</p> <p>„ 200 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 300 „</p> <p>„ 350 „</p> <p>„ 400 „</p> <p>„ 450 „</p> <p>„ 500 „</p> <p>itd., za vsakih 50 g 50 par več.</p>	<p>— 50</p> <p>1 —</p> <p>1 50</p> <p>2 —</p> <p>2 50</p> <p>3 —</p> <p>3 50</p> <p>4 —</p> <p>4 50</p> <p>5 —</p>		
<p style="text-align: center;">4. Vzorci brez vrednosti</p> <p>Vsebina: blago brez prodajne vrednosti</p> <p>Tuzemstvo in inozemstvo: največja teža 500 g. Razsežnost kakor pri pismih. Zaviti morajo biti tako, da se vsebina lahko pregleda.</p> <p>Vanje ne sme biti vloženo pismo spis ali dokument, ki bi imel značaj stvarnega in osebnega dopisovanja, niti ne smejo imeti nobenih drugih z roko zapisanih podatkov razen naslova pošiljatelja in naslovnika, tvorniške ali trgovske znamke, zaporednih števil in opomb, ki se nanašajo na ceno teže, mero, obseg, količino, izvor, kakovost ali kemično analizo.</p>	<p>do 100 g</p> <p>„ 150 „</p> <p>„ 200 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 300 „</p> <p>„ 350 „</p> <p>„ 400 „</p> <p>„ 450 „</p> <p>„ 500 „</p>	<p>— 50</p> <p>— 75</p> <p>1 —</p> <p>1 25</p> <p>1 50</p> <p>1 75</p> <p>2 —</p> <p>2 25</p> <p>2 50</p>	<p>do 100 g</p> <p>„ 150 „</p> <p>„ 200 „</p> <p>„ 250 „</p> <p>„ 300 „</p> <p>„ 350 „</p> <p>„ 400 „</p> <p>„ 450 „</p> <p>„ 500 „</p>	<p>1 —</p> <p>1 50</p> <p>2 —</p> <p>2 50</p> <p>3 —</p> <p>3 50</p> <p>4 —</p> <p>3 50</p> <p>5 —</p>		

¹ V krajevnem prometu vsake pošte spada celo njeno ožje in širše dostavno področje. Ako je v kakšnem kraju več pošt, ki dostavljajo pošiljke na dom, se smatrajo pošiljke, ki so predane pri eni izmed pošt v tem kraju, kot pošiljke krajevnega prometa, četudi jih dostavlja kaka druga pošta istega kraja.

² V prometu z Italijo, Češkoslovaško, Rumunijo, Grško in Turčijo znaša pristojbina za pisma do 20 g 3 Din, za vsakih nadaljnjih 20 g pa 150 par več.

³ V prometu z Italijo, Rumunijo, Grško in Turčijo znaša pristojbina za navadne dopisnice 1 Din 50 par.

⁴ Za časopise in druge periodične publikacije in za pošiljke s knjigami, kadar jih pošiljajo izdajatelji ali knjigotrci in ki grejo v Italijo, Češkoslovaško, Rumunijo, Grško in Turčijo, se plača za vsakih 50 g 25 par. Teža pošiljk s knjigami je dovoljena do 3 kg.

Vrsta pošiljk	V tuzemstvu		V inozemstvu	
	Din	p	Din	p
5. Tiskovine za slepce (izboklo tiskane) Največja teža 5 kg. Napis, ime založnika in druge označbe, ki se ne smatrajo za pismeno sporočilo, smejo biti pisane ali tiskane z navadnimi črkami. Takisto tudi označba na napisni strani («Tiskovina za slepce») in naslov. Se pošiljajo odprte.	do 1000 g	— 25	do 1000 g	— 25
	„ 2000 „	— 50	„ 2000 „	— 50
	„ 3000 „	— 75	„ 3000 „	— 75
	„ 4000 „	1 —	„ 4000 „	1 —
	„ 5000 „	1 25	„ 5000 „	1 25
6. Mali paketi¹ Največja teža 1 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Vsebina: blago s prodajno vrednostjo razen dragocenosti. Zaviti morajo biti tako, da se vsebina lahko pregleda. Priložen sme biti račun in seznam blaga.	v tuzemskem prometu niso dovoljeni.		do 200 g	6 —
			„ 250 „	7 50
			„ 300 „	9 —
			„ 400 „	10 50
			„ 450 „	12 —
			„ 500 „	13 50
			itd., za vsakih 50 g 1:50 Din več	15 —
7. Poslovni papirji Največja teža 2 kg. Razsežnost kakor pri pismih. Za poslovne papirje se smatrajo spisi in listine, ki so docela ali deloma pisani ali risani z roko in nimajo značaja osebnih dopisov, n. pr.: pravnici spisi, tovarni listi, nakladnice, računi, poslovni papirji zavarovalnic, rokopišne partiture, delavske knjižice itd. Pošiljajo se odprti.	do 200 g	1 —	do 300 g	3 —
	„ 250 „	1 25	„ 350 „	3 50
	„ 300 „	1 50	„ 400 „	4 —
	„ 350 „	1 75	„ 450 „	4 50
	„ 400 „	2 —	„ 500 „	5 —
	„ 450 „	2 25	„ 550 „	5 50
	„ 500 „	2 50	„ 600 „	6 —
	itd. za vsakih 50 g 25 par več.		itd., za vsakih 50 g 50 par več.	
Mešane pošiljke Tiskovine (razen tiskovin za slepce), vzorci in poslovni papirji od istega pošiljatelja na istega naslovnika se lahko skupaj zavijajo in odpošiljajo. Največja teža 2 kg. Vzorec v tako mešani pošiljki ne sme biti težji od 500 g.	kakor za vzorce; če so pa poslovni papirji vmes, kakor za poslovne papirje.		kakor za vzorce; če so pa poslovni papirji vmes, kakor za poslovne papirje.	

¹ Mali paketi se lahko pošiljajo v te-le države: Alžir, Argentinijo, Avstralijo, Avstrijo, Belgijo, Brazilijo, Ceylon, Ciper, Češkoslovaško, Dansko, Estonijo, Etiropijo, Francijo, Gdansk, Gibraltar, Grško, nizozemsko Indijo, Indokino, Japonsko, Korejo, Liban, Luksemburg, Madžarsko, Malto, Maroko, (francoski pas), Mehiko, Nemčijo, Nizozemsko, Novo Gvinejo, Palestino, Perzijo, Sirijo, Švedsko, Svico, Transjordanijo, Tunis, Turčijo, Veliko Britanijo, Zedinjene ameriške države in njene kolonije.

b) Slučajne pristojbine:

Vrsta pošiljk	P r i s t o j b i n a	V tuzemstvu		V inozemstvu	
		Din	p	Din	p
Pisma, dopisnice, tiskovine, vzorci brez vrednosti, poslovni papirji, mešane pošiljke in mali paketi	Priporočnina:				
	a) v krajevnem prometu	2	—	—	—
	b) v medkrajevnem prometu	3	—	4	—
	Povratnica:				
	a) ako jo zahteva pošiljatelj ob predaji	3	—	3	—
	b) ako jo zahteva pošiljatelj po predaji	6	—	6	—
	Ekspresnina	3	—	6	—
	Poizvednica	3	—	6	—
	Preklic pošiljke, izprememba naslova in znižanje ali črtanje odkupnine:				
	a) v krajevnem prometu	3	—	—	—
b) v medkrajevnem prometu	4	50	7	50	
Pristojbina za ocarinjenje inozemskih pisemskih pošiljk	—	—	3	—	
Mali paketi	Pristojbina za izročitev malih paketov iz inozemstva	—	—	3	—
	Dostavnina za male pakete¹	—	—	2	—

¹ Plača naslovnik samo tedaj, kadar mu pošta mali paket dostavi na dom. — ² V prometu z Rumunijo, Grško in Turčijo znaša pristojbina za vsakih 50 g ali del te teže 25 par, a najmanj Din 175. — ³ V prometu z Rumunijo, Grško in Turčijo 3 Din. — ⁴ V prometu z Rumunijo, Grško in Turčijo Din 450.

Opombe:

Pisemske pristojbine

za izterjavanje denarnih zneskov do 5000 dinarjev

a) Odkupne pošiljke. — b) Poštni nalogi.

Odkupne pošiljke:

1. **Tuzemske:** pristojbine pri predaji: 1.) kakor za priporočene pošiljke brez odkupnine; 2.) pristojbina za pokaz 1 Din. — Dovoljene so samo priporočene pisemske pošiljke.

Pristojbine pri izdaji: Od izterjane odkupnine se odbije nakaznina za dotični znesek in cena nakaznične goliče.

2. **Inozemske:** pristojbine pri predaji: 1.) kakor za priporočene pošiljke brez odkupnine; 2.) stalna pristojbina 4 Din in 3.) nakaznina pristojbina, in sicer do 100 Din 50 par. do 200 Din 1 Din itd. za vsakih 100 Din ali del tega zneska po 50 par.

Pristojbine pri izročitvi: odkupnina, preračunana v dinarje in 1% tega zneska za ažio.

Odkupne pisemske pošiljke so v mednarodnem prometu dovoljene s temi državami: Avstrijo, Belgijo, Češkoslovaško, Francijo, Italijo, Madžarsko, Marokom, Nemčijo, Rumunijo, Švico in Tunisio, vendar pa je promet zaradi deviznih omejitev začasnou ukinjen.

Poštni nalogi:

1.) Pristojbine pri predaji: za pismo s poštnim nalogom pristojbina za priporočeno pismo in pristojbina za pokaz 1 Din.

2.) pristojbine pri izdaji: kakor pri odkupnih pisemskih pošiljkah in eventualna finančna kolkovina.

Poštni nalogi v prometu z inozemstvom še niso uvedeni. Pisemske pošiljke se ekspresno dostavljajo le v kraju, kjer je pošta, odkupne pošiljke in poštni nalogi pa se dostavljajo ekspresno samo tam, kjer izplačuje pošta nakaznice na domu, sicer se samo obveste. Ekspresno se dostavlja, oziroma obvešča samo med 6. in 11. ura če le pa pošiljka odkupna, samo med uradnimi urami.

Za poštne težeča (poste-restante) pisma in dopisnice plača pošiljatelj poleg običajnih pristojbin še 50 par. Če ta pristojbina pri izročitvi pošiljke naslovniku še ni plačana, se v tuzemskem prometu izterja v dvakratnem, pri pošiljkah iz inozemstva pa v enkratnem znesku od naslovnika.

Predalnika:

za navadne in priporočene pisemske pošiljke za predal brez ključa po 15 Din, s ključem po 20 Din na mesec. — Za pošiljanje za naslovnikom ali za vračanje pisemskih pošiljk se ne zaračunava nobena pristojbina.

Kot porto se zaračunaj dvakratni manjkajoči del franka. Pisemske pošiljke pod tek. št. 3 do 8 se morajo oddajati vsaj deloma frankirane, sicer se sploh ne odpravijo. v prometu z inozemstvom pa morajo biti popolnoma frankirane.

Za nefrankirane ali premalo frankirane pisemne pošiljke iz inozemstva plača naslovnik dvojno manjkajočo pristojbino, a najmanj 100 par.

Za pravilno frankirane pisemske pošiljke, ki se pošljejo za naslovnikom iz notranjosti kake države v drugo državo (inozemstvo), se plača samo čista razlika med tuzemsko in inozemsko pristojbino.

Kazen za poštno-dohodarstveni prestopok znaša 20kratni znesek predpisane pristojbine.

List za odgovor (coupon réponse) velja 6 Din. Iz inozemstva došli listi za odgovor se zamenjajo za znamko 4 Din.

Peštna pooblastila:

Za poštna pooblastila se plača razen kolkovine za prošnjo po tarifni postavki 1. zakona o taksah (sedaj 5 Din) in razen kolkovine po tarifni postavki 16. zakona o taksah (10 Din) še poštna pristojbina za hranitev, ki znaša za pooblastila, ki veljajo samo za enkrat ali za dobo do 15 dni. 1 Din. za pooblastila, ki veljajo za več ko 15 dni. pa 5 Din za vsako koledarsko leto.

Nakaznice

Za tuzemstvo:

Navadne do 5000 Din

Navadne pristojbine:

Nakaznina za znesek do	
50 Din	2 Din
100 "	3 "
300 "	4 "
500 "	5 "
1000 "	6 "
2000 Din	8 Din
3000 "	9 "
4000 "	10 "
5000 "	12 "

Slučajne pristojbine:

Ekspresnina	3 Din
Poizvednica	3 "

Izplačilno obvestilo { pri predaji 3 Din
po " 6 "

Preklic nakaznice, izprememba naslova:

(Za tako zahtevo se plača pristojbina za priporočeno pismo, eventualno tudi še za brzojavko.)

Opomba:

Ekspresne nakaznice. Pošte, ki izplačujejo na domu, morajo po posebnem slu dostavljati tudi ekspresne nakazniške zneske, druge pošte pa samo obvestilo. Ekspresne nakaznice dostavlja, oziroma obvešča sel samo med uradnimi urami.

Ce se izvorna nakaznica izgubi, uniči ali pri prejemniku, oziroma (vrnjena nakaznica) pri pošiljatelju poškoduje, se plača za napravu izplačilnega pooblastila (dvojnika nakaznice) razen pristojbin za prošnjo (v kolkih) še 4 Din v poštnih znamkah. Iste pristojbine se plačajo tudi za podaljšanje roka za izplačilo privatnih nakaznic.

Za pošiljanje za naslovnikom ali za vračanje nakaznic se ne zaračunava nobena pristojbina.

Predalnika za nakaznice znaša v krajih, kjer se izplačujejo zneski na domu, 15 Din na mesec.

Brzojavne do 5000 Din

Pristojbine:

- a) nakaznina kakor pri navadnih nakaznicah;
- b) brzojavna pristojbina;
- c) ekspresnina 3 Din, tudi tedaj, če gre brzojavna nakaznica v kraj, kjer ni pošte.

Opomba:

Brzojavna nakaznica se lahko pošlje tudi v kraj, kjer ni pošte, oziroma brzojavna.

Ce v naslovnem kraju ni brzojava, ampak samo pošta, pošlje zadnji brzojavni urad brzojavno nakaznico pošti kot ekspresno priporočeno pismo. Ce pa gre brzojavna nakaznica v kraj, kjer ni pošte, se ne dostavi, oziroma ne obvesti po posebnem slu, ampak tako, kakor vse druge poštne pošiljke.

Pristojbine se plačajo pri predaji.

Za inozemstvo:

Navadne pristojbine:

Nakaznina do 100 Din	4'25 Din
od 100 " 200 "	4'75 "
" 200 " 300 "	5'25 "
" 300 " 400 "	5'75 "
" 400 " 500 "	6'25 "

potem pa za vsakih 100 Din ali del te vsote še po 0'50 Din.

Slučajne pristojbine:

Izplačnina se pobira pri izplačilu nakaznice od naslovnika, in sicer

do zneska 50 Din	50 par
do 1000 Din	1 Din
do 5000 Din pa	2 "
Ekspresnina	6 "
Izplačilno obvestilo	3 "
Pristojbina za poizvednico, izplačilno pooblastilo in podaljšanje izplačilnega roka	6 "

Opomba:

Dovoljene so samo navadne poštne nakaznice do najvišjega zneska 1000 Din (brzojavne niso dovoljene). Vsak pošiljatelj sme poslati ta znesek samo enkrat na mesec. Nakaznični promet je za sedaj uveden samo z Nemčijo.

Znesek mora biti napisan na nakaznici v valuti naslovne dežele, z besedami pa v francoščini.

Z Veliko Britanijo, Kanado in Zedinjenimi ameriškimi državami je uvedena nakazniška služba preko poštne hranilnice. Znesek, ki v prometu z Veliko Britanijo ne sme presegati 3000 dinarjev, v prometu z Zedinjenimi ameriškimi državami in Kanado pa ne 100 ameriških, oziroma kanadskih dolarjev, se vplača po poštni položnici na ček. račun št. 56.020.

Pristojbina za pošiljanje denarja v Veliko Britanijo znaša do zneska 500 dinarjev 5 dinarjev, za vsakih začeti nadaljnjih 100 dinarjev pa po 1 dinar. V prometu s Kanado in Zedinjenimi ameriškimi državami znaša pristojbina za vsakih 1000 dinarjev ali del tega zneska po 10 dinarjev. Položnica velja 25 par.

Pristojbina za čekovna vplačila

Za vplačila po čekovnih položnicah se plača do zneska 500 Din —50 Din	
preko 500 do 2.000 Din	1.— „
„ 2.000 „ 5.000 „	1:50 „
„ 5.000 „ 10.000 „	2.— „
„ 10.000 „ 50.000 „	3.— „
„ 50.000 „ 100.000 „	4.— „
„ 100.000	5.— „

To pristojbino plača vplačnik v gotovini. Za pisma mena poročila na zadnji strani položnic se ne plača nobena pristojbina.

Vrednostna (denarna) pisma za tuzemstvo

Pristojbina								
težna						vrednostna		
v krajevnom prometu			v medkrajevnom prometu					
do g	Din	p	do g	Din	p	do Din	Din	p
20	3	—	20	4	50	100	1	—
50	4	—	50	5	—	500	2	—
250	5	50	250	6	50	1000	5	—
500	7	—	500	8	—	5000	10	—
1000	12	—	1000	13	—	potem pa za vsakih 1000 Din ali del te vrednosti še po 1 Din.		

Dostavnina 1 Din, če je naslovljeno pismo v kraj, kjer pošta vrednostna pisma dostavlja na dom.

Obvestina 50 par če je naslovljeno pismo v kraj, kjer se pismo na dom ne dostavi.

Poizvednica 3 Din. — Ekspresnina 3 Din.

Pristojbina za pokaz 1 Din, če je pismo obremenjeno z odkupnino.

Povratnica ob predaji 3 Din, po predaji 6 Din.

Za preklic pisma, za izpremembo naslova in za znižanje ali črtanje odkupnine se plača pristojbina za priporočeno pismo in eventualno tudi za brzobjavko.

Opombe:

Teža 2 kg, vrednost neomejena.

Sprejemajo se samo zaprta pisma.

Ekspresno denarno pismo se dostavlja po posebnem slu te tedaj, če naslovna pošta poštno nakaznico izplačuje na domu, sicer se dostavi samo obvestilo. Ekspresno denarno pismo z označeno vrednostjo preko 250 Din se nikdar ne dostavi po posebnem slu, ampak se samo obvesti. Prejemnik obvestila o taki pošiljki pa sme zahtevati, da se mu obveščeno pismo dostavi pri naslednjem rednem obhodu, če se take pošiljke sploh dostavljajo na dom in če plača dostavnino — Ekspresno se denarna pisma dostavljajo ali obveščajo samo od 6. do 21. ure, če je pa pismo odkupno, samo med uradnimi urami. — Za ekspresno denarno pismo se ne plača oiti dostavnina niti obvestina. Pri odkupnih denarnih pismih odbije naslovna pošta od izterjane odkupnine nakaznino za dotični znesek in ceno nakazniške golce.

Če se pošlje vrednostno pismo drugam ali pa vrne sprejem ni pošti, se zaračuni samo dostavnina ali obvestina.

Za denarne pošiljke (pošiljke z denarjem ali vrednostnimi papirji), ki so zavite v obliki paketa se plača pristojbina kakor pri naketih.

Za denarna pisma, naslovljena poste restante ali na vojake, se ne plača dostavnina, ampak samo obvestina.

Vrednostna pisma (lettres de valeur) za inozemstvo

Promet z vrednostnimi pismi je dovoljen za sedaj z Albanijo, Argentinijo, Avstrijo, Belgijo, Brazilijo, Bolgarijo, s Ceylonom, Češkoslovaško, Čile, z Dansko, Egiptom, Estonijo, Etiopijo, s Finsko, Fran-

cosko z Alžiro, Korziko in Monakom, z Grško, s Hedjazom, Holandijo, z Gdanskim, Indijo, Indokino, Irsko, Italijo, Japonsko s Korejo, Letonijo, Litvanijo, Luksemburgom, Madžarsko, Marokom, Nemčijo, Norveško, Novo Zelandijo, s Palestino, Perzijo, Poljsko, Portugalsko, z Rumunijo, Rusijo, s Saarsko oblastjo, Siamom, Sirijo in Libanom, Španijo, Švico, Švedsko, Tunisom, Turčijo in z Veliko Britanijo, toda le s posebnim dovoljenjem finančnega ministarstva.

Teža 2 kg, največja vrednost 100.000 Din.

Pristojbina kakor za priporočene pošiljke iste teže in vrednostna pristojbina 5 Din za vsakih 300 frankov (= 4500 Din) ali del te vrednosti. V prometu z Rumunijo, Grčijo, Turčijo in Češkoslovaško znaša ta pristojbina 4'50 Din.

Opomba:

Pošiljatelj mora izpolniti pri predaji brezplačni obrazec »Jamstvo pošiljatelja«, v katerem izjavlja, da v pismu ni večje vrednosti in da jamči za vse posledice napačne vrednostne napovedi. — Vrednost je treba označiti razen v dinarski veljavi tudi v frankih in centimih po relaciji (sedaj 1 : 15).

Vrednostne škatle (boîtes avec valeur déclarée) za inozemstvo

Promet je dovoljen z Albanijo, Argentinijo, Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, s Češkoslovaško, Čile, z Dansko, Gdanskim, Egiptom, Estonijo, Etiopijo, s Francijo z Alžiro, Korziko in Monakom, Hedjazom, Holandijo, z Indokino, Irsko, Italijo, Japonsko, s Kitajsko, Ciprom, Korejo, z Libijo, Eritrejo, Litvanijo, Luksemburgom, Madžarsko, Marokom, Nemčijo, s Palestino, Portugalsko, Saarsko oblastjo, Sirijo in Libanom, Somalijem, Švico, Švedsko, Tunisom in z Veliko Britanijo

Pristojbine:

- težna pristojbina za vsakih 50 gramov po 2 Din, najmanj pa 10 Din;
- priporočnina 4 Din;
- vrednostna pristojbina za vsakih 300 frs (4350 dinarjev) ali del tega zneska po 5 Din.

Opomba:

Za izvoz nakitov, dragocenih predmetov, zlata, srebra, dragga kamenja in kovanega denarja je potrebno dovoljenje generalne direkcije carin v Beogradu.

Izkaznica o istovetnosti (identiteti)

je veljavna tri leta in stane 10 Din.

Za čekovne nakaznice

plača naslovnik izplačnino kakor pri inozemskih poštnih nakaznicah, če gredo v kraj, kjer jih pošta dostavlja na dom.

Zaklenjene torbe

Prejemniki, ki ne stanujejo v kraju, kjer je pošta, lahko zahtevajo, da se jim navadne pisemske pošiljke in obvestila o drugih pošiljkah pošiljajo po lastnem slu ali po obstoječi poštni zvezi v zaklenjeni torbi, od katere se en ključ hrani na pošti. Torbo si mora prejemnik sam nabaviti. Pošta jo odpira in zapira. Za opravljanje tega dela se plača po 15 Din na mesec.

Časniki in časopisi

Za vsak izvod časnikov in časopisov, ki jih odajajo na pošto časopisna upravništva, se plača od vsakih 100 g ali del te teže po 5 par, če ima vsak izvod svoj posebni naslov, če je pa naslov skupen, pa po 2 pari. Za časopisne priloge, ki so

dovoljene do 30 g (za posamezno prilogo), se plača po 2 Din za vsakih 100 kosov, oziroma za del tega števila. Za vse časopise, dnevnike in nedelnevnike je uvedeno plačevanje poštinih pristojbin v gotovini. Casniki in časopisi, ki jih pošiljajo zasebniki, se morajo frankirati kot tiskovine po pristojbeniku za tiskovine. Prodajalci časopisov plačajo za časopise, ki jih vračajo neprodane upravnimšvom po 2 pari za vsak izvod do 100 g teže. Za teže izvide se plača za vsakih nadaljnjih 100 g ali del te teže zopet

po 2 pari. Najmanjša pristojbina takih pošilk je 50 par. Največja teža je dovoljena do 10 kg.

Časopisi za inozemstvo se morajo frankirati s frankovnimi znamkami po pristojbeniku za tiskovine. Za časnike in časopise, ki gredo v Alžir, Argentino, Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, Češkoslovaško, Francijo in kolonije, Grčijo, Letonijo, Luksemburg, Madžarsko, Maroko, Nemčijo, Paragvaj, Poljsko, Portugalsko in kolonije, Rumunijo, Rusijo, Saro, Sirijo-Liban, Španijo, Tunis in Urugvaj in ki jih pošiljajo časopisna upravnštva, znaša pristojbina 25 par za vsakih 50 g ali del te teže.

Paketi za tuzemstvo

P r i s t o j b i n e																				
t e ž n a						vrednostna			obvestnina			dostavnina			n a k a z n i n a					
do kg	I. zona		II. zona		III. zona		do Din p			do kg Din p			za odkupnino							
	Din	p	Din	p	Din	p	Din	p	do kg	Din	p	Din	p	Din	p					
1	3	—	3	—	3	—	100	1	—	20	1	—	5	2	—	do 50 Din	2	—		
5	8	—	8	—	8	—	500	2	—				20	5	—	" 100 "	3	—		
10	10	—	15	—	20	—	1000	5	—	če je paket naslovljen v kraj, kjer pošta ne dostavlja na dom.			če je paket naslovljen v kraj, kjer pošta dostavlja pakete na dom.			" 300 "	4	—		
15	15	—	22	—	30	—	5000	10	—	potem pa za vsakih 1000 Din ali del te vrednosti še po 1 Din.						" 500 "	5	—		
20	20	—	30	—	40	—										" 1000 "	6	—		
Za ločenko (t. j. obsežnejši paket ali paket, ki zahteva večjo opreznost) se plača dvakratna težna pristojbina.																		" 2000 "	8	—
																		" 3000 "	9	—
																		" 4000 "	10	—
																		" 5000 "	12	—

Ekspresnina 6 Din. — Povratnica: ob predaji 3 Din, po predaji 6 Din. — Poizvednica 3 Din. — Za preklíc paketa, za izpremenilo naslova in za znižanje ali črtanje odkupnine se plača pristojbina za priloženo pismo in eventualno tudi za brzojavko.

Opombe:

Največja teža 20 kg, vrednost neomejena.

Za pakete, ki so naslovljeni poste restante ali na vojake, se plača vedno samo obvestnina. Za vse druge pakete, tudi za tiste, ki so naslovljeni na imetnike predalov, se mora plačati dostavnina, oziroma obvestnina.

Za ekspresni pake: se ne plača niti dostavnina niti obvestnina. Paketi se ekspresno dostavljajo samo v krajih, kjer je pošta. Ekspresne odkupne pakete dostavljajo po posebnem slu samo pošte, si nakazniške zneske izplačujejo na domu, druge jih samo obveščajo. Ekspresni paketi, katerih teža presega 5 kg, se nikdar ne dostavijo po posebnem slu, ampak se samo obveščajo. Prejemnik obvestila o takem paketu pa sme zahtevati, da se mu paket dostavi pri naslednjem rednem obhodu, če se take pošiljke sploh dostavljajo na dom in če plača dostavnino. — Ekspresno se dostavlja, oziroma obvešča samo med 6. in 21. uro, ekspresne pakete z odkupnino pa dostavlja poseben sel le med uradnimi urami.

Za paket z odkupnino se plača ob predaji tudi še nakaznina za odkupni znesek. Tudi ta pristojbina se nalepija v znamkah na spremnicu. Pristojbina za pokaz se pri odkupnih paketih ne plačuje, a od izterjane odkupnine se nikakršne pristojbine ne odbijajo.

Prodajalčina za pakete znaša v krajih, kjer se paketi dostavljajo, po 15 Din na mesec.

Obvestilo o nedostavljivem paketu se izroči zaprtu pošiljatelju, ki plača zanj 1 Din 50 p, za inozemski paket pa 4 Din.

Ležnina za pakete znaša 1 Din za vsak dan, za katerega se ležnina zaračunava.

Za pošiljanje paketov za naslovnikom in za vračanje paketov se zaračunava težna pristojbina, vrednostna pristojbina (če je vrednost označena) in dostavnina, oziroma obvestnina.

Glede paketov z denarjem in vrednostnimi papirji glej opombo k pregledu pristojbin za vrednostna pisma.

Odkupni zneski preko 1000 do 5000 Din se izplačujejo na domu samo v ožjem (krajevnem) dostavnem okraju pošte.

Paketi za inozemstvo

V katere države in do katere teže se pošiljajo paketi v inozemstvo in kakšne so pristojbine, se lahko poizve na vsaki pošti.

Vsaka pošiljka mora biti frankirana že pri predaji. Izvozne pošiljke se lahko predajajo na vseh poštah. V krajih, kjer so carinarnice, skrbe za ocarinjenje pošiljatelj sami, ki potem pošti predajajo že ocarinjene in plombirane pošiljke. Kjer ni

carinarnic, sprejemajo izvozne pakete ondodnje pošte in jih odpravljajo na najbližjo pošto, kjer je carinarnica.

Zavoj izvoznih paketov naj bo iz močne tepenke, zavite v platno (če mogoče voščeno), ali pa iz močnih lesenih ali pločevinastih zabojev. Naslov naj bo napisan na pošiljki sami, ne s svinčnikom in samo v latinici. Vrednost mora biti označena v frankih besedami (v latinici) in s številkami.

Stvar pošiljateljeva je, da poizve, ali je uvoz predmetov v naslovno državo dovoljen ali ne. Prav tako si mora pošiljatelj sam preskrbeti razna potrebna izvozna in uvozna dovoljenja.

Pošiljatelj mora na spremnici označiti, kaj naj se s paketom zgodi, ako bi se naslovniku ne mogel izročiti.

Kolki za listine

- Listine o jamstvu in kavcijah 0'1 % polistinjenega zneska.
- Zadolžnice in pobotnice 0'5 % polistinjenega zneska.
- Odstopnice 2 % polistinjenega zneska.
- Pogodbe 2 Din
- Oporoke 10 "
- Izpričevala 20 "
- Mojstrsko izpričevalo 60 "
- Pomočniško izpričevalo 5 "
- Izpričevalo osnovnih šol 5 "
- Izpričevalo srednjih šol 10 in 20 "
- Zrelostna izpričevala:
 - meščanska, strok. obrtna 50 "
 - nižji tečajni izpit 100 "
 - višji tečajni izpit 250 "
- Računi trgovcev in obrtnikov:
 - od 50 do 100 Din 1 "
 - " 100 " 500 " 2 "
 - " 500 " 1000 " 3 "
 - " 1000 " dalje 5 "
- Lepaki 50 par
- Menice, tuzemske, se ne smejo kolkovati, temveč se morajo kupiti znesku primerne goliče.
- Zastavne listine denarnih zavodov se morajo kolkovati.

SLOVENSKA ZEMLJA

O bridka zemlja — ni bil templjev zid
kinč tvojih nežno zelenečih grudi,
ne katedrale v blišču bele sljudi,
ne večni čar kraljevskih piramid.

Samó sledovi biča in kopit
so v tvojih krovih, v prsti, v lesu, v rudi,
in žigi priče so, da si v ponudi
bilá kot krma roparskih korit.

Če pa pustošil te je srd biričev,
ostala vendar plodna si in vedra,
in ko pod jarmom spehutih volov

zareže plug se v tvoja sladka nedra,
za hrano živih in spomin mrličev
kali že v tebi žetve blagoslov.

ALOJZ GRADNIK

PROF. METOD DOLENC:

PRAZNIČNI DNEVI SLOVENSKEGA LJUDSKEGA SODSTVA

Če prideš današnjih dni v sodno poslopje ob uradnih urah, najdeš po hodnikih ali v čakalnicah gruče ljudi, ki gledajo drug drugega nezaplivo, mrko... Prišepetavajo si, da bi nasprotnik v pravdi ničesar ne vjel na ušesa... Tapatam pristopi odvetnik in govori s svojimi klienti pritajeno, bodreče... Čez čas se vendar odpro vrata sodne »dvorane« (včasih — zatohle sobe), stranke se pokličejo, stopijo pred sodnika, — pravda se prične. Sodnik — sam ali sodniški zbor — govori, izprašuje, zapisuje; zastopniki strank razlagajo, navajajo skladovnice paragrafov. Sodišče izreče sodbo v tej stvari, pa hiti dalje, da opravi še druge. Stranke, ki so bile prej na vrsti, postajajo pred sodnim poslopjem, včasih pride med njimi do pomirjenja, še večkrat pa gre prerekanje naprej... Zastopniki pravnih strank imajo zopet posle, da se pomenijo z njimi, kaj in kako bi se ponašali, če pride do pritožbe. Razen neposredno prizadetih strank in njihovih priteljev ali znancev se nihče ne zmeani za te stvari. Saj če so zelo zanimive — zlasti v mestih — pridejo itak v časopis... Ali je kaj prazničnega na teh dneh sodstva? — Prav nič!

Če pa pogledamo v pretekle čase našega slovenskega ljudstva, je bila stvar povsem drugačna! Nič učenih sodnikov, nič zgovornih advokatov, prav nič se ni nikomur mudilo, skladovnic paragrafov ni bilo treba... Ljudski sodniki so se posvetovali, skleпали po svoji vesti in po pravnih običajih, najrajši pa posredovali — za spravo in poravnavo. Vse to pa se je vršilo slovesno, na kraju vsega poslovanja je prišlo večkrat celò do — »likofa«... Praznični dan je bil zaključen.

Prečitali smo že mnogo ljudskih povesti izza starih časov, ki so se tikale življenja preprostega slovenskega ljudstva po deželi, na vasi ali pa v vinskih goricah. Še nikdar pa nismo trčili na popis takšnega dneva, ko se je krojila pravica po ljudskih sodnikih. Slovenski pisatelji — pač niso poznali slovenske pravne zgodovine. Zato morda ne bo odveč, če si ogledamo priprave za sojenje in oblike sodnega poslovanja v tistih časih, ko so se reševale izvestne pravde po ljudskih sodnikih. Ne bomo seveda obravnavali sojenja plemiških, cerkvenih ali mestnih sodišč, ki so jih uvedli tuji med Slovence in ki se za nje slovensko ljudstvo ni dosti brigalo. Tudi nečemo govoriti o civilnih ali zasebnopravnih ter o kriminalnih ali kazenskih pravnih posebej, saj so šle vse skupaj v isti koš, samo, da so morale biti tako zvane z a d e v e m a n j š e g a p o m e n a. Večje, zlasti kazenske zadeve,

so si pridržali za sojenje tuji gospodarji slovenske zemlje za svoja prej že omenjena sodišča, pri katerih pa ljudstvo ni imelo ničesar govoriti.

Praznične dneve smo imenovali dneve nekdanjega ljudskega sodstva Slovencev. Praznikov ni mnogo, ve se pa zanje v naprej. Tako je bilo tudi med Slovenci glede tistih dni, na katere so se reševale pravde. Tisti dnevi so bili »gorske pravde« v vinogradniških, »veče« ali »kvatrna sodišča« pa v vseh drugih zadevah. Vsi ti dnevi so bili že po starih običajih natančno določeni vsako leto na isti čas, toda bilo jih je le malo. Gorske pravde so se reševale po enkrat ali — drugod — po dvakrat na leto, javno, na istem kraju, ob istem času. Veče ali kvatrna sodišča pa na isti dan vsakega kvatrnega tedna, torej štirikrat v letu.

Institucijo gorskih pravnih sodstev smo šteti med najstarejše, pa tudi najimnitnejše uredbe pravnega življenja Slovencev. Vinogradništvo so zanesle k nam rimske vojaške posadke. Pričelo se je po naših krajih gotovo že v zgodnjem srednjem veku. Vinogradi pa so postali last veljakov, bodisi cerkva ali samostanov, bodisi graščakov. Le-ti so vinograde oddajali svojim podložnikom v dedni zajem in izvrševali nad njimi tudi malo sodno oblast. (Danes bi jo mogli primerjati sodni oblasti okrajnih ali sreskih sodišč.) Ali ta oblast je bila z ozirom na posebno kakovost dejanskega razmerja med podložniki in gorskimi gospodom na eni, med obdelovalci vinogradov med seboj, ki pa niso bili vsi osebni podložniki gorskega gospoda, na drugi strani, taka, da je kar silila k izvestnim posebnim oblikam udejstvovanja, ki so bile pač podobne oblikam drugih gosposkinih sodišč, pa vendar tako različne od njih, da so ubrale svojo pot, pot h gorskimi pravnim. Tu so se shajali osebni podložniki gorskega gospoda, ki so se imenovali »sogorniki« in so bili po svojem stanu blizu tlačanom, pa tudi tisti, ki so sicer imeli na gorici vinograde, pa niso bili s svojo osebo podložni gorskemu gospodu, ampak le v pogledu vinograda. To so bili n. pr. meščani, duhovniki, pa tudi plemiči, ki se jim je zahotelo po pristni vinski kapljici, pridelani vprav na vinski gorici istega gorskega gospoda. Ti so se imenovali »mejaši«. Pri omenjenih shodih sogornikov in mejašev pa so se ob navzočnosti gorskega gospoda samega ali pa od njega določenega namestnika razpravljale skupne zadeve glede uprave vi-

nogorskega okoliša in reševale tudi vse pravde, ki so se tikale vinogradnikov ali vinogradov. To so bile »gorske pravde«. Ta način upravljanja in pravedanja na vinogorskih zborih ali shodih se je vzdržal prav do velike francoske revolucije koncem XVIII. stoletja, deloma pa še dlje.

Veče in kvaterna sodišča so bili istega pomena kot vinogorski zbori, samo, da so se bavila le z »malimi« pravdami, ne pa z upravnimi zadevami. Pri tej priliki naj omenimo, da so se na prav podoben način kot vinogorske zadeve razpravljale in reševale zadeve o poljšem lovu, to pa seveda le tam, kjer je bilo res obilo polhov, kakor na pr. v Kostanjevici ali Pleterjah, kjer so bukovi gozdi severnega pobočja Gorjancev dajali zavetišče ogromni množici omenjene živalce. Saj še Vajkart Valvasor, sloveči kranjski zgodovinar, ob koncu XVII. stoletja pripoveduje v svoji knjigi o Slavi Kranjske vojvodine bajke, ki so se pravile o poljih in njihovim priganjaču-hudiču.

Vsa ta sodišča (veče, kvaterna, poljšja), so izvrševala svoje sodstvene posle skoraj ravno tako kot vinogorski zbori. Lahko bi celo rekli, da je veljalo vse tisto, kar je bilo odločilno za opravila na vinogorskih zborih po besedilu »Gorskih bukev« iz l. 1543., tudi za vsa druga sodišča, kjer je smelo ljudstvo samo soditi, torej v civilno- in kriminalno-pravnih zadevah manjšega pomena ali obsega. Edino posebnih ukrepov z strani upravljanja (administracije) sodnega okoliša pri večah in kvatrnih sodiščih ni bilo, ker so te panoge pravnega življenja spadale v področje samega zemljiškega gospoda.

Ko si bomo v naslednjih vrsticah predočili potek takšnega dneva, ki je bil namenjen za pravedanje in sojenje, bomo v prvi vrsti govorili o najbolj značilnem sodstvu na vinogorskih zborih ali shodih, zlasti še zato, ker je sodstvo več, kvatrnih in poljših sodišč izginilo skoraj že dve stoletji prej kot sodstvo na vinogorskih zborih. Vzroka temu pojavu moramo iskati pač v tem, da je tuje pravo, germansko in rimsko, pri navadnih pravnih splošnega značaja prej razjedlo in strlo domače splošno pravo, ki ni bilo nikjer izrečno zapisano, kot pa pravo vinogradnikov, ki so imeli zase napisane »Gorske bukev«.

*

Gorske pravde na zborih vinogradnikov so bile v ljudskem življenju v resnici nekakšen stžer, okrog katerega se je vse sukalo, kar je količkaj cikal na pravno stran.

Vsako leto po enkrat ali dvakrat, spomladi ali v jeseni, so se zbrali po starih šegah in navadah na določenem prostoru, navadno pod lipo pri cerkvi vrh gorice ali pa, če je bilo vreme slabo, v zakristiji cerkve ali v kakšnem drugem večjem poslopju, vsi vinogradniki. Ponekod je bil dan določen na god svetnika ali svetnice, n. pr. svetega Lovrenca ali svete Jere, pa se je tisti zbor

imenoval naravnost »dan svet. Lovrenca«, »dan svete Jere« (Sct. Laurentztag, Gertraudistag). Vsakdo je moral priti, če je imel vinograd na tisti gorici, pa najsi je bil svoboden mejaš ali tlačan — sogornik. Prišli so pa tudi še drugi, še ženske, ako so imele kaj posebnega posla na zboru, n. pr. pravdo. Obiskal je tak zbor in mu predsedoval v starih časih vedno sam gorski gospod, n. pr. v Kostanjevici opat, v Klevevžu pater — administrator iz Stične, v okolici Novoga mesta komtur nemškega viteškega reda itd. Šele po tridesetletni vojni (1618 do 1648), ko se je plemstvo odtujevalo gospodarstvu na svoji zemlji in sililo v visoke cerkvene ali državne službe, so gorski gospodje kar povprek pošiljali zastopnike ali delegate, da so le-ti predsedovali na gorskem zboru ali shodu.

Sedaj si pa zamislimo, da je nastalo med dvema posestnikoma na vinski gorici povoda za pravdo. Recimo, da je koza zašla v sosedov vinograd in mu obgrizla in pokvarila 80 trt. To se je zgodilo v zgodnji pomladi, a na tej gorici se je vinogorski zbor ali shod vršil šele v jeseni, o svet. Mihaelu. Soseda se ne moreta poravnati. Lastnik koze pravi, da ni kriv, ker je bila koza privezana, pa jo je tuj človek odvezal, da je ušla skozi plot oškodovanega posestnika, ki ga pa ni popravljaj, kakor treba. Ugovarja tudi še, da ni verjetno, da bi bila v tistem kratkem času poškodovala 80 trt; saj so kozo precej zapodili in povrh še premikastili, da je počela šepati. Oškodovani vinogradnik pa zahteva povračilo škode za vse trte. Dandanes bi šel na sodišče ali pa k odvetniku in tožba bi bila vložena v kratkem času, a pravda bi tekla, kakor smo pokazali v uvodu tega članka. In koliko bi bilo stroškov!!

V tistih časih, ko se je sodilo po Gorskih bukvah, pa so morali čakati, da je prišel dan zbora ali shoda. Čas izleči mnogo in prav verjetno je, da sta se v takšnih in enakih primerih tudi naša sosedla sčasoma vendarle pomirila in zbogala. Ali se je to zgodilo z denarno odškodnino ali s kakšno storjeno uslugo, morda celo za »božji lon« na prigovarjanje obojestranskih prijateljev, to je pač brez pomena. Če pa se nista zbogala, kako pa se je v tem primeru stvar razvijala dalje?

Ko se je bližal dan vinogorskega zbora, je moral tisti, ki je hotel tožiti pred gorskim gospodom in ljudskimi sodniki, svojega nasprotnika na njegovem domu »obiskati«. To je bilo tako predpisano po deželnem redu za Štajersko iz l. 1618., ki je pa tudi za Kranjsko veljal. V nekkih zapisnikih o vinogorskih pravnih iz časa pred l. 1618. stoji, da so sodniki tožitelja s tožbo začasno zavrnil, ker nasprotnika ni »obiskal«. Pri tem obisku je pač tožitelj vprašal, ali hoče nasprotnik tožbenemu zahtevku prostovoljno ugoditi ali pa namerava spustiti se v pravdo. To je bila pametna misel. Na takšen način se je

dala pravda včasih vendarle prepričati, a toželec je zvedel, če se ni hotel vdati, da mora priti na sodbo, da se bo zagovarjal in se na to pripravil... On bo morda svoje priče kar s seboj privedel, da bodo mogle potrditi, kar on pravi.

Zdaj pa pojdimo dalje. Dan sv. Mihaela (ali morda drugače določen, vsakomur dobro znan) je napočil. Slovesno razpoloženje, praznični značaj tega dne se odraža v tem, da pride vse »kar leze in gre« na kraj zborovanja v pražnji obleki. Saj se je skoraj povsod najprej opravila sveta gorska maša (die heil. Pergmiss).

Začetek zborovanja, po maši, če se je opravila, je bil precej zgodaj. Pričakati pa je bilo treba gorskega gospoda s pisarjem. Prišla ali prihajala sta, slovesnost je povzdigalo zvonjenje. Rekli so, da se morajo gorske pravde »ozvanjati« (beläuten). Razen gorskega gospoda ni smel priti nihče oborožen. Le s posebnim dovoljenjem gorskega gospoda se je smelo orožje obdržati. Sprejemal in sprejel je gorskega gospoda ali namestnika in pisarja — »gorniki«. To je bila v gorici najveljavnejša oseba, desna roka gorskega gospoda, pa tudi zaupnik vinogradniškega ljudstva na gorici. Izvolili so si ga vinogradniki sami na vinogorskem zboru za vrsto let, vendar je moral gorski gospod izvolitev potrditi.

Po sprejemu gorskega gospoda in njegovega spremstva, če je bilo treba, tudi po okrepčilu te gospode, se je pričelo pravo zborovanje. Ponekod so imeli pripravljene kamenite sedeže za tiste osebe, ki so bile najvažnejše. Najimunitnejše mesto je zasedel seveda gorski gospod sam ali pa njegov namestnik. Skraja, to se pravi: v davnih časih, je vzel takoj, ko se je usedel, v roko »gorsko palico« (Bergstab). Ta palica je pomenila vprav znak sodne oblasti. Iz zapisnikov iz žužemberškega okraja izvemo, da je imel predsednik vinogorskega zbora še v pozni dobi XVIII. stoletja gorsko palico v rokah, ko je sodil. Drugod se je pozabilo na gorsko palico kot znak oblasti. Tudi pisar, ki je vodil zapisnik, je imel svoj sedež v bližini predsednika. Delal si je beležke in le-te pozneje, toda kmalu, prenesel v veliko knjigo vinogorskih »protokolov«. To je bilo za gorskega gospoda (seveda pa tudi za zemljiškega pri kvatrnih sodiščih) zelo važno. Kajti ob rešitvah pravd je kar deževalo denarnih glob, ki so šle v korist gorskega gospoda. Če se ne bi zapisale, koliko bi bilo prekanja...

Prav odlična mesta pa so zasedli tudi ljudski sodniki. Ljudstvo jih je imenovalo »srenja«, kar pomeni prav za prav »sredino«, torej osrednje mesto vsega zbora ali shoda. Bilo jih je 12 ali 24 najuglednejših, najizkušenejših vinogradnikov, ki so predstavljali ljudsko sodno oblast kot sodni prisedniki. Po nemško so jim rekli Beisitzer ali z latinskimi izrazom Assessores, po slovensko so jih, vsaj ponekod, kjer jih je bilo dvanajst, imenovali Cvelbarji (od nemškega

Zwölfer). Ta zdevček je postal celo priimek, pač tam, kjer se je čast prisednika držala stalno starešin iste rodbine. Ta srenja je po vsej priliki obstajala od davnih časov, dopolnjevala pa se je na ta način, da so vsi tisti, ki so preostali od polnega števila, ko je eden izmed njih težko obolel, umrl ali se preselil kam drugam, izvolili novega prisednika izmed vinogradnikov tiste gorice. Sprva, menda ko še ni bilo Gorskih bukev, so bili prisedniki mejaši, pozneje tudi sogorniki, še pozneje včasih celo samo sogorniki.

Vse drugo ljudstvo, zlasti pa tiste osebe, ki so hotele tožiti ali pa so bile pozvane na odgovor, so obkoljevale to srenjo. Skupnost vseh zborovalcev je z napeto pozornostjo sledila dogodkom, ki so se vršili v srenji. V sami srenji pa je bil prvi njen starešina. Tudi gornik je mogel biti član srenje ali celo njen starešina; gorski gospod ali pa njegov namestnik pa praviloma ne. Vsaj do srede XVII. stoletja ga ne najdemo v zapisnikih o vinogorskih zborih za starešino srenje. V nemškem jeziku se je imenovala srenja »Ring«.

Prvo, kar se je, na zboru ali shodu moralo izvršiti, je bilo, da je gornik ali, če ta ni znal čitati, pisar v kolu vseh zborovalcev prečital Gorske bukve. To je zelo zanimivo, zlasti ker vemo, da se je to prečitavanje moglo vršiti in tudi v resnici vršilo samo v slovenskem jeziku. Gorske bukve pa so izšle leta 1543. v nemškem jeziku kot »Pergtaidingsordnung« ali »Bergbüchlein«. Ta tudi za slovenske vinogradnike sestavljeni zakon se je moral torej prevajati. Če pa se je vršilo prevajanje po različnih osebah iz okolice različnih gorskih gospodov, ki drug za drugega morda niti vedeli niso, potem je prišlo nujno do tega, da so bili prevodi po izražanju in izrazih različne vsebine, kar je dajalo celo drug smisel, vsaj v podrobnostih. Doslej poznamo desetero prevodov Gorskih bukev, ali vsi so različni med seboj po besedilu. Niti prvi iz l. 1582., ki nam je ohranjen — napravil ga je župnik Andrej Recelj iz Rake — ne soglašajo povsem z nemškim izvirnikom. Vse to izpreminjanje besedila pa je bilo le posledica po malem se menjavajočih pravnih nazorov, kar je bila včasih naravnost želja gorskega gospoda. Toda vedno je morala biti v skladu z vinogradniki njegovega okoliša; sicer bi le-ti samovoljno izpremembo odklonili. V tem izpreminjanju besedila Gorskih bukev tiči zaklad za spoznavanje razvoja slovenskega običajnega prava. Mi vemo celo, da se je na slovenskem ozemlju sploh pozabilo na to, da je bilo prvotno besedilo Gorskih bukev nemško. Blaž Kumerdej, znameniti šolnik, rojen 1738. na Bledu, je zapisal leta 1791. v predgovoru k Slovanski slovnici, ki sicer ni zagledala belega dne, da mu je upravitelj stiškega samostana izročil slovenski napisano »Weinbergsordnung« Ferdinanda II., da bi jo prevzel na

nemški jezik; kam je ta prevod pozneje prišel, Kumerdej ni mogel povedati. Ker pa je Ferdinand II. vladal od l. 1619. do 1637., niti upravitelj samostana Stične niti Kumerdej nista zaslutila, da je izdal nemški izvirnik Gorskih bukev v resnici Ferdinand I. že leta 1543. Tudi Georg Hoff, nemški uradnik v Ljubljani, ki je l. 1808. izdal tri zvezke s popisom Kranjske dežele, ni vedel za to, da imajo Gorske bukve svoj nemški izvirnik, pa je njihovo vsebino prevedel v svojem delu iz slovenskega besedila na nemško. Izvirnik je bil pozabljen, med ljudstvom so ostali in veljali le slovenski prevodi Gorskih bukev.

Po prečitaju Gorskih bukev je prišlo lahko do razlage njihovih določb, seveda če je kdo to želel. To sklepamo iz uvodnih besedi boštanjkega prevoda iz XVIII. stoletja, ki pravi »Gorske Regelze al' Artikelni, kateri Per gorski Praudi vsselei morejo naprei brani inu isloseni Biti«.

Ko je bilo vse to opravljeno, se je ljudstvo poklonilo svojemu gorskemu gospodu na slovesen način. Dva vinogradnika prav posebnega ugleda sta stopila pred njega in se mu zahvalila za to, da je odredil ta zbor ali shod, pa sta obljubila v imenu vsega vinogradniškega ljudstva, da se hočejo slej ko prej zvesto držati predpisov Gorskih bukev. Mnogokrat so se ti predpisi imenovali v zapisniku naravnost »cesarske svoščine« (Kaysersliche Freiheiten).

Nato je gorski gospod ali njegov namestnik na kratko nagovoril zbrano ljudstvo in otvoril razgovor o splošnih upravnih potrebah in zadevah na gorici. V nekaterih krajih sta bila postavljena dva moža, ki so jih imenovali »poročevalca za občno sodbo«. Ta dva sta že prej prehodila in pregledala gorico, vsekakor na spomladanskem skupnem obhodu vse gorice, kjer je bil uveden, prav za prav, kjer se je iz pradavnine še ohranil (n. pr. v kostanjeviškem okraju). Ta pregled je veljal prvotno mejam velikih zemljiških posestnikov, pa se je opravil z ježo in imenoval »pojezda«; združen pa je bil na kraju s skupno jedačo in pijačo. Omenjena poročevalca, pa tudi gornik in drugi vinogradniki so opozarjali na izvestne nedostatke: Tu treba pot popraviti, tam plot postaviti, drugod lužo zasuti itd. Tudi o tem je bilo govora, kdaj se bo posebna maša za dobro letino opravila, kako bi to ali ono kapelico uredili, koliko bo treba plačati za streljanje zoper čarovnice, ki v oblakih točo delajo. Posebne omembe je vredno, da se je tu razpravljalo in sklepalo, ali se smejo osobenjki na gorici pod streho sprejemati; ali se naj združi dvojje vinogorskih zborov v en sam; mar naj se določi drug dan ali drug kraj za prihodnji zbor ali shod? Na zborih, ki so se obavljali v jesenskem času, se je vršil vedno posvet, katerega dne naj se prične hkratu od vseh vinogradnikov brati letina.

O vseh teh in takšnih vprašanjih sta dala poročevalca svoj nasvet. O njem so glasovali vsi navzočni vinogradniki in vinogradnice, to je bila vseobčna ljudska odločba, obvezna za vse, tudi za tiste, ki po naključju niso bili na zboru. Zabeležil jo je v zapisnik pisar kot občno sodbo (Gemain Urtl). Ob isti priliki so se sprejemali tudi novi člani vinogradniki, pa tudi oporoke ali poslednje volje posameznikov so se, vsaj v prvih stoletjih novega veka, tu izjavljale, da so prišle v zapisnik in postale na ta način neovrgljive.

To je bil najslavesnejši del vinogorskega zbora ali shoda, pri katerem so morali sodelovati vsi vinogradniki, mejaši in sogorniki.

Sledil je drugi del, ki je bil slovesen po svoje, za posamezne osebe pa včasih kočljiv. Besedo je namreč povzel sam gorski gospod ali njegov namestnik in je svojim vinogradnikom našteval in očitil pregrehe, ki se morajo odpraviti ali pa celo kaznovati. Če pa se ni hotel gorski gospod sam tega posla oprijeti, je prepustil besedo svojemu gorniku, da on obtožuje grešnike. Vsekakor pa je bilo to vedno tako, da so prišle pritožbe od gosposkine strani najprej na vrsto, za njimi šele pritožbe in tožbe posameznih vinogradnikov ali drugih ljudi.

Pa bo morda kdo vprašal, kakšne so bile tiste pregrehe, ki naj bi jih očitala gosposka svojim podložnikom, in pa zakaj jih ni kar sama kaznovala? O tem bi se dala napisati prav obilna razprava. Mi pa hočemo le bistvene poteze v stvari nakazati in zato navedemo predvsem, kaj se je moglo po določbah Gorskih bukev kaznovati z globami, zapadom letine, vinograda, na telesu i. pod. Gorske bukve so dajale predpise, kako naj se vzdržuje red na gorici, da bo vse prav za gorskega gospoda in za vinogradnike. Predmet gosposkinih tožba je bilo: zanemarjanje pravilne obdelave vinograda, zakaj, če ni letine, ne dobi gospoda svoje gorščine itd.; dalje: neposlušnost, neplačanje davščin, poljske tatvine, poškodovanje trt, drevov, požiganje, popašnje. Vse to in še več podobnega je spadalo semkaj. Pa tudi nemoralno obnašanje, zlasti prešuštvo: nje v gorici, zaploditev nezakonskega otroka, preklinjanje, je gornik, če ne gorski gospod sam, navajal in grešnike obtoževal in zahteval, da jim srenja sodi. Sam jih ni smel soditi! To je bila namreč izredna odlika vinogorskega sodstva, da je smelo ljudstvo po svojih predstavnikih v srenji samo soditi takšne pregrehe, ne pa gorski gospod ali njegov upravitelj, kakor se je to pri navadnih zemljiških gosposkah nekako od srede XVII. stoletja dalje godilo.

Seveda se je grešnik zagovarjal, toda težko mu je bilo ovreči tako rekoč službeno ovadbo obtoževalca. Srenja, torej možje, ki so bili poklicani za sojenje, so se pod predsedstvom svojega starešine posvetovali o pritožbi in zagovo-

ru. Včasih so še sami vprašali tega ali onega uglednega vinogradnika iz grešnikove sosesčine, kaj ve on sam v tej zadevi in kako bi sodil o stvari. Tupatam si je grešnik izprosil »besednika« izmed navzočnih, da se zanj potegne in ga obtožbe reši. Na kraju krajev so seveda prisledniki srenje sklenili sodbo, izrekel pa jo je starešina. Da je bila stvar bolj slovesna, je morala srenja pri tem vstati. In zopet je pisar odločbo zabeležil v zapisnik. —

Naša dva zgoraj omenjena vinogradnika, ki sta bila v pravdi zaradi nesrečne koze, sta bila seveda od vsega početka zborovanja navzočna in sta pač čakala, da so bile vse gosposkine pritožbe ali tožbe rešene in zapisane. Šele potem so se smele oglasiti posamezne osebe s svojimi zasebnimi tožbami, ko je predsednik zbora ali pa starešina srenje vprašal navzočne, ali ima še kdo tožbo ali pritožbo. Seveda tu nista bila samo naša prej omenjena vinogradnika prizadeta, takih strank je bilo skoraj na vsakem vinogorskem zboru več, včasih dvajset, trideset. Koliko prepirov in neprilik se je pač nabralo v toku pol ali celò vsega leta od enega do drugega vinogorskega zbora... Tu so čakali, da pridejo na vrsto dediči, ki so se čutili prikrajšanim; njihove zadeve so same Gorske bukke proglašale za nujne. Takisto so čakale ženice, ki so se bile dolžile jezikavo radi resničnih in neresničnih dogodovščin; posli, ki niso dobili mezde; zlikovci, ki so krali grozdje, sadje itd. Vse to naj bi prišlo do obračuna na tej gorski pravdi. Pa še nekaj je štel med takšne zadeve, česar bi skorajda ne mogli verjeti, če ne bi bilo v zapisnikih resnično posvedočeno. Tudi gornika, prislednika v srenji ali celo gorskega gospoda samega je smel vinogradnik tožiti na takšem zboru, če mu je storil krivico. Tako širokopoteznih pravic nismo zasledili pri tujih narodih, vsaj v tem pogledu ne, da bi sodili ljudski sodniki svojemu gospodu... Seveda je bilo to gorskim gospodom silno neprijetno. Skušali so se na vse pretege iz teh spon izviti. Šlo je to — mimogrede rečeno — z ustanavljanjem in postavljanjem t. zv. »nepriustranskih sodišč«; toda še v drugi polovici XVIII. stoletja so zabeleženi primeri tožba strank zoper gorskega gospoda, pa tudi odločbe, ki so jih izrekli nato slovenski ljudski sodniki.

Pa da pridemo do kraja! Naša dva nasprotnika sta prišla na vrsto. Tožnik je razložil stvar po svoje. Založiti bi moral za tožbo mali denar; tako so velevale Gorske bukke v izvirniku. Toda skoraj vsi slovenski prevodi so tisti prepis pustili nepreveden, pa tudi v zapisnikih o vinogorskih pravnih, ki nam jih je na tisoče in tisoče ohranjenih, ni nobene omembe takšne založitve denarja za tožbo. Stvar v praksi slovenskih ljudskih sodišč pač ni obveljala... Starešina srenje je pozval za tožnikom toženca, naj pove, kaj navaja v svoj zagovor. Prisledniki so vestno poslušali, pa so nato sami ukrepali, kaj je sporno

med obema strankama: Koliko trt je bilo poškodovanih, kdo je kriv, da se je koza odtrgala, kdo je zancemiril plot, da je mogla koza skozi, kako bi se dala škoda popraviti i. pod. Sedaj se je torej pravda zaostrišla... Stvar je bila včasih precej kočljiva. Tudi pri teh zasebnih tožbah sta smeli stranki zahtevati »besednika«, kakor smo že prej o njem govorili. Pa tudi poklicni »pravdači«, t. j. zastopniki pravnih strank so živeli in delovali po svoje v nekih mestih, n. pr. v Kostanjevici, v Brežicah že od konca XVI. stoletja. Starešina srenje je vodil izpraševanje strank, zaslisevanje prič, če so bile že navzočne. Navsezadnje pa je vprašal svoje prislednike, sosodnike, kaj se jim v danem primeru zdi, da ustreza pravici po starih šegah in navadah. Od odgovora na to poglavitno vprašanje je bil izid te pravde zavisen. Če so prisledniki dali vero tej ali oni pravni stranki in njenim dokazom, so sodili njej v prid in izrekli sodbo, to pa zopet stoji, da je bila stvar tim slovesnejša. Če pa niso mogli priti do trdnega zaključka, n. pr. koliko trt je bilo uničenih vprav pri tisti priliki, ali jih ni morebiti obzrla že prej druga živina, pa so določili dva moža iz okolice, da pregledata v družbi z gornikom trte in izrečeta kar sama, kakšna odškodnina gre tožitelju.

Sodniki v srenji so sklenili sodbo skoraj vedno soglasno. Če pa se soglasnost ni dosegla, je šlo po večini glasov, toda to se je moralo zabeležiti v zapisnik.

Včasih pa ena ali druga pravnih strank ni bila zadovoljna z odločbo. Naravno, da je to izjavila v obliki pritožbe. V tem pogledu pa je veljala, če primerjamo današnje pravne razmere s prejšnjimi pri ljudskem sodstvu, neka posebnost. Sodniki, ki so ravnokar izrekli sodbo, so imeli tudi pravico, da so odločili sami o tem, ali se sme prizadeta, nezadovoljna stranka pritožiti ali ne. Tu je odločevalo prepričanje, da sodniki vedo sami najbolje, kaj in kako je po ljudski pravni zavesti, po starih pravnih običajih prav in da ne gre, da bi se zoper tako odločbo še kdo pritoževal. Nagajivost se ne sme podpirati. Tu se vidi, kako velik ugled je imela srenja, ki je sodila!

Ko je bilo tudi teh zasebnih tožb in pritožb konec — nemara je trajalo tako pravdanje ves božji dan — pa se je praznoval sestanek prijateljev in znancev, starih in mladih, na vinogradniški način. Ne smemo zabiti, kako veliko število pravnih sodnikov z modrimi nasveti sami privedli do mirne poravnave. Končna sprava prejšnjih nasprotnikov pomenja zadovoljnost na obeh straneh. Zadovoljnost pospešuje radost. Vinogradniki se veselijo na ta način, da si privoščijo kupico vina. Včasih so celo sodniki ukazali za kazni, da mora ta ali ona stranka, ki je pravdo izgubila, dati določeno množino vina ali

mošta, pa tudi še peko kruha, in še sami so pili s strankami »likof«.

Take-le navade, da se je izrabila prilika vinogorskega zbora za praznovanje pri kupici vina, pa niso smele motiti pravečnega »uradnega« poslovanja. Za to so skrbeli slovenski prevodi Gorskih bukev. Tam je stalo n. pr., »da se imajo ti Segorniki silu treisni derzati inu nobeniga likofa napustiti gor nositi, tamuzh tuistu dokler Vse opravleno na bode odlozhati«. Menda se je v tem pogledu rado grešilo tudi že med pravdami...

Pa bilo temu kakorkoli, eno je gotovo: Patriarhalni, starodavni način sojenja svojih pravd in pregreh, po svojih ljudeh, čeprav pod predstvom gorske ali zemljiške gosposke, po sodnikih iz ljudstva, ki so čutili s strankami, ker so sami živeli z njimi v vseh srečnih in nevšečnih prilikah, ki so sodili po ljudski pravni zavesti, je bil v prvi vrsti ohranjen, ker je vse osti naspotstva iz nastalih sporov ublaževal, če mogoče popolnoma odpravljaj. Žela, ki danes ostajajo po mnogokateri končani pravdi, pri orisanem ljudskem pravosodstvu niso preveč skelela, spomin na takšno pravljanje, ki se je obavljalo

skoraj brez stroškov, pa vendar ob najširši javnosti, je bil samo za tiste grešnike nevšečen, ki so to res zaslužili. Za vse druge dobre in poštene ljudi, ki so se udeleževali enkrat, dvakrat, vsekako ne več ko štirikrat takšnega »pravdanja«, pa so pomenjali vinogorski zbori in kvatrna sodišča dneve prazničnega razpoloženja...

Danes moške iz ljudstva nimajo več nikakšnih poslov sojenja. Še dve leti po svetovni vojni so v naših slovenskih krajih sodili o najtežjih kazenskih zločinstvih porotniki, moške iz ljudstva. Vprav naši slovenski porotniki so zasloveli po svoji resnosti, preudarnosti, pravičnosti... S kakšnim ponosom so porotniki, zlasti kmetje, opravljali te posle sodstva! Zanje je pomenilo tako sodstvo častno zadevo, posebno slovesnost. Pa tudi tisti, ki niso bili porotniki, so smatrali dneve, ko je sodila porota, za izredne dneve, saj je prišla do veljave ljudska pravna zavest... Porotniško sodstvo je bilo ukinjeno v l. 1921. Trdno smo prepričani, da pride še čas, ko bodo moške iz ljudstva zopet poklicani, da izrekajo sodbe vsaj v kazenskih stvareh po ljudski pravni zavesti, v obliki porote ali kakorkoli!

STATISTIKA NAM GOVORI...

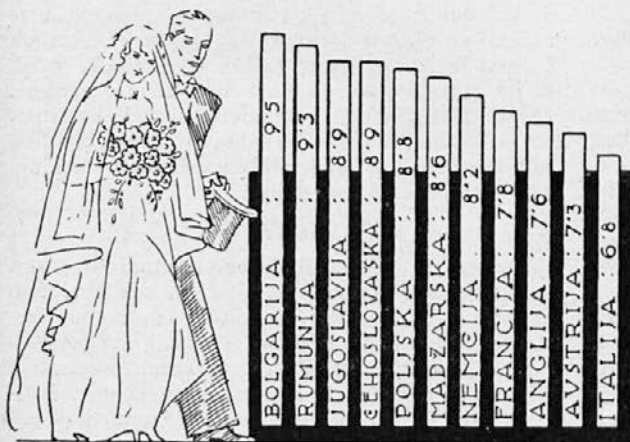
Medtem ko prebivalstvo zapadnoevropskih dežel stalno nazaduje, narodi slovanskih držav vedno hitreje naraščajo

Slovani se v Evropi največ ženijo

V »Statističnem letopisu Društva narodov« so objavljene zanimive statistike o gibanju evropskega prebivalstva. Mnogo se je v zadnjem času v javnosti razpravljalo o padanju prebivalstva in števila rojstev v posameznih državah Zapadne Evrope. V nekaterih med njimi so se začeli vznemirjati radi tega in govorilo se je o borbi proti »degeneraciji plemena« in opozarjalo na nevarnost, ki preti tem državam od drugih, ki imajo večji odstotek rojstev.

Poprej se je govorilo o vedno večjem padanju rojstev samo v Franciji. Sedaj pa je ta nalezljiva bolezen (če jo sploh moremo tako imenovati) postopno zajela vso Nemčijo in Anglijo. Vsako leto pokazuje padanje števila sklenjenih zakonov kakor tudi rojstev. V teh deželah se vodijo posebni »boji za zakone« in »boji za otroke«, a kljub temu niso dosegli nikakega izboljšanja.

Nasproti temu se pa vedno bolj kaže naraščanje prebivalstva v balkanskih in sploh v slovanskih deželah. Zato je v zapadnoevropskih

deželah nastala krilatica o »slovanski nevarnosti«, ker se je v poslednjih letih dognalo, da se v vseh slovanskih deželah naglo veča odstotek rojstev. Računa se, da bi ta pojav mogel imeti silnih posledic za Evropo, posebno čez kakšnih dvajset do trideset let, ko bo odrasel novi naraščaj teh dežel.

Po številu sklenjenih zakonov stoji po statistiki Društva naroda na prvem mestu Bolgarska, kjer pride na 1000 prebivalcev povprečno 9.5 (devet in pol) sklenjenih zakonov. Kakor razvidimo iz priobčenega pregleda, pride za Bolgarijo na drugem mestu Rumunija z 9.3 sklenjenih zakonov, nato Jugoslavija in Češkoslovaška z istim številom 8.9, tik za njima pa Poljska z 8.8. V ostalih deželah je odstotek sklenjenih zakonov znatno nižji. Zanimiva je okolnost, da se v poslednjih letih najmanj ženijo v Italiji (6.8), čeprav vodi fašistična vlada energične akcije za sklenitev zakonov in imajo novi zakonci različne prednosti in ugodnosti, samci pa so visoko obdavčeni.

Kar se tiče rojstev, stoji na prvem mestu v Evropi Rumunija: ima letno poprečno 34.7 rojstev na 1000 prebivalcev, a takoj za njo pride Jugoslavija s 34 rojstvi. Bolgarija ima tudi velik odstotek rojenih otrok, prav tako tudi Poljska. Šele za temi deželami prideta po številu rojstev Italija in Madžarska. Najmanj rojstev je bilo v poslednjih letih v Franciji, Angliji in Nemčiji. Padanje rojstev gotovo skrbi državnike teh dežel, saj se je v javnosti začelo razpravljati o »tih likvidaciji« zgodovinske vloge teh narodov. Vendar pa obstoja ena okolnost, ki gre v dobro

zapadnim narodom: število umiranja otrok je na zapadu Evrope mnogo manjše kakor na Balkanu in splošno na vzhodu Evrope. To je posledica urejenih higienskih razmer na zapadu, oziroma še neurejenih ali ne dovoljno urejenih na vzhodu. Kljub manjšemu prirastku novega zaroda na zapadu ta ne propada v slabih nehygienskih in socialnih razmerah, ali povedano z drugimi besedami: na zapadu Evrope je življenje otroka mnogo več vredno in bolj dragoceno kakor na vzhodu.

Vse to nam kaže, da moramo v interesu našega naroda in naše države, to se pravi nas samih (kajti narod in država, to smo mi sami), posvetiti največjo pažnjo zdravstvenim razmeram, v katerih živi naša deca.

Prihodnja desetletja bodo v pogledu prebivalstva pokazala, kdo bo zmagal, vzhod ali zapad Evrope. Splošno se trdi, da je znižanje števila rojstev svojstvo še nedovoljno izoblikovanih, sirovih ali nekulturnih narodov. Vsekakor obstoja dejstvo, da imajo primitivni narodi mnogo večjo življenjsko silo. Statistiki so izračunali, da bo imelo germansko pleme, ako se število rojstev še nadalje manjša v isti meri, l. 1970. okoli 20 milijonov ljudi manj kakor jih ima danes, medtem ko bodo severni in južni Slovani narasli za 20 novih milijonov. Videti je torej, da stoji Evropa na pragu »slovanskega veka«. Ne vemo pa, ali se bo takrat sploh še postavljalo vprašanje plemen, kakor se to dela danes. Morda bodo spremenjene socialne in gospodarske razmere zavrgele celo plemensko teorijo kot nekaj, kar pripada prošlosti... P. B.

MARA NOVAKOVA:

ZDRAVILNOST SOKOV IZ NAŠIH ZELENJADNIH IN DRUGIH RASTLIN

Pri nas raste cela vrsta zdravilnih rastlin, ki so jih minule čase mnogo bolj upoštevali kakor dandanes. Te rastline nimajo v sebi samo važnih snovi, ki nas hranijo, ampak tudi take, ki ozdravijo marsikatero bolezen. Še zdravniki se zopet bolj zanimajo za naravno zdravljenje, saj določajo mnogim bolnikom rastlinsko hrano — ali bolje povedano, presno zelenjadno in sadno hrano.

Prvo zdravilo, ki ga je človeštvo kdaj uporabljalo, je bila zdravilna rastlina. Pa tudi vsi poznejši načini zdravljenja so posegali nazaj k temu prvotnemu in najbolj naravnemu sredstvu. Pot k zdravju vodi le skozi rastlinstvo. Zato je prav in koristno, da se poslužujemo rastlinskih hranilnih in zdravilnih moči, in sicer v zdravju in bolezni. Že pravilna hrana sama, katere glav-

ni zastopnik je zopet rastlinstvo, nam je precejšen porok za zdravje; saj je vzrok mnogih bolezni le pomanjkanje važnih življenjskih snovi, ki jih je pa narava v obilici nakopičila v rastline. Zato bo za vsakogar zanimivo, pa tudi koristno, če bo poznal naše zelenjadne in druge rastline tudi z ozirom na njih zdravilnost. Naj omenimo vsaj najvažnejše izmed njih.

Sok kumar

Kumare so jako priljubljen, pa tudi dragocen in zdravilen zelenjadni plod. Njih sok čisti telo kristalov sečne kisline, učinkuje ugodno na čreva, ledvice, pljuča in kožo. Pa tudi pri prehodnih letih pri ženskah, pri sladkorni bolezni in nervoznih motnjah ima blagodejen učinek. Najbolj znan je pač sok kumar kot izvrsten pripo-

moček za nego kože. Zmešamo ga z mlekom in s to mešanico nadržemo kožo, potem ko smo jo umili.

Paradižnikov sok

V paradižnikovem soku je dōsti fosforja, kalija, kalija, jabolčne kisline; vsebuje pa tudi lipid, ogromno rudninskih snovi in vse vitamine. Paradižnikov sok je posebno redilno in poživljuje sredstvo za duševne delavce. Ljudstvo ga ceni tudi pri zdravljenju prebavnih motenj, pri obolenjih jeter in ledvic, pri protinu, pri motnjah krvnega obtoka, slabem želodcu, pri izpuščajih kože in vročini vseh vrst. Paradižnik učinkuje močno antiskorbutično, to se pravi: varuje nas gotovo pred to boleznijo.

Sok zelene

Sok zelene ima veliko sladkorja in škroba, pa tudi obilo rudninskih snovi, izmed katerih prevladujejo lugaste. Sok pospešuje prebavo, preprečuje nabiranje plinov in žene na vodo. Znano je, da pomaga živcem in želodcu, pa tudi pri boleznih ledvic in mehurja dobro učinkuje. Uporabljajo ga tudi pri protinu in revmi. Ne smemo ga pa uživati pri sladkorni bolezni in vnetju ledvic.

Hrenov sok

V hrenu je ostro, hlapno olje, sladkor, soli in beljakovina. Hrenov sok čisti kri, je dobro sredstvo proti revmi, protinu, pri boleznih jeter, želodca in črev; predvsem pa pospešuje prebavo. Pomaga pa tudi pri nahodu, slabem teku in lenivosti želodca. Z njim mažejo ponekod tudi pike žuželk.

Redkvin sok

Redkvin sok ima poleg magnezija še eterično olje, ki vsebuje žveplo, ter še neko snov, ki ugodno vpliva na slinavko. Ker ima obilo lugo-tvornih rudninskih snovi, je zelo zdravilen. V domačem zdravilstvu ga uporabljajo pri dolgotrajnih katarjih, obolenjih ledvic, žolčnih kamnih in tuberkulozi.

Čebulov sok

Ta sok ima v sebi sladkor, citronovo kislino, etersko olje, žveplo, obilo organskih redilnih soli in raznih drugih važnih snovi. Pospešuje prebavo, žene na vodo, poživlja živce, preprečuje nabiranje glist, dobro vpliva pri lenivosti črevesja, pri preobili želodčni kislini in drugih boleznih.

Spinačin sok

Spinačin sok ima obilo važnih snovi kakor železo, fosfor, klor, sladkor, maščobo, oksalno kislino, jabolčno kislino, beljakovino in lugaste

snovi. Ta sok tvori kri, vitamin A v njem pospešuje rast in večja odpornost proti raznim nalezljivim otroškim boleznim. Posebna snov »sekretin«
pospešuje delovanje trebušne slinavke in izločevanje želodčnega soka. Trdijo, da pomaga tudi pri kašlju, protinu, žolčnih kamnih, zaprtju, astmi, pa tudi pri nečisti koži.

Česnov sok

Česnov sok ima v sebi obilo zdravilnih snovi, izmed katerih je posebno važno česnovno olje, ki je znano, da čisti in pomlaja. Česnov sok razkužuje in preprečuje vnetje, je redilen, poživlja delovanje želodca in črev ter preganja črevesne pline in gliste. Znižuje tudi krvni pritisk, zboljšuje splošni počutek, deluje proti popnenju žil ter je že od davnih časov priznano varovalno in zdravilno sredstvo mnogih boleznih.

Jabolčni sok

Jabolčni sok ima poleg drugih dragocenih in zdravilnih snovi mnogo jabolčne kisline, ki poživlja možgansko delovanje in živce, večja odpornost in delazmožnost ter preprečuje utrujanje.

Bezgov sok

Bezgov sok je zelo dobro domače zdravilo proti najrazličnejšim boleznim, posebno proti zasluzenju, protinu, revmi, zgagi, glavobolu in napanjanju. Uporabljajo ga tudi pri sladkorni bolezni in sicer skupno s hrenovim sokom. Ni pa za vnetje ledvic.

Razen opisanih je še nekaj drugih zdravilnih rastlin, kakor pelin, rman, preslica, sv. Janeza roža ali krčna zel, lapuh, regrat, ki jih ne smemo pozabiti.

V večjih krajih dobimo vse naštete zdravilne sokove naprodaj. Pridobivajo jih kar na debelo, potem pa prodajajo v manjših količinah za domačo porabo. Lahko pa si jih napravimo doma sproti, ali pa jih konserviramo, da so nam vedno na razpolago, kadar je potreba. Pripravljanje sokov gre lepo izpod rok, če imamo doma pripravo za pridobivanje sokov. Tak strojček zelenjad najprej drobno zreže, potem pa iztisne iz nje ves sok, ki teče že lepo precejen v pripravljeno posodo. Strojček za napravo sokov uporabljamo v kuhinji lahko še za razne druge namene. Zdravilni sok pa si napravimo lahko tudi iz suhih rastlin in sicer takole: Suhe liste zelišč zdrobimo ter odmerimo na 1 del zdravilnih zelišč 9 delov belega vina. To pustimo, da se dva dni namaka; medtem večkrat pretresemo posodo. Potem denemo zmes v platneno vrečico in tekočino iztisnemo. Dodamo ji še 12 delov sladkorja in jo gosto skuhamo. Za pijačo jo pa po potrebi še razredčimo.

VOLA ALI KONJA?

V lanski »Vodnikovi pratiki« sem opisal negospodarnost v preživljanju konja na takih malih kmetijah, kjer je konj premalo zaposlen. Dasi ima konjska vprega v gotovem primeru neke prednosti pred volovsko ali celo kravjo, se moramo v naših malokmetijskih razmerah ogrevati za slednji dve. Konjski delovni dan je zaradi majhne zaposlitve in razmeroma visokih stroškov za to plemenito žival — lahko tako drag, da more tudi pri najboljših konjunkturnih razmerah že v kali ubiti gospodarski uspeh kmetije. Žal se naši kmetje tega dejstva premalo zavedajo. Je to zelo velika gospodarska napaka z najtežjimi posledicami.

Res je sicer, da vol ali krava ne zdržita zelo dolge poti tako dobro kakor konj in da sta precej počasnejša, vendar je treba opozoriti, da za našo kmetijo še vedno čas tako zelo ne pomeni zlata, da bi zaradi tega morala in smela rediti konja, dasi je ta na gladkih trdih cestah ali pozimi po poledenelih potih bolje uporaben.

Kakovost volovskega dela je na splošno skoraj enaka kakovosti konjskega dela, medtem ko je ta kakovost pri kravi nekoliko nižja. Vsekakor pa je kakovost vola enaka oni konja pri oranju in pri krajših vožnjah.

V kolikor naš kmet ni izrazit prevoznik po obrti, mora pač upoštevati okolnost, da mu mora vprežna živina najmanj toliko delati na njivi, travniku in v gozdu kakor na cesti, če ne še več. Ne gre torej za nje uporabo po večini na cesti, nego na prirodnem, negladkem terenu, kjer kakovost konjske vprege prav gotovo ni nič boljša od volovske in ne dosti boljša od kravje. V nekaterih krajih pa posebno pri gozdnem delu (vlačenje kreljev) konjska vprega sploh ni umestna. Eno izjemo za umestnost rabe konjske vprege bi mogel priznati in to samo tistim kmetom, ki v razdalji 15 do 30 kilometrov redno po dvakrat do trikrat na teden svoja drva vozijo v mesto naprodaj. Pa tudi ti navadno morajo imeti vole zaradi terenskih težkoč pri spravljanju drv iz gozda do prometne ceste.

Za premikanje težjih tovorov po mehkem terenu je volovska vprega odločno umestnejša od konjske, ker se tudi manj udara, manj zagazi. Poleg tega je vol mnogo pohlevnejše narave od konja, da ga vsaka stvar ne spravi »z uma«. Vol je odločno inteligentnejši kakor konj, pa še mirnejši, se ne zbega ter je v nevarnem terenu edino mogoča vprega.

Kar pa se samih stroškov tiče, s katerimi moramo računati, ko se odločamo za tako ali tako vprego, naj se pomisli, da je že sama krma za vola cenejša kakor za konja. Kadar vol dela, tedaj strošek za krmo, nego itd. gotovo več ko

poplača, ko miruje in počiva v hlevu, pa se redi. Ako konj dela, pa tudi zasluži svojo krmo i. dr., a ko počiva cele tedne v hlevu, kaj pa tedaj? Daljše počivanje v hlevu volu in gospodarju ne škodi, saj prirašča klavna teža, če pa konj preveč počiva, mu to nikakor ni v prid, gospodarju pa je odločno v škodo, ker se mu zajeda.

Oprema za volovsko vprego je razmeroma prav enostavna in cenena, konjska je komplicirana in draga. Tudi vol na njej mnogo manj potrga in uniči kot konj. Dalje imamo z volom v hlevu pri krmljenju, čiščenju itd. daleko manj dela kakor s konjem in tudi vol poprečno manj boleha kakor konj.

Gospodarsko zelo važna pa je predvsem okolnost, da vola, ki postane za delo nesposoben, hitro spitamo in razmeroma dobro prodamo, nesposobnega konja ne spitamo in če ga sploh mesar kupi, dobimo zanj komaj toliko, kolikor je vredna koža.

Če bi naš kmet vodil gospodarske račune in če bi bil v izvestnih gospodarskih stvareh bolj podkovan, bi tudi vedel, da zaradi vsega prej povedanega pri letnem obračunavanju glede vola ni govora o potrebi amortizacije, ker njegova vrednost raste, medtem ko moramo pri konju vsako leto odbijati njegovo vrednost vsaj za 10—12% od nabavne cene.

Vrhu vsega tega da vol več gnoja kakor konj in je vrednost celotne količine istega brez dvoma večja kakor pri konju.

Na splošno velja, da za vlako odležejo 4 voli najmanj za dobre 3 konje, pri delih pa, za katera je tako rekoč naravnost potrebna volovska vprega, zalžejo 3 voli vsaj toliko kakor 2 dobra konja.

Konja moreš v letu vpregati 250 do 275 dni, vola pa nekako 220 do 250 dni. Pri nas nobena naša mala kmetija nima porabe niti za polovico, marsikatera niti za četrtino teh vprežnih dni, če se ne bavi obenem s prevozništvom. Zato je pri nas konjski vprežni dan prav zelo drag.

Za primeru navedem nekaj točnih ugotovitev v tem pogledu. Niso iz naših krajev. Iz Nemčije so. Tudi ne izvirajo iz današnjih dni, nego so za desetletje izpred pričetka svetovne vojne (iz l. 1892.). Izvedla sta jih nemška gospodarsko-obratoslovna raziskovalca Pabst (za južno Nemčijo) in baron von der Goltz (za severno Nemčijo). V južni Nemčiji je več kmetijskega, v severni več veleposestniškega kmetijstva.

Pabst navaja poprečno možnost za zaposlitev konjske vprege 275 dni, volovske pa 255 dni v letu. Von der Goltz navaja možnost za zaposlitev konjske vprege 250 dni, volovske pa 200 dni v letu.

V konkretnem primeru je stal (pri dobri izrabi) delovni vprežni dan v markah

po Pabstu konjski 2'01, volovski 1-43,
po v. d. Goltzu . . . konjski 2'18, volovski 1-60.

Če računamo marko po 16 Din, tedaj je po teh navedbah stal vprežni dan

konjski 32-16 do 34'88 Din,
volovski 22'88 do 25-60 Din.

Po Wernerju (tudi predvojni podatki) je znašal konjski vprežni dan na veleposestvu Poppelsdorf 3'44 M (55 04 Din). A našo kmetijo je (po mojih lanskih podatkih) stal po 9 07 kron, torej okroglo štirikrat tako drago.

Pri tem računanju je odbitek vrednosti gnoja od kosmatih stroškov upoštevan. V vseh treh primerih je šlo za srednje močne živali. Pri težkih konjih je strošek mnogo večji.

Priporočam, da prečitaš lanski članek na 46. str. »Vodnikove pratike« in številke primerjaš z gornjimi.

Iz vsega tega izprevidimo in nam je jasno, da tembolj raste pomembnost, umestnost in vrednost uporabe volovske vprege, čim manjša je razdalja polja od kmetije in čim manjša je zlasti oddaljenost kmetije od trga. To posebno velja za malo kmetijo, celo pa za našo slovensko, če je tudi nekoliko oddaljenejša od trga — ko za konja večinoma nima dovolj zaposlitve.

L. KOŽELJ:

MUZIKALIČNE ŽUŽELKE

Če se lepega poletnega večera sprehajamo po travnikih ali gozdnih obronkih, nas prevzame neko praznično razpoloženje, ki tako blago in pomirjujoče vpliva zlasti na meščane. Toda ni to pusta, mrtva tišina, ni to brezslušen mir. Ko se polagoma navadimo na glasove narave, zaslišimo tisti prtajeni, pa vendar mogočni mnogoglasni zbor, ki nam da tako globoko začutiti večerni mir speče narave. Nobenih ostrih ritmov ne slišimo, nobenih po glasbenih pravilih izoblikovanih harmonij, toda kako prijetno vpliva ta muzika na naše čustvo. To je godba žuželk.

Zelo mnogolična so glasbila tega orkestra; pevce najdemo med njimi, pa tudi instrumentaliste. Pevci proizvajajo svoje glasove podobno kakor človek, z dihalnimi organi, medtem ko imajo instrumentalisti posebne priprave, s katerimi delajo godbo. Glasove teh pevcev iz sveta žuželk prištevamo lahko vsem razredom glasov, od najvišjega diskanta ali soprana do najnižjega basa. Večina žuželk, ki letajo, lahko poleg tega proizvajajo tone tudi s krili; ti toni so včasih precej različni od njihovega glasovnega tona.

Prisluhnimo naši muhi! Zastopniki te žuželčne vrste dihajo skozi zračne luknjice, ki gredo skozi zračne cevke v notranjščino telesa. Preko teh zračnih luknjic je napeta različno oblikovana tenka membrana (kožica), ki se prične pri živahnejšem gibanju in dihanju tresti in proizvajajo tone. Muha ima kot glasovni ton h, e in d male oktave (št. 1), njen letalni ali krilni ton je pa g (št. 2). Pri velikih muhah in obadih slišimo tone e, d, dis, cis, h in b (št. 3), njihova krila pa pojejo e in f (št. 4). Navadne mušice, ki v lepih sončnih dneh v velikih rojih plešejo po zraku, oddajajo tone d¹ ali e¹ (št. 5), ki so obenem tudi njihovi vabilni glasovi. Pri prav majhnih muhah in mušicah najdemo z mikroskopsko preiskavo enake glasilne aparate, kakor pri velikih. Tonov

pa pri teh živalcah ne moremo zaznati, ker so ti toni domnevno tako visoki (to se pravi, da nastajajo zaradi najhitrejših tresljev), da naših ušesnih živcev ne morejo več vzdražiti. Naše uho je namreč sprejemljivo le za izvestno omejeno vrsto tonov.

Kdo ni prestrašen poskočil iz počivališča v zeleni travi, če je nenadoma čmrlj intoniral svoj globoki bas. Čmrlj je tudi zastopnik vokalistov in ima direktne glasilne organe; glasovni ton je

h, letalni pa a (št. 6). Medonosna čebela proizvaja s svojimi dihalnimi organi tone a², h², c³ (št. 7), s krili pa gis² in a² (št. 8). Še višji je glas cvetlične čebele, ki zapoje f³ (št. 9), njena krila pa zvenijo s tonom a¹ in g¹ (št. 10). Pri skržatih in nekaterih živalcah iste vrste imajo samo samci glasilne organe. V južnih krajih, kjer so skržati najbolj vneti člani žuželčnega orkestra, postane njihovo cvrčanje tako glasno, da včasih ne slišimo niti lastnih besed.

Tudi rjavi hrošč je sijajen pevec in ima svojevrstni glasilni aparat: v zapori zračne cevke ima droben jeziček, ki se prične pri dihanju tresti. Pri drugih hroščih pa najdemo godalne instrumente, na katerih proizvajajo tone z drgnjem. Lesni kozliček dobi svoj napol cvrčeči napol smrčeči ton na ta način, da premika glavo gori in doli in drgne na ta način oster rob gornjega trupa ob obroček pod njim ležečega nastavka srednjega trupa. Podobne glasbene instrumente najdemo tudi pri mnogih drugih majhnih kozličkih, opažamo tudi enake gibe, nikakor pa ne slišimo njihove muzike. Previsokih tonov teh malih hroščkov naše uho verjetno ne more več zaznati. Znani grobar proizvaja škripajoče tone, ki jih dobi na ta način, da drgne peti obroček zadka ob zadnje robove svojih pokrovk. Govnač ali govnoberbec gode svoj solo s kolčnico zadnje noge, ki mu služi za godalo ali lok in jo drgne po ostrem robu tretjega zadkovega obročka.

Manj muzikalični so metulji; zopet bolj znani muzikanti pa so murni. Ti nosijo svoja koncertna glasbila ponajveč na krilih in zadnjih nogah. Krila poljskih murnov (božji volem), cvrčkov in bramorjev imajo vzbočeno žilico, ki je opremljena z majhnimi kobilicami, katere kakor lok na gosli drgnejo ob drugo ven štrlečo žilico spodaj ležečega krila. Te violinske virtuoze uporabljajo na Japonskem kot hišne čuvaje in njihove kletke so majhne umetnine, lično izdelane iz bambusovih paličic. Če se bliža nepoklicane hiši, tedaj petje murnov hipoma preneha in javi hišnemu gospodarju, ki ima kakor vsi Orientalci, rahlo spanje, bližanje tujca. Murni so med seboj zelo nesložni, zato je v vsaki kajbici zaprt le po en muren.

Kobilice imajo na robu enega krila tamburinu (ploščatemu bobnu) podobno glasbilo: z nazobčano žilico drugega krila igrajo na tem instrumentu. Orientalke kobilice, katerih sorodne vrste se pokažejo tudi v naših južnih pokrajinah, imajo na notranji strani zadnjih nog devetdeset do sto finih zobčkov, s katerimi kakor z lokom drgnejo po ven štrleči žilici kril in proizvajajo na ta način sikajoč, toda precej sonoren ton.

To bi bilo le nekaj primerov vseh tistih muzikantov med žuželkami, ki tako navdušeno muzicirajo v tihoto naših poletnih večerov. Mnogokrat od nas neopaženi in neposlušani, dajejo sliki naših domačih poljan svojevrstno podobo, njihova tisočglasna godba vpliva pomirjevalno na našo dušo in izpolnjuje simfonije umetnice narave.

80 LETNI NIKOLA TESLA UPA, DA BO S SVOJIM NAČINOM ŽIVLJENJA DOSEGEL 135 LET

Naš slavni rojak iz Like, Nikola Tesla, veliki učenjak in izumitelj na polju brezžičnega prenosa električne sile, je letos dovršil 80. leto. Ob tej priliki je bil deležen velikih časti. Ne samo domovina, temveč tudi inozemstvo je proslavilo svetovnoznane znanstvenika. Njegova prav izredna duševna in telesna svežost je izzvala splošno začudenje.

Amerikanski list za telesno kulturo (*«Physical Culture»*) je o priliki jubileja priobčil zelo zanimiv razgovor z našim znanstvenim rojakom. V tem razgovoru je Tesla razložil, kako si je v tako pozno starost ohranil duševno in telesno svežost tako, da je vprav mladeniško čil, energičen in gibčen.

Rojenice so mu že v zibel položile odpornost in silo, saj je bil rojen v Liki, v selu Šmolinj pri Gospiću, v dinarskih planinah. Podarile so mu za pot na svet sveže biološke in etniške lastnosti Ličana, ki so predstavljale ogromen rezervoar energije, katera niti po osemdesetih letih

življenja ni potrošena. Predstavniku *«Telesne kulture»* je izjavil Nikola Tesla: *«Jaz sem danes prav tako sposoben, kakor da bi mi bilo dvajset let.»*

Po svojem stasu predstavlja danes Tesla visokega, energičnega moža, ki je sicer mršav, a se drži pokonci kljub svojim letom. Kreta se naglo. Ima izrazite svetlomodne slovanske oči. Lasje so mu sivi, a se živahno svetijo.

O svojem mladeniškem videzu in vedenju je Tesla dejal:

«Tozadevno nimam nikakih skrivnosti. Vodi me zdrav razum. Človeško telo smatram za stroj ter postopam z njim prav tako kakor s strojem. Treba ga je vedno čistiti in primerno z oljem mazati. Pri tem pa strogo pazim na to, da se nikdar ne nudi prilika, da bi na tem stroju kaj zarjavelo.»

«Najvažnejša točka v mojem življenjskem načrtu je moja hrana, oziroma zdržnost v jedi. Ako stroju ne dajete pravilnega goriva, ne bo

prav deloval. Skrbim za to, da urejum tek svojega stroja po znanstvenih načelih in po življenjskih zakonih planeta, na katerem živim.«

»Naj se bavi človek s katerikoli poslom, vendar mora njegovo vsakdanje življenje soglašati s fizičnimi pogoji, ki jih ustvarja premikanje zemeljske krogle. Na tej osnovi je 24-urni dan razdeljen v dan in noč. In tako je tudi človeško življenje razdeljeno v dve razdobji: v enem človek dela, v drugem pa počiva. Zato mora tudi imeti dnevno dva obeda: eden mu mora dajati energijo za vsakdanje delo, drugi pa mora dobavljati telesu snov, ki ga naj krepi v času spanja.«

»Že od zgodnje mladosti me je zanimala telesna kultura. Preizkuševal sem razne teorije o prehrani. Na ta način sem rano prišel do zaključka, da je treba hrano dobro prežvečiti, jo skoraj pretvoriti v kašasto snov. Na ta način se najbolje nadoknadi iztrošena energija, a obenem se olajša delo prebavnim organom.«

»Mnogo let sem živel po prehrabeni teoriji, ki sem jo preizkusil za najboljšo. Pripravljaj sem si hrano, ki je sestojala iz mleka, govejega soka in goste zelenjadne juhe. Pri delu v laboratoriju sem zaužival hrano, kadar sem začutil potrebo. Po mojem mnenju je treba hrano jemati med delom. Pri tej prehrani sem občutil, da je moje zdravje izborno in da srce in prebavni organi sijajno vrše svoje funkcije. Slednjič pa sem bil zaradi svojega dela prisiljen iti tudi na takšna mesta, kjer si nisem mogel pripravljati hrane, kakor sem bil nanjo navajen. Ta sprememba mi je povzročila mnogo nereda v prebavi. Občutil sem slabost in nered v črevesju in notranjih organih. Precej časa je prešlo, preden se je moje telo prilagodilo novemu načinu prehrane.«

O najboljši razdelitvi obedov je dal Tesla zanimive podatke:

»Kar se tiče dnevne razdelitve obedov, sem vse preizkusil: jedel sem šestkrat na dan, kakor to dela večina Evropecev, jedel sem trikrat na dan in jedel sem samo enkrat na dan. Poskušal sem tudi z neprestanim hranjenjem. Slednjič sem prišel do zaključka, da je najbolj koristno, če človek je dvakrat na dan.«

»Kosilo je zelo neprimerno, kajti pri kosilu se želodec prenatrpa s hrano, katere ne more hitro pretvoriti v delovno energijo. Želodec mora kosilo tri do štiri ure prebavljati, a to nikakor ne povečava naše delavne sposobnosti. Nasprotno zahtevajo naši prebavni organi pomoč krvi iz možgan, ta mora prihieti želodcu na pomoč. S tem se pa otežkoči duševno in telesno delo.«

»En sam obed na dan ne dobavlja telesu zadostne energije in ne more soglašati s premikanjem ure, ki urejuje naše življenje, to je z zemljo, ki se vrti okoli svoje osi. Dva obeda je mogoče razdeliti tako, da sta v skladu s prirod-

Nikola Tesla kot petdesetletnik

nim načrtom, to je z gibanjem zemlje. Dva dnevna obroka sta poboljšala moje zdravje, mi zvišala tek in ojačila občutljivost okusa. Nisem vedel, kaj je življenje, dokler nisem opustil običajnega opoldanskega kosila. Danes uživam hrano samo dvakrat na dan, kakor takrat, ko sem imel 16 let. Zato pa tudi nimam nobene bolezni prebavnih organov, pa tudi sicer sem popolnoma zdrav. Zdravila mi niso potrebna.«

»Ako bi vsi ljudje sprejeli moj prehranjevalni načrt, bi se podaljšalo trajanje človeškega življenja in izboljšalo ljudsko zdravje. Nemogoče je razdeliti tri obede na dan tako, da bi bili koristni. Dva dnevna obroka pa omogočata delavcu, da se hrana prebavi v njegovem telesu, preden začne delati.«

»Ta dva obeda je treba razporediti po podnebju in življenjskih pogojih dežele, v kateri človek živi. Prvi obed je treba zaužiti dve uri pred začetkom dela. Torej je treba po jedi dve uri počivati. Nato more človek neprejenljivo delati pet do šest ur. Potem je treba iti domov in nekaj ur posvetiti počitku in telesnim vežbam. Drugi obed je treba vzeti okoli 7. ali 8. ure zvečer. Ta dnevni raspored je v skladu z vseмирskim zakonom, kakor tudi z novo uredbo delovnega časa.«

Kar se tiče snovi za prehrano, je Tesla mnenja, da mora vsak obed sestojati iz proteina (beljakovine) in masti. Beljakovina služi za graditev telesa, mast pa daje z izgorevanjem energijo.

Tesla meni, da je treba zjutraj jemati mastno hrano, predvsem sirovo maslo in olje, ker je

to potrebno za delo. Zvečer pa bolj priporoča hrano iz beljakovine, ker je potrebna za gradnjo telesnih celic med spanjem.

»Verujem,« je dejal Tesla, »v čudotvorno moč mleka. Gospod Ford ne veruje v mleko. A jaz mislim, da bi moral Ford redno piti mleko, ako želi izdelati še nekoliko milijonov avtomobilov.«

O hranilni vrednosti jaje se je izrazil Tesla z naslednjimi besedami: »Jajčna beljakovina je odlična hrana. Jaz rad jem samo beljakovino. Rumenjak vsebuje železo in vitamine, a tudi sečno kislino, ki jo kar najbolj izbegavam. Najbolj hranljiva jed je sir, ker vsebuje velike količine proteina. Tudi riž je posebno priporočljiva hrana, ker ima najmanj sečne kisline in se poleg tega da izborno prebavljati.«

»Veliko količino proteina vsebuje fižol, grah, leča in sploh sočivje. Toda v njih je tudi precejšnja količina sečne kisline. Ta pa povzroča mnogo boleznih revmatičnega značaja, visok krvni pritisk in mnoge druge bolezni civiliziranega življenja. Primitivni ljudje, to se pravi ljudje, ki živijo prirodno življenje, odstranjujejo sečno kislino z napornim telesnim delom. Mestni prebivalci pa morajo biti zelo oprežni, da ne dobe v svoj organizem prevelikih količin sečne kisline.«

Tesla se že desetletja hrani z zmesjo sesekljane čebule in zelene, pečene na precejšnji količini sirovega masla. Ta mešanica se namreč zelo dobro prebavlja. Jé tudi mnogo sadja, ki ni potrebno samo pri prebavi hrane, temveč je tudi važno zaradi svoje alkalne reakcije, s katero se neutralizirajo škodljive kisline. Po njegovem mnenju se sme sladkor uporabljati le v malih količinah, a že v samem sadju je dovolj sladkorja.

O mesu je dejal Tesla: »Meso jem zelo redko, komaj enkrat ali dvakrat na leto. Vsebuje mnogo beljakovine, toda tudi sečne kisline. Ta pa skrajšuje življenje, ker se tako dovaja telesu mnogo več sečne kisline, kakor je more izločevati. Res je pa, da nam daje meso, dokler živimo, precejšnjo moč.«

Silno zanimivo je Teslino mnenje o alkoholu: »Odkar so v Ameriki uvedli prohibicijo, nisem okusil niti kapljice alkohola. A že zdavnaj prej sem opustil vse, kar draži živce. Opustil sem alkohol kljub temu, da je bil zame koristen, a samo zato, da se pokorim zakonu; toda sedaj vidim, da se ne morem več vrniti k alkoholu. V prejšnjih časih sem pričakoval, da bom živel 150 let. Sedaj pa, odkar sem opustil alkohol, sem svoje pričakovanje zmanjšal na 135 let. V deželi,

kjer sem rojen, po malem pijejo alkoholne pijače, toda to prav redko dovede do pijančevanja.«

»Alkohol mi je mnogo pomagal v življenju. Pomagal mi je, da sem izdržal mnoge napore, ki bi bili sicer zame usodni. Z odkrivanjem novih resnic se organizem silno vznemirja. Ko sem prvič videl, kako deluje moj izum, indukcijski električni motor, mi je srce skoraj odpovedalo. K sreči je bila blizu steklenica žganja. Brž sem ga malo popil. To mi je pomirilo živce, da sem lahko filozofsko hladno opazoval vrtenje motorja.«

O kavi in čaju pravi Tesla, da sta strupa. V mladih letih je mnogo pušil, a ko je imel 20 let, je pušenje opustil. Smatra namreč, da je nikotin neprijatelj koncentracije misli. Najboljše pospeševalno sredstvo za misli je po Teslinem mnenju hoja: »Nikdar ne hodim manj kakor 10 milj (18 km) dnevno. To mi vzdržuje zdravje, a moglo bi me tudi uničiti, ker hodim prehitro. Toda to niso moje edine telesne vežbe. Vsak dan se kopljem in v kopalnici telovadim. V nekaterih pogledih sem otroško gibek. Le nekaterih gibanj ne morem več izvršiti, tako na primer ne morem poljubiti kromolca.«

Po Teslinem mnenju mora človek, ki dela, spati sedem do osem ur na dan, da si odpočije. Za sebe pa trdi, da spi samo dve uri na dan in da je že v mladosti spal samo 3 do 4 ure. O svojem spanju je dejal: »Kadar spim, spim na poseben, umeten način, kajti dobro spati je umetnost kakor globoko vdihavati zrak, česar se je treba naučiti. To je ena izmed skrivnosti Orienta, in jaz mislim, da sem to skrivnosti odkril. Po takšnem spanju, tudi če je zelo kratko, telovadim, da uravnotežim novo pridobljeno telesno moč.«

Zakaj se ni oženil, je Tesla razložil takole: »Priznavam važnost, ki jo igra spolnost v življenju vsakega človeka. Priroda je stvorila nepremagljivo privlačnost, da bi se zagotovil obstoj človeškega rodu. Kar pa se mene tiče, sem prišel do zaključka, da se mora mislec odločiti ali za nadaljevanje človeške vrste ali za nadaljevanje uma. Na nekaterih poljih uma je nemogoče vršiti eno in drugo. To so spoznali že stari Indijanci, kakor tudi mnogi ustanovitelji velikih ver.«

»Preden sem izumil svoje premično magnetno polje, sem osredotočil vse svoje umstvene sile na ta poskus. Napor, ki sem ga za to uporabil, bi lahko ubil najmanj sto volov. Če bi trošil svojo moč v spolnosti, bi že zdavnaj ne živel več.«

KRONIKA V SLIKAH 1

Odkritje spomenika pred sokolskim domom

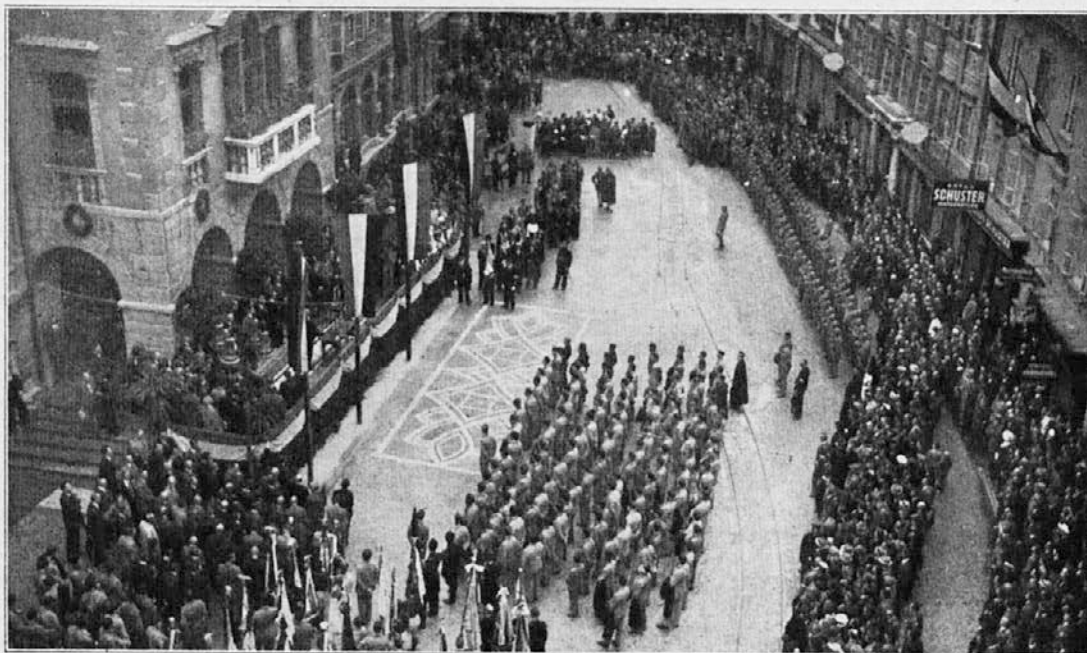

Sokolska godba v sprevodu

Spomenik, delo kiparja Repiča

Ribnica je počastila spomin blagopokojnega viteškega kralja Aleksandra I. Zedinitelja

Razvitje prapora Jugoslov. vojnih dobrovoljcev — Slovencev v Ljubljani, na Vidovdan 1936

O POSTANKU OGNJA

Kako prijetno nam je ob topli peči! Z zadovoljstvom zremo skozi okno v belo zimsko naravo. Mirno, tiho naletavajo snežinke, ki se med poletom objemajo in tesno strnjene v belo odejo pokrivajo počivajočo zemljo.

Zmračí se. Mati vzame vžigalico, drgne ob škatlico, plamenček zagori, zasveti nam luč. Vidimo tudi v temni noči, kakor da se je zgodil čudež, majhen čudež. Kako pa je bilo v pradavnih časih?

V mislih si posadimo pračloveka h gorki peči. Kako bi jo gledal, kako občudoval! In če bi mu prižgali še luč, bi naš po božje častil.

Vse te dobrote, ki jih uživamo danes, na tako lahek način pridobljene, so mu bile neznane.

Luč mu je bila sonce, ogenj — bliski, ki so ob nevihtah žareli na nebu — za njega sama božanstva. Ni poznal čudeža, ki se danes skriva v neznatni vžigalici. Tople juhe ni imel, ne lepo dišeče pečenke. Vso hrano je moral použiti surovo, kakor jo še dandanes uživa žival.

In čujte, kaj se je zgodilo nekega dne:

Nebo se je ogrnilo v težke, temne oblake. V daljavi je zamolklo grmelo. Poznal je pračlovek nevihto in si jo razlagal kot boj med razjarjenimi bogovi. Skril se je v duplino, si mašil ušesa in zatiskal oči, da ne bi videl groze in razdejanja besnečih sil.

Zalotila pa je nevihta mladiča daleč od votline, ki mu je bila dom, na lovu za hrano. Blisk je preklal bobneče nebo, ploha se je vlila, prepozno je bilo bežati domov. V nemi grozi je počepnil pod grm, pesti je pritisnil na ušesa, da ne bi slišal gromečega rohnenja. Toda ves zavzet ni mogel odvrniti pogleda od žarečih kač, ki so lomile nebo.

Ognjeni zubelj je obliznil visoko drevo, se zaril vanj in ga odel v žareč škrlat.

Bogovi so utihnil, se pomirili. Daleč v temno noč pa je padal odsev ognja, ki je v živih plamenih objemal drevo.

Mladič je padel na zemljo, se klanjal veličastvu in nepojmljivi vsemogočni sili, ki se mu je razodevala. Slednjič se je ojunail in se korak za korakom bližal gorečemu drevesu ter strmél v čudežni dogodek.

Naenkrat se je s treskom in prasketanjem sesulo v nebroj žarečih isker. Strmečemu je padla tik pred noge veja, vsa v plamenih.

Boječe, previdno je stegnil roko po njej, jo zgrabil, zavihtel visoko nad glavo in v teku prinesel domov, ves v skrbeh, da ne izgubi zaklada, ki so mu ga naklonili bogovi.

Prvič je imel človek v rokah ogenj, njegova skrivnost je bila odkrita in od tistih dob največja dobrotá človeštva. Pazljivo ga je čuval in

ga pokrival čez noč s pepelom, da mu ni ugasnil. Bil je naraven ogenj in človek si ga še ni znal ustvariti po potrebi.

Toda tudi pračlovek je bil iznajdljiv in gotovo nič manj bistroumen in genialen kakor naši največji moderni izumitelji, ko se mu je posrečilo napraviti ogenj s trenjem dveh koščkov lesa. Na ta način še danes krešejo ogenj človeška plemena, ki žive daleč od kulturnih dežel. Uporabljajo namreč neke vrste lesen sveder, ki ga navpično postavijo v drobno luknjico, izdolbeno v deski, ter prav hitro sučejo med rokami. Sveder se segreje, iskricice se vnamajo in zažgo suh lesni prah, ki so ga posuli okrog luknjice. Poskusite jih posnemati in videli boste, kako velika umetnost je to. (Divjaki uporabljajo za to trši les kakor ga imamo pri nas.)

Približno enako stara je uporaba kresilnika. Poznate ga dobro in mislim, da jih je malo med nami, ki ne bi kot dečki poskušali s črnkastim kamenčkom kresati iskricice. Kresilni kamen so naši pradedje spopolnili z jekleno palčko. Ta način pridobivanja ognja se je ohranil dolga stotletja. Mirno si lahko predstavljate svojega starega očeta, kako si je prižgal s tem orodjem svojo priljubljeno pipo. Šele v preteklem stoletju je popolnoma drug način izpodrinil to priprosto pridobivanje ognja.

Kemičarjem, ki so se bavili s takozvano črno vedo, se je slučajno posrečilo dognati, da se snovi, kakor sta žveplo in fosfor, že po lahnem drgnjenju vnamejo. Istočasno so uporabljali tudi postopek, da so pomočili košček lesa, ki je bil prej prevlečen z žveplom in klorokislím kalijem, v žvepleno kislino. Tako je nastala kemična spojina, ki se je užgala sama od sebe.

Leta 1832. je kemičar Kammerer v Karlovih varih odkril fosforove vžigalice, ki so imele glavice prevlečene s fosforom. Toda ta uporaba se ni vzdržala, ker je fosfor zelo strupen. Ljudje so še nadalje raje uporabljali žveplenke.

Leta 1848. pa se je posrečilo kemiku Böttgerju, da je strupeni fosfor pravilno izrabil. S tem je odkril današnje vžigalice. Njih glavice so zmes lahko netljivih snovi in sicer žveplenočrnega antimona in klorokislega kalija. Drgnemo jih ob ploskev škatlice, ki je prevlečena z zmesjo rdečega fosforja in žvepla.

Böttger s svojo iznajdbo v Nemčiji ni imel sreče. Pač pa so na Švedskem prevzeli njegov izum in tam je nastala industrija vžigalic, ki je še dandanes največja na svetu.

Tako je bil odkrit človeštvu ogenj in kaj težko si dandanes predstavljamo, da so bili nekđaj časi, ko mu je bila ta dobrotá nepoznana.

Nekdo je pravil zadnjič:

»Kadarkoli sem šel mimo tistega okna, vselej me je prijazno pozdravilo dvoje velikih, temnih oči, pobožalo me in objelo s svojim čarobnim sojem. Liki dva črna demanta so se iskriale izpod gladkega čela rumenokodraste dekliske glavicé, da se je zdelo, kakor bi se poljubovala zlata jutranja zarja, nedolžna in čista, s skrivnostno demonsko nočjo. Včasi so se čudno razgorele, da jih je bil sam plamen, potem pa se je njih ogenj zopet polegel in iz njih sta sijali kakor kresnici dve medli, v tihi vdanosti dušeči se lučki...

Nikdar nisem videl v življenju tako lepega obraza!... Slikar umetnik bi morda mogel s svojimi barvami pričarati nekaj približno podobnega na platno, z besedami te lepote ni mogoče opisati! Vsaka potezica na tem obrazu je govorila k srcu, a duša, ki se je odražala na njem, je bila kakor mogočen orkester, ki s svojimi akordi človeka vsega prevzame, vsega omami... Vse na tem dekliskem obrazu je vzbujalo občudovanje! A najčudovitejše so bile tiste njene črne, brzdajne, od zlatih obrvi in svilenih vejic obkrožene oči!... Njih svit je bil kakor odsev večnosti, kakor žarek iz sinjih, rajskih livad... Kakor dve skrivnostni zvezdi iz tujega, nepoznanega sveta so bile te čudežne oči!... Če so se uprle v me, mi je v neizrazni slasti vztrepetal ves život... srce v prsih mi je zavriskalo radosti, a glavo mi je ovila uspavajoča omotica, da sem kakor zamaknjen obstal in se nisem mogel ganiti z mesta...

O, večno, večno bi bil hotel zreti v te oči!... Kako milo so gledale... kako se čudile in strmele, smehljale se in plakale — vse obenem, kako dajale in prosile... kako se bale in koprnele!... —

Oko! Tistikrat sem začel prvič razmišljati o tem največjem čudu v stvarstvu — o tem zrcalu duše... Da bi ga bila priklicala v bitke narava sama brez višje volje, ta mrtva, brez razsodka snujoča narava — kako bi bilo to mogoče?... Kaj je sonce v primeru z očesom? — Ogromna masa raztopljenih in v pline razredčenih snovi pač! In pod vplivom take mrtve, brezdušne gmote naj bi se bilo vzbudilo življenje, naj bi bilo nastalo tako čudo, kakršno je oko z vso njegovo duševnostjo? Takrat prvič me je prevzelo vsega trdno prepričanje, da ni drugače mogoče, kakor da sloni vesoljstvo vendar le na neki misli, na neki višji volji. Začutil sem zdajci živo potrebo, da verujem v vse-mogočno bitje — bitje, ne morda povsem tako, kakor so nas učili — ampak bitje brez raznih človeških lastnosti, brez sovraštva, brez maščevalnosti, vzvišeno nad vse pojme omejenega človeškega razuma, bitje, vredno neskončnega spoštovanja. Ob tem spoznanju je vzplamtelo moje srce v gorečo molitev — molitev brez besed, ki tako malo povedo — v molitev golih čustev, ki se bude v srcu kakor spomladi cvetje iz tal v brezmejnem bohotu in se dvigajo kakor mogočna melodija v deroče višave pred zlati prestol božji...

Postal sem hipoma ves drug človek kakor sem bil doslej.

In to so storile one rajске, one nepopisno sladke, opojne oči! —

Hodil sem že nekaj tednov mimo, a nikdar se ni pripetilo, da bi bil videl kaj več kakor tisto dražestno glavico. Kakšno je bilo to dekletce sicer? Pa saj ni bilo drugače mogoče, kakor da je bilo vse brezprimerno, bajno lepo na tej nenavadni devi, ki sem v svoji vzhičenosti in razgretosti domneval včasi, da so jo poslala nebesa prav — meni v dar. O, vse mogoče sem si domišljal in

najdrznejšim nadam sem se vdajal: da me ljubi, da hrepeni po meni in da pride čas, ko jo objamem kot svojo drago izvoljenko!

Toda zakaj se mi kaže vedno v eni pozi? Vedno je samo slonela ob oknu! Rad bi jo bil videl vso, rad bi bil vedel, kako velika je že... Po njenem obrazu sem sodil, da mora biti stara petnajst, šestnajst let. Dekleta v tej starosti so po navadi živahna, poskočna, ona pa je ždela vedno nepremično na enem in istem mestu! Kako to, da je ni bilo nikoli videti zunaj, ko je vendar tako željno zrla v svet? Kaj jo zadržuje, kaj ji brani med ljudi?...

Nekega dne pa se mi je stvar pojasnila. Tistikrat je ni bilo pri oknu. Že sem mislil, da je ne bom videl in celo zaskrbelo me je, če se ni morda prav zaradi mene skrila, ko zapazim pred hišnimi vrati voz in več oseb okrog njega. Kaj pomeni to? Ustavim se in glej, dva strežaja sta jo prinesla na rokah

iz hiše in jo posadila v vozilo poleg starejše dame — nedvomno njene matere! Ona me je zapazila in zdelo se mi je, da je prebledela. Sklepal sem iz tega, da ji moja navzočnost ni bila ljuba. Voz je izginil, jaz pa sem še vedno osupel stal na svojem mestu in razmišljal o tem, kar sem videl. Je mar bolna? To skoro ni bilo mogoče, ko pa je bil njen obraz tako cvetoč! Ali zakaj se je potem dala nositi od strežajev?

Poizvedoval sem in nekdo mi je povedal, da je od rojstva hroma, ali bolj točno, da je prišla s spačenimi nogami na svet. Ta novica me je strašno zadela. Kaka nesreča! Obrazek tako nebeško lep, spodnji del života pa pokvarjen! Kaka krutost, kaka ironija usode! Kaka zmota narave! Morda nekak preskok razvojnih stopenj!... Včasih se narava pri svojem ustvarjanju čudno zmede, včasih se zazabi in vrne v svojem snovanju na stopnjo davno minulih časov na-

zaj, tako da govorimo o atavizmu, zakaj bi ne bilo mogoče, da drugikrat nekako prehitimo samo sebe, da preskoči cela razdobja stvari ter pokaže kot izjemo nekaj, kar bo morda po tisočih letih pravilo! Saj ni izključeno, da pride čas, ko človek nog ne bo več potreboval, ko bo tista silna, neugnana želja, ki menda od nekdaj tli v njegovih prsah in ki je že lkara gnala v pogubne višave, želja, da bi se mogel popeti poljubno v neznane prostore vsemirja, izpremenila njegov organizem tako, da mu bi to res mogoče in sicer brez tehničnih pripomočkov iz lastne sile, nekako tako, kakor včasih sanjamo, da se dvigamo v zrak samo z dihanjem in mahanjem rok... da pride torej čas, ko bo človek samo še nekako plaval po zraku, kakor plavajo menda nebeški krilatci, in dosegel tako novo stopnjo popolnosti in zmožnosti.

Dà, tudi take apartne in prav za prav neumne misli so se mi porajale, ki mi pa tolažbe niso prinesle. Saj se bodo ljudje morda kdaj res še čudili in se jim bo morda še celo smešno zdelo, da so njih predniki po tleh kobacali, a v sedanosti — kaka nesreča biti telesno tako pohabljen! Razjokal bi se bil, tako se mi je smililo to sicer tako oblagodarjeno bitje! Kot hči izredno bogatih in uglednih staršev — kako življenje bi bila lahko imela! Tako pa... ali ne občuti baš zaradi teh okolnosti še v večji meri nesrečo, ki ji jo je naklonila zlovolja narave?...

Mene se je lotilo spricho tega, kar sem bil doznal, neko nejasno razpoloženje, ki sem ga jako neprijetno občutil in ki sem se zaman trudil, da bi se ga iznebil. Včasih mi je bilo, kakor bi se moral nečesa sramovati, kakor bi bil nekaj zakrivil, ne da bi vedel kaj. Nič več nisem hodil mimo tistega okna, toda zakaj ne? Ali ker se mi je tako smilila, ali pa ker sem se bal, da bi ji bilo neljubo, če bi tudi zdaj še hodil, ko sem vedel, kaka revica je? Saj bi bila lahko sumila, da me vodi poslej zgolj radovednost mimo njenega okna in morda celo neke vrste škodoželjnost! Sploh — čemu jo vznemirjati, čemu ji biti v napotje? Tako sem preudarjal in imel sto pomislekov in izgovorov, a vzrok za moje početje in nerazpoloženje je tičal nemara vendarle le v nečem, ki je bilo kolikor toliko podobno — sebičnosti. Zakaj če bi mi bila rekla: »Ali hočeš postati navzlic temu, da sem pohabljena, moj mož?«, bi bil skoro gotovo odgovoril, da ne!... Taki smo ljudje!...

Pač mi je prišlo včasih tudi na misel, da jo morda boli, ker se je izogibam, odkar vem, kako je z njo. V takih primerih sem si očital, da moje postopanje ni lepo, domišljjal sem si celo, da koprni po meni... da me željno iščejo njene oči... Zasmilila se mi je še bolj in začutil sem iznova tudi sam silno hrepenenje po tisti angelski glavici, toda ko sem usmeril korake proti oni strani, me je nenadoma zazebló... noga se mi je ustavila in obšlo me je spoznanje, da je boljše, ako ne grem, ker bi ji lahko vzbudil tudi upe, ki se niso mogli izpolniti — in vrnil sem se! Ljubil sem pač njen obrazek, ljubil oči, a njene hromosti me je bilo — strah!...

In nisem je nikoli več videl!... A pozabil je nisem! Poteklo je od tistih dob mnogo let, a pozabil je nisem in ne pozabil bi je, pa če bi imel Ahasverjevo življenje! Tisti mili, otožni obrazek mi stopa še vedno pred oči! Zdaj in zdaj se pojavi pred menoj in jaz se zazrem in zamislim vanj in se ne morem ločiti od njega... Tudi v sanjah se mi pogosto prikazuje, če mogoče še lepši, še slajši kakor po dnevi, in tudi v sanjah se loteva mojega srca želja, da bi ga mogel pobožati... približati se mu z lastnim obrazom — hrepenenje, ki pohaja polagoma v neko čudno bolelost...

O, saj se je tisti angelski obrazek gotovo že zelo izpremenil in kdo ve, če ga niso razglodali celo že črvi pod zemljo! Toda v mojem spominu živi tak, kakrščen je bil, in bo živel do konca mojih dni!

In tiste prelestne, tiste ko noč temne, od zlatih žarkov obrobljene oči so morda že davno za večno ugasnile, toda meni sijejo še vedno... še vedno me spremljajo — spremljajo po vsch potih, ob vsakem času po dnevi in ponoči — in še vedno se smehljajo in plakajo... še vedno dajejo in prosijo... koprni in se bojijo in se čudijo in strme...

Dà, spomin na ubogo hromico bo živel v meni do zadnjega utripa mojega srca!...

UTRUJENE DUŠE

ali o sedanjem „nervoznem pokolenju“

O, bratje, na pot, življenju naproti!
Ne bojte se meča krvavega,
ta meč ni namerjen na zdravega,
na pravega moža.
Ta meč divja čez grobove le,
požiga razpale domove le,
kar je čilega, to obvelja.

O. Zupančič

Zapadnoevropski človek živi današnji dan na tako velikanskem prevalu, kakor da je svet skočil iz dosedanjih kolotečin in da noče več vanje. Sicer nam je ugibanje o sedANJI »krizi« že postalo vsakdanji posel; toda če mislimo, da smo segli problemu do dna, ko ga rešujemo zgolj s finančno aritmetiko — smo pač podobni otroku, ki na morskem obrežju v prazno školjko zajema vodo ter misli, da s svojim prelivanjem premika morje. Saj je pravi obraz sedanje dobe en sam živ vprašaj: kakšne oblike življenja, novega življenja, drugačnega nego je bilo dosedanje, nam prinese bližnja bodočnost? Ko pa je otipljivo, da i za sodobnost veljajo besede nemškega vedca in vidca:

Gre staro v prah,
se izpreminja čas in —
življenje novo vstaja iz ruševja.

Zgodovina, ki je največja učiteljica o življenju in njegovih silah, ni na svojih stranicah zabeležila »novih« časov, ki bi jih napovedovale bolj simptomatične bliskavice, nego so sedanja »znamenja«. Kajti s porodnimi krči, v katerih se zvija naša sodobnost, bi se dala morebiti edino še vzporejati doba, ko se v prvih stoletjih krščanstvo bori za nadmoč z antiko pa njenim pojmovanjem sveta in življenja, ali pa ko duhovni pokret, ki se imenuje renesansa, vedno glasneje oznanja vsem, ki niso gluhi in slepi, da prihaja nov, tostransko usmerjeni človek.

Pa stopa v tem čisto svojevrstnem porajanju nečesa neznanega pred nas resno vprašanje Zupančičevo: »Ali so vaše njive zorane?« Kaj smo dovolj pripravljeni na različne možnosti, ki imajo lahko največji pomen in jih utegne že danes ali jutri naplaviti pred naš prag neustavljivi tok razvoja? In zlasti še, ali bo naš mladi rod zares kos bodočim zahtevkom življenja, osebnega in vkupnega? Ali bo pred vsem drugim imel dovolj tiste duševne moči, ki

jo bo »prerajeno«, k novim, nam še zakritim ciljem usmerjeno življenje prav gotovo zahtevalo od poedinca pa od človeških kolektivov?

Danes je vsa podoba, da bi nas velike in težke, odgovornosti polne ter mnogo zmogljivosti tirjajoče naloge prav tako našle docela nepripravljene, kakor ženin evangelijske device. Kajti današnji človek je le prepogosto pač vse prej ko pa — duševno močan človek. Le preudarimo do konca, kaj se pravi, da je daleč vidni monogram na vsem dejanju in nehanju sedanjega človeka — nervoznost!

Besedo »nervoznost« sem prvič slišal, ko sem začel hoditi v gimnazijo, češ, da je ta ali ona gospa mamá — nervozna. Pa si nisem mogel ob besedi sam nič pravega misliti, čeprav se mi kdaj pa kdaj i kak nadebudni sinček »imenitnih« ljudi ni zdel v svojem držanju pa nastopanju nič kaj takšen, kakoršni smo bili drugi, posebno kmetijski dečaki. Nervozen biti, tako sem tedaj mislil, se pravi »nobel« biti, se fino razlikovati od povprečne človeške pare. A današnji dan? No, danes bi menda skoro vsi do zadnjega lahko bili »imenitni« v tem pomenu besede. Kajti koliko jih je pač, ki bi današnji dan mirno rekli, da imajo zdrave »živce«, to je take, da se jim nikoli ne »utrgajo« ali jim ne »uidejo«? Saj vendar vemo, da v naših dneh ni nervozna le moderna mestna dama, ampak čedalje bolj že i kmetica, a prav tako tudi moški iz vseh slojev. In reklo bi se vodo nositi v Dravo in Savo ali kaj, ko bi vam šel dopovedovat, da je že na moč mnogo nervoznosti i med — deco, ki deklamiramo o njej, da je up in nada boljše bodočnosti. Še »nevrotikov« slišimo da je vedno več v otroških in mladoletniških vrstah.

Razni udje človeškega telesa so največ pri- da takrat, ko ne opozarjajo sami nase s to ali ono anomalijo (zobobol, kašelj, slaba prebava, neredno utripanje srca itd.), ko, rekel bi, niti ne veš, da jih imaš. To velja tudi za vse tisto, kar nam je v mislih, kadar govorimo o »živcih«. Kajti kdorkoli omenja živce, svoje ali druge, hoče tako ali tako naglasiti, da ti živci ne poslu-

jejo kakor bi trebalo, to je normalno, ampak so manjša ali večja pokora svojemu gospodarju, ker so: preko mere razdražljivi, slabi, bolni, »za nič...« In pa še to uvažujmo, da besedi »živci« v očitnem pomenu lahko ustrezajo prav različnih vrst duševne motnje: to ali ono nervozno stanje (migrena, nemirnost), včasih tudi nevroza (na pr. nevrastenija) ali kdaj pa kdaj celo te ali one vrste duševna bolezen (psihoza, kakor je recimo paraliza). Vsem duševnim motnjam (nervoznost, nevroze, psihoze) je vkupno tole svojstvo, da so v jedru — bolj ali manj premaknjeno duševno ravnotežje: strahopetec, jecljač, neroda, pedant, histerik, deprimiranec, slaboumnež... Kajti duša ti je v ravnotežju samo tedaj, ako izkazuje na pr. tvoje hotenje neko zdravo mero napetosti, ki pa ji mora hoditi vstric primerno popuščanje od časa do časa. Ako se ne menjava eno z drugim v pravi meri, tedaj se iz neprestane napetosti lahko razvije tista krčevitost, ki označuje na pr. histerijo, a iz prevelikega popuščanja oni pojav mahedravosti, ki je preznačilno znamenje vseh nevrastenikov.

A kljub tej vkupnosti se omenjene tri vrste duševnih motenj dokaj razlikujejo med seboj. Razlika med nervoznostjo in pa med nevrozo je kvantitativna, reči hočem, kak izrazitejši primer nevroze ne gre nemara po kakovosti bolj ali manj vsaksebi od nervoznih duševnih motenj, ampak isti moment, ki je značilen za nervoznost, le jačje pa bolj očitvidno stopa na dan v tem ali onem nevrotikovem držanju. In kaj neki vtiskava raznim vrstam nervoznosti svoj pečat? No, vzemimo katero koli »nervozno stanje«, so i taka, da malone tirajo koga v obup, ali pa nevrozo: nikdar ni tako, da živčna ali možganska substanca ne bi bila v redu. Za »nervoznega« človeka so namreč značilne njega duševne funkcije, to je, kako mu v tem ali onem primeru posluje duševno bitje in žitje. »Tak človek nalikuje stroju, ki je sicer v vseh delih nepoškodovan, pa ga premalo ali preveč kurijo, s slabim oljem mažejo ali gonijo z neprimernim kurivom, mu napak ravnajo vzvode ali pa ga porabljaajo za neprimerne svrhe. Sleherna izmed teh škodljivosti moti funkcioniranje stroja, in čim finejša pa kompliciranjša je zgrajen, tem lažje bo odpovedal.« (Paneth). Nikar pa ni tako tudi glede na razliko med nevrozami in psihozami, kajti

psihoza (na pr. paraliza) ni nemara samo nekakšna hujša nevroza, temveč ima docela samosvojo podobo duševne bolezni ter se načelno razlikuje od nevroze.

Toda če nam je do tega, da prav presodimo, kaj pomenijo »zdravi živci« v življenju posameznika in v življenju celokupnega naroda, ko bi vsak naj dosegel na svojem mestu kar najvišjo »osebno zmogljivost«, in zlasti še, če bi hoteli škodo, ki preti od te strani, zabranjevati ali pa poravnovati, tedaj je treba najprej vprašati: kaj pa je, oz. kaj ni nervoznost? Samo tedaj bo se nam na pr. razodelo, kaj pomeni trditev, da »olimpijskih zmag« ni priborilo le telo tekmovalcev, tudi ne samo metodični training, ampak največ njihovi — živci. Ali pa trditev, da pripravljanje bodočih olimpijad ne bo smelo poleg trenerja in športnega zdravnika pozabiti še duševnega zdravnika.

Kaj se pravi »nervozen« biti, bo precej osvetlil tale odlomek iz pisma domačega slovenskega nervoznika:

Imam že nad trideset let to nesrečno bolezen, ki se je od časa do časa izboljšala pa zopet poslabšala. Rabil sem lekarniška zdravila, zadnje čase sem se zdravil tudi z vodo, ali vse ne pomaga nič. Ne vem, ali se nisem prav zdravil ali pa se moja zagrizena bolezen po tej poti ne da ozdraviti in je nasprotno le čedalje hujša.

Po poklicu sem trgovec ter sem si v teh težkih časih z raznimi skrbmi, luhtanjem in računanjem, kako bi se prerinil naprej, živce popolnoma izčrpal in oslabil. Imam sedaj neverjetne težkoče pa grozovite težave, nikjer nimam obstanka, pokoja in miru. Ves organizem mi je tako oslabeł, da komaj hodim; zdi se mi, ko hodim, da se kar majem, kakor bi bil najbolj pijan, ter se bojim, da bi padel.

Ves život mi je nekako len, zaspan in kakor napol mrtev. Spim jako malo, le po noči nekaj ur, a po dnevi pod nobenim pogojem ne. V prsih in pri srcu čutim silne težave in nahajam se v nekem strašnem, obupnem stanju. Srce mi silno hitro in burno utriplje, tudi diham težko. Glava me skoro neprenehoma boli ter imam v njej tako grozovite težave, kakor bi hotel pasti v nezavest. Pri srcu čutim od časa do časa grozovit strah, da ne bom ozdravil svoje bolezni, ali da bi mi ohromele

noge ali ves život, ali da bi me zadela kap, in pa strah, da bi se mi omračil um; a pred očmi se mi dela kar nekaka tema. Tudi mislim in govorim težko ter mi ne da biti z ljudmi v družbi, ampak se potikam kakor senca sem pa tja skoro do popolne onemoglosti. Samemu mi pa zopet ne da biti, ker me obhaja nekaka groza. Kljub vsem tem težkočam pa pravijo zdravniki, da sem, razen da so mi žile nekoliko poapnele, telesno zdrav. Tek do jedi imam, a vendar sem v zadnjih par letih shujšal za devet do deset kg.

Jako mnogo takih nevšečnosti, ki jih krije skupno ime »nevroza« in so največkrat zelo mučen spremljevalec sodobnega človeka, se jemlje odtod, da ta ali oni ali ona kot otrok, že tam v tretjem ali četrtem letu ni imel prave vzgoje. Reči hočem, da so odrastli z njim docela napačno postopali, ko je moral biti samo mrtev »objekt«, ki ga drugi (doma, v šoli, v družbi...) vsepovsod ravnaajo, zlasti pa še zanj mislijo in tudi vsikdar storijo to, kar zahteva dani položaj. Ni mu bilo dano, da bi postal živ »subjekt«, se pravi, da bi se počasi odrekal varstva odraslecev, postajal samostojen ter bi se učil sam prevzemati odgovornost za svoje dejanje in nehanje. Ako je kdo (na pr. kot prepirljivec, tatič, pohotnik...) pozneje čisto brez moči nad svojo gonsko »naravo«, je to čestokrat posledica tega, da se v mladih letih ni naučil sam urejati svojih potreb. »Ob slabi vzgoji učinkuje že normalno telesno dogajanje podobno elementarnim naravnim katastrofam. Lastni »goni« te zgrabijo in vleko za seboj. Ne moreš se upirati; storiš to, storiš ono, pa ne pomisliš, kaj je bilo prej in kaj bo potem; živiš le v danem trenutku.« (Künkel). Razvajanje otroka in privzganje plahosti je povsem napačen razvoj mladih sil in bujno zarezališče poznejših nevroz.

Čestokrat je izhodišče in jedro kaki nevrozi — strah in sicer tisti neutemeljeni strah, ko ti »načeloma«, nekako »iz strahu pred strahom« tesno prihaja ali te zona izpreletava, da na pr. ne bi zardel, kadar te kdo nagovori, da bi ti izpodletelo, kar snuješ, ali pa da to, kar name-ravaš, ne bi temu ali onemu bilo všeč, itd. V strahu zakoreninjena nevroza se včasih človeku hudo otepa; ta in ta jo plačuje s slabim spanjem, a komu drugemu povzroča, da preveč hodi spat ter na ta način beži pred življenjem in njego-

vimi nalogami. Kakor da si zašel v vražji ris, tako te nevroza pesti po samosvojih zakonitostih. »Slabo spiš; zato slabo delaš; zato so uspehi slabi; zato rastejo skrbi; in zato narašča i tvoja nespečnost. Ali pa preveč spiš; zato premalo delaš; zato so uspehi slabi; zato rastejo skrbi; in beg v spanje postaja še nujnejši.« (Künkel).

Nevrotik iz strahu pa je tudi marsikdo, ki mu dušo razjeda zagrenelost ali »ressentiment«. Je to duševni strup, ki ga je od sile mnogo najti osobito v modernih dušah. Zagrenelost je trajno duševno stanje, ki prihaja največ odtod, da si kdo zavoljo svoje nemoči, strahu, plahosti, hlapčevske malodušnosti... v tem ali onem življenjskem položaju ni mogel dati naravnega duška ali pa je to in ono proti svoji volji moral »požreti«. Vsa tista bolj ali manj prikrita grdogledost, nasajenost pa žolčljivost ponižanih in užaljenih, ki je toliko srečavamo v vsakdanjem, zasebnem in javnem življenju, je — ressentiment v različnih odtenkih.

Zelo nevarna vrsta nevroz, ki jim je stržen lakotnost na to ali ono reč (na pr. »lakota slave, blagá«), se lahko razvije v takem otroku, ki je jako nežen po svojem bitju in hkratu nardarjen, pa odrastli od njega zahtevajo, da mora brezpogojno vsepovsod storiti svojo »dolžnost«, naj to zmore zlahka ali pa le s težavo. Zato pa »je premeška in prav tako tudi pretrda vzgoja kar zločin, izvršen nad ljudstvom«. Čim hujše namreč pritiskamo tako občutljivega otroka, tem bolj ga silimo s tem, da bo svojim dolžnostim in zahtevkom okolice obračal hrbet ter zahlepel po nasprotnem, to je po lagodnih užitkih (slasčice, cigareta, alkohol, morfij) in pa po hvali, priznanju, slavi. Tukaj tudi kajkrat izvirajo razne »manije«: nagenje k tatvini (kleptomanija), k požigom (piromanija), spolne perverzности itd.

Izmed raznovrstnih nevroz utegne biti najbolj znana tista, ki nosi ime histerija. Saj je ta beseda celo že precej udomačena psovka. Če o kakem človeku tu ali tam slišimo, da je »histeričen«, tedaj je pomen tega izraza: nepočakan, kakor otrok, čez mero občutljiv, neznošen, intrigantski, neješč tistemu, ki ga gleda ali ima opravka z njim. Svojih žrtev pa histerija ne išče nemara samo med ženskami, kakor včasih trdijo; saj je i moških histerikov dovolj, pa tudi otrok lahko postane histeričen.

Bojda nosi slehernik v sebi take nastavke, da mnogič vzklije iz njih histerija. Toda do globljih viter človeške duše posegajoča »celotinska« psihologija (Alfred Adler, Fritz Künkel) uči, da v histerijo najrajši preide taka naravnost duše, ki nima za svoj votek medsebojnega načela »daj — dam«. Kajti marsikdo že kot otrok od »drugih« hoče, da bi na mah in pa za las ustrezali vsem njegovim željam in željicam; a kadar »drugi« od njega opravičeno kaj zahtevajo, vzame to vsikdar za izraz zlohnotnosti ter si daje, čestokrat do skrajnosti nevšečno, duška v raznih afekti: z jezavostjo, razbijanjem, nesocialnimi dejanji. Življenje se takemu suče v trdo začrtanem krogotoku. »Čim večkrat se odzove s tovrstnimi afekti, tem težji postaja njegov položaj. Prijatelji ga zapuščajjo; tovariši se umikajo; predstojniki mu ne zaupajo in podrejeni se ga izogibajo v velikem loku. A prav to osamljenost tak človek najmanj prenaša. Afekti so mu čedalje bolj na preži za izbruh; togota se mu prevrača v obup, njegov uničevalni gon dobiva vse hujših oblik; njegova osamljenost narašča še bolj. Hudičev krog je v teku ter bolnika počasi zavijava v pravo histerijo« (Künkel).

Zelo razširjena je silstvena nevroza ko je na pr. kdo v nepopustljivi oblasti te ali one »fiksne ideje« brez smisla (recimo razreševanje nerešljivih problemov — znanstvenih, socialnih, verskih...) ali se neosnovano obtožuje tega in tega greha, se čuti primoranega pobrati vsak papirček in si nato umiti roke, itd. Življenje uči, da kolikor toliko nagiba k tej nevrozi vsak človek, reči hočem primeri, ko po gumbih ugi-baš, bi li to in to storil ali ne, melodija, ki ti kar sama vedno znova hoče v uho, ali pa ti »sila spomina« ne da pozabiti česa, kak »apostol« in morda še marsikaj.

Nevroze so duševne motnje, ki pa kaj rade pačijo tudi poslovanje naših telesnih organov (razni krči, »napadi« v tem ali onem udu, začasna nemost...). Vse to ima mnogokrat »živični« izvor. Nevrotik je, o tem ni dvoma, bolnik in naj išče zdravja pri duševnem zdravniku (Seelenarzt, psihoterapeut), kateri stoji

pogosto pred zelo težko nalogo, da mu pacient ne bodi zgolj objekt zdravljenja, ampak da mora, če hoče uspeha, iskati duševnega stika z nevrotikom ter da iz njega napravi drugega, novega — človeka. Toda morda bolj nego za kateri koli del našega bitja velja za »živce« nauk, da bi pametneje bilo ne zboleti, ko pa z muko iskati izgubljeno zdravje. Principiis obsta... Zlu se upri na njegovem izhodišču! Zato najprej priznajmo, da je žerec naših živcev brez usmiljenja in brez dna: »potisočerjeni takt« moderne življenja, ko v »ekspresnem tempu« drvimo za vsakojakimi »cilji«, pa ne pomislimo, da bi ob tem vrvežu porabljene sile bilo treba polnovredno obnoviti. A kako jih obnavljati — to nam »molče trobentajo« poedinci, ki njihovo delo zahteva skoro da neizmernih moči, pa jih vendarle vedno znova osvežujejo — s pravim počitkom. To je s takim počitkom, ki ne sme biti kak »dolce far niente«, popolna »izpregra« po končanem poslu ali hlastanje po zabavah in pretiranem športu, kar vse ne bi nič vračalo zaigranega ravnotežja, ampak ki bodi — izprememba vsakdanje zaposlenosti v to smer, da se ti udejstvujejo tudi take plati telesa in duha, ki jih burni tok vsakdanjega življenja enostranski suva v stran. Vse po življenjski modrosti, ki ima koreniko v tem, da se najpremišljeno delo menjava s premišljenim praznovanjem, češ:

Raste nie und haste nie,
sonst hast du die Neurasthenie.

Priporočljiva literatura

Fritz Künkel, Grundzüge der praktischen Seelenheilkunde. 1935. — Knjiga hoče res da upeljevali praktičnega zdravnika in študenta medicine v novejšo duševno zdravljenje (psihoterapijo). Vendar pa jo tudi lajik v I. delu (patologija značaja) lahko s pridom prebira. V njej dobiš pred vsem drugim mnogo pobude za pravilno pre-sojanje problemov sožitja v vzgoji in poklicu. Stedil sem ji v označevanju raznih nevroz.

Ludwig Paneth, Seelen ohne Kompas. (Nervenkrankheiten und psychische Störungen als Lebensprobleme des modernen Menschen.) 1935. — Avtor je berlinski duševni zdravnik (*Seelenarzt*). Knjiga je razdeljena v 12 poglavij, v katerih se na moč zanimivo in tudi razumljivo razpravljajo kar najbolj pereča vprašanja, ki režejo vse do živega v bitje in žitje sodobnega človeka.

KAVA OD ZRNA DO SKODELICE

O malokateri pijači bi lahko trdili, da je tako priljubljena kakor kava, in to po vsem svetu in pri vseh slojih. Kolikor je mogoče zasledovati literaturo o kavi, najdemo, da jo hvalijo pesniki in misleci vseh stoletij. Posebno zanimivo pa je, da so se nekateri veliki možje, ki jim sicer ni bilo kdo ve kaj do dobre hrane, tako zavzeli za kavo, da jim ni bila samo neobhodno potrebno poživilo, ampak so se sami posvetili pripravljanju te pijače in to tako temeljito, da so iznašli posebne načine kuhanja kave.

Francoski pisatelj Honoré de Balzac je veljal med svojimi vrstniki za največjega umetnika v kuhanju kave. Tudi Beethoven, ki se je večkrat po malem loteval kuharije, je bil zelo natančen pri kuhanju te pijače. Za vsako čašico kave je naštel 60 zrn ter skuhal vedno samo po eno skodelico, kakor to delajo pravi njeni poznavalci.

Kava je znana že več stoletij. O tem pričajo evropski potniki, ki so se vozili v Afriko in Azijo. Pozneje piše Olearius v poročilu o Perziji: »Kan iz Ardebila je zelo ljubil tobak; poleg tega pa je pil vročo, črno vodo, ka h o w ä imenovano.« V Londonu so leta 1652. otvorili prvo kavarno. Devetnajst let pozneje je sledilo mesto Marseille, potem je prišla ta navada tudi v Nemčijo in druge dežele. Pod Friderikom Velikim, ki je sam zelo rad pil kavo, je postalo praženje kavinih zrn monopol ter tako lep vir dohodkov za državo. Davek na praženje kave pa je bil tako visok, da so se ljudje lotevali tega posla skrivaj. Toda kralj je kmalu nastavil ljudi, ki so vohali, kje diši po kavi — brez dovoljenja za praženje. Navzlic temu pa se je kava kmalu splošno uveljavila in leta 1817., ki je bilo nekakšno lačno leto, so jo pili že tudi po vaseh. Iz razkošja, ki je pripadalo prvotno samo plemstvu in višjemu uradništvu, je postala kava v 100 letih najbolj priljubljeno ljudsko poživilo.

Pri nas pijemo kavo bolj kakor čaj, četudi je čaj v uporabi cenejši. Pred svetovno vojno smo je porabili več kakor zadnja leta, ko posegamo pridno po žitni kavi, katere potrošnja se je zato dvignila za eno tretjino.

Kave je mnogo vrst. Najbolj uvažajo brazilsko kavo, vendar so srednjeameriške vrste boljše. Drobná arabska »moka-kava« še vedno slovi kot najboljša, vendar je občutljiva za prevažanje. Zelo tudi cenijo svetlorjavo Java-kavo in zeleno kavo s Ceylona. Vse večje pražarne pa prodajajo po večini samo mešanice raznih vrst kave.

Zanimivo je, kako kava raste. Kavovca je mnogo vrst, od katerih sta posebno važni dve vrsti, arabski in liberijski kavovec. Na blestečih, temnozelenih, malo nazobčanih listih leže šopki svetlordečih jagod; to so plodovi kavovca, ki so podolgovati in nekoliko podobni češnjam. Plo-

dovi so najprej zeleni, potem rdeči in nazadnje modri. V plodu je nekaka koščica, ki ima v sebi zrno, sestavljeno iz dveh polovic — kavinih zrn. Nekateri grmi dajejo tudi samo eno okroglo zrno, biserno kavo, ki je ponekod zelo priljubljena. Vendar pa kakovost kave ni odvisna samo od vrste in kraja, kjer je zrasta. Močno vpliva na okus tudi ležanje siróve kave in poznejše praženje.

Siróvo kavo najprej operejo, da se malo napne, nato jo posuše, potem pa pražijo. Kavo je treba pražiti, da se razvijejo v notranjosti zrna dišavne snovi in da se da mleti. V praženi kavi se izvrše kemične spremembe, ki povzročijo, da dobi poseben vonj in okus. Zrna pražene kave so skoro za četrtno lažja kakor sirova, četudi postanejo debelejša. Zrno se mora pri praženju razgreti enakomerno in ne preveč, da postane skozi in skozi enako rjavo. Čim svetleje je kava oprazena, tem bolj se čuti njen aroma; pri temno oprazeni pa se neprijetno občutijo grenke snovi. Pražena kava se mora hitro ohladiti. Hladno in suho šele shranimo v posode, ki se dobro zapirajo. Pražene kave ne kupujemo za zalogo. Čim bolj sveže pražena je kava, tem bolj aromatično pijačo dobimo. Najboljša je seveda sveže sprazena kava. Če zmleto kavo pogrejemo, oživi aroma; to nam pride prav, kadar moramo uporabljati staro kavo.

Kako kavo meljemo? Če jo zmeljemo drobneje, nam več izda, pa tudi kava je boljše. S predrobnim mlenjem ne dobimo grenke kave, kakor nekateri mislijo. Grenak okus povzroča včasih vrsta kave same ali pa način pripravljanja. Čim dlje traja kuhanje, tem več grenkih snovi in kavine čreslovine se izloči. Ako pa kavo hitro pripravimo, ni časa, da bi se te snovi izločile. Pri debelo zmleti kavi ostane velik del aromatičnih snovi neizrabljen, zato je kava, ki jo zmeljemo v turškem mlinčku, okusnejša in izdatnejša; to se vsekakor izplača, četudi nam povzroča več dela.

Sedaj pa h kuhanju kave! Znani so razni načini pripravljanja kave, ki dadó vsi dobro kavo, če smo le pri delu dovolj skrbni. Vendar pa razločujemo dva poglobitna načina, to je parjenje in kuhanje kave.

Parjenje kave je vpraj preprost način, ki da vedno pijačo finega okusa. Tako pripravimo lahko vsako kavo, bodisi čisto drobno ali bolj grobo, drago ali poceni. Trdi vodi dodamo lahko trohico jedilne sode, da ima kava mehkejši okus. Voda, s katero kavo napravimo, vpliva mnogo na njen okus. To povzročajo razne soli, ki jih ima voda v sebi. Zato dobro razumemo, zakaj nekatere gospodinje trdijo, da je kava pri njih najboljše, če voda prav dolgo vre, dočim sme

drugod komaj zavreti, preden jo vlijejo na kavo, ako hočejo, da je prav okusna. To je odvisno od kemične sestave vode, kar je treba praktično poskusiti, ker je pač voda v vsakem kraju drugačna.

Tvarina, iz katere je posoda za kuhanje kave, ne pride dosti v poštev, vendar trdijo pravi ljubitelji kave, da je v steklu in porcelanu boljša nego v aluminiju ali položeni posodi. Bolj važno pa je, da imamo za kavo vedno eno in isto posodo, v kateri ne kuhamo nič drugega. Vsak najmanjši duh po kaki drugi jedi preide namreč v kavo, in sicer v trenutku, ko vodna para loči te snovi od sten posode. Novo posodo pripravimo za kuhanje kave s tem, da enkrat prekuhamo v njej kavino goščo, ki nam ostane. Vsako posodo za kavo pred uporabo tudi splaknemo z vročo vodo, da jo s tem pogrejemo. Tudi spremembe toplote vplivajo na okus.

Koliko kave je potrebno za dobro pijačo? Osem gramov kave da skodelico dobre kave, če računamo šest skodelic na en liter. Nekateri določajo celo 10 gramov za eno skodelico; vendar toliko kave ne jemljejo niti v hotelih, to pa zato, ker kuhajo večje množine naenkrat, kar več izda. Če potrebujemo več kave naenkrat, n. pr. 1½ l, t. j. 9—10 čašic, izhajamo že prav dobro s 5 grami kave na čašico ter dobimo tako prav izvrstno kavo za goste. Za vsakdanjo rabo pa zadostujejo 3 grami kave na skodelico, kar da še vedno zelo dobro kavo, posebno če smo jo dosti drobno zmleli. Dobri kavi tudi ne pridemo nobenih dodatkov. Parjenje si uredimo tako, da smo z mlenjem ravno gotovi, ko voda zavre. Nato stresemo sveže zmlato kavo v pogret vrč, zamašimo cevko z zamaškom, vlijemo na kavo vrelo vodo, premešamo in pokrijemo. Po 10 minutah je pijača gotova. Kava, ki jo potem prvo natočimo, ima sicer malo goščave iz točilne cevke, a vsebuje tudi kavino peno, t. j. kajmak, kakor imenujejo prebivalci vzhodnih dežel to toli čislano peno. Kar natočimo v drugo skodelico, je popolnoma čisto, kakor bi bilo precejeno. Zato tako pripravljene kave ni treba precejati, pa tudi ne prelivati v drugo posodo. Če jo pazljivo nalivamo v skodelice, ostane vsa gošča lepo na dnu.

Črni kavi pridenemo lahko smetano, kondenzirano mleko ali drugo dobro, vroče mleko. S sirovim, t. j. nekuhanim mlekom dobi kava nekaj trd okus in tudi za oko ni lepa. Malo manj mleka je za dobro kavo boljše kakor preveč. Našteti dodatki ne morejo spremeniti prave vonjave kave, vendar napravijo pijačo redilnejšo in izdatnejšo ter spremene barvo in okus gotove pijače.

Poleg opisane parjenja so znani še nekateri drugi načini (s filtriranjem), ki pa zahtevajo po večini več pažnje in truda. Marsikje pa kavo še vedno kuhajo. Prejšnje čase, ko so kavo bolj

»žgali« kakor »pražili«, so kavo povsod kuhali in Justus von Liebig, prvi znanstvenik vede o prehrani, priporoča, da naj kave ne kuhamo več kakor 5 minut. Kuhanje kave ima svoj izvor pri Turkih, ki svoje arabske kave niso mleli ampak tolkli v kovnikih z lesenimi kladivci, da se je bolj izločilo kavino olje. Čim starejše je bilo kladivo, tem boljše je bilo in še danes plačujejo za take stare priprave precejšnje vsote. Tolčenje kave pa je zelo zamudno, zato jo tudi Turki že meljejo v mlinčku. Turško kavo kuhajo tam v bakrenih, znotraj pocinjenih posodah, ki se navzgor stožčasto zožujejo. Za vsako skodelico kave denejo v posodo po dva koščka sladkorja in vode, kolikor je potreba. Vendar sme biti vrček poln kvečjemu do $\frac{3}{4}$, ker moramo računati za vsako skodelico še 2 kavini žlički zmlate kave; poleg tega pa pijača, ko začne vreti, tudi kipi, na kar ne smemo pozabiti, sicer je posoda premajhna. Kavo stresejo nato v mrzlo ali vrelo sladko vodo; ko zavre, jo odstavijo od ognja, ter to še dvakrat ponove. Na kavi se napravi svetlorjavni kajmak, ki leži na površju kakor smetana in zabranjuje, da ne uidejo eter-ska olja. Turško kavo pijejo črno in zelo vročo, sicer se kajmak vsede na stene posode. Turška kava ni za vsak okus. V primeri z našo čisto tekočo kavo je gosta — vendar trdijo, da je bolj zdrava kakor tista, ki jo samo poparimo. Turško kavo uživamo samo v majhnih merah, tako kakor »moka kavo«. To skuhamo prav tako, računati pa moramo dvakrat toliko kave nego za običajno skodelico dobre pijače.

Kava pa vpliva včasih neugodno na človeški organizem. Vendar je v splošnem manj škodljiva kakor čaj ali alkohol. Ljudem z občutljivim živčnim sistemom povzroča kava močnejše bitje srca, tesnobne občutke in vročino. Če jo uživamo v majhnih množinah, pospešuje prebavo in izpraznjenje črevesa, zato jo radi prinesemo na mizo takoj po končanem obedu. Kava draži živčevje največ zaradi alkaloida kofeina, katerega ima 1—2%. Da pijejo kavo lahko vsi, ji odstranjujejo kofein potom bencola. Kava brez kofeina (kava Hag) je bolj milega okusa, ker ji ravno kofein daje prijetno grenak okus.

Končno naj omenimo še kavino esenco. To je prav za prav zelo zgoščena črna kava, s pomočjo katere prav urno in brez truda pripravimo skodelico dobre kave. Kavina esenca je zelo pripravna za potovanje, za urade, ter pride prav ljudem, ki nimajo lastnega gospodinjstva. Vendar vsi izdelki te vrste komaj ustrezajo, ker je aroma kave občutljiv za zrak in vročino. Ravno brez zraka in vročine pa kave ni mogoče zgoštit v esenco. Dobimo jo naprodaj, doma pa je težko napraviti res izdaten izdelek.

Tudi pogrevanje za kavo ni dobro. Nikoli pa je ne grejmo pri ognju, ampak kvečjemu v posodi z vrelo vodo!

SREČANJE NA MORJU

Julijsko sonce je bilo široko razlito nad Sredozemskim morjem. Sinji obod se je razpenjal nad nami, kakor da je iz same prosojne svile. Kamorkoli se je obrnilo oko, nikjer kopnega. Naša lepa »Kraljica Marija«, ponos jugoslovanske trgovske mornarice, je umerjeno rezala gladino. Popotniki, ki nas je pot prvič povedla tako daleč na jug, smo si povsem lahko domišljali, da smo na odprtem oceanu. Daleč za nami je že ostal najjužnejši kraj Evrope, otoček Gaudho. Še nekaj višje je ostala za nami široko razleknjena Kreta, okoli katere venomer plešejo vetrovi in se poigravajo meter visoki valovi. Od tam smo ponesli silne vtise o prastari kulturi za kralja Minosa. Ko smo v Knossosu na Kreti stopali po stopniščih in hodnikih nekdanjega Minosovega labirinta, ki ga je bil odkril slavnj raziskovalec in veliki prijatelj Jugoslavije sir Arthur Evans, smo se strmečih oči preverili, kako se je več tisoč let pred Kristom tu razcvitala kultura, ki je ustvarila pravljčno lepe umetnine, čudovite arabeske, očarljivo sveže podobe vitkih mladeničev in krasnih mladenk, borečih se z bikom. Pravljica je tu postala resnica. Sir Arthur Evans, ki kljub visokim letom stalno prebiva v Knossosu v svoji ljubljni vili »Ariadne« in neutrudno razkopava in razvaline izpopolnjuje, se mora venomer boriti s predsodki obiskovalcev, da morda vendarle pretirava s svojimi presenetljivimi odkritji in da je nemara sam vse preveč dopolnil... Enega pa ne more nikdo utajiti: da je starodavna kultura na Kreti, o kateri vemo samo to, da je povsem nenadno propadla, ko je bila na višku, oplodila bližnjo Grčijo in tam našla svojo novo rast...

Da, tudi Grčija je bila tisti julijski dan že daleč za nami, tudi iz nje smo ponesli vsak zase cel

zaklad vtisov in spominov. Morda je bilo tega kar preveč za kratke tri dni, kolikor smo se pomudili na grških tleh. V Olimpiji smo se razgledali med orjaškimi razvalinami nekdanjih svetišč, posedeli v senci starih hrastovih in cipresnih gajev, prisluhnili čričkom in se ob zgovornih besedah vodnikov zamislili v nekdanja tekmovanja najboljših grških atletov, v veličino olimpijske zavesti, ki je velevala, da so takoj prenehali vsi strašni plemenski spori, čim so glasniki oznanili olimpijado. Spomnili smo se silnega perzijskega vladarja Kserksa, čigar nebrojne legije so že stopile na grška tla in začele pleniti in požigati, a se jim nihče ni postavil po robu, ker so Grki morali prej opraviti svojo sveto, vzvišeno nacionalno nalogo: olimpijske igre. Takrat se je Kserks zgrozil: »Kakšen strašen sovražnik utegne biti to, kako velik mora biti narod, ki so mu tekmovanja v čast bogovom in za nagrado skromne lovorove vejice važnejša, kakor pohod tuje vojske na njegova tla!« V Atenah smo se potem razgledali z Akropole. Ali pravičneje bodi povedano: kaj hitro smo ujeli vase sliko ravnih atenskih ulic z modernimi visokimi palačami in prostranih predmestij s težkimi rdečimi ostrejši na nizkih balkanskih hišicah. Vse dražja nam je bila Akropola sama. Tu smo strmeli v odblesek zlatih sončnih žarkov na belem pentelijskem marmorju in nismo se mogli načuditi veličini Parthenona, eleganci, ki je s čudovito enostavnostjo ustvarila tako čiste umetnine. Kakor na dlani je bil pred nami Faleronski in Pirejski zaliv, odkoder so grški mornarji v Periklejevih časih, vračajoči se z daljnih potovanj po Sredozemlju, zrlj v zlato sulico, ki se je na Akropoli bleščala v rokah velikanske boginje Atene. Zlata sulica je bila grškim herojem morja kažipot varnega pristana, simbol bogastva in nacionalne zavesti: »Tu so Atene, — gorje mu, kdor se jim nepovabljen približa!«

Te misli in utrinke smo urejali popotniki na »Kraljici Mariji«, pareči se na soncu ali hladeči se v preprostem bazenu na krovu, ko nam je bilo sporočeno: »V eni uri bomo srečali »Princeso Olgo«.

Ne, ne morete si zamisliti, kako nas je oveselila ta napoved. Mi na »Kraljici Mariji« potujemo v ravni smeri proti ustju svetega Nila, proti stari vladavini faraonov, samotni spešimo po nedogledni morski ploskvi, — pa ujame radiotelegrafist v svoji skriti skromni kabini sporočilo, da se »Princesa Olga« — posestrima naše ladje — vrača iz Palestine in iz Egipta na svoji redni progji, ki jo je takrat merila šele drugič ali tretjič. Mahoma

Prvo srečanje »Kraljice Marije« z mlajšo sestro »Princeso Olgo« dne 7. julija 1935 na Sredozemskem morju

je bilo konec lenuharjenja, ki je ob vročih dneh na ladji tako vsakdanje; takoj smo prenehali s svojimi zabavami in s prebavljanjem spominov. Pesem ladijskih strojev smo začeli pozorneje poslušati, postajali smo nestrpni, hiteli smo po palubah in se nekateri razvrstili na najvišjem krovu, da nam ne uide trenutek, ko se bo v daljavi prikazala jugoslovanska ladja. Čehi, ki jih je bilo mnogo z nami, so pravilno dojeli pomen tega srečanja, in so se veselili enako nestrpni kakor mi. Že so se proti jugu, natančno v pravcu, kamor je naša velika ladja rezala ogromno brazdo, uprli številni daljnogledi, v pripravi so bile še številnejše fotografske kamere. Srečanje je bilo napovedano za nekaj minut pred deseto. Pogledovali smo na uro... Zdaj!... Kakor velika modra krogla je začela daleč pred nami rasti iz morja jugoslovanska ladja. Vidimo, da prihaja v ravni črti proti nam. Daljnovidci nam povedo, da plapolajo na njej zastave. Vetrič, ki je blagodejno vel od zapada, se je tudi na naši ladji poigral z jugoslovansko trobojko in z belordečo egiptsko zastavo. Črni dim, ki je plapolal iz orjaških dimnikov in se naglo izgubljal pod nebesno sinjino, je pričeval, da so na obeh ladjah pošteno podkurili, da bi se čimprej srečali.

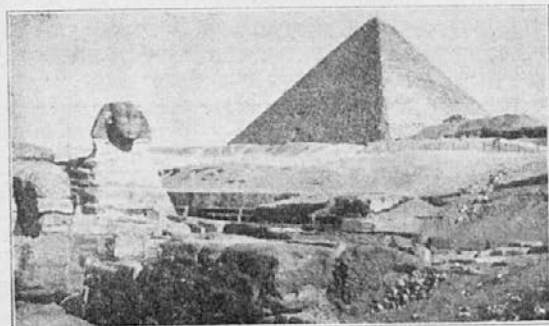
Že je »Princesa Olga« tako blizu, da razločimo vse barve na njej, da vidimo gruče potnikov, ki so se takisto radostni razmestili po vsch krovih. Bilo jih je nad 300 in v slhernih rokah je plapolal robec. Enako na naši ladji. Še dober streljaj je »Princesa Olga« namerjena proti nam in že se zdi, da bo trčila naravnost v »Kraljico Marijo«. Tedaj pa lahno zavije na levo, — ona je mlajša in se mora starejši sestri izogniti! V počasnem tempu defilira mimo nas, njena sirena trikrat dolgo zatuli v pozdrav.

Naša sirena odvrne, da si mašimo ušesa. Velik je ta trenutek. Glas krvi se je zbudil v nas vseh. Pozdravljamo, pozdravljamo... Potem zremo dolgo, dolgo za »Olgo«, ki se je vrnila v tir naše »Marije«, v velikansko brazdo, ki jo na mirnem morju zremo milje daleč nazaj. Še trikrat nas »Olga« pozdravi s sireno, potem bolj in bolj izginja v daljavi, na poti proti Atenam. Ko na-

Na Akropoli v Atenah

posled izgine na obzorju, kakor da je nekje daleč na robu gladine zdrknila v globino, se naenkrat vsi vznemirimo: »Holaj, kje pa je na zemljevidu zaznamovana ta točka našega srečanja?«... Mlad pomorski kadet, ki se je, navdušen od tega srečanja, smehljaj kakor otrok in si pomaknil čepico nazaj na tilnik, je zdajci poskočil na poveljniški most in se je hitro vrnil s karto in z beležko na lističu: »Evo, tukajle... širina 34° 1' N, dolžina 28° 3' E.«

Ogromno sfingo v Gizah pri Kairu venomer odkopavajo, da je ne zasuje drobnih saharških pesek

Del izkopane Minosove palače v Knossosu na Kreti

Glas krvi je bil izraz našega ponosa. Jugoslovenske ladje plovejo po širnem morju, se srečujejo in pozdravljajo: ena gre na tuje, druga se vrača v domovino. Vsaka naša popotna ladja je košček Jugoslavije. Čim stopiš v vlak, pa naj bo tudi poseben vlak s tisoči slovenskih romarjev, takoj si pod tujo oblastjo. Na jugoslovenski ladji pa uživaš avtonomijo. To je tista močna zavest, je doživljaj, s katerim se obogati vsakdo, ki zaplove pod svojo zastavo še kam dalje od onega roba, dokoder sega zadnji jezik naše obale.

Mladi smo še in vse premalo še vemo ceniti morje. Toda naše ladje — namreč naše moderne ladje, po katerih se meri ugled vsake pomorske države — so že kos sredozemskim viharjem in veliki konkurenci drugih, večjih, močnejših. Ko je pred štirimi leti Jadranska straža obiskala francosko vojno mornarico, je admiral v Marseillesu odkrito priznal: »Da veste, kako mi je srce poskočilo, ko smo ugledali vašo ladjo! Pričakovali smo pač, da se boste pripeljali s kakšno staro fregato — kdo bi vam to zameril! — a vi se nam pripeljete na obisk s 'Kraljico Marijo', ki je ena najlepših v Sredozemlju.«

S tem, da imamo pot iz Jadrana odprto na jug in v svet, nam je tudi že podan program, ki ga mora Jugoslavija izpolniti. Od izliva Soče, od devinskih skal, od zadnjih rtov Istre, od Sušaka do Bojane živi rod starih pomorščakov. Rod, ki mu je morje ne samo dajalo vsakdanji kruh, marveč ga v dolgih stoletjih učilo, da je gospodar vedno tisti, ki je močnejši in sposobnejši na morju. V srednjem veku so Turki od Sumadije do kranjskih planin ugrabljali janičarje, a Benečani so tistih dob tirali premnogega sinu izpod Krasa in Velebita na galejo, ga prikovali k veslu, ga hranili kator psa, opešanega topli z bičem in naposled mrkega vrgli v morje. Ne samo srbske matere v strahu pred Turki, tudi matere ob našem Jadranu so lomile otrokom roke, da ne bi bile nekoč prikovane na galejo. Od Benetk doli do Nila je bilo v teku stoletij morje posejano s trupli opešanih galjotov. Ne samo Jonsko morje pred Krfom, kjer so morali v svetovni vojni po umiku čez Albanijo pometati v morje na tisoče srbskih vojščakov, marveč ves Jadran in vse Sredozemlje je sinja grobnica Jugoslovanov...

Vedno je bilo v interesu Romanov in Germanov, da so nas tiščali z Jadrana. Zakaj? Zato, ker smo čuvarji vseslovanskega morja, ker smo predstraža Slovanstva, prvi na udarcu. Ali nas ni nad 200 milijonov Slovanov? Pa smo rasa brez svobodnega morja. Ogromna Rusija ima komaj 1300 km obale. O, tudi boljševiski gospodarji dobro vedo, da je nekoč vzdihnil Peter Veliki: »Dajte, odprite mi okna na morje!« — Poljaki imajo komaj 70 km obale ob kalnem morju. Pa kolikšna je njihova pomorska zavest, v kakšno pristaniško velemesto raste Gdynia, kjer je še pred dvajsetimi leti stalo komaj nekaj kolib! Bolgari so čvrsto naslonjeni na Črno morje in ga

pridno izkoriščajo. Čehoslovaki nimajo morja, zato bodo pa na Jadranu kmalu bolj doma kakor mi sami...

Kakšna je naša naloga?

Ustvariti moramo v vsem narodu harmonijo zdravega mediteranizma, ki bo dostojen mladega naroda. Na morju je naša usoda, naše bogastvo, naša kultura. Arhaična, sladka čakovščina, sredozemska atmosfera cipres, hribov in zalivov, eleganca duha, ki je ustvarila čudovite umetnine in kulturne dokumente, na drugi strani pa orjaška prastara sila morja — vse to združeno mora ustvarjati skladnost, ki naj venomer osvežuje in preraja narod.

*

Ko je zazorilo novo jutro, so se v daljavi globoko na jugu kakor v meglici pokazali prvi obrisi nizke afriške obale. Sonce je prigravelo vedno močnejše, pot nam je curkoma lil po životu, ko smo strmeli v črni kontinent, v obrežne škatlaste palače Port Saida, enega najbolj znanih in najbolj vročih pristaniških mest na svetu.

V srebrno prepleškanem brzcu, ki požira svojih sto kilometrov na uro, smo potem drveli ob Sueškem prekopu in smo pri Izmailiji zavili iz puščavskega peska v zeleno Ponilje. Luna je vzhajala na nebu in v blagem večeru so se nam nudile na ogled čudovito lepe svetopisemske slike: belo oblečeni ratarji s kamelami, ovcami, oslički in psi družno pri večernem oddihu ob vznožju velikih palm in sivih koč z ravnimi strehami, zgrajenih iz blata.

V Kairu smo zašli v velikomestni vrvež orientalske in mestoma odvratne, na drugi strani spet najmoderneje urejene egiptске prestolnice. Veličastne, vendar hladne mošeje, pestri grobovi mamlukov, razgled s citadele in večerna vožnja po Nilu — vse to ni bilo nič po obisku piramid in sfinge in po ogledu kairskega muzeja. Zavzeti smo ogledovali po dvorinah bogastvo, ki se ne da oceniti z milijoni, razkošje nekdanjih mogotcev, ki so za ceno tisočev in stotisočev življenj nagrmadili čudesa, da se jim danes, v dobi najmoderneje tehnike in brezobzirnega izkoriščanja prirodnih bogastev, ne moremo načuditi. Cela leta bi potreboval človek, če bi hotel vse to natančneje ogledati in se globlje približati dobi, iz katere izvirajo zakladi muzeja v Kairu. Pa saj ni treba. Greš popotnik mimo vsega nepopisnega bogastva in si veseli, da lahko dalje ostaneš siromak. Prišel si mimo vira, zajel s polnim prgiščem in se okrepčal za nadaljnjo pot — dovolj!

Ko smo iz Kaira zdrveli z ekspresom v premi črti proti Aleksandriji, nam je bilo ogledovanja resnično dovolj... Kakor da smo se vrnili pod rodno streho, smo se srečni vkrcali na domačo ladjo. Štiri dni in noči smo se vračali. In ko so nam z Lovčena zadonele nasproti fanfare sonca in smo zavili v čudovito samoto Boke Kotorske, nam je bilo, kakor da nas objema mati...

KRONIKA V SLIKAH 2

Spominski steber pred hišo v Kolodvorski ulici v Ljubljani, kjer je umrl skladatelj Davorin Jenko

Razvitje prapora pevskega društva „Slavec“ v Ljubljani

Otvoritev nove postajice Podboršt

V Horjulu so postavili lep gasilski dom

Šola v Mengšu je proslavila 100 letnico

Novozgrajena narodna šola družbe Sv. Cirila in Metoda v Gradišću, 10 m od avstrijske meje

NAŠ VSAKDANJI KROMPIR

Navzlic slabim časom se še vedno dobe ljudje, ki jim je kaj odveč, če se vsak dan pojavi na mizi krompir, ne glede na to, da je morda vsakokrat drugače pripravljen. Godrnjajo in zabavljajo čezenj, ker ne vedo, kako hudo je bilo takrat, ko tega imenitnega živila še niso poznali. Znano pa je, da so bili takrat ljudje bolj pogostoma lačni kakor dandanes, ko nam nudi krompir tako redilno, zdravo in ceneno hrano. Krompir je v vseh ozirih eno najvažnejših in najokusnejših živil, zato ga tudi temu primerno cenimo in uživamo s hvaležnostjo. Še bolj ga bomo spoštovali, če ga bomo malo bolje poznali in vedeli o njem vsaj najvažnejše.

Domovina krompirja je Amerika. Anglež Sir Walter Raleigh je prvi nasadil krompir na svojih posestvih na Irskem in ga s tem uvedel v Evropo, kjer se je pa le počasi udomačil. Ljudje so se tega živila spočetka bali, ker so bili mnenja, da je strupen. Šele slabi časi, vojske in lakote, so jih prisilili do tega, da so se oprijeli uživanja krompirja.

Dandanes je krompir z gospodarskega stališča velikega pomena in kar ne moremo si več misliti, kako bi izhajali brez njega. Iz zdravstvenih ozirov pa je krompir vseskozi priporočljivo, mnogovredno živilo, ki ga še vse premalo upoštevamo. Krompir, ki ga uživamo, je odebeleli gomoljasti izrastek podzemeljskega stebela. Dandanes je znanih že menda okoli 3000 vrst krompirja. Večina teh pa sečasoma oslabi in treba je spet vzgojiti nove vrste. Gomolj ima 75 % vode, 15 % ogljikovih hidratov (škroba), samo sledi tolšče in 1,5 do 2,7 % beljakovine, kakršna je pač vrsta. Beljakovina krompirja je polnovredna in lahko prebavljiva. Od rudninskih snovi ima krompir posebno mnogo kalija, malo pa apna in natrona. Več teh snovi je lugotvornih nego kislinotvornih, in sicer sta si obe vrsti v razmerju 62,8 % : 37,2 %, kar pomeni zelo važno lastnost krompirja za zdravo prehrano. Izmed vitaminov je v krompirju največ vitamina C, čigar pomanjkanje v hrani povzroča bolezen skorbut. Poizkusi so pokazali, da je v starem krompirju tega vitamina nekoliko manj kakor v svežem. Ni pa posebne razlike glede tega vitamina med posameznimi krompirjevimi sortami. Ako kuhamo krompir pod visokim pritiskom v posebnem loncu, se zmanjša količina vitamina C; ni pa odvisna od tega, ali je bil krompir pred kuhanjem olupljen ali ne. Vitaminu C ne škoduje dušenje v pari, zato je ta način mehčanja krompirja priporočljiv tudi iz tega vzroka.

Redilna (kalorična) vrednost krompirja je velika; povečamo jo pa še s tem, da mu pridenemo zabelo, t. j. surovo maslo, olje ali mast. Na ta

način nam da krompir prvovrstno živilo. Dokazano je sicer, da živi človek lahko samo od krompirja, vendar je dobro, če ima naša hrana poleg krompirja še nekatera druga živila, izmed katerih je posebno važno mleko, zelenjad (solate) in sadje. Posebno dobro se izpopolnjujeta krompir in mleko ter dajeta skupaj tečno in popolno hrano.

Pri kuhanju krompirja se razpočijo škrobova zrnca in posesajo vodo. Zato je odvisno od razmerja med škrobom in vodo, ali je krompir suh in moknat ali obratno. Ako ima veliko škroba, posesa ta vso vodo in zaradi tega nastane navidez neka suha snov. Ako pa je v krompirju manj škroba, ostane nekaj vode nevezane in krompir je voden in sočnat.

Krompir pa ni samo hranilo, ampak tudi zdravilo; topi sečno kislino in apno, zato ga uporabljajo pri zdravljenju raznih vrst protina in revmatizma. Kdor si hoče obrniti v prid vse dobre lastnosti krompirja, naj ne zametuje vode, v kateri se je kuhal, ker ima v sebi veliko dopolnilnih in rudninskih snovi. Če damo vodo, v kateri se je kuhal krompir, kokošim, ne bodo zbolele na boleznih »beriberi«, ki kuretino tako pogosto napada. Ni pa ta voda za kure, ki neso, ker preprečuje tvoritev jajčnih lupin.

Krompir daje zdravje in moč. Dr. Kellogg je obiskal nekoč eno najbolj revnih irskih naselbin, kjer žive ljudje v zelo slabih življenjskih razmerah. Njih edina in poglavitna hrana je krompir, in sicer brez masla, masti ali slanine — pa so vendar zelo močni in zdravi ljudje. L. 1900. je bila umrljivost na Irskem manjša kakor drugod. V Dublinu imajo stražnike največ iz takih pokrajin, kjer se ukvarjajo prebivalci s pridelovanjem krompirja in ki jim je ta tudi poglavitna hrana. V tem mestu so tudi dognali, da se je manjšala umrljivost v isti meri, v kakršni se je dvigala poraba krompirja. Tudi v Ameriki radi nastavlajo za stražnike Irce, ker so najmočnejši ljudje.

Krompir je morda najbolj zdravo in obenem najcenejše živilo. Poleg tega zelo veliko vrče, to se pravi, da dobimo ravno s krompirjem največ iz zemlje. Krompir je lahko prebavljiv in glede tega presega žitne vrste. Žal včasih to pokvarimo z napačnim ravnanjem pri kuhanju. Pečen krompir se n. pr. počasneje prebavlja, ker je prepojen z vročo mastjo. In ravno pečen krompir je kriv, da nekateri trdijo, da je težko prebavljiv. Pri pripravljanju krompirja v kuhinji moramo paziti tudi na tole: Beljakovina, rudninske snovi in vitamini so pri gomolju ponajveč v vrhnjih plasteh, t. j. takoj pod kožo. Segajo le kake 3 do 5 mm globoko pod površino. Če

torej krompir količkaj debelo lupimo, ali pa če ga izkuhavamo v vreli vodi in vodo zavržemo, tedaj izgubi krompir na ta način nekaj važnih redilnih snovi.

Če pa dobro, okusno vrsto krompirja, ki ima precej beljakovine, pravilno pripravimo ter zaužijemo s pravimi pridatki, je to res eno naših najboljših in obenem najcenejših živil. Narod, ki ima v času bede dosti krompirja, pa še malo mleka in zelenjadi, bo ostal zdrav in močan. Pri taki hrani se ognemo marsikateri boleznini in postanemo močnejši in sposobnejši za delo.

Najbolje pripravimo krompir, če ga parimo neolupljenega. To pa moremo le v kozici, ki vanjo vložimo posebno sito za parjenje in v ka-

teri je le malo vode, ali pa v posebnem parilniku. Krompir se zmečča v sami pari, ne pride nič v dotiko z vodo, obdrži v sebi vse redilne snovi in je vrhu tega zelo okusen. Drugi izvrstni način pripravljanja krompirja je pečenje. Pečemo seveda neolupljenega (sicer bi z lupljenjem surovega krompirja po nepotrebem zavrgli nekaj dobrih snovi) z dodatkom kumine. Pečemo lahko celega ali prerezanega čez pol. Dobro in zdrave so tudi druge krompirjeve jedi, razne krompirjeve juhe z zelenjadjjo, krompirjeve solate itd. Znanih je kakih 200 vrst jedi iz krompirja. Pravilno pripravljene krompirjeve jedi lahko redno vsak dan, ne da bi se ga naveličali. Tudi to je važno.

SLAVKO NAŠIC:

O POTAPLJAČIH

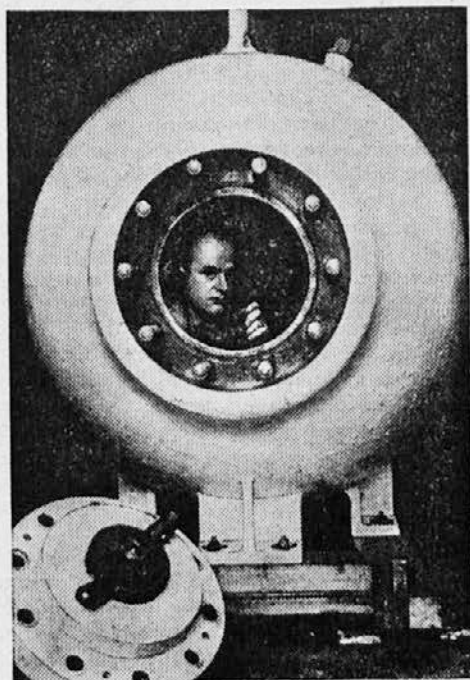
Samo potapljaško obleko je treba obleči, pa stopiti v vodo, si bo marsikdo mislil. Stvar pa ni tako preprosta. Najprej se moramo dati preiskati po zdravniku, če smo sploh sposobni za to; kajti samo popolnoma zdrave osebe se smejo posvetiti temu poklicu. Že neznatna napaka na ušesih, srcu, pljučih in ledvicah izključuje človeka od potapljaškega udejstvovanja. Potapljač mora imeti krepke mišice in dobro ožilje, biti mora mlad in ne preveč debel, kajti zadebeljen človek laže zapade potapljaški boleznini kakor slok in suh. Ta bolezen, ki je znana tudi pod imenom »caisson«, nastane na ta način, da se telo navzame dušika, ki je v močno stisnjemem zraku; to še prav posebno pri zelo zamaščenem staničevju. Če pritisk, pod katerim dela potapljač, hitro popusti, povzroča dušik v telesu mehurje in človek začuti strahovite bolečine. Ta bolezen se lahko konča tudi s smrtjo.

Med potapljanjem je potapljač pod pritiskom nad njim se nahajajoče vode, ki postaja tem težja, čim globlje prodira v globino; vsakih 60 cm naraste za pol kilograma na kvadratno colo. Ker ima človeško telo približno 2000 kvadratnih col površine, si to obremenitev prav lahko izračunamo. Videli bomo, da bi potapljač poginil, če ne bi bilo protipritiska. Ta protipritisk se mora izenačiti z zrakom v potapljaškem oblačilu in samo ob sebi umevno tudi z zrakom v telesu potapljača. Če nenadoma popusti vodni pritisk, gre potapljaču lahko za življenje. Zato se tudi prihajanje na površino vrši zelo počasi.

Stopanje v vodo olajšajo potapljaču s pomočjo čebra, na katerega rob se vsede, ali s pomočjo posebnega pločnika, ki ga potopijo v vodo. Tu lahko stoji, se prosto giblje in dela telovadne gibe, da se tako hitreje privadi na pritisk vode.

Začetnika seveda ne puste takoj v velike globine, kvečjemu 5—6 metrov sme pod vodo in ne

za delj ko za 20 minut. Potapljaška obleka se stoji iz dveh plasti kepra (neke vrste tkanine), ki sta med seboj povezani z eno plastjo gumija; obleka oklepa vse telo, izvzemši roke in noge. Rokavi so pa v zapestju zaprti z neprodušnimi manšetami. Prsna plošča obleke, ki visi preko ramen, je narejena iz močne kovine in njen gornji rob se tesno z vijačnico prilega spodnjemu robu čelade. Čelada in prsna plošča sta iz pocinjenega bakra.

Potapljaški zvon za velike globine

04

Ko se je potapljač oblekel, mu poveznejo prsno ploščo preko glave in jo s kovinastimi zaponkami pripnejo na ovratnik. Čelada je pritrjena na prsno ploskev in ima štiri okenca, obrazno okno spredaj, eno zgoraj in na vsaki strani čelade še eno okno. Dovajanje zraka se vrši na hrbtne strani čelade skozi cev, z varnostno zaklopko. Varnostna zaklopka je posebno važna. Če bi se pretrgala zračna cev in bi potapljač ne imel zaklopke, bi pričel v obleki se nahajajoči zrak uhajati. Obleka ima še ventil, ki ima nalogo, da izpušča zrak iz obleke; s pomočjo tega ventila urejuje potapljač dviganje na površino. Če nima nobene roke proste, mu zadostuje samo pritisk z brado in zaklopka se odpre ali zapre. Ker je čelada zelo težka, bi potapljač, ko bi bilo oblačilo napolnjeno z zrakom, stal kmalu na glavi v vodi. Da to preprečijo, povežejo obleko pod koleni s platnecimi jermeni. Poleg tega imajo tudi čevlji s svinčen obtežene lesene podplate in tehtajo 16 kilogramov; ta teža pa ne zadostuje za neprostovoljno gibanje. Zato nosi potapljač tudi svinčen pas, težak približno 50 kg. Čelada in prsna plošča tehtata 29 kg, obleka pa 9, tako da nosi potapljač preko 100 kg teže v vodi, ki jo pa, ko je enkrat pod površino, prav nič ne čuti in se na morskem dnu lahko premika in giblje kakor bi bil na suhem v navadni obleki. Da imajo moderne potapljaške obleke telefon v čeladi, se razume samo po sebi. Če bi ta ne deloval, lahko daje različna dogovorjena znamenja s posebno vrvco. Če potegne enkrat, pomeni to: več zraka, dvakrat pa: manj zraka. Ako signal večkrat zaporedoma ponovi, je to znak »sem v nevarnosti, pošljite še enega potapljača!« Trije potegljaji pomenijo »pridem na površje«, štirje »potegnite me kvišku«, pet »spustite vrv v vodo« itd.

Veliko dela povzroča potapljaču iskanje izstreljenih torpedov. Nekateri plavajo, ko se jim je porabil zrak, ki ga potrebujejo za pogon, v vodi, drugi pa potonejo in se zapičijo globoko v blato in pesek morskega dna. Torpedi so zgrajeni tako, da imajo, tudi če so že izstreljeni, na koncu cevi še vedno nekoliko pritiska v zračnih valjih. Nekoč je našel potapljač torpedo, ki je precej visoko molel iz blata, tako da je bil prisiljen, dvigniti se više, da je lahko okoli njega pritržil vrv, s pomočjo katere bi ga nato potegnili kvišku. Ker je bil torpedo zelo spozlek, je potapljaču spodrsnilo, dotaknil se je z ного startnega vzvoda in torpedo je švignil z njim na površje, kamor sta oba srečno prispela. Če bi ga bil izpustil, bi ga vijaki gotovo raztrgali na drobne kosce.

Če leži torpedo globoko v blatu, ga izperejo iz blata z vodnim curkom. Nekoč je tak torpedo tičal 4 metre globoko v mehki in gosti gmoti in potapljač je spustil, ko je ugotovil lego torpeda, s cevjo močan vodni curek v pesek. Videl je, da postaja luknja čimdalje večja, ni pa opazil,

da se sam vedno bolj in bolj pogreza v luknjo in da ga zvrtničeno blato počasi zakopava. Šele, ko je prenehal z delom, je opazil, da tiči že do vratu v blatu. Bilo je že skoraj prepozno — preostalo mu ni nič drugega, kakor da se sam izkoplje iz gostega peska in blata, kar se mu je po napornem delu tudi posrečilo. K sreči niso na krovu ladje ničesar opazili, zakaj če bi ga bili potegnili kvišku, bi ga pretrgali na dvoje, ker ne bi mogel izkoptati nog iz gostega blata. Zopet drugič se je v vijak podmornice zapletla vrv, ki naj bi jo potapljač odstranil. Posrečilo se mu jo je odmotati nad vijakom, toda za odstranitev vrvi, ki se je ovila okoli osi, je moral vzeti dleto. Dvignil se je, dobil dleto, ko pa so ga spet spustili niže, je sede obtičal na sredi med krili vijaka. Ravno je hotel pričeti z delom, kar se je vijak iz neznanega vzroka jel vrteti. K sreči se je vrtel od leve proti desni, tako da ga je voda vrgla naprej, sicer bi bil izgubljen.

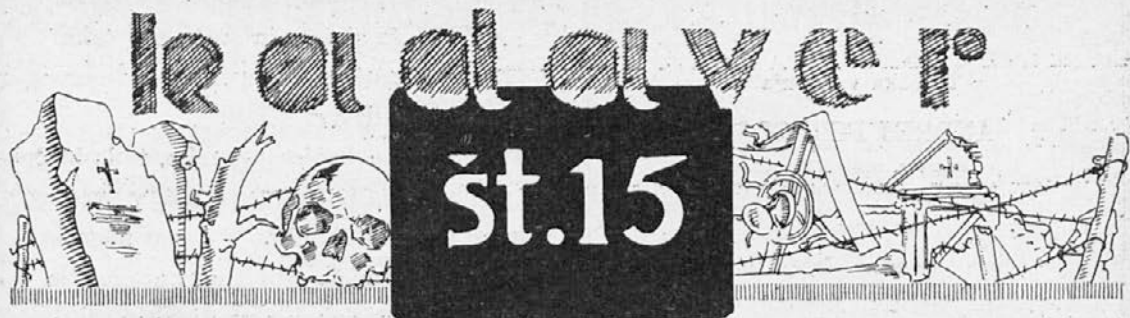
Neki potapljač je delal na potopljeni nemški podmornici S 5. Bil je gotov in počasi so ga dvigali na površino. Vse je šlo gladko. V globini 17 metrov bi moral 20 minut počakati, sedel je na pločnik in pustil noge viseti. Zdajci je začutil, da je nekaj dolgega švignilo mimo njegovega čevlja. Pogledal je v mračno globino in opazil ogromnega morskega volka. Skočil je kvišku, prijel z levo roko za vrv, z desnico pa potegnil veliki potapljaški nož, da bi bil za vsak primer pripravljen na boj z nevarnim morskim požeruhom. Volk je počasi plaval okoli potapljača in iskal priložnosti za napad. Končno je izginil proti površini, kar je potapljač telefonično javil na parnik. Posadka je morskega volka res ubila.

Da na morskem dnu kaj vidimo, zavisi od različnih okolnosti. V manjših globinah je morska voda popolnoma čista in prozorna, čim globlje pa gremo, tem temnejša in bolj zelena postaja. V največjih globinah pa vlada popolna tema. Razgled v vodi zavisi od kakovosti dna in od vremena. Ob sončnih dnevih razločimo na peščenem ali prodastem dnu v globini 40 metrov predmete v okolišju 3 metrov. Če je pa oblačno in je dno blatno, potem tudi v zmerni globini ne vidimo nič; potapljač je v takem primeru navezan na svoj lastni občutek.

Včasih vzamejo potapljači v globino močne električne svetilke, ki pa v splošnem pri teh obrtnikih niso priljubljene, ker se lahko zapletejo v žice, ki dovajajo tok.

Zelo otežkočeno je delo in razgled tudi zaradi delcev blata, ki jih pri delu zvrtničijo. Vodne rastline rasto največkrat v bližini obale, le redke v večjih globinah. Dolga morska trava poganja le tam, kjer priteka od obrežja sveža voda. Ta trava postane tudi do 7 metrov dolga in lahko potapljača zelo ovira pri delu; lahko ga tudi nevarno objame in oplete. Potapljaški poklic je — kakor ste čitali — sicer zelo zanimiv, toda izredno težak in jako nevaren.

IVAN PODRŽAJ :

(Iz „Dogodkov in fragmentov“)

Drugi dan po prelomu fronte pri Kobaridu je prišel v Gorico mlad medicinec, praporščak Ignac Klouček. Pridelili so ga sanitetnemu oddelku pod poveljstvom orožniškega stotnika Fritza von Scheuchenesta, ki je dobil nalogo, da mora čimprej očistiti porušeno mesto mrličev. Stotnik je pridržal zase notranje mestne dele, kjer se je razen mrličev dobilo še marsikaj drugega, praporščaka pa je poslal s stražo in tremi ruskimi ujetniki, da očisti predmestje proti Solkanu. Tako je prišel Klouček skozi vrste razrušenih jarkov in zaklonov do mestnega pokopališča, kjer se mu je ponudil grozoten prizor: globoki lijaki, ki so jih bile izkopale granate, neeksplodirani izstrelki, kupi kamenja in prsti, odprti grobovi in med vsem tem strahotnim neredom razmetane človeške kosti. Sredi pokopališča je stal le pokončni tram velikega križa in še ta je bil na vrhu preklan in osmojen.

— Človek, glej razdejanje! se je spoštljivo odkril praporščak in za njim njegovi ruski ujetniki.

Nekaj trenutkov je stal, zatopljen v žalost in jezo, potem pa je velel ujetnikom, naj

prično s svojim delom na severni strani. Sam je počasi stopal naprej proti ostanku križa, zavil na desno in ob nekdanjem zidu spet nazaj proti grobnicam, ki so prepletene z bodečo žico široko zevale vanj.

Stopil je bliže. Smrdljiv vzduh se je širil iz obokanih mrliških kleti. Kovinaste krste so bile zložene druga na drugo, spredaj in za njimi pa so bile naložene vreče s peskom.

Praporščak je stopil nazaj, si zatisnil usta in nos ter majal z glavo:

— Torej tu je bila fronta. Tu med mrličmi so čakali na lastno smrt. Človek ni več človek!

Stopal je naprej ob grobnicah. Počasi in previdno, saj ni bilo skoraj pedi zemlje brez izstrelkov in mrtvaških kosti.

Obstal je.

Črn maček je skočil iz grobnice in se izgubil med ruševinami.

— Vendar živo bitje! se je začudil. Ni mogel doumeti, kako se je mogla žival rešiti in kako je prišla sem.

Pred grobnico, ki ji je vojna vihra še dosti prizanesla, se je ustavil med zverženimi španskimi jezdecem in čital:

Tu čaka vstajenja

ANDREJ FERFOLJA

veletrgovec, zaslužni predsednik
Trgovskega dobroteljnega društva

*Bodi mu lahka
domača zemljica*

— Kakšna ironija! je stopil bliže k odprtini in pogledal v grobnico.

Tik ob zidu vnanje pokopališke strani je ležalo za peščenimi vrečami sključeno truplo v italijanski uniformi.

Praporščak se je odmaknil.

— In namesto angela s trobento ga je zbudil ta nesrečnež med žvižganjem granat in sikanjem šrapnelov! se je grenko nasmehnil in glasno izrekel predse:

— Memento homo!

Njegov glas je izzvenel v tonu vojaškega povelja.

Naglo se je okrenil. Oči so se mu zasvetile in ves obraz mu je zasijal v radosti:

— Mi pa še živimo in sreča nas čaka!

Zaklical je ujetnikom:

— Tu je kadaver!

Hotel je skozi žično zapreko, toda hlačnica se mu je na kolenu zataknila v svedrasto konico jezdeca. Sunil je z drugo nogo in se osvobodil. Urno je stopil na kup zemlje, se izognil človeški lobanji na njem in preskočil ozek okop pred grobnicami.

V tem trenutku se je zabliskalo in zagrmelo iz zemlje in od tal se je dvignil visoko v zrak gost val črnega dima.

Čez nekaj minut so se približali ujetniki s stražo.

Na razrvanih tleh so ležali, pomešani s krvjo in prstjo, razkosani ostanki praporščaka Ignaca Kloučka.

Rdečelasi ujetnik je vrtel v roki pločevinasto tablico, gledal stražo in vprašal:

— Kam naj vtaknem tablico št. 15?

Stari črnovojnik mu je izbil tablico iz roke in rekel mirno:

— Tepec!

IZ ZGODOVINE OSEPNIC

Osepnice ali koze (za razliko od kozic ali noric, ki so popolnoma druga in mnogo lažja bolezen), so bile svoj čas v naših krajih prava šiba božja. Še pred nedavnim si mogel na vsak korak naleteti na človeka s kozavim, skaženim licem, ki je zgovorno pričalo, da je dotičnik imel še precej sreče, ker je ušel smrtni bolezni, ki mu je kot edin spomin nanjo zapustila za vse življenje nakazne znake na obrazu. Mnoga obličja slavnih mož in žena, ki jih danes občudujemo po raznih muzejih in galerijah slik, bi morala kazati znake prebolelih osepnic, da jih niso takratni mojstri vljudno prezrli. (Marija Stuart, Marija Terezija i. dr.)

Z gotovostjo lahko sklepamo, da so narodi v Aziji, kjer je najbrže domovina tega obolenja, osepnice poznali že mnogo pred našim štetjem časa. Leta 711. so jih Saraceni zanesli v Španijo, odkoder so se začele razširjati po vsej Evropi. Epidemije so se pojavljale v sunkovitih valovih, s krajšimi ali daljšimi časovnimi premori, skoraj vedno pa so se širile po prometnih potih, ki so vezali narode med seboj. Za kozami so večinoma obolevali otroci, kar je pri kužni bolezni, kakor so osepnice, razumljivo. Šaj so jih starejši ljudje ali že preboleli ali pa so jim v dečji dobi podlegli. Umrljivost (t. j. v odstotkih izraženo število, ki pove, koliko od sto bolnikov je na dotični bolezni umrlo) so takratni poročevalci močno pretiravali. Da zaradi strahot, ki smo jih doživeli, še malo poveljučujemo, je pač v človeški naravi že ukoreninjeno. Tako poročajo nekateri o 50% mrtvih ali pa še več. Število je po najnovejših raziskovanjih kljub tej strahotni bolezni odločno preveliko. Računamo z 20 do 30%, kar je še vedno mnogo. Da so v mračnem srednjem veku o nalezljivih boleznih, kakor o vseh naravnih pojavih sploh, imeli ne samo izobraženci in celo zdravniki, ampak v prvi vrsti preprosti ljudje popolnoma kriva mišljenja in naziranja, ki so jih največkrat prikrojili po svoji glavi, zatekajoč se po pomoč k nadnaravnim silam, vražam in čarovnijam, se zdi današnjemu človeku, ko čita poročila iz tistih groznih časov, povsem razumljivo. Tudi v Sloveniji so se koze pojavljale v obliki epidemij že od davnega časa, vendar so jih poročevalci večkrat zamenjavali in mešali z drugimi nalezljivimi boleznimi, tudi s kugo. Točnejša poročila imamo iz let 1793, 1801, 1806 in 1807, ko so osepnice skupno s svojo zaveznico — vojno neusmiljeno kosile po naših krajih.

Osepnice, čijih vzročnika še ne poznamo, se prenašajo tudi na živali. Posebno so zanje občutljive ovce. Pri njih so obolenja prenehala šele, ko so končno veljavno iztrebili to bolezen pri ljudeh. Prenos osepnic na krave pa je odprl šele

Jenneru oči, da je iznašel uspešno cepivo, ki nas je ob koncu prejšnjega stoletja rešilo te velike nadloge. Med svetovno vojno so se koze v manjšem številu zopet pojavile v nekaterih državah, pa so jih s strogimi higienskimi ukrepi kmalu zadušili. Tudi v naši banovini so se ob prevratu zopet pokazale kot spomin na ravnokar prestano svetovno klanje.

Potek bolezni, ki je mladim zdravnikom k sreči že čisto znan, je na kratko opisan takle:

Dvanajst dni po okužitvi dobi bolnik naenkrat visoko vročino, vrat ga boli, mrzlica ga trese in v križu začuti močne bolečine. Počuti se slabega, večkrat v početku bolezni tudi bljuva. Ko po nekaj dneh vročina popusti, se po telesu izpahne izpuščaj, le-ta se v nadaljnjem poteku izpremeni v mehurčke, ki so najprej napolnjeni s čisto, pozneje pa z gnojno tekočino. V tem času zopet močno naraste temperatura, ki pade šele po preteku enega tedna. Gnojni mehurčki se začno sušiti, napravijo se hrastice, ki počasi odpadejo, zapuščajoč za seboj globoke brazgotine v koži. Če zavzame bolezen posebno težek potek, postanejo mehurčki črni in napolnjeni s krvjo, ki se vlije vanje, kar živi med našim narodom še pod imenom »črne koze«. Med boleznijo samo lahko nastopijo še neprijetni zapletljaji, ki se pokažejo na očeh, srcu ali možganih ter izid bolezni lahko močno poslabšajo. Zadnja leta so se v nekih krajih, kjer ni vpeljano obvezno cepljenje, pojavile osepnice v obliki, ki ni tako nevarna za življenje in ki jo nazivljejo tudi »alastrim« ali »bele koze«. Podoba je, da se je »strup«, ki povzroča to bolezen, tekom stoletij »utrudil« in da je izgubil na moči.

Zaščitno cepljenje proti osepticam

Prav za prav so že davno pred Kristovim rojstvom skušali na Kitajskem prenašati strup od bolnika z lahkim potekom bolezni na zdravega z namenom, da bi tudi na tem izzvali obolenje lažjega značaja in ga tako zavarovali pred morda smrtnim slučajnim okuženjem. Tudi v Indiji so ta način cepljenja poznali baje že več stoletij. V Evropo se je zanesel v 18. stoletju in zbudil pravo zanimanje šele, ko je kot prva pustila cepiti svoje otroke po tej metodi sproga angleškega poslanika v Carigradu. Le oklevajoče so se zdravniki posluževali tega načina, ki ni bil baš brez nevarnosti za cepljenca. Od vsakih 300 otrok, katerim so na ta način cepili osepnice, čeprav lažjega značaja, je vendar eden podlegel. Inokulacija (tako se to cepljenje imenuje) je imela še ta nedostatek, da je omogočala nadaljnjo širitev bolezni od cepljenca (ki je bil prav za prav bolan na kozah) na zdravo okolico. To se je po poro-

čilih takratnih zdravnikov tudi opetovano zgodilo. Ko se je posrečilo z mnogo manj nevarnosti doseči isti cilj, je ta tako rekoč nasilni način cepljenja izgubil takoj veljavo.

V dobi, ko so bile osepnice še močno razširjena bolezen, so živinoorejci večkrat zapažali na vimenu molznih krav mehurčke, ki so bili slični osepnicam pri človeku. Še več! Tudi na človeka, ki je molzel tako kravo, so se prenesli in narod je veroval, da je tisti, ki nalezje od krave te »kravje osepnice«, zavarovan proti obolenju na pravih kozah. Prvo pisano poročilo o tem imamo iz leta 1769. v Göttingenu. Že nekaj let potem je neki angleški kmet poskušal umetno prenašati kravje osepnice na človeka. Tudi neki učitelj v Kielu je isto poskušal, pa je stvar kmalu opustil, ker se je baje razočaral nad njo. Šele ko se je angleški zdravnik Jenner poprijel študija te zagonetne bolezni, je dozorela v njem misel na uspešno cepljenje. Po daljšem premišljevanju je dne 14. maja 1796 presadil s pomočjo ureza gnoj iz mehurčka kravjih osepnic na kožo človeka. S tem dnem je postal Jenner eden prvih dobrotnikov človeštva in njegovo ime je za vse vcke zapisano z zlatimi črkami v zgodovini človeške medicine. Tako je iz ljudske vere postala znanstvena resnica, ki jo je Jenner s poskusi dokazal. Ko je namreč poskušal ljudi, ki so bili prej od njega cepljeni, umetno okužiti s pravimi osepnicami, je videl, da so za to bolezen neobčutljivi. S tem je bila pravilnost trditve o zaščitni vrednosti cepiva znanstveno eksperimentalno dokazana in na podlagi te izkušnje je začel prenašati kravje osepnice na enega otroka in od tega naprej še na več drugih. V kratkem času se je cepljenje na njegov način udomačilo po vsej Evropi. Pri nas se je zavzel za stavljenje koz slavni naš kirurg dr. Vinko Kern v Ljubljani, ki je izdal že leta 1797. knjižico v nemškem jeziku, v kateri poziva prebivalstvo k splošnemu cepljenju proti osepnicam. Njegovo delce je izhajalo, poslovenjeno od Valentina Vodnika, kot »Nauk od kose stavljenja« leta 1798. v prilogi »Lublanskih Novic«. Na Goriškem je prvi razširjal cepljenje koz med narodom duhovnik Valentin Stanič.

Kaj so prav za prav te kravje osepnice? Nič drugega kakor na kravo prenešene človeške kozе, ki pa na govedu izgube toliko svoje moči, da so nazaj prenešene na človeka zmožne izzvati samo še omejene spremembe na koži z malenkostno splošno reakcijo v telesu. Pozna jih vsak izmed nas iz lastne izkušnje, ko so mu stavili kozе. Ker je cepivo dobil Jenner od krave (ki se latinsko imenuje vacca), so dali tej snovi znanstveno ime vakcina. Prenašanje vakcine od otroka, ki ima že razvit mehurček, na druge otroke, je neprijetno in če dete, od katerega precepljamo, ni popolnoma zdravo, je lahko nevarno za cepljenca. Zato so prvotni Jennerjev način tekop časa zboljšali tako, da dobi zdravnik iz laboratorijev že gotovo vakcino, ki jo umetno pridobivajo od

telet in ki je na svojo cepilno moč natanko preizkušena. Zamenjali so staro humanizirano vakcino (od otroka na otroka) z novo animalno (od živali na otroka). Vpeljali so še revakciniranje ali ponovno cepljenje po preteku 10 let, ker traja zaščita proti osepnicam pri cepljenem otroku približno samo toliko časa. Stavljenje koz je (če se otroka pred cepitvijo točno pregleda, da ni morda kakšnega zadržka) popolnoma brez nevarnosti. Kljub temu cepljenje še ni obvezno v vseh državah in deželah. Najbolj čudno pa je, da se v rodni zemlji Jennera — v Angliji — še vedno pojavljajo kozе ravno zaradi tega, ker cepljenje tam ni obvezno.

Da vam podam popolnejšo sliko o razmerah, ki so vladale v Sloveniji takrat, ko se je naš narod moral šele navajati k temu, da sprejme z odprtimi rokami darilo, ki ga je tudi njemu pripravil dobrotnik Jenner, hočem navesti nekaj odstavkov, ki se tičejo stavljenja koz iz znane knjige »Blaže in Nežica v nedeljski šoli«, ki jo je za poskušano spisal Anton Martin Slomšek leta 1842. Knjižica je polna praktičnih naukov za zdravo življenje in jo lahko smatramo kot prvo slovensko šolsko knjigo, ki se bavi s higieno.

»Nastavljanje osepnic«¹

Preteklo nedelo so v Slávini kozе alj osepence nastavljali. Kar je bilo Polank, se niso te dobrote branile. Gorjanke so pa morali z beričam goniti, de so svoje otroke prinesle. Posebno hude so bile Rakovske babe. Neki star rokomavzar, ki so ga za copernika imeli, je tisto sosesko tako nadražil, rekoč: de po takim vpeljavanji sveti kerst ne velja, ino matere svoje otroke zlodeju zapišejo. Gospod fajmošter so jih učili, prosili, jim žugali; pa zastonj. Vse zelene ino napihnene so svoje otróke držale. Kakor hitro jim osepence nastavijo, so z njimi potegnile, kakor bi jih veter odnesil, ter jim za pervim voglam nastavlene osepence iz rokice izcizajo. Bilo je slišati, de so nekte re na pervim potoki svoje otroke zopet kerstile.

(Sledi še opis bolezni in Jennerjevega cepiva, ki ga na tem mestu radi pomanjkanja prostora ne navajam.)

Taki otroci (cepljeni) so zdravi, naj bi vse krog v nar hujših osepencah ležalo; ino če bi se kteriga še prijele, jih prav lahko prestoji. To je velika dobrota božja. Od te dobe se po vsih deželah nastavljajo, kjer so modri ljudje, starim ino mladim, beračam kakor cesarjam. Cesar plačuje zdravivce (padarje), de lahko vsak oče ino mati svoje otroke skoz vpeljovanje koz te strašne bolezni ovarva. Nihče v viši šole ne pride — cesarske službe ne dobi, ki skazenge nima, da je osepence imel. Ako so per kaki hiši osepence, ne napeljane, na hišne vrata černo tablo nabijejo, z napisam: Tukaj so kužne osepence, da se

¹ Citiram drugo (neizpremenjeno) izdajo iz leta 1848.

jih vejo drugi varvati. Vmerje kdo v takih osepencah, se mu ne sme zvoniti.

Sovražnik človeške sreče zoper ti božji dar ljudi podpihuje, de pravijo, kakor bi to delo kaj ne pomagalo. Lehko je, da osepenca niso pristne, ravno zato prazne alj ne prav vpeljane. Take golvufne osepenca že v treh dnech dozoriijo, niso celo nič rudeče, ino ne pustijo nobenih pravih jamc. Vkazano je torej zdravnikom na osmi den po vpeljovanji pogledat, ako so se prav prijele. So bile prave, se iz med tisoč ljudi komaj eniga zopet primejo. Je zdravilo vsi oslabeledo, ali ga bomo zato clo opustili?

Drugi gučajo, kakor bi zdaj ljudje zastran vpe-ljanih osepenca poprej odmirali, ker se truplo prav ne iztrebi. Ta beseda je prazna. Bolezen moč jemle, ino življenja ne dalša. Matužaleh je včakal 969 let, ko še osepenca ni bilo, ino še zdaj se primejo 80 let stariga moža, ki jih še ni imel. Taka starost ne pride od koz. Po zimi 1832 je 33.000 Indjanov černa kuga pomorila, ki se je iz kužnih osepenca izplodila. V mestu Bordo ni dal neki žnidar svojim otrokam osepenca napeljati, v leti 1821, kratko potem mu vsih troje v osepencah vmerje, ino on od žalosti v vodo skoči. Tudi

basajo, de se skoz napeljevanje koz sveti kerst zgubi ino hudimu podpiše. Kaj takiga misliti alj ziniti je greh. To učijo krivi preroki neumne ljudi, kterim se za špeh ino klobase sladkajo. Kdo se ne trese pred čudnim kvantami, ki jih taki izmislijo! Ko je strašna bolezen kolera po sveti jezere ljudi pomorila, pa tudi cele mesta k Bogu obernila, so najemniki peklenška izkvasali, de zdravniki studence ostrupajo. U Berdah na Gorenkim so vešani dober studenc imeli. Zdaj vgladajo zdravnika iz bližniga terga, kako bi si rad po leti vode zajel. Od te dobe ne pijejo ino ne kuhajo več od te vode, clo živino gonijo uro daleč napajat. Ko se pa dalniga pota naveličajo, reče moder vešan svojim sosedam: »Imam staro kluse; ga bom te vode napojil ino videl, ako pogine?« Grejo gledat. Kluse prav žejno pije, potem prav zdravo derza ino dela, ter abotne ljudi prepriča, da so včasih neumnej ko konji. — Ko so duhovniki oznanvali, kako se naj boleznij varjejo; so tudi v lastne pastirje ljudi nadražili kakor bi bili vse hostje ostrupili, naj bi k spovedi ino božji mizi ne hodili; kar vervati nas Bog ovarji! Povejte, ali ni vse to satanovo seme? Ravno tako je tudi per osepencah, katere staviti perporočamo. Tako povejte Rakovčanam!«

JOŽE JENKO:

KAKO NASTANE VOZNI RED

Z vsa gotovostjo in s treznim preudarkom trdim, da v nobenem stanu nista potrebna tolika disciplina in tak red, kakor pri izvrševanju železniškega poklica. Morda je le res, da je pravilen in umesten znani pregovor o železničarju. Intenzivno vdan izvrševanju svojega težkega in odgovornega poklica mora imeti vsak uslužbenec, počeni od najnižjega služitelja-delavca do uradnika, ki nadzira in vodi prometno službo, zavest, da morejo tudi najmanjša napaka, pomankljiv sporazum in neupoštevanje predpisov imeti in primesti nepregledne posledice. Te so lahko kaj usodne za nešteto število potnikov, ki so se zaupali železniški upravi s tem, da so nastopili pot; morejo pa primesti tudi ogromno materialno škodo blagu, ki naj bi se prevažalo iz kraja v kraj. Napake pri izvrševanju službe se morejo pojavljati povsod. Toda pri drugih poklicih ne vplivajo toliko na rednost in razvitku življenja. Krog, ki ga povzroči droben kamen na vodni površini, ni vselej obsežen in se poizgubi; v železniški službi pa tudi neznamen kamenček povzroči mogočne valove in nepregledne posledice.

Poleg strogih predpisov, ki so pisani — kakor trdijo — s krvjo, urejuje točen železniški promet vozni red. Ta nakazuje pot, označuje kraj in določa čas. Vozni red se ni pojavil istočasno s tekmovaljem na 27 km dolgi ravnini v Rainhillu,

kjer so se vršile prve voznje z lokomotivo dne 7. oktobra 1819, temveč ga zasledujemo že v dobi vrhunca rimske moči. V teh časih so služili prevozu potnikov in robe vozovi raznih vrst, n. pr. rheda, carpentum, birotae, ki so jih nazivali po številu oši in sprejemljivosti. Rimljani so imeli vzorno urejeno prevozno pošto, ki je funkcionirala točno po času. Toda poštna ustanova se ni udeleževala samo v tem pravcu, temveč tudi v smislu udobnosti in razkošja. Pri posebnih voznjah so bili na razpolago spalni, igralni in toaletni vozovi, ki so prekašali vse sedanje slične naprave. Državna uprava je morala pri takem in tolikem razkošju skrbeti za točnost in varnost prometa, v kolikor se pač današnji pojmi skladajo s takratnimi, z ozirom na razpoložljiva prevozna sredstva. S propadom rimskega imperija je propadla tudi vsa vzorno urejena administracija. Bojevit in neurejen srednji vek nikakor ni mogel priti v tire, v katerih se je razvijalo prejšnje življenje. Šele v zadnjih stoletjih novega veka lahko zasledimo spet napredek v vseh panogah tehnike in gospodarstva.

V prvih letih železniškega prometa pa tja do leta 1847, pri voznjah niso še računali z minutami ter tudi na podlagi teh niso sestavljali voznih redov. Železniška uprava je bila ponosna in zadovoljna, če je napovedala odhodne in prihodne

časе zaokroženo v četrtinah ure. In to le za pomembnejše postaje. V vmesnih postajah pa so morali »na prstih« izračunati, kdaj prihaja, odnosno odhaja vlak. Še v letu 1849. prinašajo Bleiweisove Novice v priobčenem voznom redu opombo: »Iz zaznamovanih ur odhoda voz na vsaki postaji sleherni popotnik lahko zve: kdaj de ima na postaji ali štacijonu biti, da voza ne zamudi. Se vè, da mora vsak popotnik saj eno četrtinko ure popred na štacijonu biti, de se za vožnjo zapiše.« Uprava državne južne železnice je izdajala v »Laibacher Zeitung« redno le naslednje voznoredne podatke: Odhod mešanega vlaka ob 7 $\frac{1}{2}$ uri zvečer in poštne vlaka ob 8 $\frac{1}{4}$ zjutraj; napovedan je bil tudi odhod tovrnega vlaka ob 5 $\frac{1}{4}$ zvečer. Pri tovornih vlakih s prevozom potnikov je takrat zadostovala samo navedba brzine. Na podlagi tega naj bi potniki kalkulirali časovne podatke odhoda ali prihoda. Pred menoj leži vozni red iz leta 1842., ki ga je izdala »Wien-Raaber Eisenbahngesellschaft«. V tem čudnem, za današnje natančne čase nepojmljivem priročniku napovedujejo, da se bo vlak »beiläufig« t. j. »približno« ob $\frac{1}{48}$ odpeljal z Dunaja oz. iz važnejših okoliških krajev, kakor n. pr. iz Mödlinga, Baden-a, Dunajskega Novega Mesta in podobno, ter da velja vozni red za vse dneve v februarju 1842. Potemtakem je izdajala družba najbrže vsak mesec nov vozni red.

Ko se je v naslednjih letih železniška mreža spopolnila in so posamezne družbe — država prvotno ni kazala za gradbo železnice nobenega zanimanja — gradile proge (z iste izhodne točke) v različne smeri, so izdajali že točnejše izdelane vozne rede, ki pa medsebojno niso dajali prav nobenih obvestil glede priključkov. Prvi tak poizkus sestave mednarodnega prometa za občinstvo izvira iz leta 1846. Nas bodo zanimala navodila voznega reda na progí Gradec—Celje, po kateri je prva stekla železnica na slovenskih in istočasno tudi na jugoslovanskih tleh, dne 2. junija 1846. torej pred devetdesetimi leti. Vozni red navaja odhodne čase, dolžino proge, čas vožnje od začetne do končne točke, potniško tarifo, tarifo za prevoz cestnih vozil (kočij), prevoznino za konja, vmesne postaje itd. V dveh stolpičih napoveduje še, da vozi dnevno dvakrat malè-pošta, enkrat pa brza pošta iz Celja v Trst in da se gradi proga proti Jadrani z vso vnemo. Tudi v tej smeri so izhajali vedno popolnejši pripomočki in leta 1853. najdemo za takratne razmere še dosti točne podatke. Vzorec, po katerem izdajamo še dandanes stenske vozne rede, je bil prvič tiskan in obelodanjen že leta 1869.

Medsebojna povezanost posameznih gospodarskih enot daje pravilno označbo modernemu gospodarskemu življenju. Ta skupnost sloni na načelu razdelitve dela v najširšem pomenu in na izmeni pridobljenih vrednosti. Produkcijo in konzum veže in spaja promet; ne posreduje pa samo

izmenjavanja blaga, temveč pospešuje tudi osebne stike gospodarstvenikov. In ravno za razvoj takega gospodarskega življenja so poklicane železnice. Ker pa je predpogoj uspehu železniških ustanov reden in varen razvoj prometa, je potrebna izdelava voznega reda v takem smislu, da tvori mogočno in točno oporo gospodarskemu življenju.

Železničar, ki ima nalogo sestavljati vozni red, mora poznati točno v vseh potankostih gospodarsko življenje v tistem okolišu, kjer naj železnica služi splošnemu blagostanju. Poučen mora biti o produkcijski kapaciteti industrijskih podjetij, da v skupnem interesu in sporazumu z gospodarji dovažja surovine in odvažja izgotovljeno blago tako pravočasno, da ne nastane v obratu najmanjši zastoj zaradi pomanjkanja materiala ali pomanjkanja prostora v obratnih napravah. Zasedovati mora razvoj narodnega gospodarstva ter urediti vozni red po potrebah, ki jih narekujejo posamezni letni časi. Kako naj dospe prvo sočivje iz južnih krajev tako pravočasno in za uživanje neoporečno na mrzli severni trg, ako prav ne deluje železnica? Kako naj spravimo v pokrajine s celinskimi podnebjem prve češnje, marelice, banane, oranže in še drugo zgodnjo, brzopokvarljivo južno sadje, če »voznirédar« — tako pravimo tovarišem, ki sestavljajo vozni red — ne predvideva vseh možnosti hitrega prevoza? V kakem stanju bi dospele sveže bolgarske ali naše macedonske slive, oziroma naše južno grozdje v lipski »Kolarabi cirkus« — tako imenujejo tam tržnico s 300.000 m² površine —, ako ne bi predvidevali brzega prevoza in prevzema blaga ne samo doma, temveč tudi na obmejnih postajah. Slične ukrepe zahteva žetev, jesenski pridelki (sadje in sladkorna pesa!) ter tudi zima, ko se sleherni stiska k zakurjeni peči. Vse leto in vsak dan ista pesem. Življenje in železniški promet morata biti tesno povezana med seboj.

Ali ni isto morda tudi pri prevozu potnikov? Razlikovati moramo potrebo lokalnega prometa, prometa z oddaljenimi kraji in prometa z inozemstvom. Po tej potrebi, po važnosti in različnosti teženj se tvorijo vlakovne grupe, ki se izražajo predvsem v brzinah, kratkih in redkih postankih. Z vlaki večje brzine se prevozijo daljše proge in večje oddaljenosti, ki posredujejo ugodne zveze v važnejših zveznih in ocepnih postajah. Z lokalnimi vlaki pa prevažamo v okolih mestnih centrov stanujoče delavce, nameščence, dijake itd., ki se vozijo zjutraj v mesto, zvečer pa zopet v podeželje. V to grupo spadajo tudi izletniki, ki hite v prostih dnevih v naravo uživati lepote in krasote svoje ožje domovine. Na ureditev in prilagoditev ožjega lokalnega prometa vpliva še nešteto drugih sličnih okoliščin, ki jih mora vozni red upoštevati in uvaževati često z največjimi žrtvami.

Za sedaj smo naštevali le zunanje vplive gospodarske politike na sestavo voznega reda, na katero vplivajo seveda tudi ureditve železniških

naprav in prometnih sredstev. Kaj mi pomaga sijajno pripravljena prireditev v tej in tej dvorani, če je poset tako velik, da še polovice obiskovalcev ne morem spraviti pod streho! Podobno je pri izvajanju prometa. Predvsem je potrebno, da se zgradi enotirna, dvotirna proga ali tudi proga z večtirnimi napravami, ki ustrezajo gospodarskemu življenju in predvidenim prometnim potrebam. Takisto morajo biti postaje opremljene z zadostnim številom prometnih tirov, z ustrežajočimi uporabnostnimi dolžinami. Zadovoljiv in hiter razvoj ter potek železniškega prometa odpira na enotirnih progah križanje in prehitevanje, na dvotirnih pa le prehitevanje vlakov. V obeh gornjih primerih je križanje in prehitevanje odnosno le prehitevanje možno v postajah. Na večtirnih progah pa je promet urejen tako, da se prehitevajo vlaki na odprti progi, torej brez uporabe tirnih naprav v postajah. Po gostoti vlakov mora biti predvideno tudi število tirov, ki morejo hkrati sprejeti ustrežajoče število vlakov vseh vrst.

Toda marsikdo si misli: železničar, ki sestavlja vozni red, vendar ne more poznati vseh zahtev gospodarskih prilik in potreb v svoji banovini, kaj šele drugod ali celo v sosednjih državah. Res je. Kolikor jih sam ni mogel spoznati, mu pomagajo in svetujejo poklicni tovariši in gospodarske ustanove, ki imajo največ koristi od pravilne in ustrežajoče sestave voznega reda. Železniška uprava, ali recimo bolje, vsaka železniška direkcija ima oddelek posebnih uradnikov, ki neprestano nadzirajo in zasledujejo razvoj prometa ter iz iskustev svetujejo izboljšanje prometnih prilik. Morda ne bo odveč, če povem, da ima ljubljanska direkcija devet takih stalnih kontrolnih organov. Koliko službenih potovanj izvršujejo še direkcijski organi, ki v razgovoru s postajnimi šefi in ostalimi uslužbenci prinašajo vesti domov — kakor čebele med v panje.

Po sestavi vsakoletnih načrtov za vozni red skliče železniška uprava zastopnike trgovske zbornice, vodje tujskega prometa, predstavnike močnih gospodarskih korporacij, drugih pridobitnih krogov, ki polagajo važnost na dobro in ustrežajočo sestavo, k skupnim konferencam. Tu se stavlja predlogi in diktirajo resolucije, da se kar največ zaščiti splošna korist. Kajti nemogoče je, da bi bil vozni red tak, da bi mogel ustreči prav vsem. Železniška uprava je odvisna od zelo velikega števila vsakovrstnih faktorjev, ki jo vežejo na vesplošne obveznosti. Prometne ustanove in gospodarske institucije morajo biti složne, medsebojno se morajo podpirati, da ne pride do nesoglasja, ki samo škodi i prvim i drugim.

Doslej smo preleli vse one merodajne strani, ki vodijo in zasledujejo razvoj prometa v lastni hiši. Kdo pa urejuje mednarodni promet na obmejnih postajah s tujimi državami?

Že od leta 1872. obstoji za vso Evropo »evropska voznoredna konferenca« (Conférence Européenne des Horaires des Trains), h kateri so prihajali zastopniki in predstavniki vseh evropskih držav najprej vsako leto dvakrat, v juniju in decembru, od 1. januarja 1923. dalje pa redno le enkrat v zgodnjih jesenskih mesecih, ponavadi v prvi polovici oktobra. Naloga te konference je, da rešuje splošne prometne zadeve in da ugotavlja mednarodne zveze na železnicah, brodovih in letalskih progah. Poleg tega poskuša poenostaviti carinsko in policijsko službo na obmejnih postajah.

Vodstvo konference in pripravljanje sporeda je poverjeno že od l. 1920. dalje švicarski žel. upravi. Kraj sestanka pa se menja vsako leto. Na sleherni konferenci se določita kraj in čas zasedanja za naslednje leto.

Konferenci prisostvujejo zastopniki udeležencev vlad in delegati železniških in brogarskih uprav, ki so zainteresirane na mednarodnem potniškem prometu. Ker vozijo v mednarodnih garniturah tudi spalni in jedilni vozovi, se udeležujejo te konference tudi zastopniki društva Wagons-lits, Wagons-restaurants in nemška ustanova »Mitropa«. Odkar med železnico in parobrodstvom posredujejo tudi aeroplani, so navzoči takisto zastopniki letalskih družb.

Vsak udeleženec ima glasovalno pravico; glasovati pa sme samo en zastopnik. Poleg tega pa pripada poedini železniški oziroma brogarski upravi na vsakih polnih 1000 km proge kakršnekoli širine še en dopolnilni glas. Glasovati pa ne morejo in ne smejo družbe spalnih in jedilnih voz. Volilni sistem je večinski.

Predlogi za spremembo mednarodnih voznih redov se morajo najmanj mesec dni pred zasedanjem evropske konference predložiti poslovodni upravi in udeležencem upravam. Le izjemoma in v nujnih primerih se obravnavajo tudi ustni predlogi. Predlogi v kateremkoli jeziku morajo biti pisani v latinici s priloženim angleškim, francoskim, nemškim ali italijanskim prevodom.

Vposlane spremembe v voznem redu se obravnavajo v plenarni ali v skupinski seji z upravami, ki so zainteresirane na predlogih. Na plenarni seji pa se rešuje poleg vesplošnih prometnih zadev tudi še n. pr. volitve naslednje poslovodne uprave, doba trajanja in določitev voznoredne dobe, dopolnitev in sprememba pravil ter dan in kraj prihodnjega sestanka.

Semkaj moramo uvrstiti še »Simplonsko konferenco«, ki se vrši vsako leto v istem času in na istem kraju kakor evropska konferenca. Namen tega zborovanja je ta, da se določi med »Mednarodnim društvom spalnih vagonov in velikih evropskih ekspresov« in prizadetimi železniškimi upravami dežel, po katerih vozi simplonorient-ekspres (S. O. E.), vozni red tega vlaka ter dogovori, kako naj bo sestavljena garnitura in iz koliko vozov naj obstoji. Ta mednarodni

vlak vozi iz Londona v Dover, Calais, Paris, Milano, Trst, Ljubljano, Beograd in Carigrad. Od tu dalje preko ožine v Malo Azijo, odkoder se odcepi proti vzhodu na Bagdad in proti jugu preko Palestine v Egipt. Kjer ni železniških zvez, pomagajo ladje in redni avtomobilski promet. V Jugoslaviji se Simplon-orient razdeli v tri dele; v Vinkovcih se prvi del odcepi proti Bukarešti in dalje v Nišu en del proti Bosporu, preko Caribroda, en del pa vozi preko Devdelije v Atene. V isti sestavi se vrne vlak dnevno preko našega ozemlja. Poslevodeča uprava vlaka S. O. E. ima svoj sedež v Parizu. Njeno polno ime je »Železniška družba Pariz-Lyon-Sredozemsko morje« — La Compagnie des Chemins de Fer de Paris à Lyon et à la Méditerranée (skrajšano P-L-M).

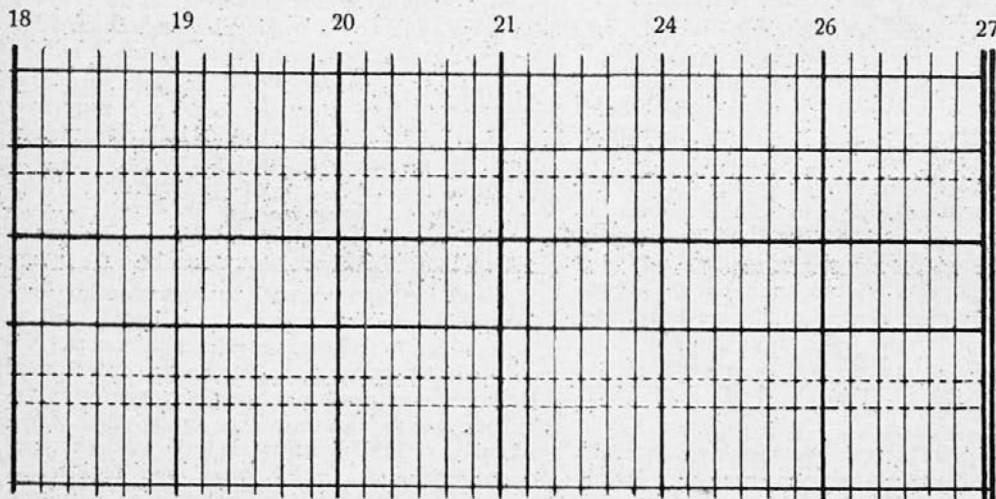
Poleg teh dveh mednarodnih voznozdružnih zbornic pa obstoja še mednarodna konferenca za tovorni promet. Že naslov sam pojasnjuje njen namen. Zastopniki posameznih uprav ugotavljajo mednarodne zveze v tovornem prometu, upoštevajoč potrebe poedinih železnic z ozirom na stvarnost in važnost stremljenj. V organizacijskem sistemu vladajo iste odredbe, kakor smo jih spoznali pri prejšnjih ustanovah. Glede sklicanja in sestanka mednarodne konference za tovorni promet velja pravilo, da se vrši dvakrat v vsakem letu, in to v novembru in pa neposredno pred vsakim uveljavljenjem novega voznega reda, t. j. v prvi polovici aprila.

Z vsemi temi sklepi, odobrenimi predlogi, navsveti in željami oboroženi predlogi, ki sestavlja vozni red, k svojemu važnemu poslu. Vozni redi se sestavljajo najprej grafično. V ta namen služijo črtane mreže, razdeljene po navpičnih in vodoravnih linijah v pokonci stoječe ali ležeče pravokotnike. Vsaka mreža, ki predstavlja dolžino dneva, je razdeljena v 24 polj; vsako polje oz. pravokotnik znači dolžino ure. Vsak pravokotnik, oziroma vsaka ura je razde-

ljena po petih navpičnih in v 6 ožjih polj, predstavljajočih čas 10. minut. Tako začrtana mreža je podobna njivi, ki ima šest oziroma 24×6 idealno enakih razorov. (Slika 1.) Debelo zarisane vertikalne črte pa značijo vsakokrat polno uro od 0 do 24.

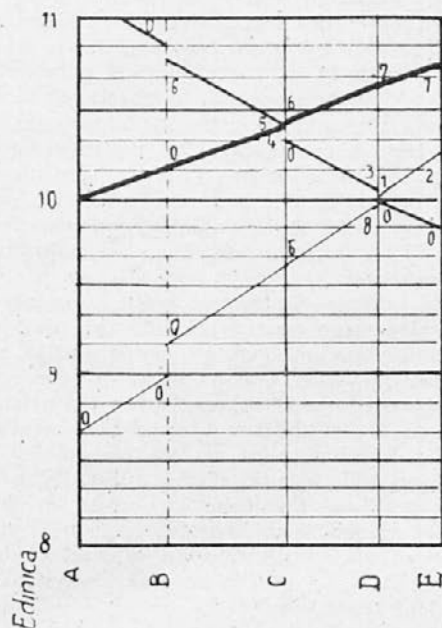
Že v drugem odstavku smo ugotovili in definirali, da označuje vozni red tudi kraje. Grafično se vrtajo kraji, t. j. postaje, izogibališča, postajališča in vse ostale podobne železniške naprave, z vodoravnimi črtami na mreži. Samoposebi je umevno, da morajo biti razdalje med posameznimi edinicami orisane po faktični krajevni oddaljenosti, da dobimo pravilno sliko poti s kraja v kraj. Tudi pomembnost kraja se označuje s črto, za razvoj prometa manj važni kraji pa s črtkasto črto. Na sliki 1 je ta razloček povsem viden. Pri razdeljevanju mreže je za vertikalne in horizontalne črte predpisano merilo. Dvoje sistemov imamo v tem oziru. Običajno se vzame, da predstavlja 15 ali 20 mm eno uro, oziroma razmerje, da je 1 km enak 1 cm, ali 1:4 cm. Po časovni in krajevni legi razločujemo grafikone v ležeče in v stoječe. Iz prvega preidemo v drugega, če ga obrnemo za 90°. Skoro v vseh evropskih žel. upravah uporabljajo ležeče grafikone; le v Nemčiji so vpeljani stoječi. Prednosti med njima ni. Sliki 2 in 3 nam predložujeta isto prometno situacijo ter si čitatelj sam lahko napravi primerno sodbo. Simpatijo za enega ali drugega bi našel le v očeh.

Premotrimo sedaj sliki 2 in 3! Vlaki, ki vozijo od začetne točke A proti koncu proge E, se vrtavajo od leve proti desni po njihovi brzini in voznih časih od postaje do postaje. Narobe vozeči vlaki pa naravno od desne proti levi. Omeniti moram še, da so označene vse železniške proge z začetno in končno postajo. V vsaki državi je državna prestolica začetna in izhodna točka za glavno progno; po tej se določijo vse

Sl. 1. Prazna grafikonska mreža s časovnimi in krajevnimi podatki

ostale začetne postaje, ki so predvsem istočasno odcepne in priključne edinice na glavni prog. Glavna proga za naše območje teče od Beograda preko Zagreba in Ljubljane do Postojne. Na tej prog ležeča postaja Zidani most je n. pr. začetna

Sl. 2. Pokonci stoječ grafikon s prometno situacijo

točka proge proti Mariboru, Celje za savinjsko prog, Ljubljana gl. kol. za prog proti Jesenicam, Kranj za tržiško prog itd. Odhodni čas prvega vlaka s postaje A v sliki 2 je označen z ničlo; ker gre pot točno iz četrte vertikalne, t. j. časovne črte, odpelje vlak s postaje A ob 8. uri 40 minut. Čas vožnje traja do edinice B točno

20 minut, kar je zopet označeno v ostrem kotu z ničlo, da je prihod na šesti debelo označeni črti, t. j. točno ob 9. uri. V postaji B ima vlak postanek od 9. ure do 9. ure 10 minut; odhodne podatke razberemo v ničli, ki leži v kotu med pošeavno in vodoravno črto. Pošeavna črta je pot — trasa vlaka, vodoravna pa napoveduje edinico C. V edinici C ima isti vlak prevoz ob 9. uri 36 minut. Prevoz se nakaže grafično s tem, da je označen le odhod; v našem primeru s šestico med tretjo in četrto vertikalno črto. Prihod iste ga vlaka v postajo D je določen ob 9. uri 53 minut, odhod pa ob 10. uri 1 minuto. Tu se voznozdno križa z vlakom nasprotni smeri ter pride v končno točko ob 10. uri 12 minut.

Pri sestavi voznega reda se določa prihod vlaka ravno o polnoči z 24⁰⁰, odhod prav tako točno ob polnoči pa se zaznamuje z 0⁰⁰.

Če primerjamo črto tega vlaka s črto naslednjega vlaka, ki tudi vozi »paralelno«, t. j. iz A v E, opazimo takoj, da je črta prvega vlaka p o l o ž n a, dočim je črta v isti smeri hitečega vlaka manj naklonjena. V tem je izražena hitrost. Čim večji je nagib, tem hitreje vozi vlak, nasprotno kaže manjši nagib manjšo hitrost. Isto razberemo tudi v velikosti kotov, ki ga tvori krajevna, t. j. vodoravna in vlakovna trasa; čim ostrejši je kot, tem manjša je brzina ali pa nasprotno. Oba taka sovršna kota kažeta z vpisanimi številkami prihod in odhod, oziroma prevoz ter ocenjujočo brzino vlaka.

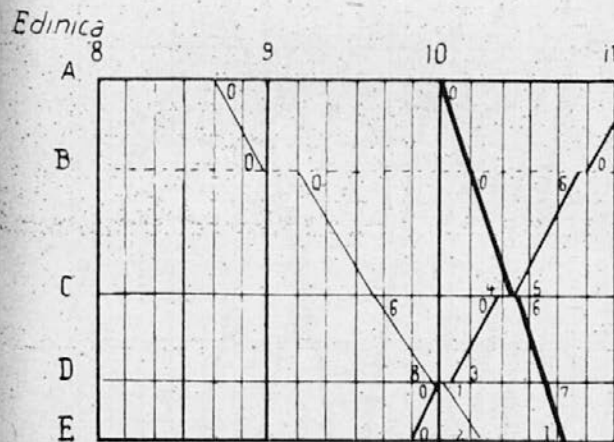

Sl. 4. Grafično označevanje vrednosti in hitrosti vlakovnih vrst

V sliki 4 nam predstavljajo posamezne črte kakovost in vrednost vlakov. Čim debelejša je črta, tem važnejši in pač tudi hitrejši je vlak. S tem označenjem je grafično poudarjen vrstni red, ki daje še jasnejšo sliko posameznih poti ali tras.

Za točnejše razumevanje poti vsakega vlaka in njegove vrednosti se označuje vsak vlak s številko. V Jugoslaviji nosijo vlaki, ki vozijo od začetne proti končni točki soda števila, v nasprotni smeri pa liha števila. Vse vlakovne vrste se zaznamujejo od 1 do 100, in sicer od 1 do 10 brzovlaki, od 10 do 30 potniški vlaki, od 30 do 40 mešani vlaki, od 40 do 50 brzotovorni vlaki itd.

Kje vozita torej vlaka št. 925 in 1106? Prva številka (925) se tolmači takole: stotice (v danem primeru 900) označujejo vlak na določeni prog, 25 pa številko osebnega vlaka po gornji razdelitvi. V navedenem primeru se številka 9 n. pr. vsi vlaki na prog Ljubljana glavni kolodvor—Jesenice—Bistrica-Boh. jezero, torej je ta vlak potniški vlak na omenjeni prog,

Sl. 3. Ležeč grafikon z isto prometno situacijo kakor na sliki 2

vozeč z Jesenic v Ljubljano, t. j. od končne proti začetni točki, ker nosi liho število. Kaj pomeni številka 1106? S številko 06 smo označili brzovlake, s tisočicami in stoticami pa merimo le na gotovo progo; v tem primeru na progo Pragersko—Kotoriba. Številka 1106 pomeni torej brzovlak, ki vozi od začetne proti končni točki (sodo število) na omenjeni progi. Isto velja tudi, če imamo desetitisočice. Zadnji dve vrednosti, t. j. enice in desetice, so merodajne za določevanje vrste vlaka, vse ostale večje pa za ugotovitev prog, katerim pripadajo vlaki z enakimi in stalnimi številkami.

Poleg vlakovnih podatkov najdemo v grafikonu levo in desno vrisane še tehnične in druge označbe, ki dajejo tudi točen pregled za podporo pri izvrševanju prometne službe. Gotove opombe smatrajo železniške uprave za poverljive, zato se jih v grafikonih, ki so dostopni recimo tudi nepoklicanim, navadno ne vrčta. Radi popolnosti in celotnosti obrazca hočem navesti vse, kar nam nudi idealna grafikonova slika. Po podatkih, ki so zarisani v grafikonih, je možno razbrati, katere naprave imajo edince za opremo lokomotiv, za tehtanje voz v komercialni službi ter za prometnika zelo važna opozorila glede sleditve vlakov. Predaleč bi prišel, če bi se spuščal v take podrobnosti. Le toliko naj omenim, da obstoje točni predpisi, kdaj si smejo slediti istosmerni vlaki. Z ozirom na ta opozorila ve vlakovni od-

pravnik, v kakih presledkih sme odpravljati vlak za vlakom. Vzporedno s 24. uro je potegnjena (slika 1.) še ena pravokotnica. Ta nakazuje dvotirno progo. Na desni teh podatkov so risane tirne naprave. V najgornejši postaji imamo dva glavna prevozna in še dva glavna tira, ki služijo za uravnavanje prometa. Ob najskrajnejšem desnem tiru leži postajno poslopje, ki je označeno z debelejšo očitanim polnim pravokotnikom, kar nam kaže puščica. Iz postaje C se odcepi nova stranska proga. Ostali podatki so strogo tehničnega značaja in nazorno dajejo gradbeno-tehnične slike. Prijatelj, prosim, le čitaj in zasleduj!

Grafikonov, ki se iz originala pomnože fotolitskim ali litografskim potom, pa ne znajo čitati vsi železničarji. Od nižjih uslužbencev se tega sploh ne zahteva. S čitanjem grafikonov si pomagajo predvsem prometni uradniki, ki urejujejo promet. Povsem naravno pa je, da služijo grafični podatki vsem vodilnim in kontrolnim organom za zasledovanje in razvrstitev prometa.

Zato je treba grafikonove podatke poenostaviti, t. j. prepisati tako, da jih razume in čita vsak, torej tudi tisti, ki ni železničar. V ta namen se grafikoni prepisejo. Ti prepisi so namenjeni žel. uslužbencem in potujočemu občinstvu. Za prve se tiskajo vozno-redne knjižice, za ostale pa stenski vozni redi in pa praktično, strokovno urejeni žepni vozni redi.

18

19

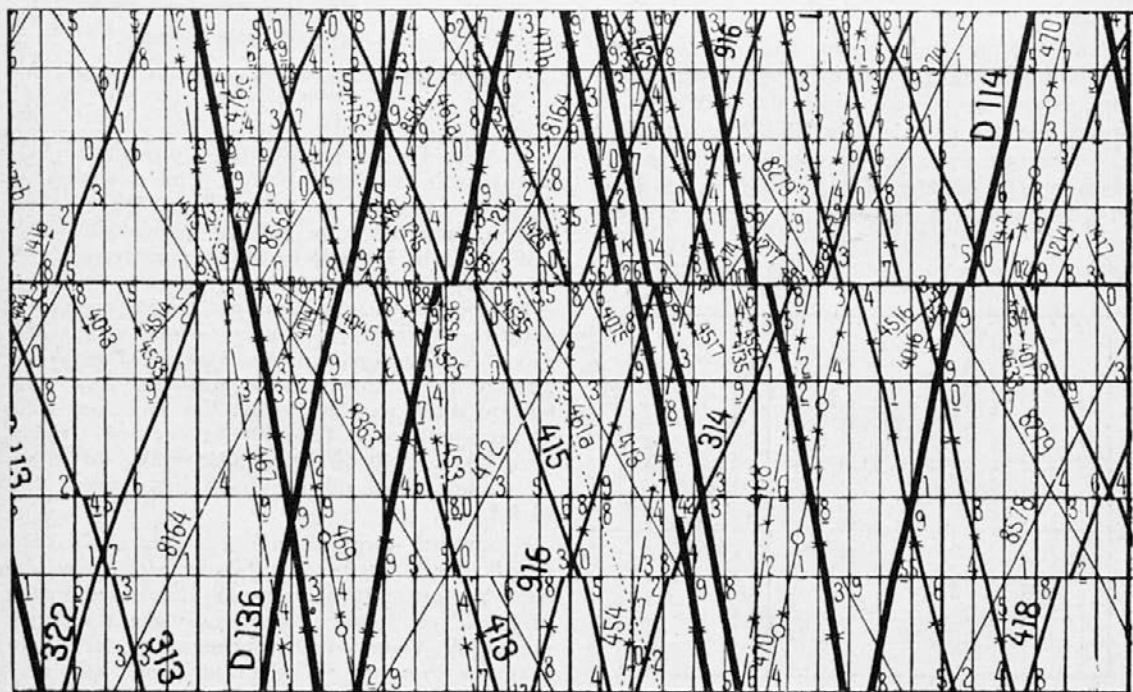
20

21

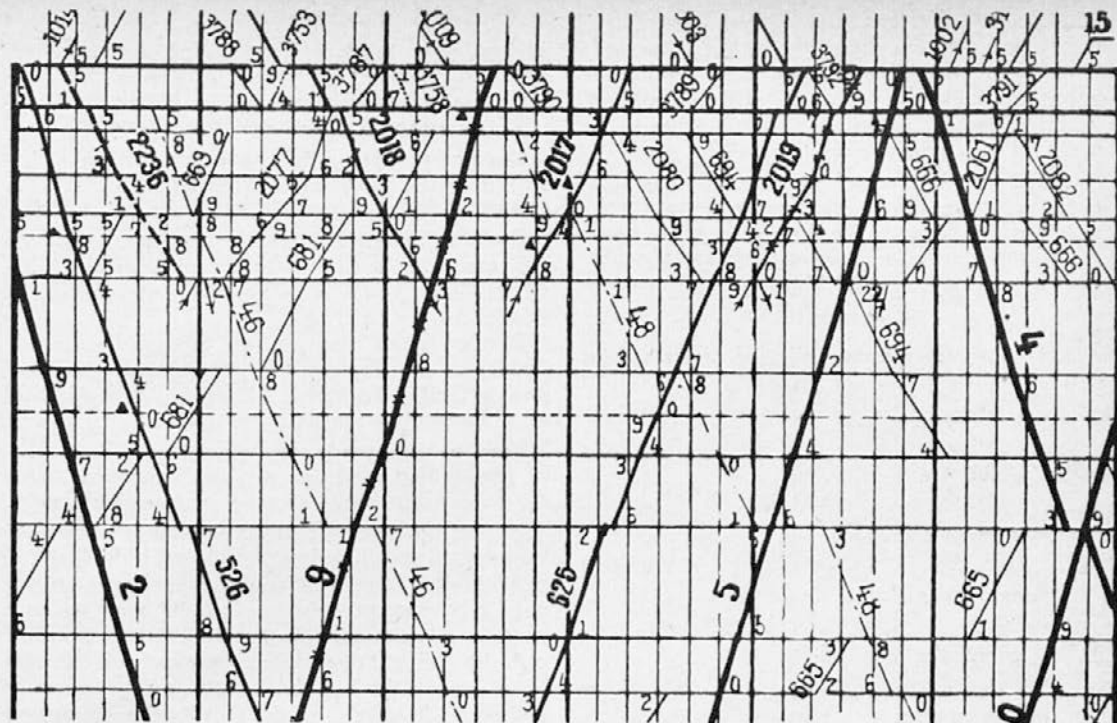
22

23

24

Sl. 5. Grafična predstava gostega vlakovnega prometa na dvotirni progi

Sl. 6. Grafična razlaga močnega vlakovnega prometa na enotirni progi

V vozno rednih knjižicah nahajamo vozne re-
de poedinih vlakov po njihovi pomembnosti.
Vozni redi so v pretežnih primerih sestavljeni po
progah ter vsebujejo med drugim: oddaljenost
med posameznimi edinicami na progi, zapovrstne
postaje, izogibaljšča, postajališča, nakladišča, s
posebnim znakom označeno eventualno večtirno
progo, vozni čas od ene jedinice do druge, do-
hodne podatke, postanke, odhodne odnosno pre-
vozne čase, brzine, zavorne odstotke itd.

Posebno važen v vozno rednih knjižicah je stol-
pič, ki napoveduje, ali se bo vlak v postaji A,
B ali C križal z nasprotnim vlakom na enotirni,
odnosno dvotirni progi z enotirnim prometom,
ali pa bo prehitel odnosno bo prehiten od hitrej-
še vozečega in važnejšega vlaka pri rednem
prometu. Brezpogojno so potrebni ti podatki
v primeru nemogoče korespondence, t. j., če od-
povedo radi nevihte ali kakega drugega vzroka
brzjav in telefoni. Kajti le s posredovanjem
teh sporazumovalnih sredstev je dovoljeno pre-
lagati in ugotavljati v primeru zamud predvsem
križanja vlakov iz ene postaje v drugo. Ako tega
sporazuma ni mogoče doseči, potem mora ča-
kati vlak na zamujeni vlak vedno in brezizjemno
le v vozno redni postaji, kakor je določeno v
omenjenem stolpiču vozno redne knjižice.

Za vrstni red sestave voznega reda so me-
rodajne vlakovne številke, kakor smo jih čitali
v prejšnjih odstavkih. Način sestave pa je zelo
različen. Vsaka država ima svoj sistem, o kate-

rem misli, da je najbolj pregleden in obenem po
sestavi najbolj ekonomičen. Tudi glede razde-
litve voznih redov med žel. uslužbenci obstajajo
predpisi. Nekateri ne dobijo vozno rednih knjižic,
ampak le izvlečke, ki so neobhodno potrebni za
brezhibno izvrševanje službe. Vozni redi se tiska-
jo v velikem številu. Morda bo zanimalo tega
ali onega čitatelja, da izda ljubljanska železniška
direkcija letno povprečno 40.000 Din v te na-
mene. Z uveljavljenjem novega voznega reda,
kar se izvrši vsako leto skoro praviloma v dru-
gem deceniju meseca maja, morajo vsi usluž-
benci neveljavne vozno redne knjižice vsakokrat
vrniti železniški upravi.

Stenski vozni redi služijo predvsem za orien-
tациjo potnikom. Poleg tuzemskega prometa imo-
mo še poseben list z navedbo mednarodnih zvez.
Vsaka proga, n. pr. Zidani most—Maribor gl.
kol. ali Kranj—Tržič dobi svojo številko. Pra-
vilo je, da so sosedne proge na istem listu. Da
se potnik hitro orientira, je tiskana na enem listu,
običajno na onem z najvišjo številko, pregledna
geografična karta. Na tej karti je označena ena
in ista proga z enako številko tudi večkrat, kar
je odvisno od dolgoti proge. Ta številka nam
pove, na katerem listu naj iščemo vozno redne
podatke. Ako potujemo preko več prog, kar
nam pokaže šematična karta, potem moramo
predvsem vedeti, na kateri progi leži namembna
postaja in po kateri poti — ruti hočemo pot-
ovati. Poleg tega moramo paziti na priključke, ki

jih najdemo največkrat že pri vsaki progi, od nosno, kakor jih imenujejo železničarji, na vsakem polju in so tiskane ležeče. Kjer takih pojasnil o priključkih na odcepnih postajah ni, tam je treba vsakokrat zasledovati sosedno progo na karti in iskati zveze v sosednjih poljih.

Na vseh stenskih voznih redih najdemo internacionalne znake, ki so jih prevzele vse evropske železniške uprave. Te kratice služijo predvsem v orientacijo občinstvu ter izražajo zloženke in tudi cele stavke. Na primer:

- = kolodvorska restavracija, jedilni voz v vlaku
- = točilnica
- = spalni voz
- = vozi ob delavnikih
- = sezonski vlak
- = zdravilišče in kopalnišče
- = vlak prevozi
- = postanek iz službenih razlogov
- = carinarnica, obmejni uradi
- = zveza s parobrodi
- = avtomobilska zveza
- = zveza z aeroplani

Največji pomen v voznih redih ima čas. To dejstvo sem poudarjal že v začetku. Toda ne samo v posameznih primerih, temveč tudi v celoti. Danes, ko je razpredena železniška mreža po vseh kontinentih in obstojajo medsebojne mednarodne zveze, je treba še prav posebnih ukrepov zaradi soglašanja o času zbog zemljepisne lege držav in krajev. Mi vsi vemo in je tudi povsem naravno, da imajo kraji, ki leže vzhodno, poprej dan, in kraji, ki so daleč zapadno od nas, pozneje večer oz. noč. Zaradi zemljepisne oblike vzhaja sonce v krajih na daljnem vzhodu veliko prej in ti kraji morajo imeti merjenje časa urejeno in prilagojeno vzhajanju sonca in začetku dneva. Po teh naravnih pojavih se ravna tudi prebivalci zapadno ležečih krajev in dežel. Tako imamo z ozirom na zemljepisne lege evropskih držav štiri evropske čase: srednjeevropskega, vzhodnoevropskega, zapadnoevropskega in amsterdamskega ali tudi holandskega.

Po srednjeevropskem času se ravna, kakor že ime samo pove, države Srednje Evrope. Sem spadajo: Jugoslavija, Avstrija, Danska, Italija, Litvanija, Madžarska, Nemčija, Norveška, Poljska, Češkoslovaška, Švica in Švedska.

Zapadnoevropski čas velja za Belgijo, Anglesko, Luksemburško, Portugalsko, Francijo in Španijo.

Časovna razlika med prvim in drugim je ravno ena ura, t. j. kadar imajo države Srednje Evrope poldne, imajo v zapadnih državah enajst dopoldne.

Države, ki so časovno eno uro pred nami, računajo z vzhodnoevropskim časom. To so: Bulgarija, Grčija, Estonija, Letonija, Romunija, Rusija, Turčija in Finska.

Posebno in edinstveno izjemo dela Holandija, ki ima urejen svoj čas po amsterdamskem času ter je dvajset minut za srednjeevropskim časom.

Zaradi teh časovnih razlik dandanes ni mogoče uravnavati voznih redov, določevati odhodnega in prihodnega časa v mednarodnem prometu in ustaliti vlakovnih zvez po času, ki nam ga kaže sonce v posameznih krajih. Radi tega je nastala potreba, uvesti enotni čas, po katerem morajo imeti železniški uslužbenci iste proge uravnane svoje ure. Preden so se odločile železniške uprave za ta skupni korak, je veljalo v privatnem življenju drugo časovno štetje kakor v žel. prometu in vsaka uprava je tudi vodila dvoje vrst časovnega štetja. Za železniško službo so imeli ure uravnane po času glavnega deželnega mesta, za orientacijo publike pa so obstojali in veljali na stenskih in v žepnih voznih redih srednji sončni časi izvestnih večjih krajev in postaj. Tako se je dogajalo, da so kazale ure v čakalnicah drug čas kakor službene ure. Postajno osebje pa je moralo upoštevati in računati z obojnim. Prvotno so uvedle male države v lastnih mejah enotne čase. Vendar so nastale kljub temu velike časovne razlike, ki so prav posebno na prehodnih postajah povzročale nespোরazumljenja, napake in celo usodne pogoške. Temu enotnemu in popolnejšemu uravnavanju časa so sledile tudi velike države. V Italiji so imeli hkrati tri časovne mere, ki so veljale za posamezne državne dele. Za kontinent je veljal čas glavnega mesta Rima, ki je bil ugotovljen kot nekaka srednja proporcionalna turinškega, florenškega, veronskega in neapelskega sončnega časa. Ta skupna časovna orientacija je bila vpeljana že l. 1866. Severne nemške države in Alzacija-Lotaringija so računale že od l. 1891. skupen čas po berlinski napovedi, ostale države pa so se držale strogo le časov svojih glavnih mest. Kot prvi sta uvedli enotno časovno štetje Anglija in Škotska, kjer je veljal že od l. 1847. čas ob Greenwichovem meridianu kot merodajen in skupen. Slično so sledile tudi v tem oziru ostale evropske države, držeč se principa, da je čas glavnega mesta države raču-

nati za vse ostale kraje. V tem oziru niso prednjačili niti v Ameriki. Do l. 1883. so imeli nič manj kot 75 različnih časov. Šele v tem letu je izšel od Amerikancev na ves svet predlog, da naj se uvede štetje dnevnega časa po enotnih časovnih pasovih. Temu klicu so sledile v naslednjih decenijah vse države in železniške uprave. Način uravnanja so si zamislili tako, da se razdeli vsa zemeljska površina v 24 delov oz. odsekov, ki časovno diferirajo za cele ure, do čim naj razlike v minutah ali celo sekundah nimajo prav nobenega vpliva z ozirom na prostranost zemeljske površine. Pri razdelitvi pa naj se ne ozira na teoretično točnost poldnevnikov, temveč naj se upoštevajo državne in deželne meje. Daljina vsakega odseka znaša 15 stopinj. Kot osnovna točka za razdelitev naj služi Greenwich meridian, ki je bil že takrat merodajen za merjenje dnevnega časa na Angleškem in so računali ž njim tudi že mornarji. S to razdelitvijo je soglašal ves svet in od tedaj velja že poprej popisana razdelitev evropskega kontinenta v štiri evropske enote. Dodati moram še, da niso uvedle vse države hkrati enotnega uravnavanja časa. V Avstriji so izenačili čas 1. novembra 1890., skoro dve leti pozneje posamezne nemške države in šele naslednje leto 12. marca 1893. je izšel za vso Nemčijo zakon o uvedbi srednjeevropskega časa pri železniški pošti in brzojavni službi.

Toda ta razdelitev v odseke in določevanje časa imata tudi slabo stran radi velike razlike na

sončni uri. V izvestnih predelih je razlika tako velika, da je vplivala neugodno na izrabo delovnega časa. Dogodi se, da so nekateri kraji prikrajšani od $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ ure. In ravno ta razlika se je pojavila prav posebno na Holandskem, kjer so uvedli s 1. majem 1909 poseben amsterdamski čas z že znanimi razlikami napram ostalim skupinam.

V železniškem prometu so v prvih časih prav povsod označevali ure od 6. zjutraj do 6. zvečer in istotako ure v nočnem času, ki so jih zaznamovali s podčrtavanjem minutnih števil. Toda sčasoma so razdelili in označili ure od 0 do 24. Zelo zgodaj in prvi so vpeljali to metodo v Zapadni Indiji, že v letu 1865. Mnogo kasneje (l. 1893.) ji je sledila Italija, nato Belgija, Španija, Francija, Srbija. V Avstriji so hoteli uvesti to štetje s 1. majem 1914, a jih je prehitela svetovna vojna. Danes je ta razdelitev že povsod vpeljana, ker je praktična in ne more voditi do zmot.

Videli smo, koliko truda in točnega dela je potrebno, preden pride do sestave voznega reda. Okoliščine, ki so pri tem odločilnega pomena, so tako različne, da je nemogoče ustreči vsem in vsakemu z zaželeno traso, ker v voznih redih ne more biti upoštevana želja posameznika ali lokalnih faktorjev, temveč se mora ozirati na splošnost. Če bi razni dopisniki dnevnikov vsaj enkrat sedli k sestavi voznih redov, bi najbrž za dolgo izostale razne, lahko trdim, ponajveč čisto neupravičene pritožbe.

VINKO VOZAČ:

ZGODOVINA AVTOMOBILSKE PNEVMATIKE

Predhodnik z zrakom napolnjenega ali tkz. pnevmatičnega gumijevega kolesnega obroča je bil polni gumi. Prvi njegov izumitelj v Evropi je bil Anglež R. W. Thomas, ki je svoj izum patentiral l. 1845. in ga praktično uporabil pri kolesih izvoščkov. Ker pa je bil v tistem času gumi zelo dragocena snov, njegova uporaba v praksi ni prodrla na svetovni trg in Thomasov izum je zato padel kmalu v pozabljenje.

Za stvarnega izumitelja pnevmatike, to se pravi z zrakom napolnjenega gumijastega obroča smatrajo danes v Evropi J. B. Dunlopa, irskega živinozdravnika. Ta je napravil l. 1887. za svojega bolnega sina lesen tricikel. Da bi ubogemu bolniku vsaj nekoliko ublažil udarce in odsakovanje, ki jih je dobivalo vozilo na neravnih in vegastih cestah, si je nabavil svinjska črevesa, jih napolnil z zrakom in jih montiral na obroča kolesa. Od tega časa datirajo prvi početki pnevmatike.

Z izdelovanjem prvih pnevmatik iz gumija so se pečali Angleži Dunlop, Edlin in Sinclair, toda v zelo omejenem obsegu. Šele irski dirkač Hume, zmagovalc na dvokolesu z gumijastimi pnevmatikami, je ustanovil pozneje Dunlopovo podjetje.

Leta 1890. je mehanik Wilch razdelil pnevmatiko v dva dela, v zunanji del (plašč) in v notranji gumi. Kakor je Dunlopovo podjetje omogočilo z izdelavo svojih pnevmatik za dvokolesa razvoj biciklistike, tako je razvoj pnevmatike za avtomobile zasluga dveh Francozov, bratov A. in E. Michelin. Praktično sta jih uporabljala najprej na osebnih avtomobilih in šele pozneje na tovornih in na avtobusih.

Predhodniki pnevmatik, obroči iz trdega gumija, ki jih je kot prvi vpeljal Anglež Thomas, niso mogli docela zadovoljiti praktičnim potrebam zaradi vedno večjega razvoja avtomobilizma, ki je v poslednjih letih bil najintenzivnej-

ši v Franciji. Šele brata Michelin sta s svojimi pnevmatikami odstranila vse nedostatke.

Boja, ki so ga bojevali pionirji pnevmatike, si ne more nihče predstavljati. L. 1895. si ni hotel noben avtomobilist nabaviti novodobnih gumijastih obročev, čeravno so se v tistem času pričeli izdelovati prvi primeri. Brata Michelin sta namenoma v reklamne svrhe najela tri avtomobile, da bi na dirkah Pariz—Bordeaux—Pariz mogla najbolje prikazati prednost novih pnevmatik. Prvi avtomobil je moral menjati gume vsakih 100 kilometrov, pa je vzlic temu prišel pravočasno v Pariz. Ko je nato Michelin na svojem lastnem vozilu dokazal praktično vrednost novih obročev in dosegel vedno boljše uspehe v hitrosti, so končno le zmagale pnevmatike nad polnim gumijem, ki je počasi, toda sigurno pričel izginjati iz prometa. Tako je postala pnevmatika glavni faktor napredka avtomobilizma.

Z izkustvom tisočih in tisočih pionirjev so pnevmatiko v tvornicah stalno izpopolnjevali, tako da je razlika med prvo in današnjo precej velika.

Razvoj pnevmatike je šel vzporedno z razvojem motornih vozil. Prvi obroči, ki so imeli velik premer in obseg, so imeli zelo majhno prostornino za polnjenje zraka in so docela ustrezali avtomobilom takratnega časa in njihovi hitrosti.

Pri današnjem naglem napredku in moderniziranju avtomobilizma te pnevmatike ne bi ustrezale. Ta nedostatek so takrat zakrivali nepopolni stroji za izdelavo in pomanjkljivo izkustvo, ki sta glavna faktorja za dobro izdelavo pnevmatik.

Pri izdelovanju modernih vozil, ki razvijajo izredno brzino, se je pokazalo, da je treba izdelovati močnejšo in prožnejšo pnevmatiko z manjšim premerom, toda večjo prostornino za zrak, tkzv. »balonsko«, ali kakor jo tudi imenujejo »confort« ali »superflex« pnevmatiko na nizki pritisk.

Po velikih uspehih pnevmatike na osebnih avtomobilih so pričeli misliti na njih praktično uporabo tudi pri tovornih vozilih, ki so bili do tedaj še ostali pri polnem gumiju. Pnevmatiko izpopolnjujejo še vedno; baš pred kratkim je prišla v promet nova avtomobilska pnevmatika »superbalon« ali »superconfort, aerflex«.

Vzporedno z razvojem motornih vozil in pnevmatik so šli seveda tudi vedno večji rekordi v hitrosti. Tako je l. 1925. Anglež Eldwieg na avtomobilu, ki je imel 300 konjskih sil, dosegel hitrost 240 kilometrov na uro. Njegov rekord je potolkel major Seagrave z 273 km, za njim Thomas z 275 in končno Cambell z 281 km; vsi imenovani so Angleži.

V novih borbah za rekorde, v boju za desetinke sekunde, so se ti rekordi od leta do leta

večali, tako je Seagrave l. 1927. že dosegel brzino 328 km, pozneje Cambell 330 in naposled Amerikanec Ray Keech, ki je povečal hitrost na 334 kilometrov na uro.

Ta odlični ameriški rekord seveda ni dal miru Angležem in Seagrave je l. 1929., ko je skonstruiral poseben avtomobil s dvema motorjema 1000 konjskih sil, dosegel hitrost 373 km, ki jo je za njim povečal Cambell najprej na 395 in pozneje še na 409 kilometrov. Leta 1933. je pa isti Anglež prišel do fantastične brzine 438 km na uro in stem potolkel vse svoje prejšnje rekorde.

Izdelovanje pnevmatike je zelo težavno in komplicirano; malo je industrijskih proizvodov na svetu, od katerih se zahteva toliko kakor od avtomobilske pnevmatike. Vsi procesi izdelovanja so tako povezani drug z drugim, da more že majhna napaka v začetku izdelovanja pokvariti ves gumi.

Zato je za izdelovanje avtomobilske gume potreben prvovrsten material, dovršeni stroji in ljudje, ki jim leži na srcu točnost in natančnost izdelave. V laboratorijih z najmodernejšimi in najpopolnejšimi aparati kontrolirajo in preizkušajo razne surovine, kemikalije, tekstil in vse ostalo, kar je potrebno za izdelovanje, tako da pride v stroje le najboljša snov.

Proces izdelovanja se deli v tri dele: a) pripravljanje materiala, b) impregniranje oziroma gumiranje kordovih niti (cord = močno blago iz bombaževine) in platna in c) vulkaniziranje.

Plantaze kavčuka leže ponajveč v prekomorskih deželah Amerike in Avstralije, kjer so najboljša tla in podnebje za njegovo uspevanje. Tisoč in tisoč s skrbjo negovanih debel proizvajajo surovi kavčuk v tekočini, ki se v industriji naziva »latex«.

Priprava materiala obstoji v mešanju gumijastih zmesi, razvlečenju gumija do potrebne širine in debeline, gumiranju in rezanju tekstila. Za tekstil uporabljajo tkzv. »kordovo platno«, ki ga izdelujejo iz dolgih in močnih bombažastih vlaken, ki so se izkazale kot najbolj močno in odporno blago.

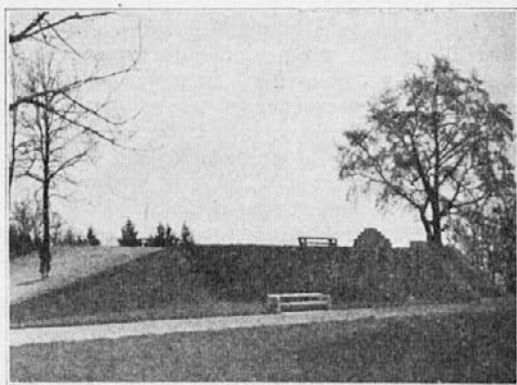
Vulkanizacija gumija se vrši s posebnimi, najmodernejšimi stroji v obliki valjev. Po izvršeni vulkanizaciji pa preiščejo vsako pnevmatiko v posebnem preizkusnem oddelku tovarne.

Samo ob sebi je razumljivo, da je pri bojnih in vratolomnih hitrostih, ki jih je lahko doseči z današnjimi športnimi avtomobili, največjega pomena pnevmatika. Motor avtomobila lahko odpove, to še ne pomeni sigurne nevarnosti, če pa popusti ali počí pnevmatika, je tragedija nezbežna in avtomobilistova usoda zapečatená.

KRONIKA V SLIKAH 3

Regulacijska dela v Ljubljani

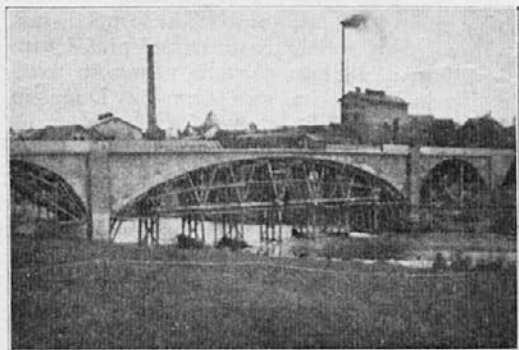
Sprehajališče na ljubljanskem gradu

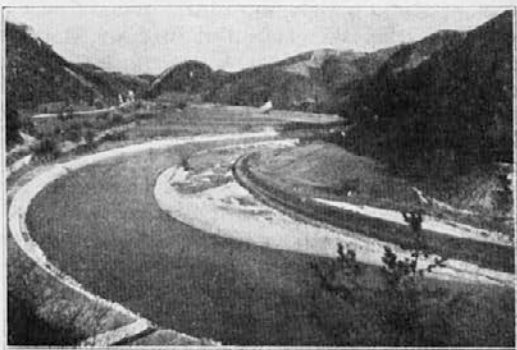
Rimski park na Mirju

Preložitvev medenskega klanca

Novi most čez Soro pri Goričanah

Regulacija Savinje pri Tremerjih

USODA VELIKIH IZUMOV

Pred nekaj leti se je po svetovnem tisku raznesla novica, da se je nekemu francoskemu izumitelju posrečilo najti način pridobivanja bencina iz morske vode. Vsi strokovnjaki so se oglasili v en glas, da je to sploh nemogoče. V tem primeru utegnejo imeti prav. Pomisliti pa je treba, da je znanost že pogosto rekla isto tudi o velikih izumih. Da, še celo »dokazuje« da je, da so ti izumi nemogoči. In še Boga je pogosto poklicala za pričjo!

Ko je Daguerre izumil fotografijo, ga je napadel neki kritik v listu »Leipziger Anzeiger«: »Da bi človek ujel premično sliko na ogledalo in jo tam negibno obdržal, to ni samo nemogoče, kakor je nemška znanost že dokazala, ampak celo bogokletno. Napraviti stroj, ki bi nadomestil slikarjev genij, to bi bilo prav tako, kakor če bi hoteli napraviti konec vsemu ustvarjanju. Isti Bog, ki skozi stoletja ni dopustil, da bi obstala človekova podoba negibna v ogledalu, isti Bog naj bi se zdaj izneveril svojim pravečnim principom in dovolil, da neki Francoz v Parizu priinese svetu naravnost peklenski izum...«

Joseph Marie Jacquard je izdal svetu skrivnost svojega mehaničnega tkalnega stroja. Toda nihče, niti Napoleon in njegov kancelar Carnot, ni verjel v ta izum. Jacquarda so poklicali v Pariz in Carnot se je ponorčeval iz njega pred samim cesarjem ter mu rekel: »Ti si torej tisti, ki se je lotil nečesa, česar niti Bog ne more. Kako le misliš napraviti vozec v napeti niti?«

Za večino izumov, ki jih niso razumeli, so ljudje iskali kakšno sleparijo. Leta 1878. je poslal Edison svoj prvi fonograf v Pariz, da bi si ga znanstveniki ogledali. Fizik du Moncel ga je navil in ko so se začeli prvi glasovi, je planil akademik Bouilland ves ogorčen s stola ter zaklical: »Goljufi! Ali mislite, da nas bo navaden trebuljač vlekel za nos?« In nihče ni mogel nejevernega Bouillanda prepričati o nasprotnem. Še šest mesecev pozneje, ko je bil fonograf že natanko preiskal, je napisal tele besede: »Nihče ne more verjeti, da bi mogla navadna kovina posnemati plemeniti človeški glas!« Kaj bi rekel ta gospod dandanes o govorečem filmu in gledanju na daljavo?

Berlinska policija je nekoč prepovedala poizkuse s prvim »tovornim vozom«, prednikom današnjega traktorja. Tržaška policija je mislila, da se bo proslavila, ko je prepovedala Josipu Ressleru poskusne vožnje z ladjo, ki jo je prvo gnal vijak. Tudi plinsko svetilko je doletela podobna usoda. Izumitelju Lebonu so rekli, »da svetilka brez stenja sploh ne more goreti, ker se to upira naravnemu zakonu...«

»Gospodje, ne ukvarjajte se z neumno mislijo, da bi sestavili uporaben stroj, ki bi vas brez živalske pomoči vozil po cestah!« je rekel na svojih

predavanjih Wilhelm Launhardt, profesor tehniške visoke šole v Hannoveru. Ta mož, ki je bil znana veličina za graditev cest in železnic, je moral deset let po tem govoru, leta 1885., sam gledati prve avtomobile, ki sta jih napravila Daimler in Benz. In nekaj let nato je avtomobil že začel svojo zmagoslavno pot po svetu.

Zgodovina železnice je imenitna snov za podobne zablode velikih duhov. N. Wood, strokovnjak za železnice pri angleški vladi, je dejal: »Smešno je misliti, da bi se uresničile napovedi, po katerih bodo železnice kmalu vozile s hitrostjo 12, 16 ali celo 20 milj.« In komaj leto dni nato je Stephenson prevozil s svojo izpopolnjeno lokomotivo 45 kilometrov v eni uri! Kako strokovnjaško zvane tudi besede nekega učenjaka, »da bodo železnice zažigale gozdove in posevke, da nihče ne bo mogel stanovati v bližini proge zaradi prehudega ropota in da utegne stalno pretresanje zemlje povzročiti nevarne potrese.«

Znameniti francoski državnik Thiers je rekel o železnici: »Le poizkusite dati Parižanom to igračko. Stavim vam, da se ne bo nihče peljal z njo in da ji ne bo nihče zaupal niti funta tovara.« Francoski fizik in astronom Dominique François Arago pa se je izrazil, da se bodo zadržali vsi potniki, če se bodo vozili skozi predor, ki bo komaj nekaj sto metrov dolg.

Dosti laže se je uveljavila električna cestna železnica. Uprli so se ji samo »prijatelji umetnosti« v Münchenu, češ da kaze žice nad zemljo lepoto mesta.

Razumljivo je, da so se ljudje zelo zaganjali v vodljivi zrakoplov, ki je bil za tedanje čase res nekaj nepričakovanega. Tudi najznamenitejši tehniki so zavračali genialno misel grofa Zeppelina, češ da je nemogoča in neizvedljiva. Zanimivo je pismo dunajskega igralca Tyrolta iz tistega časa. V njem nam popisuje svoje srečanje z grofom Zeppelinom takole: »Ko sem leta 1899. gostoval v Stuttgartu, sem opazil nekega večera v kotu ebdenice zelo živahnega gospoda, ki je nekaj razkazoval večjemu številu častnikov. Vprašal sem soseda pri mizi, ali tega gospoda pozna, in rekel mi je: »To je norec! Hm, grof Zeppelin! Domišlja si, da bo letal po zraku s cigaro.«

Na koncu naj še omenimo, da so tudi patentni uradi po vsem svetu marsikaj zagrešili, ker niso premislili tehničnih možnosti. Tako ni bil priznan v Prusiji patent zračne železniške zavore, in sicer leta 1870., ko so jo uvedli že v marsikateri drugi državi. Prav tako niso bili sprejeti patenti za Morzejev brzojav, kuhalnik na plin, ledenico, zobato železnico, prvi top iz litega železa in še za marsikaj. Dandanes pa so si ti izumi že davno utrlji pot po vsem svetu.

STANE RAKETNIK:

POTOVANJE NA MARS

IZ DNEVNIKA POTNIKA PO VSEMIRJU

Ponedeljek

Živimo! Start se je torej izvršil pravilno po programu. Temni pomisleki, ki jih je izrazil prof. Kavka, so bili torej le konkurenčna zavist. Mačkasto idejo je krstil naše potovanje na Mars, s to vsemirsko raketo. Moji številni sorodniki so me pa imenovali samomorilec! Škoda, da jim ne morem poslati nobene razglednice s potovanja!

Tudi radio, oziroma radiopostaja, ne funkcijonira več. Ljudje na raketnem letališču so nas morali izgubiti ali pa je heavisideplast* v resnici neprodurna. Kačar pravi, da je bilo sporazumljenje z Zemljo dobro le nekaj minut, potem se pa ni nič več čulo. Prebivalce Marsa stalno kličemo s telegrafom, toda nihče se ne oglasi. Gotovo imajo tudi svojo heaviside-plast.

Vsak od nas piše svoj dnevnik, deloma uradno, deloma iz častne dolžnosti, mi prvi potniki vsemirja smo vendar veliki znamenitniki! Zakaj bi ga tudi jaz ne pisal. Dnevnik nekoga, ki se je izgubil v vsemirju. Veliko ni poročati. Poslovilne svečanosti so bile gotovo tiskane v časopisju, te bi pa rad čital. Saj je vendar poglavitno opravilo vseh potnikov čitanje časopisov. Kraljestvo bi dal za kolporterja! Prvi čas je bilo mnogo dela. Zdaj smo odvrgli pogonsko raketo, pospešenje hitrosti smo dosegli, smer je točno določena, peljemo se naprej. Če pomnožimo hitrost s časom — bomo dosegli Mars, toda kam s časom? Če bi bila Kačar in dr. Lorenc gotova s svojimi zapiski, bi lahko udarili preferanco. Profesor Spaka je trd ko polnovka in pravi, da so primitivne kombinacije kvartanja za njegove matematično izvežbane možgane premalo bodrilne. Jaz pa mislim, da se boji, da ne bi izgubil. No vendar! Nehala sta pisariti! Sedaj lahko pričemo s »trajno« preferanco ...

Nekega drugega dne

Živimo brez koledarja; nimamo ne dnevov ne noči, ali drugače povedano, vsak dan je enak drugemu. Zelo udobno je v raketni kabini. Podobno kakor v spalnem vozu ekspresa, škoda le, da ni mogoče izstopiti kakor tam, kjer si je lahko polomiti noge. Na kemični zrak sem se popolnoma navadil. V začetku mi je smrdelo kakor v laboratoriju, nos je končno le bolj tenkočuten kakor vsaka kemična analiza. Sedaj vdihavamo naše teoretično neoporečno ozračje kakor običajni sobni zrak. Seveda bi mi bilo ljubše z bencinom prepojeno cestno vzdušje ali sploh katerikoli duh z Zemlje.

Razvedrila nimamo dosti. Prve dneve se je moral vsak nastaviti k periskopu, sedaj nihče več ne gleda skozi. Zemlja se vidi tako komična, ko jo gledamo iz daljave, tudi zvezdnato nebo je čudovito lepo, ampak končno se človek vsega tega naveliča. Da ima Zemlja obroč, kakor Saturn, je bila senzacija za nas. Profesor Spaka je trdil, da je to že preje vedel. Naj ima to veselje. Luna tudi od zadaj ni dosti drugačna kakor od spredaj. Mnogo novega na poti do Marsa ne bomo videli. 28 mesecev bo trajala vožnja. Mislim, da se bo tudi prof. Spaka naučil preference.

Eden dan kakor drugi

Tisto z izgubo teže je pa prav zabavna stvar. Dobro je pri stvari to, da je prišla počasi, drugače bi jo težko prenašal. Vsemirske bolezni nismo dobili. Ravnotežni organ je vendar v ravnotežju; ne čutimo niti omočice niti slabosti, ampak, da so vse stvari in lastno telo postale tako lahke, je naravnost ostudno. Občutek mišic zaradi zmanjšanja teže ni prav nič manjši. Ako iztegnemo roko, potem prav gotovo nekaj prevržemo, če vstanemo, skočimo čisto do stropa. Nikjer ne najdemo opore in se gibljemo v kabini v tempu časovne leče. Od začetka nam je bilo v zabavo, če smo spustili krožnik in

* Heaviside-plast (izg. hevisajd), prevodna (jonizirana — z elektriko nasičena) plast atmosfere, približno 90–130 km nad zemljo, ki ima vpliv na prenašanje in motnje valov.

je plaval kakor list papirja k tlom; toda počasi nam pričinja to metuljkasto življenje presedati. Grozno je z obleko, frfotajoči suk-njič je človeku povsod na poti, hlače pa se-dijo, kakor bi bile iz barhenta.

Nekaj dni pozneje

Stvar postaja prav nečedna. Vsi so raz-dražljivi in neprijetni. Prepir izbruhne kar nenadoma brez povoda. Kačar se je skregal s profesorjem radi neke malenkosti, zdaj ne govorita drug z drugim. Mnogo si seveda ni-mamo povedati. Vse smo si že davno zaupali in prežvečili, za vraga! Če odpre eden usta, že kar v naprej vemo, kaj bo povedal in kako bo to povedal. Svinčeno težek mir vlada v kabini. Obupno nas tlačí zavest, da smo za »večno« navezani drug na drugega. Najbolj dolgočasna teta bi mi bila ljubša od mojih sopotnikov. Kakšne »fletne« ljudi sem poznal na Zemlji.

Moji kolegi postopajo z menoj kakor z nehogljenim šolarčkom. Da sem žrtvoval obilico denarja za polet v statosfero, sem pozabil. Mislim, da me sovražijo. Če ne bi bilo mojega denarja, bi sedeli v svojih labo-ratorijih in ne bilo bi jim treba zijati sedaj za »večno« drug v drugega. Meni se ne zdi škoda denarja, saj itak ne bi imel dosti od njega. Kdo drugi si zgradi razkošno jahto, jaz sem pa dal zgraditi raketo. Polet v vse-mirje je vsekakor nekaj posebnega! Toda kdo je mislil, da bo to tako neumna zadeva. Niti vrat nima ta stroj, da bi jih človek lahko zaloputnil za seboj.

Zopet en dan

Še enkrat sem pričel izpraševati dr. Lo-renca, kaj sploh pričakujemo na Marsu. Prej je bil ves v ognju in je govoril, da verjame v Marsovece, ki so nam zemljanom v kulturi najmanj nekaj tisočletij naprej, zdaj pa gle-da razmere na Marsu z bolj treznimi očmi. Tam, kjer je na Marsu »najlepše«, je pri-bližno tako kakor v tundrah v Sibiriji v pol-mraku. V poletni seziji je lahko do 20° C vročine na soneu, seveda podnevi, ponoči pa zmrzuje. To poletje pa mora biti na Marsu ponoči grozovito mraz. Zrak je re-dek, izguba pri izžarevanju je zato zelo velika.

Nekaj pa me le veseli, da je na Marsu tudi voda. Nobenih jezer in rek, toda vsaka-kor je tam otajana voda, prava čista in sveža

voda, ne pa taka roba, kakor jo pijemo tu. Sicer je naša voda destilirana, obsevana z ultravioletnimi žarki, filtrirana, ohlajena itd., ampak koncem koncev je vendar vedno ista voda, ki smo jo že enkrat rabili. Sicer tudi na Zemlji ni drugače, voda napravlja svoj krožni tok, toda na raketi je ta krožni tok tako omejen, majhen in tako vsem znan. Naj bo voda še tako destilirana, toda slabo mi postane, če pomislim, da je tekočina, s ka-tero se umivam, že enkrat napravila pot skozi telo prof. Spake; pitna voda je za-enkrat še sveža, toda končno bomo morali pričeti piti tudi destilirano vodo — obtoč-nico. Fej!...

Nahajamo se izven zemeljske privlačnosti, vse visi v prostoru. Pričakoval sem veliko senzacijo, ko je napočil ta trenutek. Neum-nost! Kaj slabšega si niti misliti ne moremo. Čeravno je naša raketna ladja majhna, smo mi vendar telo in imamo kot tako težnostno središče in težnostno konstanto, četudi majh-no. Vse streži k težnostnemu središču, ki se nahaja nekako v sredini naše kabine, počasi toda stanovitno. Če ne bi vseh stvari privezali, bi se v težnostnem centru m na-redil nerazvozljiv klobčič.

Najslabše je s tekočinami. Voda stoji pod pritiskom, prihaja v obliki črva kakor zobna pasta iz pipe in se krogličiči s stanovitno zlob-nostjo v kroglo. Ravno isto se vrši, saj mi oprostite, tudi s telesnimi tekočinami. Po-rabljene tekočine pridejo v razhlaplilnik, to-da včasih kane nekaj tudi mimo. Prof. Spaka ima navado, da po umivanju otresa roke, vodne kapljice frčijo po zraku in plavajo počasi k težnostnemu središču. Ure in ure srečavamo te brizgance, videti je, kakor bi kdo dalj časa pljuval na soseda. Pečamo se z idejo, da bi odpravili umivanje. Prav za prav bi morali imeti vrtilno kabino, v kateri bi težnost nadomestili s sredobežnostjo. To-da iz takega »vrtiljaka« bi rakete ne bilo mogoče krmariti. »Trdne odpadke« biološko uničimo, ampak vseeno je vse skupaj ostudno.

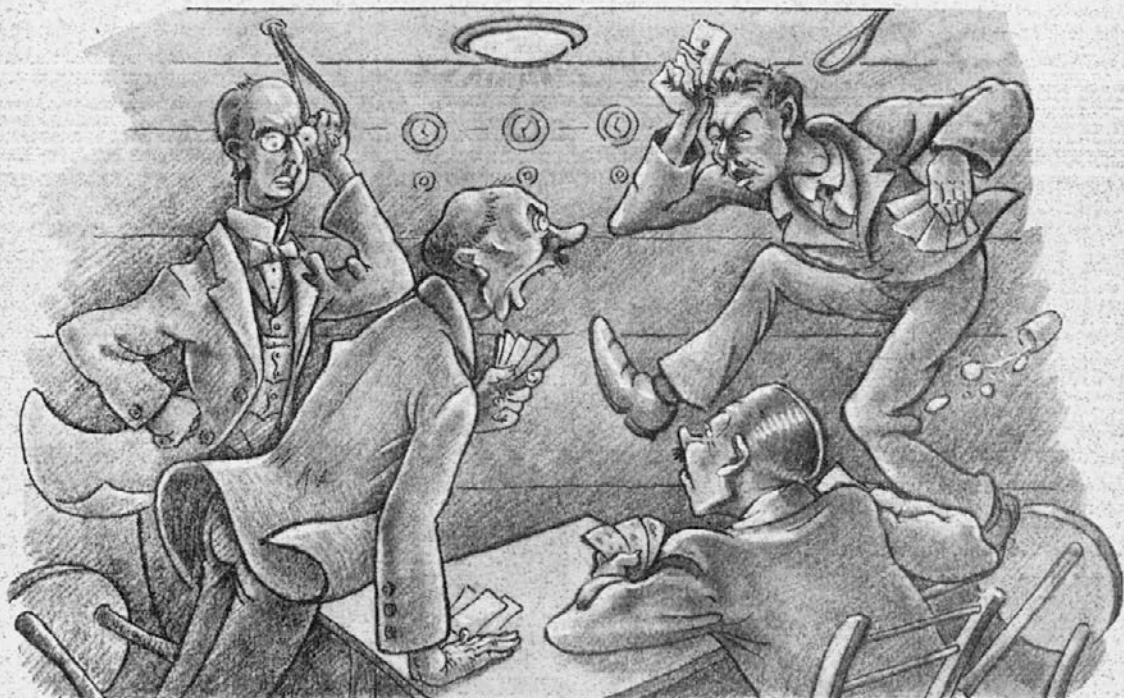
Pozimi mora biti na Marsu neizrečno mraz. Severni tečaj sega tam do našega zmerno-toplega pasu, ledeniški oklep pa do 60. ši-rinske stopinje. Gorá na Marsu ni, vsi vetro-vi pihajo pozimi proti severu in vzvrtinčijo goste oblake prahu. Kajti razen močvirnih pokrajin ima Mars samo obširne peščene puščave. Ledenomrzli peščeni viharji in no-

benega zavetja, to mora biti grozno. Pa vendar morajo živeti na Marsu živa bitja. Njegova atmosfera vsebuje prosti kisik, kakor ga ima zrak na Zemlji. Kisik deluje in bi moral biti vezan z vsemi mogočimi okisi, če ne bi bilo rastlin, ki razkrajajo ogljikovo kislino. Prosti kisik je nevarljiv znak, da so na Marsu rastline. Na drugi strani si pa rastlinskega

vendar morali videti z Zemlje skozi 200 colski daljnogled.

Toda to je vse postranska stvar. Vse Marsove senzacije bi zamenjal za dobro cigaro...

Zemljo vidimo le še kot majhno zvezdo. Kako lepo je bilo na Zemlji! Pri najbolj bedastem filmu bi se počutil bolje kakor tu v atmosferi najvišje duševne kulture. Prav je

sveta brez živalskega niti ne moremo misliti. Živali torej morajo biti, toda katere? Naše živalstvo višjih vrst je nastalo v boju s premenljivimi klimatičnimi kolebanji v ledeni dobi. Na Marsu ni bilo ledenih dob, iz tega sledi, da so manjkali tudi pogoji, pod katerimi bi se mogle razviti višje inteligence. Močvirske živali imajo tam gotovo ugodne pogoje. Mogoče so to bobri, ki stanujejo tam v najpopolnejši obliki življenja. Bobri z izredno debelo kožo, širokim prsnim košem in netopirjevimi očmi. Ali pa so višek živalstva netopirji, ki letajo preko močvar in hrustajo mušice, katerih je tam gotovo brez števila. Imeti pa morajo velika krila, da lahko letajo v redkem zraku. Gotovo pa je, da tam ni ljudi, ki bi živeli v mestih. Kajti mesto na Marsu pri ponočni razsvetljavi bi

imel prof. Kavka, bila je res mačkasta ideja. Toda sedaj ne moremo več nazaj, ali pa ...

Krožiti sem dal med sopotniki listek z napisom: čitati in naprej dati! Že dolgo časa ne govorimo drug z drugim. Vsaka beseda je povod za nevoljo. Prepir mora ležati v zraku, gotovo so to strupene snovi, ki jih izdihavamo in z njimi okužujemo zrak. Na listek sem napisal: 1. Tako ne gre naprej! 2. Vsi smo si sovražniki, ali naj čakamo, da bomo drug drugega umorili? 3. Kaj naj se zgodi? 4. Kaj hočemo prav za prav na Marsu? 5. Na Zemlji je vendar najlepše! 6. Vrnimo se!

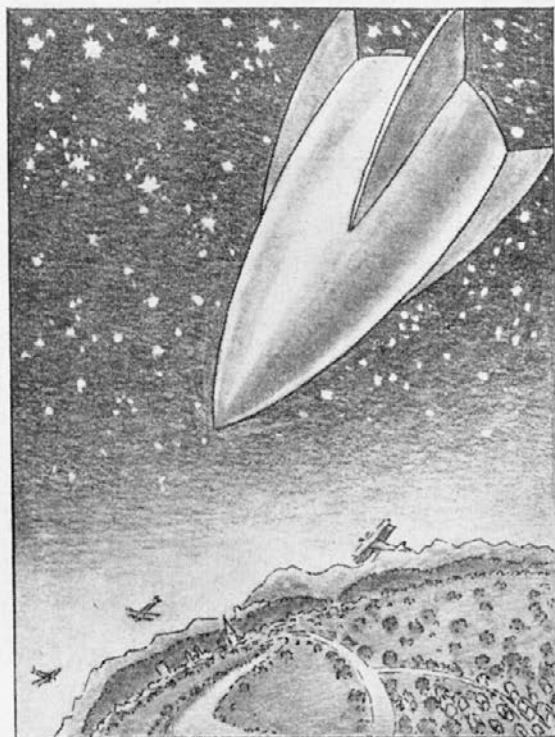
Opazoval sem, kako so se jim od razburjenja tresle roke, ko so čitali moje točke. Vse je molčalo. Samo profesor Spaka se je odkašljajal in rekel: »Če nas hočete nesmrtno blamirati, ne moremo nič proti temu.«

Hotel sem mu nekaj reči, pa sem rajše molčal. Stopil sem h deski s stikali in premaknil stikalo za zaviralno raketo. Vsi smo zleteli proti stropu. A kaj, spodaj ali zgoraj, sedaj imamo po dolgem času zopet enkrat občutek teže. V tej zmedi mi je dr. Lorenc stisnil roko, Kačar me je pričel objemati in celo na obrazu profesorja Spake sem opazil prijazen smehljaj.

Sedaj stojimo zopet izmenoma pri periskopu in opazujemo Zemljo, ki postaja vidoma večja. Če ne bi potrebovali pogonskega sredstva za pristanek na Zemlji, bi jo še hitreje rezali. Razpoloženje je izvrstno, smo kot razposajeni otroci, ki se peljejo na počitnice, domov, domov! V tem razpoloženju bi leteli tudi na Mars, toda kaj naj počne človek na Marsu?

Zapisnik smo nekoliko popravili. Vnesli smo vanj tehtne vzroke, ki so nas prisilili k povratku. Pogubonosni učinek kozmičnih žarkov, bombardiranje meteoritnih kamnov itd., to nam je dalo povod, da smo morali po precejšnji izgubi pogonskega kuriva spremeniti smer letenja. Napisali smo tudi, da nam je odpovedala »kanalizacija«, ki jo bomo nekaj ur pred pristankom sami ustavili. Vse se da napraviti, če ima človek trdno voljo vrniti se domov.

Glavni vzrok: da namreč človek z Zemlje nima prav ničesar iskati na Marsu in da je navzlic vsemu najlepše le na Zemlji, smo pa izpustili.

RUDOLF DOSTAL:

STARE SLOVENSKE NARODNE ŠEGE, NAVADE IN VRAŽE

Stari Slovani so delili leto na dvoje: na poletje in zimo. Leto se je začelo z zimo, a zima ob času, ko se začne krajšati dnevi. Razlika med zimo in poletjem je velika, skoraj toliko, kakor med smrtjo in življenjem. Narava se veseli, a naenkrat nastane mrtvaška tišina, bel praf ognje zemljo. Narava zaspi, pred snegom in ledom beži veselje in življenje, smrt vlada na zemlji.

Že stari narodi so slavili prihod pomladi z veselo godbo, petjem in plesom. Boginja pomladi so vozili v slavnostnem sprevodu, ji darovali in ji s cvetjem posipali pot. Na podoben način, z raznimi šegami in navadami, so praznovali tudi ostale izpremembe v naravi. Tako je bilo skozi dolga stoletja, in marsikaj je ostalo do današnjih dni. Kakor narodne pesmi, pravljice in pripovedke, tako so tudi narodne šege, navade in

vraže popolno in verno ogledalo življenja in bitja vsakega naroda ter njegov duhovni obraz, ki ga odkriva, kaže in razodeva ob praznovanju raznih praznikov. Mnogo narodnih šeg, navad in vraž je nastalo deloma v prvotni poganski, deloma pa tudi pozneje, v krščanski dobi. Prehajale so iz roda v rod, v bistvu pa so prastare; njihove posebnosti in prvine so se ohranile prav do današnjih dni.

Božič

Že stari Slovani v predkrščanski dobi so praznovali božič kot zimski veliki narodni praznik, zimski sončni kres, čas, ko začenja dan rasti. Pozneje, v dobi krščanstva pa je postal ta zimski praznik vir in temelj cerkvenih svečanosti, na katere je še dolgo časa vplival poganski kult, seveda v spremenjeni obliki. Krščanska cerkev

je sicer zatirala stare malike, vendar pa je morala zaradi tradicije in svobode glede starih narodnih šeg in navad v marsičem popuščati. Papež Gregor Veliki je odredil, da naj se krščanski prazniki prilagodijo poganskim in jih kolikor mogoče posnemajo. Tako je bil stari poganski zimski sončni kres spremenjen v krščanski narodni božič.

»Božič« je zmanjševalna beseda od »bog« in pomeni »mali ali mladi« bog. Uvod v božične praznike je sveti večer, ki mu v Beli Krajini pravijo »badnik« ali »badnji večer« (od »b deti«). V Beli Krajini spečejo za božič štiri hlebe: prvega iz pšenice, ostale mešane z ržjo. Prvi je lepo okrašen z oblikami ptičev, cvetic itd. Imenuje se »božičnik« in ima obliko sita, kamor ga vtaknejo, preden ga denejo v peč. Na sv. večer prinese gospodinja, ko je že vse odšlo spat, hlebce na mizo, belega v sredo, in jih tako pusti čez noč. Narod smatra s tem hlebe posvečene. Beli hleb pomeni božje dete, trije črni pa so sveti trije kralji. Na sv. dan zjutraj nesejo cele hlebe v kamro ali klet. Ta šega se ponavlja na Štefanovo in Novo leto, ko hlebe razrežejo. Prvi del dobi domača družina, drugi del »blago«, t. j. živina, tretjega pa znanci, prijatelji in sosedje. Božični kruh je narodu simbol miru. — O poprtniku ali poprtnjaku piše tudi Valvasor v svojem znamenitem delu »Die Ehre des Herzogthums Crain« (Slava vojvodine Kranjske). Tam navaja boga Boxitiusa, ki so ga častili stari Slovani, odtod naj bi bil naš »božič«. Tudi so že takrat praznovali »terie bositschie«, tri sv. večere. Že tedaj so delali potice. Poprtnik so polagali vsak sv. večer na mizo. Nekje ga je duhovnik prihajal blagosloviti, drugod pa so ga sami pokropili z blagoslovljeno vodo. Nato je družina sedla k mizi in jedla poprtnik. Še piše naš slavni zgodovinar, kako so hodili davni predniki na sv. večer med polnočnico za oltar poljubovat pateno, ki so jo imenovali »boshia miseza«. Kadar je bil sv. dan na petek, so ljudje po polnočnici hitro tekli domov, jedli meso in nato vlekli otroke za ušesa, da bi si zapomnili, kdaj so smeli v petek jesti meso.

Štajerski Slovenci sicer niso poznali poprtnjaka, ko pa so prihajali od polnočke domov, so zbudili vso živino, tudi kokoši. Nato so dali konjem in govedu jesti. Pred kravjim hlevom so ustrelili z blagoslovljenim smodnikom, da ne bi čarovnice imele moči do krav. Tudi Kranjci, zlasti v ribniški dolini, so dajali opolnoči živini detelje, to pa zato, da ne bi živina, ki se je vso noč pogovarjala, tožila, da strada. Ko so se vrnili iz cerkve, so pokladali živini in govorili: »Naj ima tudi živina del svete maše!« Ponekod so pekli za živino poseben hlebec. Koroški Slovenci so dajali živini poleg belega kruha tudi posvečene soli. Da so krmili živino z božičnikom, so delali zato, da bi se živina

bolj redila. V Prekmurju sicer nimajo božičnika, pač pa dajo na Božič zjutraj pod mizo v košari ali v kaki drugi posodi vsakovrstnega semena. Od tega dajo opoldne kokošim jesti. Pod mizo dajo tudi tikev (bučo), da bi se svinje rajši hranile, nato pa pluzno železo in črtalo, da bi bila zemlja rodovitnejša, pa še bič, koso itd. Na mizo postavijo dve stolici. Prvo pritrdijo z žebli, spodaj natrosijo seno, v seno pa denar, ki ga darujejo po sv. Treh kraljih siromaku. Po obedu zgrnejo zgornji prt, v tisto stran bodo hodile vse leto kure. Prihodnji dan znosijo vse z mize; kar je pod mizo, pa vse ostane, da bi bil v novem letu boljši pridelek.

Na Sveti večer je tam posebna jed, repenjača. Na testo se posipa repa, ki jo potresejo z makom in dobro polijejo z medom, a brez masti. Tako se ponavlja v večih plasteh, da naraste gibanica v devet gub.

Koleda je bila stara poganska in tudi slovanska šega, ki je trajala po navadi od božiča do sv. Treh kraljev. Cerkevni zbor l. 1691. je prepovedal kristjanom koledo, češ da so se v takih primerih godile nedostojnosti. Ženske so plesale očitno in pohujšljivo, moški so se oblačili v žensko, ženske pa v moško obleko. Točili so vino, na ves glas so se krohotali in častili poganskega boga Bakhā. Po krščanskem vplivu se je poganska koleda prelevila, pokristjanila in pocerksenila. O koledih piše tudi Valvasor, in sicer, da so hodili od Miklavža do Svečnice fantje in možje v skupinah po šest, sedem, pa celo po petnajst, ter peli po hišah in pobirali darove. Nabrani denar so hranili do Svečnice, takrat pa so si kupili voska in naredili mnogo tankih svečic. Po tri so spletli in take kite navezali na vrh visokega kola, da so visele navzdol, kar je bilo podobno košari. Vse je bilo okrašeno z zlatimi, srebrnimi in svilenimi trakovi, zvezdami itd. Naš domači zgodovinar poroča, da je tak kol v širino tako narastel, da sta ga dva moža komaj objela. Nastalo je celo tekmovanje, katera vas bo prinesla na svečnico večji kol k blagoslovu. Vosek so nato prodali in si denar razdelili med seboj.

Že stari Slovani so verovali, da se je dvakrat na leto »odpiralo nebo«, zato je bilo dvakrat »narodno bdenje«. To je bilo o prvem božiču in konec dvanajstnevne dobe, to je na »bogo javljenje« ali o naših sv. Treh kraljih. Tako so tudi Slovenci verovali, da se o božični noči opolnoči odpira nebo. Vsaka želja se izpolni v trenutku onemu, ki to vidi. Štajerski Slovenci pa so čakali na ta čudež o sv. Treh kraljih. V šegavi Beli Krajini pa tudi ta narodna šega ni bila brez primesi šaljivosti. O tem priča narodna pripovedka: Bila je uboga žena, ki je tudi slišala o odprtih nebesih. Gledala je skozi okno, molela glavo venkaj in čakala, kdaj se bo zgodil čudež. In ko ga je dočakala, je hotela naglo izreči željo: »Bog mi daj

debelo kravol« Razburjeni ženici pa se je za-
reko: »Bog mi daj debelo... glavo!« Pri tej
priči ji je narasla glava za škafovelika. Pri oknu
so morali odbiti kos zidu, da je mogla nazaj v
sobo. Do smrti pa je nosila debelo bučo.

Povsod po slovenskih deželah, pa tudi pri
ostalih Jugoslovanih, je bila vraža, da na sveti
večer opolnoči govori živina, zlasti govedo.
Pogovarja se o bodočnosti domače hiše, pa
tudi o svoji bodočnosti. Kdor hoče slišati in ve-
dети, kaj govori živina v tej noči, mora imeti
pri sebi praprotno seme od kresa, ter mora iti
skrivaj poslušat v hlev ali pa nad hlev. Dolenjci
pravijo, da sliši živino le nedolžen človek, ki
so mu nevedoma vsuli praprotnega semena v
škorenj. Hudomušni Belokranjci pa pravijo, da
ni treba za to nikakega praprotnega semena,
temveč le zdravih ušes. Ponekod odločno odsve-
tujejo, da bi kdo na sveti večer poslušal živino.
Zakaj gorje onemu, ki bi se predrznil in bi ži-
vina to opazila, ta ne bi ušel hudi nesreči! Na-
rodna priča pripoveduje, da je kmet na sveti
večer povedal družini, da bo šel poslušat v hlev,
o čem in kaj bo govorila živina. Poredna hlapca
sta se domenila in skrila pod jaslji. Ko je prišel
vražjevrni gospodar v hlev, je zabrundal hla-
pec hlapcu v izpremenjenem glasu: »Kaj pa si
nocoj tako klavern?« — »Kako bi ne bil kla-
vern,« je odgovoril isto tako drugi hlapec, »ko
pa bova morala letos voziti gospodarja na po-
kopališče.« Te volovske besede so ubogega go-
spodarja tako pretresle in potrle, da je od veli-
kega strahu težko zbolel in kmalu nato umrl.

Božične narodne vraže pripovedujejo tudi o
čarovnicah. Na Primorskem pravijo, da
je tisti, ki je vzel k polnočnici tri zrna pisanega
graha in trinožni stolec iz deveterega lesa ter se-
del nanj pred cerkvena vrata, videl in spoznal
vse čarovnice. Štajerski Slovenci, zlasti
Prleki, so imeli tudi določen čas za izdelavo
takega stolca. Začeli so ga delati na god sv. Lu-
cije pred svitvom in so nadaljevali delo vsako
jutro zgodaj do božiča. Nato pa so morali za-
nesti stolec k polnočki in med mašo na njem
klečati. Tako so videli med povzdigovanjem vse
čarovnice, ker so imele medtem proti vratom
obrnjene obraze. A gorje onemu, če ni po kon-
čani maši hitro ušel iz cerkve! Če bi ga bile
čarovnice dobile v pest, bi ga zmele v sončni
prah. Ta vraža obstaja še drugod v slovenskih
krajih. Kdor je izdeloval tak čarovni stolec, ni
smel izpregovoriti niti besede. V Banji Luki
je kmet delal tak stolec, pa so ga čarovnice ho-
dile vpraševati, čemu ga dela. Kmet pa ni niti
črhnil in je potem pri polnočnici zares videl s
stolca vse čarovnice, ki so se med povzdigova-
njem obračale nazaj. Silile so vanj, pa mu niso
mogle do živega, ker se ni premaknil s stolca.
Na Štajerskem so imeli vražo, da je videl
čarovnice tisti, ki je prišel k polnočnici prvi v
cerkev in vrgel krajcar v večno luč.

Naši predniki so bili mnenja, da je božična
noč za kopa nje zakladov prav tako pri-
pravna kakor kresna noč. Na Igu je bila na-
stopna vraža: Na sv. večer opolnoči je moral
iti človek na razpotje in narediti ris z leskovo
šibo, blagoslovljeno na cvetno nedeljo. Če je
pokleknil sredi risa in zažvižgal, se je prikazal
hudič. In če ga je človek vprašal, kje je zaklad,
mu je povedal. A tisti človek je moral imeti s
seboj »črne bukve« ter mu je moral brati iz
njih. Dokler je bral, je slišal strašno grmenje
in treskanje ter videl okoli sebe grozovite stva-
ri. Če se ni dal zastrašiti in je prebral vse bukve,
je dobil zaklad. Če pa se je dal prestrašiti, ga
je vzel hudič.

Tudi je bila vraža, da na sv. večer izvira iz
studenca srebro in zlato. Okoli Stične pra-
vijo, da je lahko postal srečen tisti, ki je prišel
o pravem času pred polnočnico k studencu. Ta-
ko srečen je bil nekoč mož, ki je o pravem času
prišel k studencu pit. Ko je zajel vodo, je bil
korec poln zlata in srebra. Na Dolenjskem
je bila tudi vera, da se na sv. večer voda v po-
tokih izpremeni v najboljšo vino, pa le za nekaj
hipov. Zal je bil neznan pravi čas, da bi se
ljudje napili sladke kaplje in si napolnili z njo
sode.

Valvasor piše, da je prinesel v njegovem
času vsak gospodar na sv. večer v hišo velik
panj, lesen čok, ki ga je vrgel v ogenj. Pri ve-
čerji so domači dajali tlečemu panju po eno
žlico ali košček od vsake jedi, ponujali mu ter
ga silili, da naj je. Ze zgodovinar sam pripomi-
nja, da je bila ta navada ostanek nekdanjega
poganstva, ko so ljudje še žrtvovali domačim
malikom. Duhovščina je na vso moč zatirala ma-
likovalsko šego ter jo v cerkvi javno grajala in
obsojala, a je dolgo časa ni mogla popolnoma
zatreti. Ljudje so ostali trdovratni in se izgo-
varjali, da ne bi imeli vse leto sreče, če bi opu-
stili starodavno navado. Goriški Slovenci
so dolgo časa ohranili ta stari običaj, ki mu pa
seveda niso več vedeli pomena. Na sv. večer so
devali panj, ki so ga imenovali »božič«, na
oganj ter ga kurili kakor navadno poleno. Okoli
ognjišča sedeč so molili, prepevali svete pesmi
in ponujali »božiču« iz majolik vina, s katerim
so ga tudi polivali. Ta starodavna narodna vra-
ža je bila in je deloma še dandanes v navadi
pri ostalih Jugoslovanih.

V mnogih krajih je še zdaj navada, da na tri
sv. večere, t. j. za božič, Novo leto, in sv. tri
kralje hodijo in kropijo z blagoslov-
ljeno vodo v hiši, hlevu in gospodarskih
poslopih. Ta navada izvira iz prastarih časov,
ko so s tem odganjali sovražne bese in čarov-
nice. Gospodinja obhodi vse prostore in prena-
ša ponvico, iz katere se kadi dim špajke in bri-
nja. Gospodar pa kropi z blagoslovljeno vodo
vse predmete v hiši, gospodarsko orodje in ži-
vino v hlevu.

Splošno razširjena je bila navada, da so si ljudje na sv. večer prerokovali svojo bodočnost. V mnogih krajih vlivajo še dandanes, zlasti dekleta, raztopljen svinčev v vodo in si prerokujejo po svinčenih oblikah, kaj in kakšen bo njihov bodoči mož. Ponekod uporabljajo namesto svinca tudi vosek. Na Notranjskem so vlivali na sv. večer, preden so šli k polnočnici, jajca v kozarec vode, ter so prihodnje jutro gledali oblike in iz njih prerokovali. V raznih krajih je bila vraža, da je bil v novem letu mrlič v hiši, če je na sv. večer ugasnila luč brez pravega vzroka. Na Črnem vrhu je bila vera, da je moral umreti v teku leta tisti, komur se je videla na sv. večer, ko je prišel duhovnik v hišo, na steni senca brez glave. V nekaterih krajih imajo vero, da cveto v božični noči cvetice pod snegom. V Beli Krajini pravijo: Če je na sv. večer človek sam kje pod milim nebom in sliši strel v zraku, pomeni to, da bo vojna; če pa sliši, da žagajo in skobljajo deske pod nebom, pomeni to hudo bolezen in številno smrt. V Metliki je bila vraža: Kdor bi se na badnik ali pa kasneje, dokler je božičnik na mizi, naslonil s komolcem na mizo ali pa celo sedel nanjo, tistemu bi se spustili tvori po komolcu ali pa po zadnjici.

Ljudje si prerokujejo še dandanes, kakor nekdanj, tudi vreme, tako n. pr.: Kakršno vreme je dvanajst dni od sv. Lucije do božiča, takih bo vseh dvanajst mesecev v novem letu. — Štajerci pravijo: Če je božična noč svetla, bodo v prihodnjem letu žitnice in kleti prazne. — Koroški Slovenci v Rožu pa: Če je božična noč svetla, bodo temni skednji in »svetli« (prazni) »košti« (kašče); če pa je noč temna, bodo »svetli« skednji in temni »košti«. — V Beli Krajini: Zelen božič, bel vzem. — O božiču zeleno, o Veliki noči sneženo. — O božiču pred vrati, o Veliki noči za pečjo. — Na badni dan je treba vino zatakati, drugi dan, na božič, pa se mora pogledati, če je okoli pilke suho ali mokro. Če je mokro, bo dobra vinska letina; če je pa suho, bodo suhi v jeseni tudi sodi. — Svetla, jasna božična noč kaže slabo letino in nesreče. — Duše tistih, ki umro na sveti dan, gredo naravnost v nebo. — Na sv. večer hodijo v naših krajih dekleta v mraku na dvorišče po drva. Katera jih naglo pobere ter prinese v kuhinjo »na pare«, se bo še tisto leto omožila. Ta običaj je tudi v Prekmurju. — Med koroškimi Slovenci je tudi navada, da divji lovci na sv. večer vlivajo svoje krogle.

Staro in novo leto

Stari narodi so računali dan od večera do večera ali od sončnega zahoda do zahoda. Zato so začenjali praznovati razne praznike, kakor božič, veliko noč, kres itd., že na večer pred temi dnevi. To velja tudi za staro leto. Zadnji dan v letu se lepo in pravilno imenuje »staro leto«, a ne Silvestrov dan ali večer.

Ponekod se je ohranila starodavna navada, da hodijo ljudje na staro leto proti polnoči iz vasi na take mejnike, kjer se strinja troja meja med vrta ali med poljem, devajo molče noge nanjo, nogo na nogo, poslušajo, kaj se čuje, ter se vračajo nato tudi molče domov. Šele doma lahko spregovorijo in povedo, kaj so slišali. Če je kdo slišal n. pr., da v kaki hiši tolčejo ali režejo drva, ali da se kdo joče v njej, pomeni to, da bo v oni hiši še to leto smrt. Če sliši godbo, bo svatba. Če pa sliši, kakor bi se zrušilo kako poslopje, pomeni to, da bo ogenj v tisti vasi, iz katere se to sliši. V Beli Krajini pravijo: »Če hočeš zvedeti, kaj se bo godilo v novem letu, zlezi na staro leto zvečer na kakšen plot, na sebi pa ne smeš imeti nič železnega, niti ključa, niti železnega gumba na suknjiču, niti žeblja na škornjih. Taka hoja na mejnike o polnoči ni brez velike nevarnosti, zakaj včasih prihajajo mrtveci brez glav in do smrti preganjajo one, ki poslušajo.«

Druga stara šega je bila, da so si pripravili praprotovega semena na ta način, da so pognili v stelniku pod steljo bel robec ali platno. Tisti so lahko slišali na staro leto, ko »se deli leto od leta«, kako se govedo pogovarja in prerokuje bodočnost domačim ljudem, posebno gospodarju, pa tudi govedo med seboj. — Goriški Slovenci pravijo, da zve vse zgodbe bodočega leta tisti, ki gre na staro leto zvečer tako daleč od hiše, da ne sliši petelina peti. — Če gre kdo na staro leto, pa vzame sosedu skrivaj sena za svojo živino, bo njegova debela, sosedova pa mršava.

Dekleta, ki bi rada zvedela, da li jim je namenjen za novo leto ženin ali ne, mečejo nekod na staro leto pred polnočjo čevljev čez glavo proti vratom nazaj. Če se obrne čevljev s prednjim koncem proti vratom, pomeni to, da pojde dekleta pred letom kot nevesta iz hiše; če pa se obrne čevljev s prednjim koncem v sobo, bo ostala še doma. Ravno tako v isti namen in z isto razlago, toda z nogo čez glavo proti vratom nazaj mečejo dekleta brezpetnik ta večer tudi po Gorenjskem in po Štajerskem. Čevljev mečejo stojič, ali pa tudi na tleh sedeč. Na Goriškem mečejo brezpetnik po stopnicah v nic, čez glavo nazaj, in to od zgoraj dol. Če pade brezpetnik pod spodnjo stopnico, bo poroka še tisto leto; če se ustavi na zadnji stopnici, drugo leto itd. V Rožu na Koroškem mečejo dekleta ali fantje čevlje ali coklje med hišnimi vrati stojič v hišo nazaj. Če obleži čevljev ali coklja s prednjim koncem proti vratom, pojde dekleta ali fant od doma. Hlapcem in deklam kaže lega čevlja, kam, v katero stran bodo šli še pred letom iz hiše v novo službo. — Pri Štajerskih Slovencih se je ohranila starodavna navada, da hodijo na staro leto zvečer gledat v hišo skozi srednje okno ali pa skozi okno od južne strani pri polnočnem povzdigovanju. Med tem vidijo

vse one, ki bodo morali v novem letu umreti. V nekaterih krajih gledajo v isti namen ta večer skozi ključavnico v cerkev. Skoro povsod Slovenci kropijo z blagoslovljeno vodo, pa tudi pokadajo s kadilom, kakor na božični večer, po hišah, hlevih in ostalih gospodarskih poslopih.

Stari Slovani so začenjali novo leto o božiču, t. j. o zimskem kresu, ko pričanja dan rasti. To naziranje potrjuje dejstvo, da se nekatere božične narodne šege in navade ponavljajo o novem letu, božiču, dasi niso v nobeni zvezi s tem krščanskim praznikom. Srbi imenujejo novo leto še zdaj: mali božič. Novi, gregorijanski koledar je vzrok, da so se nekateri izmed teh običajev pomikali od božiča do sv. treh kraljev, vendar pa pri tem ni doslednosti. Novemu letu pravijo Beli Kranjci po hrvatskem vplivu tudi: mlado leto.

V Beli Krajini so hodila dekleta na Novo leto precej po polnoči k studencu po vodo. Katera je odnesla prva vodo, je zgradila studenec s trnjem ali s kamenjem, da ne bi mogla ostala dekleta zlahka do vode. Tiste, ki so prišle kasneje, so dražile ono, ki je prva odnesla vodo: »Ti si staro vodo odnesla domov, a me smo novo.« O tej, ki je prva prišla in odnesla, so tudi pravili, da se bo tisto leto prva omožila. Dekleta so donašala ta dan tudi darove vodi ali studencu, n. pr. kruha, jabolka, orehov itd. Ona, ki je prišla prej, je vrgla jabolko, ki je bil vanj zataknen rožmarinov šopek, v studenec, da bi laže in hitreje dobila moža. Tudi na Štajerskem so hodila dekleta na Novega leta dan vodi darovat. Vsaka je stopila do studenca, vrgla vanj kak denar, pa govorila: »Ljuba vodá! Jaz ti darujem od dná do dná, sem za moža že dosti godná.« — Drugod je bila starodavna navada, da so hodile ženske na Novo leto opoldne k studencu po vodo. Napolnile so vedra, jih postavile hkrati na glavo ter šle prepevajoč in plešoč na vaški trg. Pred njimi je korakal možki in brenkal na kitaro ali tamburico, poleg njega pa je ženska zvenkljala z bobničema. Ko so prišle ženske v vas, so se vstopili možki okoli njih v krog. Ženske pa so začele plesati, pri tem pa so držale vedra zmerom na glavi in polivale možkim obraz z vodo do zadnje kaplje.

Po narodni veri je prinašala ženska, zlasti stara, na Novega leta dan nesrečo, če je prišla prva v hišo, ali če jo je kdo prvo srečal. V Beli Krajini so naročali že na staro leto sosede drug drugemu, da naj pride na Novo leto rano zjutraj možki v hišo. Zato so ga potem pogostili. Če je prišla na Novo leto najprej ženska v hišo, potem so obroči čez leto pokali na posodah, kadeh in sodih. — V Beli Krajini so dajali na Novo leto blagu (živini), vsaki glavi po kos župnika (božičnika) pa tudi kruha in soli, zato, da bo vse leto zdrava. — V Rožu na Koroškem je ponekod še stara šega, da pojedjo na Novo leto drugi hleb kruha izmed treh hlebov, ki so

jih postavili že na sveti večer na mizo. Na sveti večer namreč prinesejo tri hlebe kruha na mizo in zraven še enega iz slabše moke. Prve tri postavijo v trikot, v sredo pa križ in svečo. To ponoči Bog blagoslovi. Prvi hleb pojedjo na sveti dan, drugega na Novo leto, tretjega pa na sv. tri kralje. Od navadnega kruha, ki je ležal izven trikota, pa dobi vsako živinče en kosček.

V raznih krajih imajo na Novo leto tudi različne šege, navade, vraže in reke, n. pr.: Če je prvorojeno dete v župniji ženskega spola, bo župnik še tisto leto umrl. — Če si dobil pri kakršnikoli igri, boš dobival vse leto. — Če imaš na Novo leto dolg, se ga ne iznebiš vse leto. — Če si ta dan vesel, boš vesel vse leto. — Kdor zgodaj vstane, bo vse leto zgodaj vstajal. — Če luči v cerkvi mirno in lepo goré, tedaj bo leto dobro, mirno in rodovitno; če pa plapolajo in slabo goré, bo leto slabo in viharno. — Katero dete je tepeno na Novo leto, bo tepeno vse leto. — Kdor pride najhitreje od službe božje domov, ta bo najhitrejši vse leto. — Kdor na Novo leto pade, umrje še tisto leto. — Itd. Po raznih znamenjih se prerokuje za Novo leto tudi vreme. Tako n. pr. bo lepa žetev, če ta dan sonce sije.

Velika noč

Vsako leto vzbuja Velika noč, ali kakor pravijo vzhodni Slovenci, Vuzem, ko slavi narava svojo zmago nad zimo in temo, v človeških srcih čustvo veselja in radosti, vir novega, svežega življenja in poguma ter mlade, upa polne samozavesti. V starih časih so ljudje praznovali Veliko noč še mnogo bolj slovesno kakor dandanes, in to dalje časa, do osem dni. V tem času so zaprli sodišča, izpustili je ječe kaznjence, osvobodili sužnje, darovali revežem miloščino ter se popolnoma vdali velikonočnemu uživanju in veselju. Po narodni veri poskoči vzhajajoče sonce na velikonočno jutro trikrat od veselja nad vstajenjem Gospodovim. Ljudje, zlasti otroci, so pričakovali na kakem hribu sončni vzhod in v svoji domišljiji so to tudi zares videli. Marsikje se to godi še dandanes. Tako se družijo kult narave in pomladi z verskim kultom Velike noči.

Praznovanje Velike noči se začinja prav za prav že na Cvetno nedeljo, ko ljudje prinašajo v cerkev butare in oljke k blagoslovu. Butare, okrašene s pisanimi trakovi ter obložene s pomarančami in jabolki, so bile ponekod tolike, da jih je nosilo po več fantov in so se dotikale cerkvenega stropa. Kaj rad se je razvil v takih primerih med poedinimi skupinami iz zavisti prepri in pretepa, tako da so večkrat odnašali domov popolnoma oskubljene in razmršene butare.

Uvod v praznovanje Velike noči je bil post, v starih časih splošno v navadi in zelo strog. Razen nedelj in praznikov ljudje v vsem postnem času niso uživali s svinjsko mastjo zabelje-

nih jedi. V marsikateri vasi pa od srede do sobote velikega tedna ljudje niso imeli niti zajtrka niti južine. Najbolj so se postili na veliki petek, ko razen malo prežganke niso užili ničesar. Na veliki četrtek so marsikje jedli koprive kot sredstvo proti čarovnijam, drugod so jih nabirali in spravljali na podstrežje kot pomoč proti streli. Izjema posta je bila ponekod le v soboto, ko so dobivali posli po kosilu štruklje. V mnogih krajih je bila navada, da so veliki teden, zlasti na veliki petek, posebno bogato obdarovali občinske reveže. Tako je dobil n. pr. v loški okolici prvi berač, ki je prišel na veliki petek zjutraj v hišo, vrečico moke, jajca, klobaso, kos svinjine in kruha. Ta dan je bila tudi navada, da so tujcu, ki je prišel skozi vas, prav posebno postregli, češ, da to prinaša srečo.

Od velike srede nadalje čaka mladina v cerkvi, da ugasnejo vse sveče, nato pa začne na dano znamenje na vso moč ropotati z ropotuljami in ragljami ter razbijati po zabojih, plotih in raznih lesenih predmetih. To razbijanje naj posnema vpitje in razgrajanje Judov: »Križaj ga!« Na kmetih tudi pravijo, da otroci s tem »Boga strajajo«.

Veliki četrtek, pravijo, je tako velik praznik, da ta dan Bog blagoslovi vso naravo in dobi celo jajce v kokoši svoj blagoslov. Na veliki četrtek so nekdanj v mnogih krajih že zjutraj okrasili znamenja na poljih z bršljinom in smrečjem, doma v sobah pa svetniške podobe z lavorovimi vejicami in palmovimi šopi. Tudi je bila splošna vera, da je veliki četrtek sveti dan narave, zato je ta dan vsaka zelenjava bolj okusna kakor katerikoli dan v letu. Ponekod je bila tudi vražjeverna navada, da so na veliki četrtek znešeno in na veliko soboto blagoslovljeno jajce zagrebali pod rožni grm, češ, da to varuje bližnje hiše pred strelo. Na veliki četrtek in na veliko soboto zjutraj so si v mnogih krajih umivali ljudje s svežo studenčnico, zlasti dekleta, obraz, »da bi ostala zdrava duša in telo« ter da bi bila lepa in čednostna.

Na veliko soboto zjutraj še dandanes otroci prinašajo izpred cerkve »sveti ogenj«, s katerim doma zakurijo, da bi bil dom obvarovan vsake nesreče. Do današnjih dni se je ohranila v naših krajih navada, ki jo omenja že Valvasor, t. j. blagoslovitev jedil, tako imenovani »žegen«, ki se izvrši na veliko soboto popoldne. Dekleta prinašajo v župnijsko cerkev v jerbasih razne jestvine: kruh, kolače, potice, pirhe, gnjat, klobase, pa tudi hrena in soli. Blagoslovljeno sol so ljudje hranili vse leto in so jo imeli kot zdravilo za ljudi in živali. Ponekod hodijo ali se vozijo duhovniki v vasi in sela, kjer blagoslavljajo v podružničnih cerkvah in kapelicah skupno ali pa v hišah velikonočna jedila. V vinorodnih krajih dobi tudi vino svoj blagoslov. Na povratku iz cerkve hitijo dekleta na vso moč urno z jerbasi domov, zakaj imajo vero, da tista, ki bo prva prispela

v domačo vas in se bo prej umila, se bo tisto leto prva omožila. Kmetški fantje, ki jih pri takih tekmah opazujejo, imajo s tem svoje veselje in šale. Ponekod dobi »žegen« tudi vsa živina pri hiši, razen mačke. Ostanek jedil ljudje ne smejo zametavati, temveč mečejo kosti, lupine in ostale odpadke na ogenj.

Pirhi, v Beli Krajini in pri vzhodnih Slovenceh pisanice ali pisanke, so darilo, ki si ga medsebojno poklanjajo v družini, sorodniki in znanci, pa tudi zaljubljeni in zaročenci. Odkod in od kedaj izvira ta navada, se ne da doznati. Že stari narodi so imeli gladko in okroglo jajce za simbol sreče, rodovitnosti in novega življenja. V srednjem veku že je bila navada, da so se ljudje med seboj obdarovali s pirhi, jajčje lupine pa so na drobno strli, ker so bili mnenja, da cele lupine prinašajo čarodejstvo in nesrečo v hišo. Pirhe darujejo dekleta svojim izvoljencem, in sicer po eno, tri, pet itd., nikdar pa ne na pare, ker bi to pomenilo, da je dekle oddalo svoje srce drugemu. Tudi je bila nekdanj navada, da so dekleta, ki so se po Veliki noči poročila, dajala svojim zaročencem darilo: na okno so polagala tri pirhe in nov, svež robček. Če pa dekle snubca ni maralo, je dejala na okno prazno posvalkano vrečico. S pirhi se o Veliki noči tudi igrajo, zlasti mladina: pirhe »sekajo« z novci po dogovoru. Komur ostane jajce celo, dobi oba pirha. Drugod trkajo s pirhi ali jih trkljajo po poševni ploskvi.

V starejši dobi je bila navada, da se je na veliko soboto zvečer zbirala mladina, pa tudi odrasli ljudje, pri gorskem potoku, kjer so zaje mali vodo. Pripisovali so ji zdravilno moč, zlasti za oči. Spotoma niso smeli črhniti niti besede. Šele po vrnitvi, ko so bili prestopili domači prag, so smeli spet govoriti. Ta večer so škropili tudi živino, da bi se je ne lotile bolezni.

Na veliko soboto popoldne je še dandanes v navadi velikonočna procesija. Ponekod, zlasti na Koroškem, se je vršila procesija zvečer ob svitu luči in plamenic. Ko je bila končana, so zmetali plamenice zunaj na polju na kup, ter pri tem streljali s pištolami in možnarji. Drugod so ta dan zvečer po procesiji — ali kakor narod pravi: po Vstajenju —, ko se prikažejo prve zvezde na nebu, zažigali grmade, ki so jih fantje znosili na veliki petek po gorskih bregih. Pri tem so prepevali velikonočne pesmi ali pa molili, zato so imenovali take kresove tudi »prošnje ognj«.

V gorskih vaseh so nekdanj dekleta in žene vstajale na velikonočno nedeljo na vse zgodaj, šle ven na polje ter postavljale na vogle njiv in travnikov majhne križce. Vsakemu križcu so dodale jajčjo lupino, napolnjeno z blagoslovljeno vodo iz treh župnij. Taki križci naj bi obvarovali zemljo in posestvo vseh nesreč in čarovnij. — Če je bilo o Veliki noči lepo in milo vreme, so se zbirali na velikonočno ne-

deljo in ponedeljek popoldne mladi in stari na vaškem trgu pod lipo, zlasti na Koroškem. Igrali so razne igre ter poslušali povesti in pravljice, ki jih je zgovorna stara žena bajala mladini.

Naš narod je izražal svoje velikonočno čustvo- vanje tudi v pesmih. Od številnih narodnih velikonočnih pesmi bodi kot primer zelo značilna in ena najlepših, štajerska iz ljutomerskih goric:

»Marija je po polu potvala,
srečala je srečala
cimermane tri.
»Kaj delate, kaj delate,
cimermani vi trije?«

»Mi delamo, mi tešemo
križ za Jezusa.«
»Le delajte, le delajte
prav tenko in drobno,
da Ježušova mantra
tim ležiša bo!« itd.

Nato sreča Marija po vrsti: tri tišlarje, ki gla- dijo križ, tri kovače, ki kujejo žeblice, in tri de- klice, ki pletejo krono. Vse te Marija prosi, da naj delajo

»prav tenko in drobno,
da Ježušova mantra
tim ležiša bo.«

(Drugi del članka v prihodnji Pratikli)

Inž. FRANC DOLENC:

NAPADI IZ ZRAKA V BODOČI VOJNI

Kljub raznim mirovnim in razorožitvenim kon- ferencam se vse države oborožujejo in priprav- ljajo na vojno po starem načelu: »Če hočeš imeti mir, se pripravi na vojno«. Za vojne namene se trošijo milijarde in vsak stremi za tem, da bi prekosil soseda. Zato ni nihče porok, da ne bo tudi naša država, ki je znana po svoji miroljub- nosti, nekega dne prisiljena, braniti svoje meje pred grabežljivim sovražnikom.

V prejšnjih vojnah je pretiela smrtna nevarnost le vojaku na bojišču, v današnji dobi pa je v primeru vojne v nevarnosti vsak prebivalec voj- skujoče se države, pa naj živi v še tako oddal- jenem kraju. Vzrok temu je velikanski razvoj vojne tehnike in predvsem letalstva. Pred 20 leti se je ves svet divil letalcu, ki je preletel morsko ožino med Anglijo in Francijo. In danes? Polet preko Atlantskega oceana komaj še vzbuja zani- manje čitatelja časopisov. Bojna letala se izpo- plnjujejo od dneva do dneva in so dosegla to, kar bi se pred nekaj leti zdelo še nemogoče. Za nas je važno dejstvo, da lahko letala za bom- bardiranje nosijo po več tisoč kilogramov raznih bomb, in to na velike razdalje, kjer jih zmečejo, odnosno s posebnimi pripravami spuščajo na do- ločen cilj.

V primeru vojne bi bila torej v nevarnosti pred napadi iz zraka vsa naša domovina. Napa- čno je mnenje nekaterih brezskrbnežev, ki trdijo, da bo sovražnik bombardiral le večja mesta, do- čim bodo manjša naselja varna. Pomisliti mora- mo na dejstvo, da z bombami težko obložena letala ne morejo pristati, kjer bi bilo to le pre- nevarno. Zato mora vsako letalo pred pristaja- njem odvreči bombe. V primeru, da sovražna le- tala niso imela prilike, zmetati vseh bomb na določen cilj, bodo odvrгла ostanek na povratku domov, seveda še na našem ozemlju. To pa pri- haja zlasti v poštev tedaj, kadar bi naša letala preganjala sovražna. Naravno je, da se bo v ta- kem primeru sovražnik skušal čimprej iznebiti

bomb, ki ga na begu le ovirajo, in jih bo od- vrgel, ne da bi sploh meril. Na ta način padejo lahko bombe tudi na takšne kraje, kjer bi si jih nihče ne nadejal. Baš iz tega razloga je potrebno, da je pripravljen vsak prebivalec naše države na obrambo pred napadi iz zraka in da tudi pozna vse nevarnosti, ki mu prete.

Obramba je dvojna: aktivna in pasivna. Pod aktivno obrambo razumemo delo domače vojske, ki bo streljala na sovražna letala s topovi in strojnimi puškami in jih napadla tudi z lastnimi letali. Omenim naj le, da je vojna tehnika tudi v obrambnem pogledu zelo napredovala. Moder- ni protiletalski topovi streljajo zelo točno in imajo posebne samodelujoče naprave za natan- čno merjenje. Za obrambo pridejo v poštev tudi posebne naprave, ki nam javljajo prihod sovra- žnih letal, naprave za umetno meglo itd. Važnej- ša pa je za nas tako zvana pasivna obramba, ki je nekakšna samoobramba prebivalcev v zaledju. Preden pa se pobleže seznanimo z obrambo, si moramo ogledati orožje, s katerim napadajo so- vražna letala zaledje. Najnevarnejše orožje so bombe. Po učinku delimo letalske bombe v tri skupine, in sicer: razdiralne ali razstrelilne, vži- galne in strupene.

Razdiralne bombe

Že ime samo pove, da te bombe razdirajo. So to nekakšne hruškam podobne posode, napol- njene z močnim razstrelivom. Na zgornjem delu imajo krila, na spodnjem, težkem delu pa vži- galnik, ki se pri padcu na tla vžge in prenese ogenj takoj ali pa šele čez nekaj sekund na raz- strelilno kapico, ki spravi razstrelivo do eksplo- zije. Po velikosti in teži so različne. Manjše, do 20 kg težke, uporabljajo letalci za obmetavanje živih bitij, s srednjimi rušijo stavbe, za rušenje močnih zgradb in utrdb pa rabijo težke bombe, ki dosežejo težo do 1800 kg. Učinek bombe za- visi od njene teže, višine padca ter množine in

kakovosti razstreliva, odnosno od debeline oklepa. Večje bombe prebijejo tudi po več metrov debelo betonsko ploščo in porušijo cele skupine hiš. Pri njih ruši že zračni pritisk, ki ga proizvaja detonacija. To vrsto bomb spoznamo po močnem puku.

Obramba: Zapustiti moramo pravočasno svoja bivališča in se poskriti v varnih zaklonih, ki jih v ta namen zgradimo že v mirnih časih. Ker so pa takšni zakloni zelo dragi, se bomo posluževali naravnih, recimo jam, votlin itd. Če nas preseniti napad na polju, se bomo pa poskrili v kakšnem jarku in legli na tla.

Vžigalne bombe

Vzlic temu, da na prvi pogled te bombe niso tako nevarne, jih vendar smatrajo strokovnjaki za najstrašnejše napadalno orožje, ki ga bodo uporabljali letalci. Te bombe so navadno lahke in prav zato jih more vzeti sovražnik s seboj v velikanskih množinah. Amerikanske bombe »Baby« tehtajo od 100 do 200 g in jih večja letala lahko naložijo po več tisoč. S temi bombami, ki so zložene v posebnih zabojih, lahko letalci naravnost zasipajo določene cilje. Zamislimo si n. pr., da napade Ljubljano 30 aeroplanov, od katerih zmče vsak po 2500 bomb, t. j. skupaj 75.000 bomb. Če jih pade v mesto in vžge le $\frac{1}{10}$, t. j. 7500, in če pade od teh $\frac{1}{10}$ na podstrešja, imamo v nekaj minutah 750 požarov, ki jim ne bo kos še tako močna in izvežbana gasilska četa. Te bombe so napolnjene s fosforjem, termitom, elektronom ali s kovinskim natrijem. Fosfor se vžge sam od sebe na zraku in ugasne, če ga poplavimo z vodo. Čim pa voda izhlapi, se fosfor ponovno vžge. Res dobrega gasilnega sredstva za fosfor nimamo.

Še nevarnejša sta termit in elektron. Termit je navadno zmes železovega oksida in aluminijevega prahu. Če to zmes močno segrejemo s posebnim netilnim sredstvom, zgori z močnim plamenom, ki prežge in stopi celo kovine. Gašenje z vodo ni samo brezuspešno, temveč celo nevarno, ker se pri tolikšni vročini voda razkrajja in nastane eksplozija pokalnega plina (zmes kisika in vodika). Edino gasilno sredstvo bi bil suh pesek ali pa železni opilki. Elektron je kovina, odnosno zlitina magnezija z aluminijem in drugimi kovinami, ki jo uporabljamo tudi za gradnjo motorjev. Čim se enkrat vžge, gori z veliko silo in proizvaja silno toploto. Plamen je do 3000°C vroč in zlahka tali železo in druge kovine. Tudi goreč elektron gasimo le s peskom ali železnimi opilki. Navadno so bombe napolnjene s termitom, oklep je pa iz elektrona. Takšna bomba ima torej samo koristno težo in zgori popolnoma, kar je zlasti pri manjših bombah velikega pomena.

Obramba: Nikjer nismo navezani toliko na samoobrambo kakor ravno pred vžigalnimi bombami. Že prej smo se prepričali, da je po-

polnoma izključeno — in to tudi najboljši gasilski četi — pogasiti več sto požarov naenkrat. Pri vsakem požaru so odločilne prve minute. Kar z lahkoto opravi en človek v prvi minuti, ko se požar še ni razširil, tega včasih že po preteku četrt ure ne zmore več cela gruča, in celó gasilska četa, ki je dobro opremljena in organizirana, bo udušila požar šele po velikem naporu. Zato so organizirale že skoro vse države nekakšne hišne varuhe — gasilce, ki imajo to nalogo, da pogasijo začetni požar, ki ga vname vžigalna bomba. Najhujša nevarnost preti predvsem mestom in gosto naseljenim krajem. Vžigalne bombe so namreč napravljene tako, da prebijejo streho, obležijo na podstrešju in se tam vžgejo. Zalibog predstavljajo ravno podstrešja največjo nevarnost za požar. Ne glede na to, da je že strešna konstrukcija sama večinoma lesena in bi bomba takšen izsušen les hitro vžgala, najdemo na podstrešjih še razno navlako, kakor staro pohištvo, zaboje s knjigami in papirjem, drva, stare žimnice itd., torej predmete, ki po požarno - policijskih predpisih ne spadajo na podstrešje, kjer zaradi svoje lahke vnetljivosti stalno ogrožajo stavbo. Manjša je nevarnost v modernih zgradbah, kjer je podstrešje ločeno od spodnjih nadstropij z železobetonsko ploščo in ognjavarnimi vrati.

Z obrambnimi ukrepi je treba pričeti že sedaj. Denar, ki ga bomo izdali za protipožarno zaščito naših poslopij, se obrestuje že v miru. Lesene dele bi bilo najbolje impregnirati proti ognju, kar je zaenkrat še drago, za silo pa zadostuje že nekajkratno prepleskanje z raznimi raztopinami. V Ameriki mnogo uporabljajo ceneno sredstvo, ki ga pripravimo na ta način: v 150 delih vode raztopimo 50 delov amonsulfata (žveplokisli amonij, ki se rabi tudi kot umetno gnojilo) in primešamo 100 delov sadre (gipsa). S to mešanico potem prebelimo večkrat vse lesene dele pod-

Plinski napad

Reševalci

strešja. Podstrešna tla, v kolikor niso iz negorljivih snovi (beton, opeka, tlačena ilovica), posujemo s suhim peskom, navlake pa takoj odstranimo s podstrešja. V primeru vojne je naloga hišnih gasilcev, pogasiti na podstrešju vsak začetni požar, ki bi ga povzročila bomba. To zasujejo s suhim peskom in jo spravijo na nezgorljivo podlogo, kjer potem brez škode dogori. Lesene dele, ki so se vneli, pa gasijo z vodo, mokrimi krpami itd. Šele če jim to ne uspe, pokličejo na pomoč gasilsko četo.

Na deželi bo treba varovati poleg domov in gospodarskih poslopij tudi dozorela žitna polja in gozdove. Sena in slame ne bomo smeli shranjevati v večjih količinah na enem mestu. Hišni gasilci naj bi bili le oni, ki niso vojni obvezniki, torej mladeniči do 18. leta, starci in pa žene. Vaditi bi se pa morali že sedaj, najboljše pri gasilski četi. V Nemčiji n. pr. se že sedaj pridno vadijo in pred kratkim so ženske — gasilke udušile na domačem podstrešju požar še pred prihodom pravih gasilcev. Takšne vaje so videti na prvi hip smešne in lahke, v resnici so pa težke in potrebne. Poizkusimo samo n. pr. na nekaj metrov daleč zasuti s peskom gotov predmet ali pa ga popolnoma zaliti z vodo z enim samim curkom iz malega vedra.

Najboljša obramba pred vžigalnimi bombami je torej dobro organizirano hišno gasilstvo in upoštevanje vseh varnostnih ukrepov in predpisov za preprečenje požara.

Strupene bombe

To so bombe, ki eksplodirajo z malim pokom in razvijajo strupene megle in pline. Napolnjene so z raznimi strupi v obliki praškov ali tekočin poleg manjšega dela eksplozivnih snovi, ki pri padcu na zemljo eksplodirajo in razpršijo strup. Te bombe so zelo nevarne in zahrbtnne, vendar ne napravijo človeku, ki je proti njim primerno zavarovan, nobene škode. Strupe, s katerimi polnijo sodobne avionske bombe, imenujemo v splošnem bojne strupe in jih delimo gle-

de na njihovo delovanje na človeške organe v več vrst. To so: pravi strupi, dušljivci, kihavci, solzavci in kožavci. Točne meje med njimi pa ni mogoče določiti, ker učinkujejo nekateri bojni strupi istočasno na razne organe človeškega telesa. Razlikujemo pa tudi dolgotrajne in kratkotrajne bojne strupe. Kratkotrajne strupe razkroji že zračna vlaga, na zraku hitro izparijo in zaradi njih male teže, ki je manjša od zraka, jih že najmanjši vetrič brzo raznese. Dolgotrajni strupi, kakor je n. pr. iperit, pa ne izgube svojega strupenega učinka tako hitro in ostanejo na zemljišču, zlasti če ni dosti vetra, dežja in sonca — po cele tedne.

Med najhujše bojne strupe prištevamo fozgen, odnosno difozgen in pa iperit. Difozgen in fozgen sta tekočini, ki se pa pri eksploziji bombe pretvorita v paro. Ta dva strupa poškodujeta že v malih količinah pljučno ožilje, zaradi česar pljuča otečejo in če ne pride kmalu zdravniška pomoč, se zastrupljenec zaduši, odnosno utopi v svoji lastni krvni tekočini (sokrvci). Večje količine usmrte človeka že v nekaj minutah, manjših pa niti ne čutimo in šele po več urah zapazimo znake zastrupljenja. Naša civilna maska nas dovoljno ščiti pred tema strupoma. Če je nimamo in zaidemo v območje strupene megle, nas za silo obrani moker robec, s katerim si pokrijemo usta in nos. V svetovni vojni je marsikaterega vojaka rešil zastrupljenja robec, ki ga je namočil v lastni seči. Predvsem pa moramo gledati, da pridemo čimprej iz zastrupljenega ozračja, in sicer v smeri proti vetru. Ne smemo pa pri tem leteti, ker bi na ta način močnejše dihali in s tem vdihali več strupa. Najbolje bi bilo dihanje za toliko časa zadržati, dokler ne pridemo na dober zrak.

Dočim je fozgen zelo kratkotrajen, je difozgen trajnejši in zato mnogo učinkovitejši, iperit pa še posebno dolgotrajen. To je tudi tekočina, ki povzroča v pljučih težke poškodbe, predvsem pa na koži in sluznici. Po nekaj urah koža pordeči, pozneje zopet pobledi in se dvigne, na kar se pojavijo mehurji kakor pri opeklinah. Zlasti občutljive so za iperit oči. Kapljica iperita, ki pride v oko, povzroča neznosne bolečine in, če ni takoj zdravniške pomoči, tudi slepoto. Sama maska nas torej pred iperitom ne varuje, obleči moramo posebno obleko, ki ne propušča iperita.

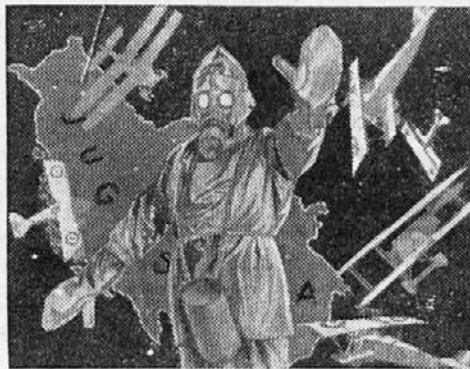
Prva pomoč in obramba: Zastrupljenec s fozgenom ali difozgenom potrebuje predvsem mir in ne sme napraviti niti koraka ali se tudi drugače gibati. Umetno dihanje mu škoduje! Predvsem ga moramo prenesti na svež zrak, zaviti v tople odeje in mu dovajati kisika, toda ne pod pritiskom. Vse ostalo pa naj opravi zdravnik, katerega moramo poklicati takoj. Zastrupljenca z iperitom moramo takoj odnesti iz zastrupljenega prostora in mu previdno sleči vso obleko. S strupom oškropljena mesta na koži osušimo s kosmičem bombaža (vate) in jih nato

drgnemo s klorapneno kašo, z lahko (svetlorožno) raztopino hipermangana (kalijev permanganat) ali pa vodikovega peroksida. Ne smemo pa tega uporabljati za oči. Te izperimo z 1%-no raztopino jedilne sode. V ostalem pa velja za prvo pomoč isto kakor za fozgen. Dovajati moramo bolniku kisik brez pritiska, umetno dihanje pa in vsako gibanje le škoduje.

Zaščita pred strupi je osebna in skupna. V osebno zaščito spada dobra maska in zaščitna obleka, v skupno pa zatočišča. Te si pripravimo v kletnih prostorih, ki pa morajo biti pri vseh vratih in oknih dobro zadelana z mokrimi odejami, da ne more strup v prostore. Boljši bi bili sicer višji prostori, ker je večina strupov, odnosno strupenih plinov težjih od zraka, zaradi razdiralnih bomb pa smo vseeno rajši v kletih, ki so varnejše zavarovane tudi pred strupenimi parami in meglami.

Res sta moderno orožje in plinski napad iz zraka, ki je sicer po mednarodnih določbah prepovedan, na prvi pogled nekaj groznega, vendar se lahko tudi teh grozot saj deloma obranimo. Prvi predpogoj je disciplina in točno izpolnjeva-

nje vseh navodil, ki jih v ta namen izdajajo oblasti. Že sedaj se moramo seznaniti podrobneje z vsemi napadalnimi sredstvi, s katerimi bi nas sovražnik lahko napadel, in z načinom obrambe. Staro načelo, ki velja zlasti v vojni tehniki, je: kar človek naredi, to lahko tudi uniči. Za vsak napad se najde tudi primerna obramba. Zato ne smemo kloniti, samoobramba bo tudi v tem primeru najboljša obramba.

SVETOVALEC:

PREUŽITEK KOT KMETIJSKA STAROSTNA PRESKRBA

Vprašanje kmetijske starostne preskrbe je že od nekdaj rešeno s preužitkom ali kotom. Prišlo je v navado in postalo nekaj zakona, čeprav ni zapisan v državljskem zakoniku. Ta zakon — običaj ima svoj izvor v časih, ko denarno gospodarstvo tako rekoč sploh ni imelo pomena, gotovo pa ne tolikšnega kakor že nekaj desetletij, ko se je denarno in kreditno gospodarstvo tudi pri nas dokaj razcvetelo.

Danes, ko vlada izrazito denarno gospodarstvo (četudi med narodom ni skoraj nič denarja), danes ta način starostne preskrbe ne ustreza več dejanskemu stanju in povzroča hude nepravilne in peklem — ne v parlamentu, nego v doslej sicer mirnih, tihih, nekdanj zadovoljnih kmečkih domovih. Način gospodarstva in življenja se je temeljito izpremenil, eksistenčno vprašanje je danes neznansko težje in zamotanejšo kakor nekdanj. Vse to s poudarjenim glasom zahteva tudi reforme v kmetijskem starostnem vprašanju, ki pa se mi spričo obupnih gospodarskih razmer trenutno, kar takoj, niti ne zdi možna.

Toda kakor mora danes država posegati v marsikaj, v kar ji nekdanj ni bilo treba, tako se bo morala zanimati tudi za rešitev kmetijske preskrbe za starost. Doslej je bil značaj te preskrbe tak, da se jo je moglo urejati brez sodelovanja

države. Bodoča starostna preskrba pa bo morala biti taka, da bo država na njo regulativno vplivala in v njej s svojim aparatom tudi sodelovala. Pa tudi pokreniti jo bo morala — država.

S pravnega stališča je vprašanje preužitka kaj jasno in gladko. Pogodba obvezuje prevzemnika kmetije (po običaju najstarejšega sina), da ima prejšnjemu lastniku in njegovi ženi (poleg dotratom in sestram) dajati do smrti stanovanje, hrano, obleko, vsako leto ali mesec tudi še nekaj denarja itd., kar in kakor je pač bilo domenjeno in pri notarju zapisano, ko je prišel čas, da se stara dva umakneta in prepustita premoženje in gospodarstvo mlajšim.

Lahko je zapisati, lahko je tudi obljubiti. Težko pa je obljubljeno in pogojeno izpolnjevati, kajti za to niso vedno merodajne samo ljubezen in volja ali vsaj uvidevnost mladih napram starejšim, nego je tu velikega pomena tudi razpoloženje, ki vlada v hiši, odločilno in glavno pa vprašanje, ali je izpolnjevanje obljub odnosa prevzetih obvez v danih razmerah — sploh možno.

Pri izročanju kmetije sinu mora oče računati z možnostjo, da z mladima ne bo vedno znosnega sožitja, ne more jima sebe in žene izročiti na milost in nemilost. Zato si kot za nekako varnost izgovori izdaten preužitek. Če je prevzemnik še

tako iz srca rad sprejel razmeroma visoko obvezo, pa vendar prilike hitro naneso, da jo kmalu občuti kot hudo breme, tudi če stara dva ne izvajata svoje pravice v polnem obsegu. Zapisano je in vsak čas lahko zahtevata. Neznosno. Začno sovražni pogledi, nato osorne besede in največkrat tudi kruto ravnanje, skratka — pekël. Pravica — breme roma pred sodnijo, stroški, novi prepiri, besno sovraštvo, pekël peklov, in stari kljub svoji previdnosti in kljub svoji pravici ostane odvisen od mladih. Ali naj bo vsak dan na sodniji?

Ako izročitelj ni bil tako previden, navadno doživljamo isto. Nima sicer pravice terjati kakega izgovorjenega posebnega priboljška, nego mora pri sodišču zahtevati tisto najnujnejšo nujnost, ki si jo je izgovoril v zaupanju in hvaležnost in uvidevnost sina. Kako je prišlo do tega? Kaj bi naštevali. Sto možnosti je, ki mladega pripeljejo do tega. Pekël tudi tu.

Dvostranski pekël v vsakem primeru.

No, nastanejo tako težke gospodarske razmere, kakor jih preživljamo sedaj. Denarja ni za najnujnejše, niti za sol. Pa naj ga bo potem za obleko, za perilo, za čevlje, za tobak, za kako četrt, za kavo in slično. Odkod neki? In zakaj bi stara dva morala biti gola ter se odrekati vsemu? Poleg tega sta izgarana, potreben jima je kak priboljšek, pa še najnujnejšega ni. Stara sta in že bolj ali manj sitna, nezaupljiva in blebetava. Zamera, očitki, prepiri, sodnija, pekël za vso hišo.

Ali končno ni človeško razumljivo, če gospodarsko obupani mladi in zaradi razmer do skrajnosti razdraženi prevzemnik najprej začne pričakovati, kdaj bo po stara dva prišla bela žena, in če mu to čakanje postane le predolgo in premučno, ves nerazsoden seže po strašnih sredstvih, da bi se kmalu ali pa takoj rešil hudega bremena.

Ali sta stara dva za svojo skrb in za svoje garanje skozi vse življenje to zaslužila?

Stari se ti smilijo, mladega se ti zdi, da razumeš. In tako je. Mladi in stari so žrtve razmer, so žrtve neurejenega, odnosno časa in drugačnemu poteku gospodarstva ter načinu življenja ne več ustrežajočega načina kmetijske starostne preskrbe.

Danes se mladi često branijo kmetijo sploh prevzeti. Kako bodo vzdrževali sebe in starše ter brate in sestre? Kako bodo le-te izplačali? Kako pa naj potem preživljajo še en prirastek — ženo in novi zarod — ko bodočnost ne obeta nič dobrega, nič gotovega.

Evo, to je početek novega pekla. Ne samo za družino, nego tudi za moralno moč naroda.

Ko sin uvidi, da se ne sme vpogumiti, da bi zmogel bremena, ki si jih naloži, pa sam ne ve, kako in kdaj in največkrat tudi ne zakaj se z njim nekaj zgodi. Nekaj počni v njem. Vezi in

obziri do roditeljev in bratov ter sestrá propadejo, začuti se samo človeka, ki je upravičen do življenja. Začne nemoralno živeti, za denar in na kredit piti, doma krasti in prodajati za vsak denar in nazadnje ti brezobzirno pripelje kako malovredno dulčinejo v hišo, brez poroke, brez pristanka staršev, ko še ni gospodar. Tudi napram tej je surov in surov je napram vsem. Ko pa kmetija najbolj potrebuje njegovih krepkih rok — dremlje kje v senci pod hruško. To ga navadno pelje tudi k tatinstvu ali tihotapstvu po obrti. Konec je žalosten in skorajšen. Hišni nepisani statut in ceremoniel sta kruto žaljena in se to dosti huje občuti, ko v meščanski hiši. Pekël, sramota, blaznica.

Temu se mora odpomoči. Vendar mislim, da takojšnja odpomoč ni možna. Še bo zla.

Dokler se denarna sposobnost kmetije toliko ne izboljša, da bo zadostna za preživljanje in za plačevanje primerno predpisovanih davkov, pa da se pri tem more iztisniti še kak groš za kaj drugega, toliko časa o zadovoljivi starostni preskrbi na kmetiji ne more biti govora.

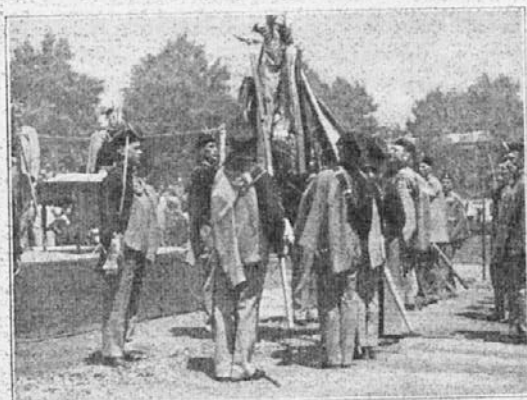
Mislim, da bi se moralo ustvariti neko možnost denarne rente za starost. Ni treba, da je velika. Poleg stanovanja in normalne naturalne preskrbe še kak stotak ali dva mesečno in — pregnan bi bil pekël iz kmetijskih domov. To je dosegljivo pri majhnih premijah, ako bi stvar država vzela v roke in skrbela, da režija ne bi bila draga.

Taka renta bi starim bila neko posebno zadoščanje in oporišče tudi v dobrih časih, v slabih pa vsej družini v veliko pomoč. Mladi bi se potrudili biti s starima na dobri nogi. V njima in normalnem naturalnem užitku ne bi videli bremena, v renti pa pomoč ali vsaj nek vir, h kateremu bi se zatekali v skrajni sili. Nič več se starima ne bi želelo smrti, nasprotno, želelo bi se jima dolgo življenje, makar zgolj iz koristiljublja.

Ustvarilo naj bi se obvezno starostno zavarovanje, ki bi po več razredih omogočalo različno višino starostne rente in torej tudi različno višino vplačevanja premij. Gospodarjem naj bi bilo dano na prosto, da sami izbirajo razred in tudi dobo vplačevanja, razdeljeno na 15, 20, 25 in 30 let. Premije, ki bi mogle biti razmeroma zelo nizke, naj bi se pobirale obenem z davki.

Tako bi se stari v človeka vrednem stanju in razpoloženju, z neko brezskrbnostjo in ponosom ozirali na svoj življenjski trud in v miru in zadovoljstvu pričakovali trenutka, ko bi bilo treba zapustiti to solzno dolino, a tudi mladi bi živeli spokojno, ne bi se upogibali pod bremenom in obupavali do blaznih dejanj, veletoki solza bi usahnili in morala kmetijskega življenja, ki je vir pomlajevanja naroda, bi bila visoka, zglodna.

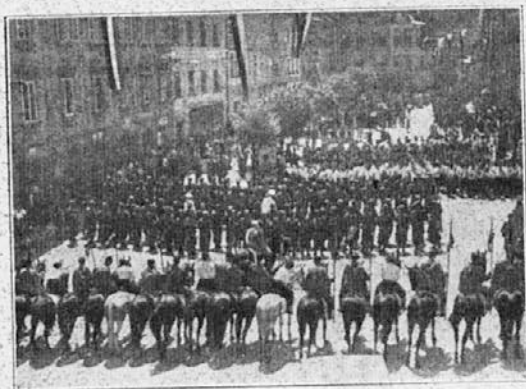
PRI BRATIH SOKOLIH

Stari častitljivi prapori se bratijo z novim praporom ljubljanske župe

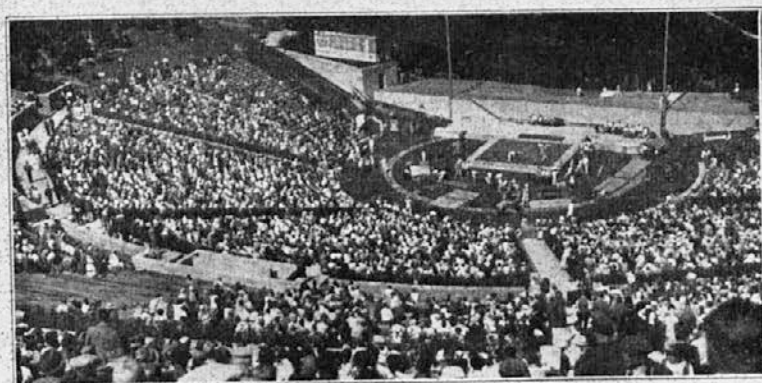
Sokolski odposlanci čestitajo k devetdesetletnici škofu Učelninju, svojemu prijatelju in soborcu

Sokolske svečanosti v Škofji Loki

Novi Sokolski dom kralja Aleksandra I. v Slovenjgradcu

Pogled na olimpijsko telovadišče v Berlinu

Zmagovalec Štukelj na krogih

ZDRAVILNA MOČ ČEBULE

Da je čebula zelo zdrava jed, o tem ni nika-kega dvoma. Francoski znanstvenik prof. Georges Lakhovski, ustanovitelj teorije o celični oscilaciji, ki dokazuje v svojih delih, da je vzrok bolezni oscilatorično neravnovesje telesnih celic, pa pripisuje na podstavi svojih raziskovanj in te svoje teorije čebuli svojstvo, ki je vzbudilo veliko zanimanje v zdravniških krogih. Dokazuje namreč, da stalno uživanje sirove čebule preprečuje raka.

Pri študiju razširjenja raka v raznih deželah je našel, da del prebivalstva nekaterih pokrajin v Rusiji in na Poljskem nikoli ne zbolijo za rakom, predvsem privrženci nekih židovskih sekt, ki nič ne delajo, temveč samo molijo in se preživljajo od miloščine. Ker nimajo sredstev, da bi se primerno hranili, jedo skoraj samo kruh in čebulo s soljo. Kljub silni revščini in nehigienskemu življenju so med njimi zelo stari ljudje. Tudi je to prebivalstvo zelo redkokdaj bolno, a raka sploh ne pozna. Nekateri so trdili, da je židovsko pleme varno pred okuženjem, toda to ne drži, kajti francoski, angleški, ameriški in drugi židje so prav tako podvrženi raku kakor njihovi kristjanski sonarodnjaki.

Lakhovski se je nato obrnil na univerzitetne profesorje in učenjake raznih dežel, predvsem onih, kjer je prebivalstvo dnevno sirovo čebulo, ter je dognal iz odgovorov, da v vseh deželah, kjer prebivalstvo dnevno pojé mnogo sirove čebule, skoraj ne poznajo raka; celó v deželah, kjer je geološka sestava tal ugodna za razvoj raka.

Profesor P. Stojanov s sofijskega vseučilišča mu je pisal med drugim tole: »Obrnil sem se na naš urad za javno zdravje in pošiljam Vam njegovo statistiko, čeprav samo za dve leti. Veseli me, da imate prav: tudi pri nas so kmetje, ki tvorijo 80 odstotkov prebivalstva, manj podvrženi raku. Morate vedeti, da jedo pri nas mnogo čebule, razen morda Romuni in Srbi. Ne verjamem, da bi bil kje kakšen drug narod, ki bi jedel toliko čebule kakor mi. Pri nas jedo sirovo čebulo s soljo, poprom in kruhom, pa tudi mnogo

paprike in česna, toda predvsem čebule...« Iz uradne statistike, ki jo je Stojanov priložil, se vidi, da umre v Bolgariji sorazmerno skoraj dvajsetkrat manj ljudi zaradi raka kakor v Franciji. Znano je, da Bolgari silno dolgo živijo, zakaj ljudje, stari 120 do 140 let, niso prav nič redki. Bolgarski narod šteje največ stoletnikov.

Navadno mislijo ljudje, da prihaja ta visoka starost Bolgarov od tega, ker uživajo jogurt in kislo mleko, toda to ne drži, kajti prebivalstvo južne Rusije in Kavkaza se tudi mnogo hrani z jogurtom, a ne dosega tako visoke starosti nego Bolgari. Pri njih namreč čebula ni podstava dnevne hrane kakor pri Bolgarjih.

Lakhovski je dobil mnogo odgovorov iz Turčije, Sirije, Egipta in Alžerja, kjer jedo domačini mnogo čebule in skoraj nikoli ne zbolijo za rakom. Tudi v teh deželah žive zelo stari ljudje.

V civiliziranih deželah je sicer strašno, če človek diši po čebuli, toda oni, ki ga to ne moti, naj mirno uživa to zdravilno hrano. Za tiste, ki je ne morejo ali ne marajo jesti, je izumil Lakhovski serum, narejen iz čebulnega soka, ki se vbrizgava. Po raznih poskusih tega seruma na živalih, ki so pokazali izboren zdravilni uspeh, se je izumitelj dogovoril z nekim profesorjem pariške univerze, da je vbrizgal ta serum umirajočemu, ki je imel raka. Pet dni po tej edini injekciji je bolnik še živel. Nato so nadaljevali z vbrizganjem še pri treh drugih bolnikih, ki so imeli raka, in uspeh je bil nad vse zadovoljiv. Na podstavi tega je dal profesor ta serum tudi drugim bolnikom in povsod ga je uspeh zadovoljil. Potem so poskušali mazati raka, oziroma rane raka s čebulnim sokom in tudi tu se je pokazal dober vpliv.

Izumitelj te nove zdravilne metode, ki seveda še dolgo ni dovolj preizkušena, upa, da bo moč raka spraviti s sveta ali vsaj zelo zmanjšati število bolnikov s tem, če bodo ljudje poleg kuhanih jedi vsak dan uživali mnogo svežega sočivja: solate, zelenjave, sadja, predvsem pa dosti sirove čebule.

Dr. V. P.

(Veselo poglavje iz vaškega življenja)

Tine Zemlja je komaj dopolnil osemnajsto leto, pa se je že začel pridno za dekleti ozirati.

Kar sladkoba mu je lezla okrog srca, če je takole na vasi ali kje drugje, recimo na polju, zagledal brhko dekle, razposajeno žanjico, nasmejana grabljico. Samo se mu je smejalo in si ni mogel kaj, da bi dekleta ne ogovoril, pošalil se z njim ali ga o čem pobaral.

»Si pridna, punčka, kaj? Ali naj grem pomagat? Čak, nocoj te pa pridem pod okno strašit.« Takole in podobno je Tine Zemlja ogovarjal vaška dekleta, ki so mu rade volje odgovarjale in niso nikoli zamerila njegovim včasih skoraj malce preveč navihanim šalam.

Zakaj Tine Zemlja je bil najgorši vaški fant, postaven in močan, kakor bi mu bilo že čez dvajset let. Razen tega pa edini sin največjega posestnika v vasi, gruntarja Zemlje, ki je imel dve hiši, bajto za gostače in je redil dvajset glav živine.

Kaj čuda, če so dekleta tako rada kramljala s Tinetom, in Bog ve, koliko mladih dekliskih src se je bilo že vnelo zanj.

A Tine se je samo šalil in se smejal. Da bi se zares ogrel za kakšno dekle, mu še na misel ni prišlo.

Pač — za Metko, ki je s svojo materjo stanovala v Zemljovi bajti, je pa Tine vendar čutil nekoliko več kakor za druga dekleta, čeprav se je sam tega komaj zavedal.

Pri srečanju z Metko, ki je bila od sile prikupljivo, čedno dekle, je Tinetu Zemlji

zmeraj začelo srce močneje biti in tisti njegov smeh se je kar nenadno izpremenil v zadrego. Nobene šaljive domisljice ni bilo, kakor da so mu žive Metkine oči zarele možgane.

Metki, ki je bila precej zrela in dve leti starejša od Tineta, je bila Tinetova zadrega neznanstvo vseč.

»Molčiš,« se je smejala nekoč, »kakor da si uročen. Veš kaj, Tine, k Čivklji moraš po nasvete, hi-hi-hi.«

Čivklja je včasih otroke po vaseh nosila. Sama je s ponosom pravila, da jih je enega manj ko tristo prinesla. Pa še bi jih prinášala, če bi ne bilo takrat tiste nesreče. Ponoči so jo klicali v oddaljeno vas; silno se je mudilo, ker je neki mladi materi pretila nevarnost, da izkrvavi. Čivklja je na vse pretege hitela, kolikor so ji pač dopuščala leta, ki jih je bilo že blizu sedemdeset. V bližini vasi se je spotaknila ob korenino in si izpahnila nogo. No, mlada mati je ozdravela, Čivklja pa je morala v bolnišnico. Odsihmal je šepala in je morala hoditi s palico. Namesto nje je prevzela posle neka mlajša, od občine nastavljena ženska.

Čivklja je odslej živela v svoji kajži in vaščani so jo radi povpraševali za svet v tej ali oni zadevi, zakaj bila je premetena, v marsičem podkovana ženska.

Razen urokov pri ljudeh in živini je znala »zdraviti« najrazličnejše druge bolezni, vse zdravilne rože in zelišča je poznala, zraven pa je vedela za paragrafe kakor kakšen advokat.

Preden se je kdo šel s sosedom tožarit, se je prej s Čivkljo posvetoval in je njen svet po navadi zmeraj zalegel.

Zelo so obrajtali Čivkljo mladi ljudje zagadelj, ker je znala »srečo povedati«. Pre-rokovala je iz kart, pa tudi iz roke, kakor je kdo hotel. Iz kart je bilo enostavnejše, iz roke pa veliko bolj zanesljivo in — dražje.

Tine Zemlja je večkrat premišljeval Metkine besede. Ni bil ravno preveč praznoveren, toliko pa vendar, da je nekega večera stopil v kajžo.

»Dober večer, botra,« je pozdravil Čivkljo, ki je podremavala na pručici v veži.

Predramila se je, si pomela oči in se začudila.

»Tine, kaj boš pa ti povedal?«

»O, jaz ne bom nič povedal,« so mu po stari navadi besede uhajale v smeh; »prišel sem, da mi boste vi kaj povedali, pa kakor vidim, sem prepozen, ker že zdaj dremljete.«

Čivklja se je bila dvignila in krevsala proti čumnati.

»Dremljem, seveda dremljem, kaj pa naj počnem? Kar noter, Tine, kar noter. Dolgi večeri — dolgo odprte dveri, i-hihihi!«

Izpod nizkega, lesenega stropa v čumnati je brlela zakajena petrolejka; podobe svetnic in svetnikov po stenah so bile v mračni svetlobi videti, kakor da hudomušno mežikajo z očmi; odnekod se je priplazila črna mačka in predla ob mizi. Dva žareča oglja sta se zapičila v Tineta, da je fanta kar mrzlo spreletelo.

»Sedi, Tine, sedi, da spanja ne odneseš,« je Čivklja porinila pred Tineta na vse strani zveržen stol. »Ne vem, če si že kdaj bil pri meni, menda ne, jeli?«

»Seveda še ne, botra,« je Tine skoraj v zadregi sedel, da je stol sumljivo zaškripal.

»Čak, Tine, če se bom nekaj spomnila,« se je Čivklja naslonila ob mizo in že tako naguban obraz še bolj nagubala. »Že vem. Stodevetinšestdeseti si bil ti, prav nič se nisem zmotila; stosedemdeseta pa je bila punčka, dà, dà, onegavi Špeli sem jo prinesla, pa je otrok kmalu po rojstvu umrl.«

Tine se je smejal.

»Kje, hudimana, ste me pa vendar ujeli, doli ob Pšati, kali?«

»I kje pa drugje,« se je tudi Čivklja veselo namuzala. »V Pšati je nič koliko otrok, to se pravi, bili so včasih, zdaj jih je čedalje manj, kakor slišim praviti. E, ni več

denarja, da bi ljudje s tako ihto otroke kupovali, nekateri jih pa tudi nočejo.«

Tine Zemlja bi se bil najrajši strašansko široko zasmel besedičenju, v katerega se je bil spustil, pa se je premagoval, ker bi s tem botro Čivkljo nemara razžalil.

»Veste, po kaj sem prišel, botra?« si je klobuk potisnil na stran, da so mu kodri padli na čelo in je roke zleknil po mizi.

»I, malo se mi že zdi, Tine; da bi ti srečo povedala, jeli?«

»Uganili ste, botra. Pa še uroke mi boste pregnali, naše punčke imajo preklemano vroče oči. Nate,« se je spet smejal in Čivklji levico pomolil pod nos.

Čivklja se je delala, kakor bi sploh nič ne vedela o Tinetovih srčnih zadevah, pa vendar je vedela več, kakor bi bil Tine Zemlja utegnil misliti.

Saj ji je Metka zadnjič, ko sta v Juntezovi gmajni strnišče pleli, marsikaj zaupala, med drugim tudi to, da misli Tine Zemlja bržkone v kratkem priti k njej, k Čivklji, na obisk.

»Rekla sem mu, naj si gre k vam uroke pregnat,« se je hihitala Metka, da so se plevice na sosednji njivi pričele ozirati. »Tako sem vedela, v očeh sem mu brala, da bo šel. Glejte, botra, da mu boste kaj lepega povedali.«

Takole jo je Metka poučila. In Čivklja bi seveda ne bila Čivklja, če bi takoj ne uganila, da se med Tinetom in Metko nekaj plete, ali pa se bo šele plesti pričelo.

Zategadelj je imela v glavi že vse natančno preračunano, kako in kakšno srečo bo prerokovala Tinetu.

»Uročen pa nisi, Tine, nak,« je zdaj Čivklja previdno zmajevala z glavo. »Preveč vsele oči imaš, takih se urokí ne primejo. Uročni postanejo le tisti ljudje, ki venomer hude misli v glavi nosijo.«

»Prešmentana reč,« se je Tine v šali delal resnega, »pa me je punčka tako pogledala, da bi bil kmalu skoprnel.«

»I-hihihi,« se je Čivklja na vso moč zasmejala; »seveda te je pogledala, ker je vate zaljubljena, i-hihihi.«

»Mislite, botra?«

»Kakopa! Saj si ti tudi zaljubljen, Tine, pa še kako! Čak, ti bom srečo z roke povedala. Tale molek stisni v pest, trikrat je blagoslovljen, še pekla bi se rešil, kdor bi ga pri sebi nosil. Takole, vidiš.«

Položila je Tinetu molek iz rožičevih peč-
ká na dlan in Tine ga je krepko stisnil.

Nato je Čivklja prijela Tinetovo levo roko
in se zagledala v njeno dlan.

»Saj sem vedela, Tine,« je pričela, »da
si pod srečno zvezdo rojen. Vse črte na tvoji
roki o sami sreči govore. Tiste zavistneže
in sovražnike, kar jih imaš, boš z lahkoto
premagal, da veš. Samo to ti rečem, da na
bogastvo nikar ne glej, ko se boš ženil. Tista
bo zate, ki je revna, pridnih rok, pa dobrega,
veselega srca. In —«

»Hahaha, hahaha!« je iz Tineta planil
smeh, ki ga je že komaj zadrževal. »To pa
vse drži, botra, prav iz mojega srca ste go-
vorili. Boglonaj za srečo. Nate!«

Segel je v žep in položil kovača na mizo.
»Lahko noč, botra!«

In preden je stara Čivklja mogla še kaj
reči, je bil Tine Zemlja že zunaj in je pred
kajžo krepko zavriskal.

Čivklja je še nekaj časa gledala za njim
v mesečno noč, potem pa je zaprla duri in
se prav zadovoljna odpravila spat.

Še dolgo je prihajalo iz daljave Tinetovo vriskanje, vmes se je oglasila tista znana: Ej, ti ljubica, kdo bo tebe troštal...

*

Gospodar Matevž Zemlja je bil na zunaj trd in robat človek, v svoji notranjosti pa mehek kakor vosek, čeprav mu dobršne mere trmoglavosti tudi ni bilo odrekati.

To je posebno čutila njegova družina. Kar je rekel gospodar, je moralo obveljati, če bi tudi moral kdo škodo trpeti.

Ko se je starejša hči možila, sta se bila z zetom zaradi dote sporekla. Zemlja še tisočaka ni hotel primakniti, a čez teden dni je prinesel hčeri — tri tisočake. Samo zato — je dejal — da bo po mojem, ne pa tako, kakor zet hoče.

Na svojega sina Tineta je bil Zemlja ponosen kakor le kaj. Zadnje čase sta si pa večkrat prišla navskriž zaradi tega, ker je Tine le preveč rad vasoval. Vasoval pa ni podnevi nego ponoči in to očetu nikakor ni bilo všeč.

Tine si očetove nejevolje ni posebno jemal k srcu. Saj je bil v svoji zaljubljenosti tako neizrekljivo srečen, da je bil gluha za vse očetove opomine in slep za vse njegove hude poglede.

Metka je bila Tinetu vse. Ves dan je mislil nanjo, na njene vesele oči, na njen razposajeni smeh in židano voljo; zvečer pa je romal pod njeno okno.

Ko je prvokrat stopil v bajto, je Metkina mati od začudenja sklenila roki. Ni bila navada, da bi gruntarski sinovi gostaške hčere obiskovali.

»Če oče zvedo, Tine, nas bodo še iz bajte pognali.«

»Kakopa! Čez dve leti bom šel vojake služiti, ko pridem domov, se pa oženim. Metka bo moja žena, mati, nobena druga.«

Meseci so minevali, čas se je premaknil za eno leto naprej.

Nekega jutra ob košnji je oče Zemlja s tako jezo klepal koso, da so se kar iskre kresale izpod kladiva.

Takoj zraven na senožeti je kosil Tine. Zdaj pa zdaj se je ozrl na očeta; slutil je, da se v očetovi glavi nekaj kuha, nad njegovo glavo pa se zbirajo hudourni oblaki.

— Jojmene, si je mislil — kmalu bo zagrmelo. Le kje je oče zvedel, da zahajam v bajto?

Po kosilu je res »zagrmelo«.

»Tine, zdaj pa lahko greš svoji Metki in njeni materi povedat, naj se kar takoj po-
bašeta iz bajte. Pa kar takoj, si razumel?«

Samo to je rekel oče Zemlja, drugega nič. Nato je vstal od mize in odšel na dvorišče.

Tine je ves zaprepaščen stopil za njim.

»Oče, tega pa vendar ne boste storili? Saj Metkina mati zmeraj k nam v dnino hodi, pa tudi Metka je pridna za delo. Stanovanje sta že z delom odslužili.«

»Molči! Kar sem rekel, sem rekel! Jutri mora biti bajta prazna, če ne —. Pod mojo streho ne bodo pankrti na svet hodili.«

Tine je prebledel, hotel je nekaj reči, pa mu je glas kar odpovedal.

Obrnil se je in stekel naravnost v bajto.

*

Stara Čivklja se niti v sanjah ni bila nikoli mislila, da bo še kdaj kakega otroka prinesla — in vendar se je to zgodilo.

Spomladi je Pšata tako narasla, da je bila struga preozka in se je voda razlila čez bregove. Prav mimo praga Čivkljine kajže je drla voda in če bi bila Čivklja še mladih, prožnih udov, bi bila lahko nalovila otrok na pretek.

Tako pa je ujela samo enega.

Baš tiste dni je namreč Metki potekel čas in je prijokal na svet — mali Tinček.

Ko sta se morali z materjo takrat kar na nagloma izseliti iz Zemljove bajte, nista vedeli, kam bi se obrnili. Čivklja ju je za borbene dinarje vzela pod streho. In tako je čez mesec v njeni kajži zagledal luč tega grešnega sveta sinček gruntarjeva sina.

»Tristotega sem prinesla,« je Čivklja vsakomur rada pravila. »Živahen je pa tako ta otrok, kakor hudournik, ki je ob njegovem rojstvu mimo hiše drvel.«

*

Tine Zemlja je že tedne štel, nato pa dneve, kdaj bo lahko vojaško suknjo zamenjal z irhastimi hlačami, vojaško čepico pa s svojim zelenim klobukom.

In slednjč je nestrpno dočakal dan, ko je dal kasarni slovo in se je z južnosrbskih ravnin odpeljal proti domu. Ko ga je ob vznožju gorenjskih vrhov pozdravila domača vas, je Tine Zemlja prav iz duše zavriškal. Osemnajstmesečna vojaška služba je Tineta sicer precej zresnila, toda prirojena

veselost je še zmeraj zajemala njegovo no-tranjost.

Vso pot je mislil na Metko, na otroka. Zdaj mora biti Tinček že »kerlc«, saj mu je domala tri leta. In ona, Metka! Nemara je že pokopala nado, da bi res kdaj postala Tinetova žena. Ampak Tine Zemlja hoče pokazati, da je mož - beseda tudi v primeru, v kakršnem »možje - besede« navadno od-povedo. In oče? Ah, očeta bo že pridobil, da mu dovoli ženitev z Metko. Saj bo moral dovoliti, ko bo pa Tine rajši grunt pustil in po svetu odšel, kakor pa da bi se Metki in otroku odrekel. Kaj je njemu denar — sreča, zakonska sreča, to je Tinetu vse. In srečen bo Tine — to dobro ve — samo z Metko.

V takihle prijetnih mislih Tine Zemlja sam ni vedel, kdaj jo je primahal v vas.

Seveda je najprej zavil proti Čivkljini kajži.

Čivklja je pridrsala na prag.

»Sveta pomagavka — Tine! Pa tako ne-nadno, kakor bi bil z neba padel.«

»Kaj z neba! Pšata me je prinesla, botra, tokrat že drugič, hahaha! Pa kje — kje je Metka, mati in — Tinček?«

Čivklja se je prisiljeno začudila.

»Ti še nič ne veš? Nazaj v vašo bajto sta se preselili, teden dni je že od tega. Še danes ne morem verjeti. Veš, sam oče Zemlja je prišel ponje. Zaradi otroka, je rekel, ker se mu smili, in da kri ni voda, je še dodal. Potlej je pa...«

Čivklja ni skončala, ker je Tine na vso moč zavriskal, pograbil Čivkljo in se nekajkrat zavrtel z njo po veži. Kakor veter je nato odvihral proti domu.

Oče Zemlja je ravno na kolenih ujčkal svojega nezakonskega vnuka, ko je Tine stopil predenj.

»Hvala vam, oče,« mu je podal roko. »Le-po je to od vas, še nikoli nisem bil tako srečen kakor sem zdaj.«

Zemlja je pod čemernim pogledom, s ka-terim je objel sina, skrival zadovoljstvo, ki ga v besedah ni mogel prikriti.

»Da boš vedel, Tine,« je dejal, »greh sem ti odpustil, drugo ti bom pa šele potlej, ko boš vprežen v zakonski jarem. To sem na-redil zategadelj, ker nisem hotel, da bi me ti prej preprosil. Tako se je vsaj zgodilo čisto po moji volji.«

A kaj je bilo Tinetu vse drugo, samo da je imel Metko in otroka — to je bila nje-gova največja sreča.

O DENARJU

1. Kako je nastal denar in kaj je

Prvi ljudje so kot dandanašnji človek poznali pomanjkanje, potrebe po hrani, obleki, ognju, lesu, orožju. To pomanjkanje so mogli ljudje pradavnih časov odpraviti le, če so si sami v potu svojega obraza preskrbeli te stvari. Zato so obdelovali zemljo, gojili živino, lovili, nabirali plodove, sekali les. Takrat se niso poznali denarja, kredita, cen, trgovine, saj ni bilo nobene izmenjave med različnimi rodbinami, zadrugami. Skupine krvnih sorodnikov so imele zase dovolj zemlje, gozda, vode, da so si iz njih nabirali in pridobivali stvari, ki so jih potrebovali. Kar so pridobili, prigospodarili, so porabili sami. Torej pozna človeštvo gospodarske potrebe že od prvih svojih očetov, pozna tudi gospodarjenje, saj je gospodarjenje vsako prizadevanje človeka, pridobiti gospodarske dobrine v svrhu zadovoljitve gospodarskih potreb. Toda prva stoletja ne poznajo izmenjave. To dobo imenujemo doba domačega gospodarjenja.

Življenje pa se je hitro razvijalo. Število prebivalstva se je vedno bolj množilo. Prve enostavne oblike življenja ljudi se v prehodnih stoletjih docela spremenile. Ljudske skupine so zaradi vidnih in nevidnih sovražnikov prisiljene združiti se in povezati v družbo ali državo, kjer prično nova načela.

Radi povečanja prebivalstva in povečanja potreb, ki jih prinaša razvoj človeštva (sodstvo, vojska), se prično razvijati razni poklici. Človek ne pridobiva več vseh dobrin zase, temveč se ukvarja le z enim poslom, delom, druge pa prepušča drugim. Seveda je nujna posledica take ureditve družbe izmenjava gospodarskih dobrin. Ljudje se ukvarjajo le z eno panogo človeške delavnosti, njene proizvode pa zamenjajo za druge dobrine. Na tej delitvi dela sloni vsa sodobna družba.

Z nastankom medsebojnega izmenjavanja dobrin in uslug nastaneta takoj nova pojava: cena, vrednost. Denarja pa še ni.

Izmenjava dobrin med sosedi se vrši namreč v prvi še enostavni družbi brez denarja, blago za blago. Isto smo videli med svetovno vojno. Če si hotel od kmeta dobiti liter mleka, si dal petroleja ali eno čikarico. Taka naravna izmenjava pa ni trajala dolgo, ker je bila zelo okorna. Če je človek potreboval mero žita in je imel konja, ni mogel zamenjati; konja deliti vendar ni mogel.

Iz teh napak in okorne izmenjave se je moral razviti denar in kredit. Pride do denarne izmenjave in kredita, ki sta končno posamezna gospodarstva združila v povezano narodno in svetovno gospodarstvo. Pod denarjem razumemo predmet, ki ga rabi človeška družba

kot splošno menjalno in plačilno sredstvo ter vrednostno merilo.

Prva oblika denarja so bile razne dobrine in predmeti, ki so zaradi svoje redkosti ali drugačne posebnosti imeli med ostalimi stvarmi poseben pomen. Tako je pri pastirskih narodih bil denar živina (živina je latinsko pecus, od tod latinski naziv pecunia); pri poljedelcih žito, drugod zopet orožje, tobak, pri Slovanih platno (odtod plačati). Pozneje stopijo v ospredje z razvojem rudarstva in obrti kovine, sprva železo in baker, nato pa zavladata po vsem svetu srebro in zlato. Srebro in zlato imata namreč posebno vrednost pred ostalimi stvarmi. Ti kovini imata visoko specifično vrednost, sta zelo trpežni, deljivi in imata stalno veljavo. Pod specifično vrednostjo razumemo vrednost 1 kg zlata ali srebra. Vrednost 1 kg zlata ali srebra je veliko večja od vrednosti 1 kg žita ali premoga. Zato se lahko denar iz zlata ali srebra prenaša na velike razdalje, dočim bi prevoz iste vrednosti žita, premoga itd. zahteval velike prevozne stroške.

Sprva kovani denar še ni imel posebne oblike in garantirane teže ter čistine. Šele pozneje so države predpisale posebna pravila glede teže, čistine, oblike in podobe kovanega denarja. Tako je nastal novce in z njim novčni ustroj. V nadaljnjem zgodovinskem razvoju denarja stopi v 17. stoletju poleg novca papirnati denar. Prve bankovce je izdala predhodnica današnje švedske narodne banke l. 1656. Ta oblika denarja prevzame po svetovni vojni vodilno vlogo, z njim prične novo pojmovanje denarja.

V zadnji dobi denarnega razvoja dobimo še knjižni denar, ki predstavlja plačevanje s čeki.

2. Gospodarske naloge denarja

Denar je velikega pomena za posameznika, državo, narod in svetovno gospodarstvo. Saj se vrši narodno in mednarodno gospodarstvo na vzajemnem izmenjavanju dobrin, kar pa je mogoče le s pomočjo denarja. Denar je kakor kryni obtok v telesu. Vprašanje je, kakšne posledice opravlja denar v tej narodni in mednarodni izmenjavi?

a) V prvi vrsti je denar menjalno sredstvo; posreduje izmenjavo uslug (dela) in dobrin, ki jih nudi in pridobiva človeštvo, ter jih vzajemno izmenjava na načelu narodne in mednarodne delitve dela. Kmet, ki je pridelal žito, živino, potrebuje sol in petrolej; vendar ne zamenjuje žita za sol neposredno — kakor v prvi dobi naravne izmenjave in v dobi svetovne vojne — ampak s posredovanjem denarja. Denar je voziček, ki prevaža dobrine iz enega gospodarstva v drugo. Čim več naloži dobrin, tem več je vreden, in obratno. Denar posreduje tudi izmenjavo med eno in drugo državo.

b) V drugi vrsti je denar merilo vrednosti. Usluge in dobrine dobe na trgu z njim svojo ceno in vrednost.

c) Denar je zakonito plačilno sredstvo. Ni vsako menjalno sredstvo že denar. Trgovci lahko proda svoje blago za ček ali kak drug vrednostni papir; to še ni denar, kajti denar je le ono menjalno sredstvo, ki je tudi zakonito od države proglašeno, da ga mora vsak upnik sprejeti od dolžnika, če noče trpeti odgovornosti zamude.

d) Denar je tudi ohranjevalec vrednosti. V tej službi se pojavlja kot denarni kapital. Kaj pomeni to? Kmet lahko pridelano žito in druge dobrine zamenja za potrebščine, ki jih sam ne pridelal (sol, petrolej), ostale pa shrani, prištedi. Zato njihovo vrednost spremeni v denar, to je proda, a za izkupiček ne nabavi drugih dobrin (tu bi bil denar menjalno sredstvo), ampak izkupljeni denar spravi; vloži ga v banko ali hranilnico, kjer si ga lahko izposodi industrijalec ali kmet, za kar plača obresti. Tu nastopa denar kot ohranjevalec vrednosti.

3. Vrste denarja in denarni sistemi

Če hočemo razumeti marsikaj v domačem in svetovnem gospodarstvu, moramo poleg pomena denarja poznati tudi vrste denarja.

V Jugoslaviji uporabljamo za plačila papirnati denar, srebrni denar, čeke ter menice.

Pred nami na mizi jih imamo vse tri, pa jih vprašajmo zdaj, ko smo zvedeli njih življenjski pomen, v čem se razlikujejo med seboj.

1. Mislili boste, da se bo prvi ojunčil srebrni denar in se pohvalil, da je na prvem mestu. Ta molči in prepusti besedo ošabnemu papirnatemu denarju, ki se takoj pobaha: »Mene mora vsakdo, ki se nahaja v Jugoslaviji, brezpogojno sprejeti v plačilo, dočim menico in ček le, če hoče in če zaupa lastniku; tudi srebrni denar mora sprejeti vsakdo, toda le do izvestne meje. Zato imenujejo srebrni denar drobiž. Tako moraš 50 dinarskih srebrnikov sprejeti do 500 kosov, novcev po 20 in 10 Din pa le do 250. Zakaj je tako urejeno, najbolje kaže sedanjost, ko nekaterim izplačujejo plače v drobižu, ki ga človek le težko prenaša seboj v vrečici ali žepih. Meni pravijo zato glavni denar, srebrnim kovancem pa drobiž. Oba skupaj pa predstavljata pravi ali gotovinski denar, ker sva po zakonu od države priznana za zakonito plačilno sredstvo, napram menici in čeku, ki ju priznavajo in imenujejo trgoveci bančni denar«. Iz tega prvega odgovora izvem, da je papirnati denar glavni denar in da pod glavnim denarjem razumemo ono denarno enoto, ki je neomejeno in zakonito plačilno sredstvo, ki ga torej mora upnik sprejeti od dolžnika v neomejeni količini, sicer pride v zamudo. Nekaj drugega kakor glavni denar je drobiž, to je omejeno zakonito plačilno sredstvo, ki ga je upnik dolžan sprejeti samo do izvestne količine. V Jugoslaviji

imamo za drobiž: 50, 20, 10, 1, 0,50, 0,25 dinarski novce.

V času abesinske vojne smo slišali, da uporabljajo Abesinci in vsa prednja Azija za denar še stare tolarje Marije Terezije, pa tudi patrone, puške itd. Ta denar je splošno priljubljen, dasi ni zakonito proglašen za denar. Ravno tako inajo v Združenih državah ameriške bankovce Združenih Rezervnih bank, ki so važni v prometu, čeprav niso zakoniti denar. Ta denar, ki se razlikuje od drobiža in glavnega denarja po tem, da nima zakonitega značaja, se imenuje fakultativni ali poljubni denar.

2. Vprašajmo sedaj papirnati denar, ali je res zamenljiv, ali je Narodna banka res prisiljena po zakonu, da ga zamenja za zlato. Papirnati denar nam odgovori nekoliko nemirno, da se časi zelo spreminjajo in da je glede tega bilo pred leti drugače, kakor je danes in bo jutri in da je v različnih državah različno.

Papirnati denar se pojavlja v Evropi in po vsem svetu v dveh glavnih oblikah.

A) Kot zamenljivi papirnati denar, to je zamenljivo plačilno sredstvo. Naš dinar je zamenljivo plačilno sredstvo, ki ga mora Narodna banka zamenjati. Za kaj? Že pred vojno so nekatere države imele tak zamenljivi ali kreditni papirnati denar. Če je n. pr. Anglež predložil angleški Narodni banki papirnati denar za L (funt sterling), mu je moral blagajnik izročiti zanj 5 zlatnikov t. j. 5 zlatih sovereignov. Danes pa ni take zamenljivosti nikjer več na svetu. Zlatniki se ne kujejo več po mednarodni konvenciji iz l. 1922. Pač pa Narodne banke držav, ki imajo zamenljivi papirnati denar, zamenjajo papirnati denar za zlato iz palčice.

Zato je papirnati denar le namestnik kovanega zlata. Države, ki imajo papirnati denar zamenljiv za zlato, imajo prav za prav zlato veljavo ali zlato valuto. Zlato veljavo inajo danes v Evropi še: Francija, Švica, Holandska, Belgija, Italija, Jugoslavija, Romunija, Češkoslovaška, Bolgarija, Grčija, Avstrija, Nemčija itd. Tem državam pravimo, da tvorijo zlati blok.

Zlate valute si torej ne smemo predstavljati tako kakor pred vojno, ko so krožili zlatniki. Danes pomeni zlata valuta nekaj drugega. Ker svetovno gospodarstvo ne razpolaga z zadostnimi zalogami zlata napram njegovim rastočim potrebam po zlato, so se takoj po svetovni vojni države dogovorile, da zlatnikov ne bodo kovale za promet, ker je obtok zlatnikov za denarno politiko — razkošje. Zlati novce naj nadomešča papirnati denar, ki je zamenljiv. Ta papirnati denar ali bankovec pa ni pravi papirnati denar, ampak samo zastopnik zlatega denarja, ki ne kroži, ampak je spravljen v kletih Narodne banke. Ta papirnati denar se imenuje kreditni papirnati denar.

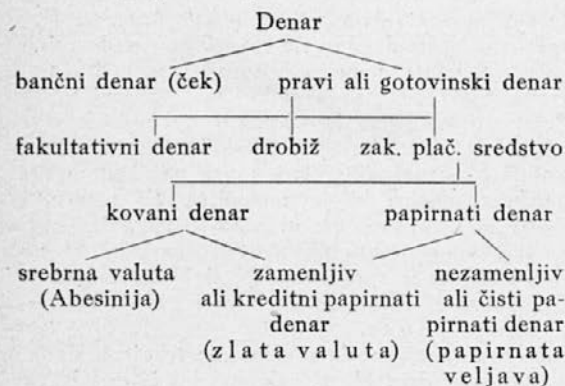
Bistvo današnje zlate valute je torej: 1. da je v dotičnih državah v zakonu določeno, da je

zakonito neomejeno plačilno sredstvo zlata novčana enota, katere vrednost je izražena v določeni količini zlata, n. pr. vrednost švicarskega franka je 0.29 gr., dinarja 26.5 mlg. zlata. 2. da je v državi na temelju tega zakonito določenega razmerja (paritete) neka ustanova (Narodna banka) dolžna sprejeti in zamenjati novčаницe za zlato in obratno. Tudi v Jugoslaviji imamo zlato veljavo, ker je zakonska novčana enota kraljevine Jugoslavije dinar, katerega vrednost je enaka vrednosti težine 26.5 mlg čistega zlata. Vendar ne kroži zlati novci, ampak je zlato shranjeno v kletih Narodne banke v obliki palčic, nadomešča pa ga papirnati denar (bankovec). Narodna banka mora vsakemu, ki ji predloži vsaj za 250.000 Din teh novčanic, zamenjati te za zlato v razmerju 1 Din = 0.265 mlg zlata. V Jugoslaviji imamo torej, čeprav ni zlatega novca v obtoku, vendarle zlati sistem, ker papirnati denar le nadomešča zlati novci. Pri zlati veljavi (valuti), čeprav jo nadomešča zamenljivi papirnati denar, je glavni denar enota iz zlata, čeprav faktično zlata denarna enota (zlatnik) ne eksistira.

Mnoge države (osobito azijske) imajo srebrno valuto. Seveda ne moremo reči, da imamo v Jugoslaviji srebrno valuto, ker je naš srebrni denar le drobiž; ta pa ne odloča o tem, kakšen denarni sistem velja.

B) Nimajo pa vse države zlate valute. Nekatere države imajo tak papirnati denar, ki ni zamenljiv pri Narodni banki za zlato, temveč je definitivni, nezamenljiv. Tak papirnati denar se imenuje čisti papirnati denar. Države s takim denarjem imajo papirnat valuto ali veljavo. Čisti papirnati denar ima danes pol sveta, tako Anglija z dominijoni, Združene države Sev. Amerike in severne evropske države. Tudi v teh državah je še nedavno veljal zlati denarni ustroj. V Angliji do septembra l. 1931., v Ameriki do aprila l. 1933. Čez noč pa so bili podpisani zakoni, ki so zamenljivost odpravili. Odtlej so se zlate valute spremenile v papirnat valute.

Zaradi pregleda napravimo sliko:

4. Vrednost denarja

1. Denar je gospodarska dobrina kakor kruh in obleka. Za človeka pomeni neke koristi. Te koristi skupaj imenujemo denarno vrednost. Kakor imajo vse gospodarske dobrine svojo vrednost, ima tudi denar svojo. Vrednost denarja je njegova kupna moč, ki nam pove, koliko drugih gospodarskih dobrin dobimo za eno denarno enoto. Čim več moke, sladkorja, tobaka itd. dobimo za eno ali več denarnih enot (1 Din ali 100 Din), tem več je denar vreden. Vrednost denarja je obratno sorazmerna z blagovnimi cenami. Čim višje so cene, tem manj, pravimo, je denar vreden — in obratno.

Ali mora biti denar iz drage kovine, da ima vrednost, ali ima tudi papirnati denar vrednost? Mnogokrat slišimo kmeta ali meščana, ki se spominja starih časov, ko je krožil še zlatnik. Pravijo, da je denar zato tako malo vreden, ker je iz papirja, namesto iz zlata ali iz srebra. Ali ima naš denar svojo vrednost v tem, da je zamenljiv? Kaj bi bilo, če bi izšel jutri zakon, ki bi ukinil zamenljivost, kakor se je to zgodilo na Angleškem in v Ameriki? To vprašanje je važno vprašanje. Če nanj pravilno odgovorimo, bomo marsikaj razumeli v državi in izven naše države.

a) Še vedno mnogo ljudi, vlad in državnikov misli tako kakor naši davni predniki, da mora država imeti tako denarstvo, kjer denar že sam predstavlja neko gmotno vrednost. Tako so pojmovali denar od prvih početkov denarstva pa do 19. stoletja. Pri Grkih je bil denar živina, drugod orožje, kože, platno, žito. Indijancem je bil denar tobak, Kitajcem nož. Pozneje postanejo denar kovine, zlasti srebro in zlato. Še danes velik del evropskega, ameriškega in azijskega sveta misli, da mora glavni denar biti iz zlata ali srebra. Če že niso kar naravnost kovani zlatniki, naj ima država vsaj tako zlato valuto, kjer se sicer ne kujejo za glavni denar zlatniki ali srebrniki, temveč jih nadomešča tiskani ali papirnati denar, ki pa je zamenljiv. N. pr. v Jugoslaviji je 1 Din 26.5 mlg zlata. To naziranje se imenuje metalizem (po metalu — kovini). Le kovina daje denarju svojo vrednost. Menjalno in merilno sredstvo je lahko le dobrina, ki ima tudi sama svojo lastno vrednost, kakor ima utež svojo lastno težo. Na takem pojmovanju je zgrajeno denarstvo mnogih držav. Rekli smo zgoraj, da te države tvorijo skupaj zlato zvezo, dočim imajo azijske države in Abesinija (še nedavno) srebrno valuto.

b) Ali je ta nauk resničen? Če pogledamo Nemčijo, vidimo, da ima Nemčija le malo zlatega kritja za svoj papirnati denar. Če pogledamo še v druge države, kmalu vidimo, da vrednost denarja ne zavisi od zlata. Saj imajo mnoge države (Amerika, Vel. Britanija, Zedinjene države sev. Amerike) denarstvo brez vsakega zlatega ali srebrnega kritja. Rekli smo, da imajo papirnat valjavo ali valuto.

Te države so zgradile svoje denarstvo na novem svetovnem pojmovanju denarja. Imenuje se *n o m i n a l i z e m*. Novo pojmovanje denarja uči, da ni potrebno, da je denar iz kovine, temveč je lahko tudi iz manjvredne snovi, iz papirja. Tudi papirnati denar je denar, če ga država proglasi za zakonito plačilno sredstvo. Ni potrebno, da ima denar fizično sestavino (kože, živina, žito, kovina), glavno je, da opravlja vse štiri denarne posle ali službe. Denar je vsaka dobrina, od države proglašena za menjalno sredstvo, vrednostno merilo, zakonito plačilno sredstvo in ohranitelja vrednosti.

Sodobni svetovni gospodarski nered je v veliki meri gotovo posledica borbe nad tema dvema svetovnjima naziranjima o denarju, med metalizmom in nominalizmom. Kako naj vodi gospodarstvo vsiljeni zlati valutni stroj z izposojenim internacionalnim pokritjem? Kritje in vrednost našega nacionalnega novca naj bo za nas sposobnost in vrednost naše države, naših ljudi, našega bogastva, naše pridnosti in poštenosti, a seveda tudi pravega državljanstva, kajti zaupanje je pač osnovni pogoj vsakega denarstva. A sedaj je narobe. Mnoge države so usvojile moderen internacionalni valutni aparat, izposodile so si tuje zlato za pokritje, a mednarodne trgovine ni, kakor tudi ni drugačnega gospodarskega sodelovanja. Zakaj potrebujemo potem zlato veljavo? Da ovira notranji napredek in da visi nad njim kot Damoklejev meč.

II. Ko smo slišali sedaj odgovor na vprašanje, ali mora biti glavni denar iz zlata ali srebra, oziroma ali mora biti papirnati denar zamenljiv za zlato (Evropa) ali srebro (Azija), in smo čuli, da to ni potrebno, prehajamo k drugemu važnemu vprašanju: kaj vpliva na višino denarne vrednosti? Zakaj dobimo za 100 Din danes toliko mesa, tobaka, sladkórja, lansko leto manj, prihodnje leto pa zopet — dal Bog — več. Že naprej lahko ugotovimo, da to ne zavisi niti najmanj od množine zlatega kritja v kletah Narodne banke.

Vsak bralec Vodnikove pratike gotovo ve, če je le količkarj prestopil mejo ali prisluškoval kdaj razgovoru letoviščarjev, da daš v Ljubljani za dobro vino največ 14 Din, v Gradcu pa 30 Din. Tujci so letos napolnili naša letovišča, ne samo radi lepote, s katerimi je obdarjena naša domovina, temveč predvsem za to, ker pri nas cenejše žive. Za škatlo cigaret daš pri nas 10 Din, v Avstriji 20 Din v tamkajšnjih šilingih.

Iz tega vidimo, da ima denar dvojno vrednost: a) nacionalno ali notranjo vrednost, ki je njegova kupna moč znotraj države, in b) mednarodno vrednost, ki je njegova vrednost v inozemstvu. Kaj vpliva na višino obeh vrednosti?

a) Vrednost denarja ni nekaj stalnega, kakor je dolžina metra ali teža kg. Vrednost enote denarja se menja. Kdo nam pove, kakšna je njegova vrednost? To nam pove njegova kupna

moč ali z drugimi besedami: povprečna višina blagovnih cen. Povprečna višina vseh blagovnih cen se imenuje *i n d e k s* cen. Vrednost denarja je obratno sorazmerna s povprečno višino blagovnih cen. Če so cene višje, pravimo, da je denar manjvreden, in obratno. Vrednost denarja ugotavljamo torej po blagovnih cenah. Blagovne cene pa so odvisne na eni strani od 1. množine denarja, ki je v obtoku, 2. od hitrosti kroženja tega denarja (čim hitreje kroži, tem več poslov izvrši), 3. od množine in hitrosti bančnega denarja (kredit, ček), na drugi strani pa 4. od množine blaga, ki ga narodno gospodarstvo proizvaja in ki se izmenjava v narodnem gospodarstvu. To moremo izraziti tudi s Keynesovo formulo:

$$C = \frac{DH^d + KH^k}{B}$$

C = povprečna blagovna cena v državi, D = množina denarja v obtoku, H^d = hitrost kroženja tega denarja, K = kreditni ali žiro denar, H = hitrost kroženja kreditnega denarja, B = množina vsega blaga in blagovnega prometa.

Ta enačba nam pove, da notranja vrednost denarja zavisi od množine (kvantitete) denarja, ki je v obtoku. Čim večji je obtok denarja, tem manjša je njegova vrednost in obratno: čim manj je denarja v obtoku in čim počasneje kroži, tem več je vreden. Temu naziranju pravimo — kvantitativno naziranje.

Iz tega je razumljivo, da blagovne cene padejo in da se vrednost denarja dvigne, če Narodna banka, ki vodi skrb za denar, zmanjša obtok denarja in če zbeži denar v nogavice ali v inozemstvo. Takemu stanju pravimo deflacija. Obratno nastane inflacija, čim je v obtoku več denarja kakor je za proizvodnjo (B) potrebno. V tem primeru predstavlja vsak dinar manjšo količino blaga, zaradi česar se cene dvignejo.

V gospodarstvu mora biti toliko denarja v obtoku, kolikor ga produkcija potrebuje. Biti mora pravilen odnos med množino denarja in razvojem produkcije oz. njeno sposobnostjo (B). Zato skrbe predvsem Narodna banka, ki vodi emisijo novčanic, pa država in banke, ki oskrbujejo žiro denar. Vsem ukrepom, ki se tičejo denarja, pravimo skupno valutna politika. Narodna banka pa ne more izdati denarja v neomejeni količini, ampak le kolikor dobi protivrednosti, bodisi v zlato, devizah ali menicah.

b) Denar je velikega pomena tudi za mednarodna plačila. Poleg notranje vrednosti ima denar tudi mednarodno ali internacionalno vrednost. Internacionalna vrednost denarja se imenuje njegov mednarodni tečaj. Mednarodni tečaj je cena denarja ene države, izražena v denarju druge države. Mednarodni tečaj nam pove, koliko dinarjev plačaš za 100 lir, frankov, šilingov itd. in obratno.

Mednarodna plačila pa se le v neznatni meri vrše s pošiljanjem pravega denarja. Naš uvoznik bi kupil na pr. v tuzemstvu tuja plačilna sredstva, lire in franke, in jih poslal svojemu upniku v inozemstvo. Večinoma se izvrši plačevanje s čeki in menicami, ki se glase na tuj denar in v katerih so pozvane inozemske osebe ali banke, da plačajo. Te listine izročimo namesto denarja svojemu upniku-eksporterju. Taki čeki in menice se imenujejo devize. Te devize kupujejo uvozniki na borzi in v bankah (devizni trg).¹ Njih cena se imenuje menični ali devizni tečaj (kurz). Menični tečaj je torej navadna oblika, v kateri se izraža mednarodni tečaj.

Devizni tečaji se ugotove na borzi. Časopisi prinašajo o njih takale dnevna poročila:

... je o-
... škodo povpraševanje po 362
... Beogradu promet po 362.50). Promet je
... zabeležen samo v delnicah PAB po 233.

Devize

4	Ljubljana. Amsterdam 2960.30 — 2974.90,
5	Berlin 1751.33 — 1765.21, Bruselj 733.82 —
6	738.88, Curih 1424.22 — 1431.29, London
	218.09 — 220.14, Newyork 4318.94 — 4355.26,
	Pariz 287.92 — 289.36, Praga 180.47 — 181.58.
	Curih. Beograd 7, Pariz 20.2150, London
	15.3475, Newyork 305.75, Bruselj 51.55, Mi-
	lan 24.10, Amsterdam 207.80, Berlin 123.10,
	Dunaj 57.25, Stockholm 79.15, Oslo 77.15,
	Kobenhavn 68.55, Praga 12.68, Varšava
	57.70, Budimpešta 60.50, Atene 2.90, Buka-
	rešta 2.50.

Effekt:

Zastah

Kaj pove ta notica? Da so na ljubljanski borzi povpraševali izvestni dan za devize 100 holandskih goldinarjev po 2960.30 Din, ponujali pa po 2974.90, za devize 100 RM ponujali 1751.33 Din, povpraševali pa za 1765.21 Din itd. — Kupna cena je bila srednja cena med enim in drugim tečajem.

Ravno tako čitamo za Curih. Tu so kupovali in prodajali 100 naših dinarjev za ca 7 švicarskih frankov (Fr.); 100 francoskih frankov (Fr.) za 20—21.50 švicarskih frankov; 100 čeških kron (Kč) za 12.68 švicarskih frankov, itd.

Kaj vpliva na menični tečaj in preko njega na mednarodni tečaj?

a) Ponudba in povpraševanje. Na deviznem trgu, kjer se prodajajo devize, velja kakor pri ostalih blagovnih cenah zakon ponudbe in povpraševanja. Tečaj franka in dinarja je odvisen od povpraševanja onih, ki imajo izvršiti

neka plačila v Franciji, zaradi česar povprašujejo po devizah, a na drugi strani od množine ponudbe teh deviz. Čim več je deviz na ponudbo, tem cenejše so. Čim večje bo na deviznem trgu povpraševanje po tujih devizah, tem večji bo devizni tečaj, to je njegova cena.

b) Zlata pariteta (enačba). Ravno pri nastajanju deviznega tečaja prihaja v veliki meri v poštev pomen zlate valute za mednarodni tečaj in sploh za svetovno gospodarstvo. Zaradi špekulacije bi se mogel na deviznem trgu menični in zastran njega mednarodni tečaj poljubno raztezati in krčiti. Danes bi bilo 100 Din 40 lir, drugič zopet 25 lir. To bi oviralo mednarodno trgovino, ker bi bila vsaka kalkulacija riskantna (tvegana). Mednarodna trgovina zahteva zato že od nekdaj stabilnost valut, stalno razmerje med eno in drugo valuto, kar je mogoče le pri zlati valuti.

Bistvo zlatih valut je namreč, da temelje na zlati pariteti (enačbi). Države, ki so usvojile zlato valuto, imajo v denarnih zakonih določeno, koliko zlata predstavlja njih denarna enota, ali z drugimi besedami, koliko denarnih enot nakujejo iz kg čistega zlata. Vsaka država ima to različno urejeno, zato njih denarne enote ne predstavljajo enake količine zlata.

	Nakuje iz 1 kg	Po zakonu določena količina zlata, ki jo predstavljajo denarne enote
Avstrija	4 723 šilingov (s)	1 s = 0.2117 g zlata
Nemčija	2 790 Reichsmark (RM)	1 RM = 0.358 " "
Ogrska	3 800 pengő (P)	1 P = 0.263 " "
Švica	3 444 švic. fr. (Fr)	1 Fr. = 0.290 " "
Holandska	1 653 zl. gold. (hfl)	1 hfl = 0.605 " "
Anglija	136 5 funtsterlingov (£)	1 £ = 7.322 " "
	(do 1. 1931. je Anglija imela zlato valuto, potem jo je opustila)	
Belgija	4 780 belga (b)	1 b = 0.209 g zlata
Francija	16 941 frankov (fr)	1 fr = 0.0589 " "
Jugoslavija	37 737 Din	1 Din = 0.0265 " "
Italija	12 627 Lit	1 Lit = 0.0792 " "
Češkoslov.	22 431 Kč	1 Kč = 0.0446 " "
Romunija	111 111 Lei	1 Lei = 0.090 " "
Bolgarija itd.	92 000 Lev	1 Leva = 0.0108 " "

Iz tega vidimo, da je 4 723 s = 2 790 RM = 3 444 Fr = 16 941 fr itd. Lahko je sedaj izračunati zlato pariteto za eno denarno enoto; zlata pariteta pove, koliko denarnih enot dotične države predstavlja isto količino zlata kakor ena ali več denarnih enot druge države. Iz spod-

¹ Že nekaj let sem je svobodno trgovanje med državami omejeno z raznimi deviznimi, uvoznimi in izvoznimi prepovedmi. To imenujemo omejeno devizno gospodarstvo.

nje tabele vidimo n. p. da je 100 Lit (italijanskih lir) enako 298.83 Din, to je 100 Lit predstavlja isto količino zlata, spravljenega v tresorih Narodne banke, kakor 298.83 Din. Treba je le denarne enote pomnožiti z zakonito določeno količino zlata, ki jo te denarne enote predstavlja (po gorenji tabeli je dinar 26.5 mlg; Lit = 79.2 mlg zlata). Poleg tega zakonitega ali stalnega tečaja med eno in drugo valuto, ki se imenuje zlata pariteta ali zlata enačba, pa poznamo še tržni (devizni) in mednarodni tečaj, o katerem smo zgoraj spregovorili. Ta devizni tečaj bi se oblikoval nestalno, če bi ne bilo zlata paritete, ki vpliva, da je mednarodni tečaj približno enak zakonitemu tečaju. Kako?

Zlata pariteta (enačba) ali zak. tečaj	Tržni medn. tečaj izv. dne v Ljubljani
Avstrija . . . 100 S = Din 798.947	Tega prečitamo iz dnevnih časopisnih
Nemčija . . . 100 RM = " 1.352.539	notic pod rubriko
Ogrska . . . 100 Pö = " 993.049	Devize in ga primerjamo z zakonitim tečajem. Seveda za Jugoslavijo in še za nekatere države tako primerjanje danes nima pomena, ker devizno gospodarstvo ni svobodno. Pač pa prihaja to v poštev za Francijo, Švico itd. Vendar smo kljub temu navedli ta primer za razumevanje zlatega valutnega mehanizma (ustroja)
Švica . . . 100 Fr = " 1.095.557	
Holandska . . . 100 hfl = " 2.282.264	
Anglija . . . 100 £ = " 27.631.629	
Belgija . . . 100 b = " 789.475	
Francija . . . 100 fr = " 222.453	
Italija . . . 100 Lit = " 298.834	
Češkoslovaška 100 Kč = " 168.226	
Romunija . . . 100 Lei = " 33.962	
Bolgarija . . . 100 Levov = " 41.017	
Poljska . . . 100 Zloty = " 636.952	
U. S. A. . . . 100 \$ = " 5.677.85	

Rekli smo, da se mednarodni tečaj izraža navadno z meničnim tečajem, ker vršimo mednarodna plačila z menicami in čeki (devizami). Na devizni tečaj pa vpliva zakon ponudbe in povpraševanja, zaradi česar je možna velika špekulacija n. pr. v Curihu. Če se devizni tečaj preveč oddalji navzgor od zakonitega tečaja ali zlata paritete, če je torej razlika (agio, disagio) prevelika, potem naš uvoznik ne bo kupil na borzi ali v banki ponujenih dragih deviz, ampak bo poslal v inozemstvo zlato, ki ga zamenja v Narodni banki za papirnati denar. Saj smo rekli, da pri zlati valutni neka osrednja banka zamenja novčance za zlato po stalno in zakonito določenem razmerju ali pariteti. Pri nas je določeno, da zamenja Narodna banka zlato za novčance, če predložiš 250.000 Din, in sicer za dinar — 26.5 mlg. zlata. To zlato izvozi kupec v inozemstvo, kjer ga zamenja za inozemsko valuto. Prevoz zlata in manipulacija pa zahtevajo precejšnjih

stroškov. Zato bo trgovec le tedaj izvažal zlato v inozemstvo, če bo to cenejše od nakupa drage devize. Točko, po kateri trgovec odloči ali bo kupil podraženo devizo ali pa zamenjal denar v Narodni banki in izvozil zlato v inozemstvo, imenujemo gornjo ali zlato izvozno točko, ker se v tem primeru zlato izvažajo. Obratno bo kalkularil inozemski dolžnik, če bo na inozemskem deviznem trgu devizni tečaj zanj neugoden. Odločil se bo, ko bo preračunal prevozne in druge stroške ter ugotovil, kaj je ceneje. Ti prevozni in drugi stroški povedo spodnjo ali zlato uvozno točko, ker se v tem primeru zlato uvažajo. Devizni tečaj se more oddaljiti od zlata paritete le v okviru zgornje in spodnje točke. Zato pravimo, da zlata veljava omogoča stabilnost mednarodnih denarjev in njih vrednosti.

5. Dobre in slabe strani zlata valute

Radi te stabilnosti se upravičeno poudarja veliki pomen zlata valute za človeštvo. Zlata valuta omogoča stabilno meddržavno plačilno sredstvo. Razvila je najsijajnejšo dobo gospodarskega razmaha od leta 1875. do 1914. Svetovna vojna je predvojni zlati valutni sistem porušila, a mednarodnim konferencam leta 1920. in 1922. se je posrečilo, da so ga zopet obnovile. Toda že v septembru 1931 je Anglija, v aprilu 1933 pa so Zd. D. A. zavrgle zlati sistem in uvedle papirnato valuto. S tem se je gospodarski kaos še povečal. Namesto enotnega svetovnega denarja ali vsaj evropskega denarja je ves svet razkasan v tri skupine valutnih ustrojov: a) zlata valuta, b) sterling - dolar valuta, c) srebrna valuta.

Zlati sistem ima namreč poleg svojih dobrih strani tudi senčne. Zlasti postaja v rokah nekaterih držav orožje, s katerim nadaljujejo svetovno vojno na gospodarskem področju. Zato je zlati denarni stroj v mnogih državah bankrotiral in preživlja težko krizo. Bankerot pa je dvojen: a) nekatere države so odkrito odpovedale zamenljivost papirnatega denarja, na pr.: Anglija, Zd. D. A. in nekatere države Severne Evrope. Ta bankerot imenujemo direktni ali častni bankerot. Tu je prenehala zamenljivost papirnatega denarja za zlato. b) Nekatere države pa so imenoma ostale pri zlati veljavi, dasi je zamenljivost papirnatega denarja ustavljen, kakor je tudi ustavljen svobodni izvoz in uvoz deviz, n. pr. v Jugoslaviji, Avstriji, Nemčiji, Češkoslovaški i. dr. Pravo zlato veljavo imamo le še v petih državah, ki so lani sklenile zlati blok, da v njem skupno branijo idejo zlata valute.

M. ADLEŠIČ:

ŠE NEKAJ IGER IN PROBLEMOV

V lanski Vodnikovi pratiki smo strli precej teh trdih orehov. Poskusimo jih še letos malo!

Pričnimo pa kar z igro, ki je že več ko 300 let stara. Dva igralca jemljeta s kupa tridesetih vžigalic izmenoma po prosti izberi dve do štiri vžigalice. Igro dobi oni, ki vzame s kupa poslednjikrat. Za to igro so dognali matematiki, da jo mora dobiti oni, ki vzame prvo skupino vžigalic s kupa, če vzame najprej štiri vžigalice, nato pa z nasprotnikom vred vedno skupaj po pet vžigalic. V bistvu se od te igre ne razlikuje med mladino udomačena igra, pri kateri prištevata igralca izmenoma poljubne številke od 1 do 10, dokler ne dosežeta števila 100. Tudi tu more zmagati vedno prvi (pričetek 1, skupna vsota 11).

Znana igra, pri kateri je treba razpostaviti deset vžigalic v vrsto ter jih nato skrižema združiti v pet skupin po dve tako, da vsaka vžigalica preskoči prej dve drugi (prej IIIIIIII, nato XXXXX) ima mnogo inačic. Če vzamemo namesto vžigalic novce — le-ti se dajo laže zložiti v kupe — moremo število novcev v vrsti zvišati, pri tem pa preskočiti toliko novcev, kolikor kupov naj naposled nastane. Sploh pa moremo dobiti število novcev (»število novcev« pomeni skupno število novcev, s katerimi je edino mogoče uspešno vršiti problem, ki ga igra vsebuje) z množenjem števila kupov krat števila novcev na kupih oziroma novcev, ki jih moramo preskočiti. Število kupov mora biti vselej večje od 4.

Oglejmo si razširjeno igro za primer štirih kupov in preskoka preko petih novcev. Imeti moramo 4 krat 5, torej 20 novcev. Postavimo torej vseh 20 novcev v ravno vrsto, jih zaznamujmo po vrsti s številkami od 1 do 20 ter skakajmo z novcem 8 na novce 2, 9 na 2, 10 na 2, 13 na 19, 12 na 19, 11 na 19; 7 na 19 in 15 na 2; 3, 4, 5 in 6 čez kup 2 na 1 in 18, 17, 16, 14 čez kup 19 na 20.

Izmed miselnih iger, ki niso vezane na starost in letne čase, ki poučujejo mladino in razvne-majo odrasle ter ugajajo enako ubogim ko bogatim, si oglejmo zdaj tisoč let staro Jožefovo igro. Zahvala za to, da se je s to igro bavilo vse do danes precej priznanih matematikov, gre slavnemu matematiku Eulerju, rojenemu Švicarju, ki je znanstveno deloval ob koncu osemnajstega stoletja v Petrogradu ter dva in dvajset let pred smrtjo popolnoma oslepel. V tej »temni dobi« se je namreč z veliko vnemo lotil reševanja iger, med njimi tudi Jožefove, ki jo je prav vzljudil. To dejstvo, posebno pa še zgodovina te po oblikah in nahajališčih zelo razvejene igre, ki je obenem doma v Orientu, na Japon-

skem in v Evropi ter se nam je ohranila v starih rokopisih, knjigah, slikah in pesmi mojstra pevca H. Sachsa, nas mora ogreti zanjo. Oglejmo si jo zategadelj nekoliko podrobneje.

Ko je zavzel Vespazijan mesto Jotapato, se je skrtil judovski zgodovinar Flavij Jožef s štiri-desetimi Židi pred Rimljani v klet, kjer so sklenili nestrpljivi Židje, da se rajši medsebojno pobijejo, kakor pa živi predajo Rimljanom. Temu sklepu se je upiral Jožef. Že so ga hoteli razjarjeni in zaslepljeni rojaki s silo pripraviti k molku, ko mu je šinila v glavo rešilna misel. Navidezno se je vdal sklepu ter predlagal, naj mu spriči vladajočega nereda dovolijo uvrstitev posameznikov, s čimer bo omogočeno po vrsti ubiti vsakega tretjega. Ker so bili Židje s predlogom zadovoljni, jih je uvrstil v tak red, da je po izvršenem štetju in moritvah ostal sam s slabičem, katerega je zlahka nadvladal. Ta legenda je prvič natisnjena v knjigi znanstvenika Cardana, ki mu še dandanes nekateri pripisujejo rešitev tako zvanih enačb tretje stopnje.

Ena in dvajset let pred Cardanovim spisom (leta 1518.) je izšla v Rimu knjiga s to-le pripovedko: Nekega dne se je peljal Ibn Esra s petnajstimi učenci in petnajstimi nepridipravi po morju, ko je mahoma nastala silovita nevihta. Ker je bila ladja preobremenjena, je krmar predlagal, naj polovico potnikov pomečejo v morje. Učeni rabin, ki so mu bili učenci predragoceni, da bi jih izročil morskim valovom, je s privoljenjem navzočih uvrstil vseh trideset oseb v krog ter vrgel vsakega devetega v morje. To je napravil tako spretno, da so postali žrtve morja le — nepridipravi. V tej obliki se nam je ta pripovedka z izpremembami učencev v kristjane in nepridipravov v Žide, Turke ali razboj-nike ohranila v mnogih knjigah in rokopisih. Enostavna rešitev se je ohranila v tri sto let starem švedskem koledarju, kjer je označena pod imenom »Igra svetega Petra«:

XXXX IIIII XXIXXX IXIIXXXIII XIXXI

Povsem drugačno obliko Jožefove igre so poznali že pred sto leti Japonci. Bogat posestnik je imel trideset otrok, petnajst s prvo, petnajst z drugo ženo. Ker je želela mačeha, naj bi poddedoval posestvo njen lastni otrok, je predlagala možu, naj otroke uvrsti v krog ter pri štetju vsakega desetega izloči kot dediča kakor tudi iz kroga. Oče se je vdal ženini želji in otroke uvrstil. Ko pa je pri štetju izločila žena že kar štirinajst pastorčkov po vrsti, je nadaljevala, go-

tova zmage, s štetjem kar pri preostalem petnajstem pastorčku. Toda na njeno veliko jezo je poslednji ostal in postal dedič.

Oglejmo si zdaj natanko gornjo sliko in takole razrešimo problem:

Belo oblečene osebe so otroci iz prvega, črno oblečene pa otroci iz drugega zakona. Šteti je treba pričeti pri črnem zastavonoši, ki nosi napis: „Od tu na levo!“ Ko je izločenih 14 belo oblečenih oseb, se nadaljuje štetje pri preostalem belo oblečenem otroku, ki nosi napis: „Od tu štej dalje!“

Kar se rešitev tiče, bo slehernemu takoj razumljiva sprednja rešitev, kjer pomenijo znaki X kristjane, znaki I pa Žide in je treba izločiti vsakega devetega. Druge rešitve za različno preštevvanje pa bodo vsakomur jasne, če si bo ogledal spodnje, po večini latinske reke ali verze ter bo zamenjal v njih samoglasnike a, e, i, o, u s številkami 1, 2, 3, 4, 5, katere bo nato izmenoma nadomestil s prav tolikimi znaki za eno ali drugo petnajstorico. Številka spredaj pove, katero osebo je treba po vrsti izločiti. »3«: Ecce amatam sedere amatam fecere araneam meam (1747); »6«: Larga dei pietas bene manes omnia papam (XV. stoletje); »7«: Abdita transmittens vigiles ars exonerabat (1690); »8«: Arte parare mea veniant adistere sorte (1690); vse »9« latinsko: Nondum pena minas te declinat degeas (XV. stoletje), nemško: So du etwan bist gfalln hart, — Stehe widr, Gnade erwart (1636), angleško: From numbers' aid and art — Never will fame depart, italijansko: Or tu ne dai la pace ei la rendea (1747), francosko: Mort, tu ne falliras pas — En me livrant le trépas (1624) in: Opuščena igra — pa žene in starce bega; »10«: Rex angli cum gente bona dat signa serena; »12«: Ibant per montes, querebant desidiosa (XV. stoletje).

Z Jožefovo igro smo segli že precej globoko v kraljestvo števil. Z bežnim razgledom si v njem še zdaj razširimo obzorje.

Zapišimo števila iz samih devetice in jih pomnožimo z 2 do 9; dognali bomo, da se z množitvijo izpremene le obe krajni številki, katerih vsota znaša spet 9. Na primer: $999.999 \times 2 = 1999.998$, $999.999 \times 3 = 2.999.997$ itd. Iz te »aritmološke zanimivosti« povzamemo nastopno igro. Prosi nekoga iz družbe, naj zapiše poljubno število (denimo, da zapiše 5746), nato vzemi listič papirja in zapiši nanj število, ki ga dobiš tako, če danemu številu spredaj pripišeš 2 in njegovo zadnjo številko zmanjšaš za 2 (v tem primeru 25.744); listek z zvečanim številom zgani in ga daj nepristranski osebi v varstvo. Potem prosi nekoga, da pod prvotno število napiše poljubno število s prav toliko številkami. Pod to število zapiši zdaj sam — kolikor naglo moreš — število, ki naj bo sestavljeno iz števil, katere dobiš z izpopolnitvijo števil drugega števila z 9. Nato ves postopek še enkrat ponovi. Po izvršenem seštevanju se lahko prepriča vsa družba, da si bil vsoto že prej zapisal na listič. Za sprednjo primero:

$$\begin{array}{r} 5746 \\ 3809 \} = 9999 \\ 6190 \} \\ \hline 4725 \} = 9999 \\ 5274 \} \\ \hline 25744 \end{array}$$

To igro je glede na označeno aritmološko zanimivost mogoče preobraziti na razne načine.

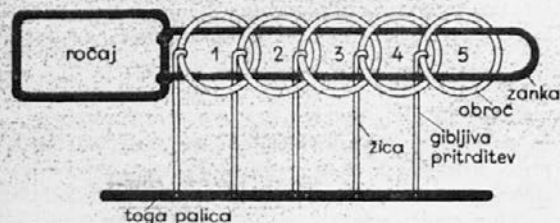
Pravkar omenjeni igri je precej sorodna igra, ki obstoji v odštevanju dveh števil, ki ju dobimo tako, če poljubno izbranemu troštevničnemu številu odštejemo število, ki ga dobimo z zamenjavo prve in zadnje številke. Razlika je namreč vedno sestavljena iz treh števil: srednja je 9, ostali skrajni dve številki pa imata številčno vsoto 9. Na primer (v zadnjem primeru je razlika enaka 0):

$$\begin{array}{r} 764 \qquad 897 \qquad 333 \\ - 467 \qquad - 789 \qquad - 333 \\ \hline 297 \qquad 99 \qquad 000 \end{array}$$

Igra se ta igra tako, da izvrši odštevanje nekdo, ki pove samo zadnjo številko dobljene razlike; po sprednji zakonitosti mu povemo nato vso razliko.

Skoro štiri sto let je že prešlo, kar je izšla v Cardanovih spisih igra, ki jo srečujemo danes po vsem svetu. Dasi je sestavljena iz žice, jo vendar s polno pravico uvrščavamo med številčne igre. To pravico ji je namreč priboril matematik Wallis, ki jo je bil pred dve sto petdesetimi leti povsem razrešil z računske stra-

ni. Če si ogledamo igro, ki si jo moremo z malenkostnim potrpljenjem sestaviti iz nekoliko decimetrov žice (glej sliko), spoznamo, da je sestavljena iz zanke, ki je primerno razširjena v ročaj in nosi obroče, ki so po kratkih žicah (nitkah) skozi sedanji obroč zvezani s spodnjo

togo palico. Igra obstoji v snetju obročev raz zanke. S poskušanjem se nam snetje obročev le zelo redko posreči. Kajti uspeh zavisi od izpolnitve pravila: Obroč moremo sneti (ga vreči skozi zanko navzdol) le takrat, kadar je temu sledeč obroč na zanki, vsi sledeči obroči pa ne. Pri tem moramo seve upoštevati, da je krajni obroč vedno snemljiv. Isto pravilo velja tudi pri nameščanju obročev na zanko. Snemanje pri igri s petimi obroči (slika) zahteva nastopno množico snemanj (obroči so zaznamenovani s številkami od 1 do 5; obroči na zanki so označeni nad, sneti obroči pod črto):

- 1.) $\frac{1234}{5}$, 2.) $\frac{124}{35}$, 3.) $\frac{1245}{3}$, 4.) $\frac{12}{345}$, 5.) $\frac{2}{1345}$,
 6.) $\frac{245}{13}$, 7.) $\frac{24}{135}$, 8.) $\frac{234}{15}$, 9.) $\frac{2345}{1}$, 10.) $\frac{23}{145}$,
 11.) $\frac{3}{1245}$, 12.) $\frac{345}{12}$, 13.) $\frac{34}{125}$, 14.) $\frac{4}{1235}$,
 15.) $\frac{45}{123}$, 16.) $\frac{12345}{12345}$

Iz zaporedja snemanj povzamemo z lahkoto še pravilo, da je treba sneti najprej obroče tik ročaja.

Rešitev vprašanja, s koliko zamenjavami je izvedljivo snemanje pri danem številu obročev, dovede do števil, ki se jim moramo kar čuditi. Za snemanje 4 obročev je treba najmanj 7 za-

menjav, za 5 — 16, za 6 — 31, za 7 — 64, za 8 — 127, za 20 — 52.428 in za 65 obročev: 18.446.744.073.709.551.616 zamenjav.

Pri poslednjem, prav ogromnem številu ne moremo kaj, da se ne bi spomnili kraljevske igre — šaha, pri kateri se je namreč ta »številčni velikan« prvič pojavil. Indijski kralj Šahram je razveseljen nad kraljevsko igro poklical predse izumitelja Sisi ben Dahirja in mu ponudil poljubno nagrado. Modri Dahir je po kratkem premišljevanju prosil kralja, naj mu da na prvo polje šahovnice eno pšenično zrno, na drugo polje dve, na tretje štiri in po redu na vsako naslednje polje po dvakrat več pšeničnih zrn. Kralj je ukazal služabnikom, naj nemudoma zadošte tej »ponižni« Dahirjevi želji. Toda kmalu je kralj s služabniki vred uvidel, da vsa dežela ne premore toliko žitnih zrn, kakor jih zahteva vsota števil $1 + 2 + 4 + 8 + 16$ itd., vsota, ki je enaka za eno zmanjšanemu zgornjemu številu. Izračunali so, da bi s toliko pšeničnimi zrni mogli pokriti vso nad pet sto milijonov kvadratnih kilometrov veliko zemeljsko površino za centimeter na debelo.

Pravkar označene vsote $1 + 2 + 4 + 8$ itd. ni kazno pozabiti, preden si ne ogledamo z njo združenega vprašanja: Koliko časa je treba, da se razširi dogodek po Jugoslaviji ali po vsem svetu, če ga raznašajo prebivalci oziroma zemljani tako, da pove vsaka oseba v desetih minutah novico drugima dvema osebama, ki zanjo še ne vesta. V prvem primeru moramo, če naj dosežemo štirinajst milijonov, seštetih dvajset, v drugem primeru — dve milijardi — pa trideset števil naše vsote. Po Jugoslaviji bi se torej razširila vest v dve sto minutah ali treh urah in dvajset minutah, po vsem svetu pa v tri sto minutah ali petih urah. Rešitvi nas brezdvomno presenetita tudi v dobi radia.

To pa še ni vse. Številčna vsota ima tudi praktičen pomen, ker nam pove število naših neposrednih prednikov — dedov in babic. Če bi z njo izračunali število vseh prednikov ob času Kristovega rojstva, bi dobili število z dvajsetimi številkami. Ker je živel takrat le nekaj deset milijonov ljudi, sklepamo povsem upravičeno na dvoje. Prvič, da so zakonske zveze med sorodniki bolj češče, kakor to mislimo, in drugič, da so si ljudje medsebojno v velikem sorodstvu, ki je za vsak najmanj tisoč let stari narod prav izredno veliko.

KIJE NAJBOLJ ČITAJO VODNIKOVE KNJIGE

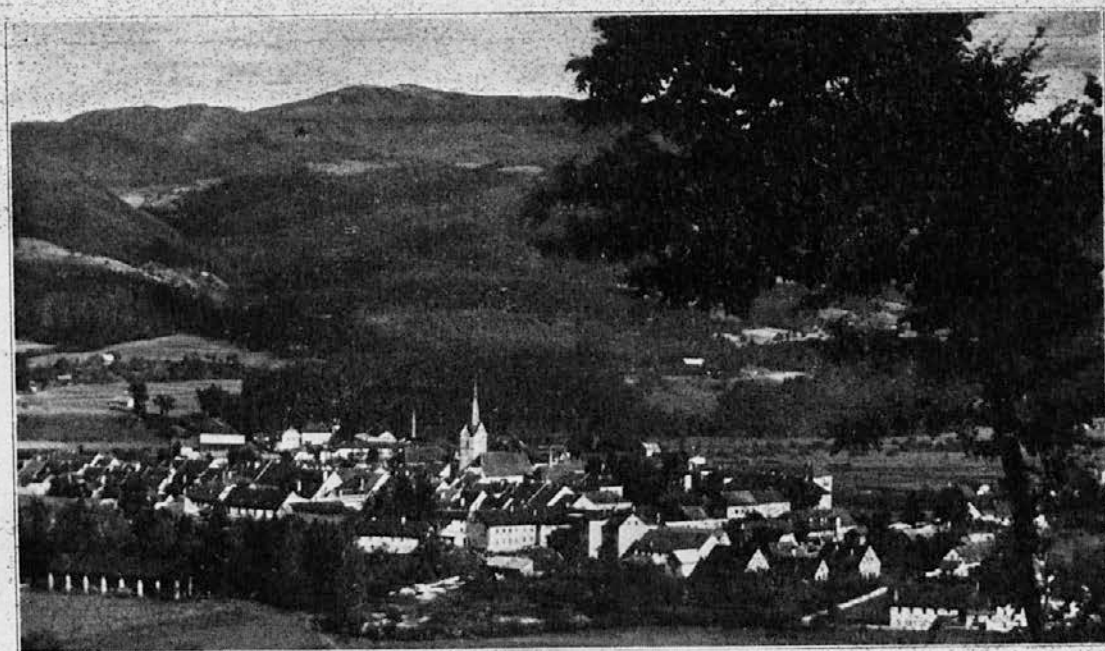
Dobova

Slovenska Bistrica

Stražišče pri Kranju

Slovenjgradec

BOJ MUHAM

Hišna muha je v gospodinjstvu velika nadloga, posebno tam, kjer se zelo razmnoži. Ni samo grda, nadležna in neprijetna, temveč tudi nevarna za zdravje. Zaradi navade, da seda na iztrebke in odpadke vseh vrst, nato pa poišče in obleze vsa živila, če jih le more doseči, je tudi ena najboljših pomočnic pri razširjanju nalezljivih boleznih. Pri tem, ko se plazi po vseh mogočih nesnažnih krajih in rečeh, si umaže s temi snovmi telo, ki je na gosto pokrito z dlačicami, pa tudi noge in rilček. Tako se nabere na njej nebroj bakterij, t. j. bolezenskih glivic. Na eni sami nogi jih lahko prenese ogromno število. Razen tega je tudi znano, da bakterije lahko pridejo skozi vsa mušja prebavila, ne da bi jim kaj škodovala, ter naposled ostanejo v njenem blatu. Ako sede muha potem na jed, prenese nanjo z lahkoto te kužne kali.

Iz navedenega spoznamo veliko nevarnost muhe in vsaki gospodinjji bo jasno, da jo je treba kolikor mogoče zatirati. Ker leže jajčeca v razkrajajoče se organske snovi, ki jih je povsod vse polno, je ne moremo popolnoma zatreti. Vendar pa lahko dosežemo vsaj toliko, da muhe nimajo v hiši in stanovanju nobene prilike zalegati jajčeca. Zato je za uspešno zatiranje muh potrebna in prvi vrsti najstrožja snažnost v stanovanju in okolici. Vsi odpadki, kuhinjski in drugi, morajo biti skrbno zavarovani pred muhami; kuhinjske odpadke in smeti imejmo zavoljo tega shranjene vedno zaprte, t. j. v dobro pokritih posodah. Snaga pa ni potrebna samo v posameznih stanovanjih in hišah, temveč v celokupnih vaseh in občinah. Posebno je paziti na smetišča in gnojišča, na odpadke v klavnicah itd.

Poleg snage pa moramo za zatiranje muh posegati še po drugih sredstvih, ki jih je več. Znani so pripomočki, s katerimi muhe lovimo. Izmed teh so najboljši z lepilom prevlečeni papirnati trakovi, ki polove zelo veliko muh, če prav ravnamo z njimi. Ne smemo jih namreč obešati preveč visoko in ne puščati predolgo. Menjati jih je treba precej pogosto, najbolje dvakrat na teden. To gre najlažje izpod rok, ako si naredimo iz vrvice priprave za obešanje, ki jih z lahkoto potezamo gor in dol.

Zelo priporočljivo sredstvo zoper muhe je tudi formalin. Tega denemo 1—2 žlici v en liter tekočine, n. pr. mleka, razredčenega piva ali

sladkane vode. To mešanico vlijemo potem v plitve skledice ali krožnike ter jih razpostavimo po prostoru. Muhe, ki srkajo tekočino, popadajo kaj kmalu mrtve na tla.

Hitro jih pomorimo tudi z raznimi pripomočki zoper žuželke, kakor so »flit« in razni mrčesni praški. Ta način zatiranja je posebno važen za kuhinjo in vse tiste prostore, kjer ne moremo nastavljeni formalina in kjer tudi lovilci za muhe ne vplivajo ravno vabljivo. Seveda velja tukaj bolj kakor kje drugje pravilo, da »enkrat ni nobenkrat«! Vsaj dvakrat na teden se lotimo tega pokončevanja muh in sicer takole: Zvečer ali zgodaj zjutraj zaprimo vsa okna, spodimo z omelom muhe na kolikor mogoče majhen prostor in jih potem pobrizgajmo, kjer so, po stenah, oknih, stropu s flitom ali mrčesnim praškom. Po desetih minutah jih že lahko mrtve pometemo. Na redno zatiranje muh pazimo posebno v kuhinjah in v prostorih, kjer so otroci.

Razen za našeta sredstva zoper muhe pa moramo skrbeti še za drugo, važno obrambo, s katero zadržujemo dostop muh do živil, jedil itd. To so predvsem goste žične mreže in prozorne tkanine, na pr. »organtin«. Oboje uporabljamo največ v kuhinji in v shrambi. Shrambino okno mora biti vedno zamreženo, da muhe ne morejo vanjo. Vsa živila in gotova jedila vedno pokrivajmo ali pogrinjajmo z omenjeno tkanino, da muhe ne morejo zraven. Varujemo jih pa muh tudi s tem, da jih spravljamo v mrežaste omarice, ali pa jih pokrivamo z zvoncec, ki ga dobimo nalašč v ta namen. Posebno skrbno je paziti pri mesu, da ne pride do njega mesna muha, ki je zelo ostudna in tudi nevarna. Meso mora biti spravljeno tako, da nikjer ne pride v dotiko z mrežo, sicer zaléže muha skozi mrežo na meso, kjer ga doseže.

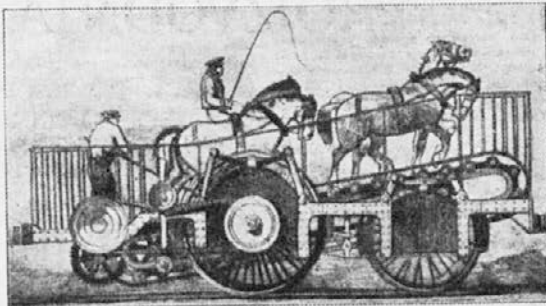
Ako se torej pridno lotimo tega koristnega dela in zatiramo muhe na vse navedene načine, bomo kmalu opazili, da je mrčesa v hiši že manj. Kako snažna in okusna je kuhinja, pa tudi vse stanovanje, če v njem ni muh. Čim doslednejše se jim postavimo v boj, tem večji bo uspeh. Končno ne smemo pozabiti, da preganja muhe (ki so prezimile) že pomladansko temeljito čiščenje, posebno še snaženje oken zunaj in znotraj, ter podobna opravila pri snaženju.

E. J.:

FANTASTIČNI NAČRTI

Mnogo ljudi je živel pred nami, ki so večino svojega življenja posvečali fantaziji, proučavanju nemogočih stvari in fantastičnim izumom, torej stvarjem, ki so bile preprostim ljudem nedostopne in po njihovem mnenju nemogoče. Bilo je takrat mnogo izumiteljskih duhov, ki so v onih starih časih bolj z instinktom (nagonom) slutili, da obstojajo neki fizični zakoni in tajne sile, katere bi človek moral praktično izkoristiti. Zato so v takih slutnjah ljudje često napravljali zelo fantastične načrte za različne panoge praktičnega življenja.

Tako je neki mehanik, ki je gledal svojo ženo, kako ziblje dete in izgublja s tem dragoceni čas, ki ga je tako primanjkovalo v gospodinjstvu, pri-

Lokomotiva, ki jo premikajo konji

Zobje te podlage so prijemali v zobovje osi in na ta način so se vrtila kolesa in premikala stroj. Samo ob sebi je razumljivo, da se je ta neobičajna lokomotiva v praksi izkazala za neuporabno.

Zelo originalen projekt za varnost potnikov je bil tako zvani parašit-voz. Neki nepoznani konstrukter je napravil tako kočijo, katere notranjost je bila premakljiva. Notranjost voza je bila namreč naslonjena in pritrjena na karoserijo le v dveh točkah, tako da so sedeli potniki v pravilnem položaju tudi v primeru, če se je kočija prevrnila. Za ta projekt, ki v takratnih časih ni imel nobenih interesentov, se danes zanimajo konstrukterji avtomobilov in ga hočejo praktično uporabiti na novih modelih športnih avtomobilov.

Poleg ostalih neobičajnih načrtov naj omenimo še americko tramvaj-lokomotivo. Zelja konstrukterja je bila ta, da bi izvršno napravljen lik maskiral konja, vpreženega v voz, tramvaj bi se pa sicer premikal sam s pomočjo kake druge sile. Naravno je, da ta projekt, ki ni imel nobene praktične vrednosti, ni prišel do veljave, ker so kmalu nato prišli v promet hitri in udobni vozovi cestnih železnic.

Čudna zibelka

šel na originalno idejo, da bi izdelal praktično zibelko. Po nekaterih poskusih mu je to tudi uspelo. Napravil je zibelko s posebnimi vzvodi in škripci, s pomočjo katerih se ni zibalo samo dete, temveč tudi njegova mati, ki je poleg tega imela roke proste in lahko pletla nogavico. Kakor pa vidimo, se ta praktična zibelka ni obdržala in je bila kaj kmalu pozabljena.

Preden se je pojavila prva uporabna lokomotiva, so napravili mnogo poskusov, kako bi postavili tak stroj. Izmed množice načrtov je na vsak način najbolj originalen fantastični poskus s tako zvanim »impulzorijem«. Ta stroj je imel vse znake in tudi obliko poznejše lokomotive, toda njegova fantastičnost je obstojala v tem, da so celo napravo premikali konji, ki pa v tem primeru niso hodili po zemlji in vlekli stroja, temveč so stali na njem, na posebni zobčasti podlagi, ki so jo premikali s pomočjo svojih kopit.

Kočija brez nevarnosti

Dipl. agr. A. JAMNIK:

PROIZVODNJA IN POTROŠNJA

Ko je človek nekoč za tedanje svoje naravno-primitivne potrebe še imel v prirodi vsega v izobilju, tedaj ni proizvajal, nego je samo trošil. Ni ukoriščal, niti izkoriščal prirode, nego jo je priprosto užival.

Šele ko si je udomačil prvo žival, si izbral od narave dani dom in v njem shranjeval nabrane potrebščine za čas slabega vremena, je tudi pri njem začela rahla prva skrb za zadovoljevanje življenjskih potreb, prvi početek gospodarstva. Po tisočletjih pa se je človeški rod toliko razmnožil, da ni bilo za vse prostora tam, kjer je narava nudila vsega v izobilju in je bilo treba samo jemati, nego se je moral seliti tudi v kraje, kjer tega naravnega bogastva ni bilo toliko in je moral začeti sprva loviti, pa kmalu tudi sejati, vzgajati — gospodariti. Gospodarstvo, odnosno gospodarjenje je torej v tem smislu neka skrb, briga za ureditev proizvodnje in potrošnje v toliko, da ima človek vsega, kar mu je nujno potrebno, predvsem, da ne trpi lakote in pomanjkanja.

Potrebe človeka so s časom vedno bolj naraščale in še naraščajo; kasneje so se jim pridružile tudi še dolžnosti do zajednice, države, zato so se večale tudi naloge zasebnega gospodarstva in se še vedno znova večajo. Oblike, ki jih je gospodarstvo že do danes prešlo, pustimo ob strani. Razen o zasebnem gospodarstvu imamo danes govoriti tudi o narodnem gospodarstvu ali nacionalni ekonomiji, ki zadeva proizvodnjo in potrošnjo ter uspešnost ali neuspešnost dela vsega naroda, politično združenega v višjo zajednico, državo. Dostikrat čujemo o svetovnem gospodarstvu, pri čemer gre za proizvodnjo in potrošnjo, v glavnem prav za prav za izmenjavo dobrin, za trgovino med narodi ali za mednarodno trgovino.

Oglejmo si proizvodnjo v njeni osnovi. Tako bomo videli, da moramo ločiti več vrst proizvodnje.

Temelj vsej proizvodnji je tako zvana praproizvodnja. Praproizvodnja daje surovine. To praproizvodnjo tvori kmetijstvo, ki iz semena ustvarja nove dobrine, dalje gozdarstvo, rudarstvo in ribištvo. Do čim kmetijstvo ustvarja, pa gozdarstvo, rudarstvo in ribištvo prav za prav samo izkoriščajo bogastva, ki jih dajeta zemlja ali voda po naravi sama od sebe. Nekaj izjem je v gozdarstvu in ribištvu, kjer tudi moremo govoriti o ustvarjanju, namreč v tem, ko človek gozdno drevje vzgaja iz semena, ga zasaja in nečuje, nato šele seka, v ribištvu pa v tem, ko umetno nasaja ribji za-

rod v ribnikih, ga goji in doraslega, izpitane ga lovi (ločiti je torej ribolov od ribogojstva).

Tako ustvarjene ali dobljene surovine služijo praproizvajalcu za direktno (ožjo) porabo ali potrošnjo (hrano, krmo itd.) ali za seme, odvišek pa danes oddaja za denar drugim (široka potrošnja), kjer se porabi v surovem stanju, ali pa gre skozi požlahtnjevalni proces, da se ustvari zlahtnejšo dobrino za široki konsum s praproizvajalcem vred (n. pr. žito kupi mlinar, da ga požlahtni v moko, les kupi žagar, da napravi deske, od tega jih kupi mizar, da napravi postelje, in postelje kupi od njega, kdor jih potrebuje, mleko gre v mlekarino, da ga požlahtni v maslo in sir ter nudi drugim kot novo izboljšano hranivo, sladkorna pesa gre v cukrovar, da se napravi surovi sladkor, ki gre v rafinerijo, da se ustvari konsumni sladkor, železno rudo kupi topilnica, da pridobiva železo, ki ga oddaja železni industriji za kovanje ali pa za vlivanje najrazličnejših železnih izdelkov za široke množice). Kakor torej vidimo, izvršujeta požlahtnjevanje obrt in industrija.

Porabnik ali potrošnik, ki potrebuje kak pridelek bodisi kot surovino ali kot požlahtnjeni proizvod za zadovoljevanje svojih telesnih (življenjskih) potreb, pa danes skoraj ničesar več ne kupuje pri pridelovalcu ali pri izdelovalcu samem, ker je ceneje, če to drugi v velikih množinah kupujejo in shranjajo v svojih skladiščih ter direktnim porabnikom za razmeroma malo nagrado in proti povrnitvi kupnine oddajajo, karkoli ti želijo. To nalogo vrši trgovina (promet).

Kmetovalec pridelal sladkorno peso, toda preden mu iz nje dobljeni sladkor služi za sladkanje kave, je pesa šla svojo precej dolgo preobrazovalno (industrijsko) in prometno (trgovinsko) pot, pri čemer so si razne roke delile delo. Rudar nakoplje železne rude in premoga, industrija pridobiva iz nje železo, ga oblikuje, stavlja v promet in kmet si za manjši napor kupi izvrstnejši železni plug kakor bi si ga sam sploh kdaj mogel ustvariti.

Omenjene tri skupine (praproizvodnja, požlahtnjevanje in promet) so najosnovnejša podlaga proizvodnji in delitvi dela.

Toda življenje se je dosedaj tako razvilo in ustvarilo toliko potreb, ki naj jih zadovoljujejo razni poklici in stanovi, da moremo tu govoriti še o neki drugi (večinoma duhovni) proizvodnji, ki pa jo zaradi velike raznostranosti in ker se v vsakem primeru ne krije strogo s pojmom proizvodnje, rajši imenujemo uslugo, uslužnost ali

uslužnostne storitve. Umetnik in pisatelj ustvarjata umetnine, s katerimi zadovoljujemo svojo potrebo po umetniškem užitku ali po duhovni hrani, zdravnik nas zdravi, ker tega ne znamo sami ter ne poznamo mnogoterih bolezni, odvetnik nam daje pravni pouk, ker ne moremo sami poznati mnogoštevilnih zamotanih zakonov, inženir nam napravlja načrte za razne gradnje, ki jih ne moremo napraviti sami, profesor in učitelj nam vzgajata in učita deco, ker znata to bolje in ker mi nimamo več časa za to, krojač nam dela obleko itd. itd., vojak nam čuva državne meje, da ne bi morali mi vsi stalno stati na straži, ko imamo drugo svoje delo, orožnik in policist preganjata in lovita tatove, skrbita za red in mir v državi, kuharica nam kuha, ker cenejše zna pripraviti dobro kosilo kakor mi sami, itd.

Vsak narod noče samo živeti, ohranjati si golo življenje, nego hoče tudi napredovati in si svoje življenje izboljševati. Vsak trajen splošen napredek je mogoč šele po predhodnem gospodarskem napredku. Gospodarski napredek pa je odvisen le od uspešnega ustvarjanja (proizvodnje). Najvažnejši pripomočki proizvodnje ali kakor drugače pravimo — najvažnejša proizvodna sredstva pa so: delo, zemlja in denar (finančni kapital). Vse troje imenujemo tudi narodni (narodov) ali nacionalni kapital.

Višina proizvodnje se ravna po tem, koliko proizvodnih sredstev imamo na razpolago, kakšne kakovosti so in kako so zaposleni (pritegnjeni v proizvodni proces). S 100 angleškimi delavci gotovo ustvarimo več kakor s 100 črnici. Na enaki površini zemlje iste kakovosti brezdvomno pridela Belgijec, Danec i. dr. več ko Slovenec.

Uspeh proizvodnje vsega naroda je tem večji, čim manj leži narodni kapital nezaposlen (nekoriščen), čim bolj kakovosti je, čim bolj vlada potrebna harmonija v vsem procesu (da ni motenj), čim manj se proizvodna sredstva brezplodno zapravljajo in čim bolj ekonomično (gospodarno) so sploh zaposleni: delo, zemlja in finančni kapital.

Čim uspešnejša je narodna proizvodnja, s čim manjšimi napori in žrtvami se ustvari maksimum (kar je največ mogoče), tem večji je produkt narodovega dela ali nacionalni (socialni) produkt, tem večji dohodek in zaslužek naroda.

Za naših pradedov (pred dobrimi 100 leti) je bilo za 1 kg sladkorja treba še 18 kg pese, danes je je treba samo še 6 kg. Izboljšanje sladkornosti pese, izboljšanje strojev in delovnega procesa je omogočilo to pridobitev. In dasi se danes mnogo dražje plačuje delovne moči kakor tedaj, pa je kljub temu proizvodni strošek za 1 kg sladkorja več ko desetkrat nižji od takrat. Še pred vojno je rudar nakopal dnevno 940 kg premoga, danes ga nakoplje 1150 kg.

Kolikor več si torej narod ustvari dobrin in s čim večjim uspehom jih ustvari, tem več mu jih je za porabo ali za prodaj na razpolago, tem

večji je (ob manjšem naporu) narodni dohodek, tem večja sta tudi blagostanje naroda in zaslužek posameznika.

Pri nas soustvarjajo narodni dohodek: kmetijstvo z gospodarstvom (največ), rudarstvo, ribarstvo, trgovina, obrt in industrija, ročno in umsko delavstvo ter uslužnostni poklici.

Predstavljajmo si v duhu, da na velikanskem travniku znosimo na kup vse tekom leta ustvarjene dobrine in usluge. Tedaj bi videli po skladovnicah razvrščene: obleko, čevlje, posodo, žito, moko, sadje, kruh, meso, sode vina, piva, čaše, klobase, sir, salame, bonbone, čokolado, torte itd. To so tako zvane uničljive potrošne dobrine.

Dalje bi videli skupine zgradb, železniških prog, kanalov, skupine najrazličnejših strojev, stavbnega materiala itd. itd. To so nova proizvodna sredstva.

Na drugem koncu bi videli: nasvete odvetnikov, zdravniško delo zdravnikov, napore učiteljev, uradnikov, sodnikov, organizacijsko delo trgovcev, službo policajev, orožnikov, postrežkov, izvoščkov, natakarnjev, pometačev itd. itd. To so uslužnosti.

Vsakomur, ki je soustvarjal ta kup, gre za nagrado — nakaznica, sorazmerna njegovi zasluzi in glaseča se na neko vrednost. Do te vrednosti si dotičnik more s kupa vzeti, kar mu je drago, odnesti domu (ali kamorkoli) ter porabiti kakor hoče. Ta nakaznica je zaslužek posameznika in istočasno njegova kupna ali potrošna moč.

Čim manjši je omenjeni kup, tem manj more posameznik z njega odvzeti, tem manjši je torej narodni dohodek in zaslužek posameznika.

Ako pa je kup dobrin tako velik, da ga narod po zadostitvi vsem svojim potrebam ne more vsega porabiti ali zaposliti in se ta višek realizira (vnovči), se je nekaj prištedilo ter se je nacionalni kapital povečal ali — kakor pravimo — nastal je nov prirastek narodnega premoženja. Novotvorba nacionalnega kapitala je težnja gospodarstva vsakega naroda, saj se le tako ustvarja bogatenje naroda in naraščanje ter učvrščevanje blagostanja.

Dvignimo se s Piccardovim balonom visoko v zrak in oborožimo svoje oko z dobrim daljnogledom. Videli bomo, da je v naši banovini nekako 50% vse zemlje odmerjene za vrtove, njive, travnike, vinograde in pašnike, 44% je gozda, 6% pa odpade na pota, vodovje, železniške proge in na neplodni svet, skalovje in podobno. Vidimo pa tudi ljudi z njihovimi potrebami. Nadalje vidimo hiše, tvornice z brnečimi stroji, razne obratovalnice, proge, vlake, avtobuse, tovrne avtomobile itd. Potem zapazimo, kako prihajajo vlaki natovorjenih vagonov preko meje in dovažajo k nam stvari, ki so potrebne, ki pa jih pri nas ne pridelujemo niti ne izdelujemo. To je uvoz. V nasprotni meri pa težko sopihajo lokomotive, ki vozijo v inozemstvo vlake naše kme-

tijske (največ), obrtne ter industrijske i. dr. proizvodnje. To je naš izvoz.

Tudi v tem pogledu mora narod skrbeti, da mu od njegove proizvodnje toliko (ne samo po količini, nego po vrednosti) preostane za izvoz, da bo s tem vsaj plačano vse, kar smo uvozili. Bili bi bot, kakor po domače rečemo. Tedaj bi se res moglo govoriti o medsebojni (mednarodni) zamenjavi dobrin. Zalibog pa mi nismo bili vedno tako srečni, da bi mogli govoriti o zamenjavi, nego le o izmenjavi dobrin. Blago je šlo sicer sem in tja, toda najčese, tudi v času krize, nismo bili z inozemstvom bot, nego je v inozemstvo odtekalo ali več denarja, kakor pa smo ga mi od tamkaj prejeli, ali pa se je zgodilo nekaj drugega, kar bom takoj omenil. Narod je siromašil. Kljub temu, da imamo po letu 1930. vsako leto aktivno trgovinsko bilanco v izmenjavi dobrin z inozemstvom, da torej dobivamo v državo nekaj več denarja kakor pa ga izdamo v inozemstvo — vendar siromašimo in se še dalje izčrpavamo. Kajti, da dosežemo denarni prebitok, moramo izvoziti cele gore naših pridelkov (ki imajo zelo slabo ceno) in jih prodajati izpod spodobne cene, v izgubo, dočim inozemci za razmeroma majhno količino k nam uvoženega blaga dobijo skoraj toliko kakor mi za naše ogromne izvožene količine. To pomeni, da naša (posebno kmetijska) proizvodnja, odnosno tisti, ki jo je ustvarjal, dobiva slabo plačilo. Uspeh narodovega dela je slab. Sedaj pa, ko je naš izvoz vedno težji in neugodnejši, te posledice prav težko občutimo prav vsi, ves narod.

Kupna moč naroda je vedno slabša, s tem je poslabšana tudi porabna ali potrošna moč naroda, pomanjkanje je vedno občutljivejše.

Po današnji navadi in po življenjski potrebi se izdaja večina zaslužka (dohodka) za hrano, stanovanje in obleko, dokaj tudi za tobak, za alkohol, za zdravje, za kulturne užitke, marsikdo izdaja tudi še za zabavna potovanja, za luksus, za razna lepotila, mamila i. dr., kar vse še moremo nekako imenovati razumljivo, upravičeno potrebo. Toda mnogo se denarja izdaja tudi za prekomerno pitje, za prekomerno zabavo, pretiran šport, za igro in za razne strasti.

Po obsegu porabe, po obsegu potrošnje in načinu življenja merimo blagostanje naroda in njegov življenjski standard, njegovo življenjsko stališče glede na boljše ali slabšo možnost zadovoljevanja življenjskih potreb. Ta standart je odvisen od zaslužka oziroma dohodka posameznika in njegove kupne moči ali prav za prav od dejanske potrošnje.

Tudi našega naroda življenjski standard se zdi, da se je v dobrih zadnjih sto letih nenavadno izboljšal, saj kljub slabim časom more trošiti mnogo, mnogo več ko tedaj. Koliko se troši sladkorja. Koliko se troši tekstilnega blaga (raznih tkanin). Imamo več oblek, perila in čevljev ko

tedaj, bolje in menda več tudi jemo ter pijemo. V 15. stoletju je bila žena kralja Karla VII. še edina Francozinja, ki je imela več ko dve srajci.

Toda ves ta napredek je kupljen za čudno ceno. Kmet se je iztrošil in je finančno zaostal, meščanski ter industrijski človek (delavec) pa je komaj še senca nekdanjega zdravega, prirodnega človeka. Marsikateri trebušni meščan ima sicer še rdeča lica, kako pa je kljub temu z njegovim splošnim zdravstvenim stanjem, posebno z živci. Stanovanja so prenatrpana, premalo zračna. V eni sami ljubljanski večji hiši je več prebivalcev ko v Višnji gori, ki ni vas, niti trg, nego mesto.

Od zdravega dela v naravi so cele gomile naroda morale preiti k delu v zatohlih, tesnih, temnih prostorih, delavnicah in pisarnah, kjer se človek počuti skoraj kakor v zaporu. Malo se more gibati v prosti naravi, skoraj ne vidi več sonca in marsikdo se ga je tako odvadil, da se ga skoro boji. Od mirnega kmetijskega dela jih je na tisoče napredovalo(?) do hlastnega dela tovarniškega ali rudniškega akorderja. Življenje je opustelo. Ljudem se vedno mudi, za zdravo razvedrilo v naravi po delu skoraj ni več časa ne denarja, nedeljski družinski izleti so razkoš in nova podjetja rastejo, ki naj na hitrico dajejo kondenzirane zabave (pivnice, kinematografi, varieteji, pojoče in plešoče kavarne itd.).

Dasi danes naš človek poje mnogo več mesa, sladkorja, boljšega peciva in raznih finoč, bi vendar dvomil, da si resnično življenjsko naravno tako zadosti, kakor si je vsaj še pred pol stoletjem ob uživanju manj finih stvari.

Življenjska odpornost pada, bolehavost pa narašča vsaj pri tisti četrtini naroda, ki dela sede in katere giba so pri delu dan na dan, leto za letom, desetletje za desetletjem bolj ali manj skoraj enaki, z enakim ritmom, skoraj s predpisom določeni. Slabša je prebava, želodec peša, apetit pada, meščanska hrana je že skoraj bolniška hrana, nastaja pa nova neobhodna potreba po dražilih in mamilih, zaradi slabokrvnosti in bledičavosti nastaja potreba lepotil, zbog »pofinjenega« okusa svet zapada v pretirane modne norosti in se dostikrat tudi pozimi tako oblači, kakor bi se komaj smel poleti. Današnja ženska, pardon, damska plesna obleka, ne — toaleta tehta komaj še toliko kolikor pred 100 leti pošten robec.

Mislim, da se ne motim prehudo, če rečem, da naš današnji svet v svoji potrošnji čedalje bolj stopa po neki nezdravi stranpoti. Čim dalje bolj je videti, da polaga več važnosti na to, kaj devlje nase, in premalo na to, da bi dovolj deval vase. Svoj dohodek tako vedno manj troši za dobrine, ki jih ustvarja naša narodna proizvodnja, in zapada v potrošnjo, ki naj bo v korist dobičkalnega Židovstva. Tudi tu bi se bilo treba osvestiti in se spomniti besed: »Narod sebi« in »Svoji k svojim«.

PRAKTIČNI KOLEDARSKI RAČUNI

II. Hitro izračunanje luninih izprememb za katerikoli poljuben datum

Navedem naj zopet nekaj zgodovinsko-astro-nomskih podatkov. Luna je bila tisto nebesno telo, ki je delalo starim astronomom največ preglavice. Dolga stoletja in tisočletja niso mogli ugotoviti zakona njenega obtoka okoli zemlje. Slednjič se je grškemu astronomu Metonu iz Aten leta 433. pred Kristovim rojstvom posrečilo, da je izsledil ta zakon. Po njem se obtok lune ponavlja vsakih 19 let, to se pravi, da padejo po vsakih 19. letih lunine izpremembe zopet na iste datume sideričnega leta, kakor pred 19. leti. Izračunal je torej cikel 19 let za lunin obtok. Število, ki pove številko kakega leta v tem ciklu, se imenuje »zlato število«. To ime so ji dali zato, ker so Atenci, veseli Metonove ugotovitve, to število z zlatimi črkami vklesali na nekem atenskem svetišču.

Po novejših astronomskih ugotovitvah iznaša »sinodičen« obtok lune okoli zemlje (od mlaja do mlaja) 29 dni, 12 ur 44 minut in 3 sekunde. Sinodični meseci imajo torej 29½ dni ali, kakor jih imajo Mohamedanci in Židje v svojem sinodičnem koledarju (sinodično leto), izmenjajoče 29 in 30 dni. Dvanajst obtokov lune je torej okroglo $29.5 \times 12 = 354$ dni, torej za 11 dni manj, kakor je siderično leto dolgo.

Ako je torej bil v začetku enega leta mlaj, je v začetku prihodnjega leta minulo že 11 dni od zadnjega mlaja. Pravimo, da je luna 11 dni »stara«. To »starost« lune imenujemo »Epakta«. V koledarjih je zaznamovana z rimsko številko. Ker je sinodično leto za 11 dni krajše kakor siderično, je naravno, da ta »Epakta« zraste vsako leto za 11 dni. Torej: 1. leto: epakta = 0; 2. leto: $e = 11$; 3. leto: $e = 22$; 4. leto: $e = 33$. To je pa več kakor 1. sinodičen mesec, torej ga moramo odšteti. Ker je pa obtok lune nekoliko večji kakor 29½ dni in se ta presežek v teku 1. leta (12 obtokov lune) pomnoži, ga zaokrožimo na 30. Iz istega vzroka tudi ne upoštevamo prestopnih let (ko bi morala epakta zrasti prav za prav za 12 dni) in jih računamo kot navadna leta. Epakta v 4. letu je torej $e = 33 - 30 = 3$; 5. leto: $e = 14$; 6. leto: $e = 25$; 7. leto: $e = 36 - 30 = 6$ itd.

Kakor smo že omenili, se epakte vsakih 19 let ponavljajo, kajti 19 let = 6.939-6018 dni in 235 luninih obtokov (v 19 letih) je 6.939-6881 dni. Razlika je torej le 0-0863 dni, to je 2-0712 ur, ali 2 uri, 4 minute in 16-32 sekund, tako da je šele po $19 \times 12 = 228$ letih potrebna korektura, ki se upošteva pri epaktah stoletij, kar se imenuje

»skok epakte«. V enem stoletju so torej epakte onih let enake, pri katerih je razlika med letnicami 19, 2×19 , 3×19 itd. Torej imajo enako epakto n. pr. leta 5, 24, 43, 62 in 81 ali leta 2, 21, 40, 59, 78 in 97.

*Račun je sedaj lahek, ako vemo epakto stoletja.

Epakta leta 1900. (torej »es« dvajsetega, sedanjega stoletja) je -1 (minus 1) odnosno 29. Sedaj pa računajmo konkreten primer:

Epakta »el« leta 1935:
Najprej vzamemo devetnajstinski ostanek od 35 (leto). $35 - 19 = 16$. »el« leta 35 = »el« leta 16. »el« leta 16 je za 16×11 večja kakor leta 00. $16 \times 11 = 176$. Od tega vzamemo tridesetinski ostanek, ali odštejemo 30 tolikokrat, kolikorkrat gre. Torej: $176 - 150 (30 \times 5) = 26$. K temu prištejemo še »es«: $26 + (-1) = 25$, ali $26 + 29 = 55$, $55 - 30 = 25$. Epakta leta 1935. je torej 25 (kakor ona leta 1916.). Isto »el« imajo tudi leta 1954., 1973. in 1992.

Izračunaj si na podlagi gornjega računa epakto »el« leta 1937.!

Ako pa hočemo vedeti, kako lice nam kaže luna na kak datum med letom, moramo upoštevati še epakte mesecev. Meseci z 31 dnevi imajo 1½ dneva več kakor je lunin obtok, meseci s 30 dnevi ½ dneva več, februar z 28 dnevi ima pa 1½ dneva manj. (Prestopnih let ne upoštevamo iz prej objasnjenega razloga). Te mesečne epakte moramo prišteti k letni epakti in k tej vsoti še datum zahtevanega meseca, pa dobimo epakto za dotični datum. In sicer je: 7⁸/₈, okroglo 7 prvi krajec, 14³/₄, okroglo 15 polna luna, 22¹/₈, okroglo 22 zadnji krajec in 29¹/₂, okroglo 30, odnosno 0 mlaj. Da bomo imeli boljši pregled, napravimo tabelo mesečnih epakt.

Vzemimo konkreten primer: 12. IX. 1935.
 $35 - 19 = 16$; $16 \times 11 = 176 - 150 (5 \times 30) = 26$; $26 + (-1) = 25$. $25 + 1.5 (I.) - 1.5 (II.) + 1.5 (III.) + 0.5 (IV.) + 1.5 (V.) + 0.5 (VI.) + 1.5 (VII.) + 1.5 (VIII.) + 12 (IX.) = 44$; $44 - 29.5 = 14.5$, torej polna luna. Ali po tabeli: $25 + 7 (IX.) + 12 (datum) = 44 - 29.5 = 14.5$. Kakor se iz računa in tabele vidi, ima marec isto epakto kakor januar, ker je 31. (I.) + 28 (II.) = 59 = 2×29.5 , torej ravno dva sinodična meseca. Torej začnemo za datume od 1. III. naprej prištevati mesečne epakte počenshi od marca.

Vzemimo še en primer: 26. VII. 1983.
 $83 - 19 = 64$; $64 - 19 = 45$; $45 - 19 = 26$; $26 - 19 = 7$; $7 \times 11 = 77$; $77 - 60 = 17$; $17 - 1 = 16$. $16 + 1.5 (III.) + 0.5 (IV.) + 1.5 (V.) + 0.5 (VI.) + 26 (VII.) = 46$; $46 - 29.5$

* Z »e« bomo zaznamovali epakto sploh, z »es« epakto stoletja in z »el« epakto leta.

= 16.5, torej dva dni po polni luni (polna luna je bila 24. VII. 1983.).

Za 19. stoletje 1800—1899 je pa »es« = 4. To-rej bi bil gornji primer: 12. IX. 1835.: 35 — 19 = 16; 16 × 11 = 176; 176 — 150 = 26; 16 + 4 = 30 = 0 ali pa 0.5. 0 + 1.5 (III.) + 0.5 (IV.) + 1.5 (V.) + 0.5 (VI.) + 1.5 (VII.) + 1.5 (VIII.) + 12 (IX.) = 19, ali (ako vzamemo 0.5) 19.5 torej 5 dni po polni luni, ali 3½ dni pred zadnjim krajcem.

Epakte za druga stoletja so pa precej zamotane in se ne dajo tako lahko določiti kakor dnevnicke stoletij v I. delu. V naslednjem prinašamo tozadavne formule, po katerih se lahko izračuna epakta za poljubno stoletje pred in po Kristovem rojstvu, za julijanski in gregorijanski koledar.

Pripominjam, da vsi ti računi seveda niso povsem točni, ker smo morali 44 minut in 3 sekunde čez 29½ dni (lunin obtok) zanemariti in jih šele tedaj upoštevati, ko znašajo že 1 dan. Razen tega si posamezne lunine faze ne slede v enakih časovnih razdobjih, in to radi eliptične poti zemlje in lune. Vendar pa so ti računi, ki so povprečni, za navadno uporabo dosti točni in je razlika proti dejanskemu stanju lune največ 36 ur.

Formule se glasijo:

A. Epakte stoletij:

1. Julijanski koledar pred Kristovim rojstvom:

$$es = 9.5 + 4.5a - \frac{a}{3} \times 0.5 - (29.5n).$$

2. Julijanski koledar po Kristovem rojstvu:

$$es = 5.5 + (29.5n) - 4.5a + \frac{a+1}{3} \times 0.5.$$

3. Gregorijanski koledar:

$$es = 7.5 + (29.5n) - 5.5a + \frac{a+1}{3} \times 0.5 + \frac{a}{4}$$

B. Epakte let.

4. Leta pred Kristovim rojstvom:

$$el = 25 - [11(1 - 19n) - 0.5 \left(\frac{1+1}{4}\right)] - 29.5n.$$

Izjeme: leto 18. (37, 56, 75, 94): $el = 25 - [11(1 - 19n) - 0.5 \left(\frac{1+2}{4}\right)] - (29.5n).$

leta 10. (29, 48, 67, 86) in 14 (33, 52, 71, 90):

$$el = 25.5 - [11(1 - 19n) - 0.5 \left(\frac{1+1}{4}\right)] - (29.5n).$$

5. Leta po Kristovem rojstvu (julij. in gregorij. koledar):

$$el = 11(1 - 19n) - 0.5 \left(\frac{1+1}{4}\right) - (29.5n).$$

Izjema: leto 18. (37, 56, 75, 94): $el = 11(1 - 19n) - 0.5 \left(\frac{1+2}{4}\right) - 29.5n.$

Števila 9.5, 5.5 in 7.5 so začetne epakte dotičnih koledarjev. »a« = stoletje (brez ednic in desetic). + (29.5n) in — (29.5n) se pravi, da je treba 29.5 tolikokrat prišteti, odnosno odšteti, kolikokrat se rabi, odnosno more. »el« = leto (brez stoletja). »es« = epakta stoletja. »el« = epakta leta.

Tudi ti računi niso težki. Dober računar jih lahko izračuna na pamet.

Dr. FRAN GOSTL:

OPEKLINE

Zelo pogosto čujemo in čitamo o nesrečah zaradi opeklin. Najpogosteje dolete otroke, in to z večine zbog nepazljivosti ali nemarnosti odraslih. Večkrat so to zelo bolešne, težke ali celo smrtne poškodbe. — Nikdar se dovolj ne naroča staršem, naj skrbno nadzirajo otroke, da jih obvarujejo nesreč ter si prihranijo očitke in kes, ki jih zadene prepozno ter jih muči vse življenje!

Včasih precej pogoste nesreče, ko so otroci v nemirnosti ali slučajno pri igri prevrnili na mizi stoječo svetilko, da se je petrolej razlil in vnel ter jim zažgal obleko — ker se prestrašeni otrok ni mogel pravočasno umakniti —, so postale zelo redke, ker je ne samo po mestih, temveč po deželi že skoro povsod vpeljana električna razsvetljava. A še vedno se otroci pogosto igrajo z vžigalicami ter jih prižigajo. Dostikrat s tem povzročijo požar, često tudi nesreče zaradi opeklin. Lahka krila deklie, a tudi srajca fantičeva — se lahko in hitro vnameta, otrok prične v strahu tekati sem in tja in s tem še bolj razvname plamen. Preden

na krik in vik kdo prihititi na pomoč, so nastale že zelo težke opekline.

V hiši naj se torej shranjujejo vžigalice vedno na takem kraju, da otroci ne morejo do njih. Mati, ki jih potrebuje, da zaneti ogenj v kuhinji ali v sobi v peči, oče, ki si ž njimi zažiga cigarete ali tobak v pipi, naj jih ne polagata kamorkoli, hlapcu in dekli naj se najstrožje zapove, da morajo dobro varovati vžigalice ter jih shranjevati na otrokom nedostopnih krajih.

Otrokom pa se pove, da se ne smejo sukati krog ognjišča in peči, najmanj pa brskati po ognju. Kako lahko pade ogorek ali žerjavica na krilo! Primerilo se je prečesto, da so otroci prekucnili nase lonec z vrelo vodo ali ponev z vročo mastjo ter še grozovito opekli; zgodilo se je tudi, da so se zaleteli pod noge materi ali dekli, ki je odnašala lonec s kropom, tako da jih je s tem oblila; — primerilo se je, da se je kak malček prekucnil v škap s kropom ali lugom, ki je stal ob ognjišču.

Istotako kakor otroci, so izpostavljeni opeklinam tudi odrasli, zlasti kuharice, ako ne ravnajo previdno. Pred vsem bi božjastne osebe ne smele imeti opravka z ognjem. Neka bolnica je dobila zelo težke opeklinae po obrazu in prsih, ker jo je med kuho napadla božjast, ki jo je vrgla na odprto ognjišče.

Ali tudi z lugom, s kislinami in drugimi tvarinami, ki povzročajo poparjenje in razjednine. bodimo nadvse previdni, shranjujmo jih vedno v zaklenjenih omarah ter ne puščajmo otrok v bližino, kadar imamo opravila z njimi.

Odrasli imajo dostikrat posla z ognjem in gorljivimi stvarmi, z razbeljenim orodjem, z visoko temperiranimi raztoplinami in vročimi plini — v gospodinjstvu, raznih poklicih, plavžih, tovarnah itd. Ker se zavedajo nevarnosti in so previdni in pazljivi, pri njih opeklinae zdaleka niso tako pogoste kakor pri otrocih ter so največkrat posledice nezakravljenih nesreč.

Opozorim naj zlasti na to, da se v prostoru z odprtim plamenom nikdar ne sme z etrom ali bencinom čistiti kakih madežev, ker te snovi izpuhtevajo ter se plini vnamejo in eksplodirajo. Velika napaka (pri sedanji razsvetljavi le redka) je bila, da so gospodinje prilivale petrolej v še gorečo svetilko, kar je zelo pogosto povzročilo eksplozije.

Veliko pozornost moramo posvečati raztopljenim kovinam. — Marsikje je bilo in je še v navadi, da so na božični večer vlivali raztopljeni svinec (seveda le v malih količinah) v vodo ter iz nastalih vlivkov po njih podobnosti prerokovali bodočnost. Poznal sem moža, ki je kot deček ob taki priliki dobil opeklinae po licu, da je bilo oko v nevarnosti.

Nevarne postanejo lahko tudi druge raztopljene snovi: steklo, smola, asfalt; posebno pa vroči plini. Pri delih s takimi snovmi se morajo delavci točno držati varnostnih predpisov, da se obvarujejo nesreče. Najgroznejše opeklinae sem videl pri možu, ki se je ponesrečil zaradi eksplozije kotla, v katerem je bila visoko temperirana para pod močnim pritiskom, ki je, oproščena, bruhnila s silo vanj, prepojila obleko ter ga ožgala po vsem telesu.

Pri opeklinah razločujemo tri vrste. Prva, najlažja, je ona, kjer je bila le koža razdražena in je zato postala boleča, prekrvavena in otekla. Te oteklinae so seveda lahko različne obsežnosti, a

se razmeroma hitro in dobro zacelijo. Namaže naj se jih s čistim oljem ali mastjo, obloži z obkladkom (s čisto vato ali z ruto, namočeno v vodi in ožeto) in nalahko obveže.

Druge vrste opeklin so one, ki tvorijo že večje poškodbe na koži. Pri teh nastanejo mehurji, ki se napolnijo s sokrvico. — Te mehurje nabodeš s šivanko (iglo), ki jo zaradi razkuženja potegneš nekajkrat skozi plamen sveče. Sokrvica izteče, odstopljene kože pa ne smeš odrezavati. Opeklino pokriješ potem s čisto gazo, namazano z oljem ali vazelinom, ter obvežeš. Ako je le možno, naj tako obvezo napravi zdravnik, ki ima vse potrebne snovi na razpolago; posebno, če je opeklinna bolj obsežna. Zlasti na kmetih bo težko kdaj povsem čista obveza pri rokah, zamazana pa okuži ranitve. Zato naj se za prvo silo opeklinna namaže s čistim oljem (mazati se seveda ne sme z umazanimi rokami ali z nečedno ruto) ter poskrbi, da nadaljnje opravi zdravnik.

Pri opeklinah tretje vrste so večji ali manjši deli tkanin uničeni in odpadejo povsem osmojeni in mrtvi. — Pri takih težkih poškodbah je umestno pred vsem lajšanje bolečin; uporabljajo naj se trajne kopeli, bodisi krajevne, za prizadete končine, bodisi splošne, če je poškodba obsegala velik del života. To se seveda najbolje vrši v bolnici, kamor naj se čimprej prepelje ponesrečenec, ker imajo v bolnicah vse potrebne priprave v ta namen. — Pri takih opeklinah naj se ne slači in ne sezuva opeklih delov telesa, temveč obleka ali obutev razreže in na lahko odstrani. — Tudi pri opeklinah druge vrste naj se perilo, ki se je tesno sprijelo opečene kože, ne skuša siloma odstraniti, temveč naj se okrog obreže in pusti, prilepljeno platno pozneje samo odpade; obveza naj se napravi kar čez to.

Umevno je, da se pri isti nezgodi lahko pojavijo opeklinae raznih vrst. S kislinami, n. pr. s karbolovo, žvepleno ali octovo kislino povzročene opeklinae se izpirajo z lugom, milom ali sodovo vodo. — potem pa namažejo z oljem in obvežejo.

Poškodbe z lugom in alkalijami izperemo z zvodenenim kisom (jesihom).

Pripomniti moram tudi: ako je komu brizgnilo neugašeno apno v oko, se ne sme izpirati z vodo, ker bi to le povečalo poškodbo, temveč z oljem. To naj se stori takoj, tudi če je bolečina zelo neznatna, ker je pri takih primerih lahko vid v nevarnosti. Poškodovanec naj gre k zdravniku, ki ukrene vse, da prepreči morebitno nevarnost.

KOLENDAR V URI ZA LETO 1937.

Z njim lahko določiš, na kateri dan tedna pade katerikoli datum leta 1937.

Rimske številke I do XII pomenijo dvanajst mesecev, in sicer I = januar, II = februar, III = marec, IV = april itd., XII = december.

Arabske številke ob rimskih so prištevk. Ti so važni in za vsako leto drugačni. Napiši si jih na uro!

To stvar uporabljaj tako:

Vedeti hočeš n. pr., na kateri tedenski dan v letu 1937. pade Silvestrov večer (31. decembra). December je dvanajsti (XII.) mesec. Poišči torej rimsko številko XII. Pod njo je prištevek (arabska 2). Ta prištevek prišteješ k datumu. Torej 31. (datum) + 2 (prištevek) = 33. To število deliš s 7 (toliko dni je v tednu). Vseeno je kolikokrat gre 7 v 33, zanima naj te samo ostanek.

Računaj torej: $31 + 2 = 33 : 7 = (4 \text{ krat})$ in ostane 5, torej pade Silvestrovo na petek, kajti ostanek 1 pomeni ponedeljek, 2 torek, 3 sredo, 4 četrtek, 5 petek, 6 soboto, 0 (nič) pa nedeljo. Če je dotični seštevek bil deljiv s 7 brez ostanka.

Nekaj zgledov:

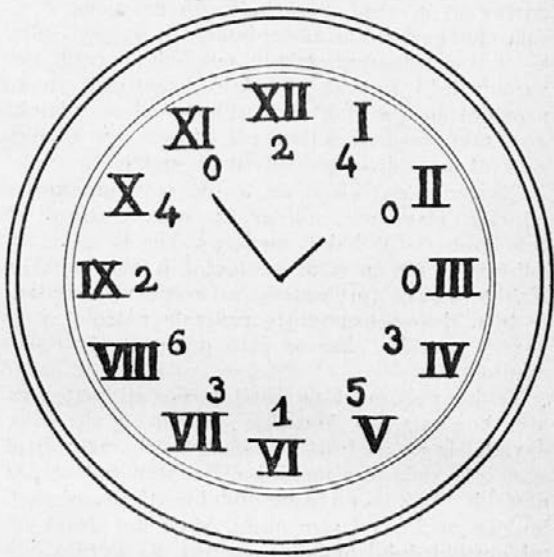
Sv. Jožef (19. marca). Marec = III., prištevek 0. Računaj: 19 (datum) + 0 (prištevek) = 19 : 7 = (2 krat) in ostane 5. Sv. Jožef pade na petek.

Sv. Alojzij (21. junija). Junij = VI., prištevek 1. Računaj: 21. (datum) + 1 (prištevek) = 22 : 7 = (3 krat) in ostane 1. Pade na ponedeljek.

20. september. Računaj: $20 + 2 = 22 : 7 = (3 \text{ krat})$ in ostane 1. Ponedeljek.

1. december. Računaj: $1 + 2 = 3 : 7 = (0 \text{ krat})$ in ostane 3, pade torej na sredo. Ali krajše: $1 + 2 = 3$ (ker je vsota manjša od 7) torej sredo.

1. avgust. Računaj: $1 + 6 = 7 : 7 = (1 \text{ krat})$ in ostane 0 ali krajše $1 + 6 = 7$ torej nedelja.

ALI STE ŽE SLIŠALI,

da je stopnica 15 cm visoka, srednje velika hiša 20 metrov in Empire-State-Building v New Yorku 381 metrov,

da leži mesto Köln v Nemčiji 40 metrov nad morsko gladino, najvišji vrh v Evropi, Montblanc, 4807 metrov in najvišja naselbina v Tibetu 4860 metrov,

da znaša volumen (prostornina) človeškega telesa 0'06m³, Cheopsove piramide 2.5 milijonov kubičnih metrov in zajezene vode Nila pri Assuanu 2.5 milijard kubičnih metrov,

da meri srednja višina stola 50 cm, mize 80 cm, moža 1.75 m, vrat 2'25 m in sobe 3 metre,

da znaša največja pri smučanju dosežena brzina 136 kilometrov na uro, da preleti lastovka 320 km, orkan pa samo 180 kilometrov na uro,

da se surovo maslo topi pri 32° C, sladkor pri 160° C in oglje pri 3920° C,

da znaša človeška sila poprečno eno desetino konjske sile, turbina nove ruske naprave na Dnjepru ima 90.000 konjskih sil in vse vodne sile na zemlji 30 milijonov konjskih sil,

da se zvok v gumijasti cevi širi s hitrostjo 28 m na sekundo, v zraku s 333 metri in v steklu s 5100 m na sekundo,

da je srednja teža dolgega svinčnika 5 gramov, polnilnega peresa 15 g, aktovke z vsebino 2 kg, par smučk 5 kg, kolesa 16 kg, ročnega kovčega z vsebino 20 kg, motornega kolesa 60 kg, odraslega moža 80 kg, konja 400 kg in natovorjenega voza 4000 kg,

da daje najugodnejšo razsvetljavo za čitanje 50 svečna žarnica v daljavi 1 metra in da je direktna sončna luč 56 krat tako velika,

da porabi baterija radioaparata štiri vate in električna topilna peč 15 milijonov vatov.

NAŠI NAJMARLJIVEJŠI POVERJENIKI

Benčina Miloš,
Stari trg - Rakek

Friedrich Štefan,
Murska Sobota

Galč Slavka,
Ljubljana

Govejšek Anton,
Žerjav

Grča Josip,
Dol. Lendava

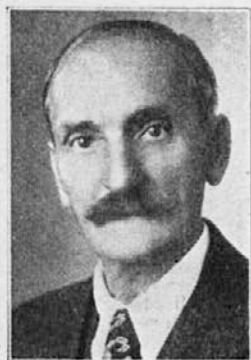
Koščak Ignacij,
Laško

Perko Lovro,
Ljubljana

Pernarčič Karol,
Maribor

Stepec Alojzij,
Črnomelj

Šinko Franc,
Mozirje

Špicar Jakob,
Radovljica

Tajnik Miloš,
Slov. Bistrica

TOLE VAS BO ZANIMALO!

Se vedno vemo zelo malo o tem, kdaj in kje je postal konj domača žival. Na najdbah kosti in risb iz predzgodovinskega časa ni mogoče spoznati, ali so bili takratni konji že udomačeni ali ne. Vendar vemo kratek čas že toliko, da so že pred 3500 leti našega štetja v notranji Aziji, predvsem v zapadnem Turkestanu, gojili konje, da, poskušali so tudi že križanja z oslom, torej da so že poznali mulo. Na vsak način so pa imeli že pred 5000 leti čisto pravilne žrebčarne, kajti našli so celo v plošče udolbene rodovnike posameznih konj.

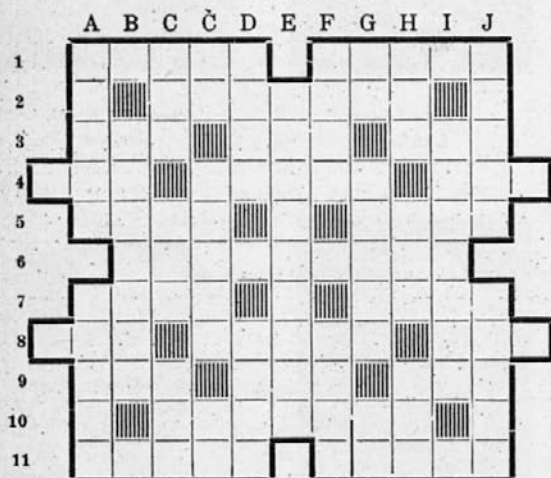
Znani režiser Maks Reinhardt je pri snemanju Shakespearovega »Sena kresne noči« dal tole neobičajno naročilo tehničnemu oddelku: »Potrebujem lunin žarek, na katerem bi lahko plesalo 100 vil proti nebu!« Tak lunin žarek so mu strokovnjaki tudi napravili. Tehtal je 7 ton in predstavljal žarek kot stezo čudovite luči. Spleten je bil ta žarek iz 50.000 jardov (1 jard = 0,914 m) dolgih celofanastih niti, ki so reflektirale milijonsko svečno luč; bil je pa tudi tako močan, da je nosil 104 osebe, ki so po njem še plesale.

Živo srebro je eden v naravi najbolj razširjenih kemičnih elementov. Skoraj povsod ga najdemo v majhnih množinah: v kamenju, premogu, vodi, v rastlinah in živalih. Človek zavzije dnevno 5 milijonink miligrama živega srebra, ki je skrito v hrani, in isto množino zopet izloči. Možno je, da ima živo srebro pri vseh življenjskih dogajanjih pomen, katerega doslej učenjaki še niso pojasnili.

V Tulsi v Ameriki je igralo ob priliki klavirskega karnevala pod pokroviteljstvom šole za Fine Arts v istem mestu 61 klavirjev naenkrat. Večino teh instrumentov je preskrbela znana tvornica orgel Wurlitzer, kjer so jih tudi uglasili, skrbno zamotali in poslali s tovornimi avtomobili v Tulso. Igralo je 112 pianistov v starosti od 6 do 30 let. Za vaje so imeli na razpolago 6 tednov in so imeli v tem času 23 skušeni. V zadnjem tednu so trajale skušnje po 6 ur na dan. Na programu so bili skladatelji: Beethoven, Liszt, Wagner, Newin in Mac Dowell. Igralce je poslušalo 5000 navdušenih poslušalcev.

UGANKE

KRIŽANKA

Vodoravno: 1 starodavno makedonsko mesto — rudnina; 2 žensko ime; 3 pritok Save — sila — sesalec; 4 senčnica — utežna enota — doba; 5 Jazonova ladja — zelenica; 6 gorovje v dravski banovini; 7 tekočina — prevajalec Prešerna; 8 vrsta — podnebje — otok v Jugoslaviji; 9 kožna tvorba — moško ime — svojilni zaimek; 10 podjetje; 11 dalmatinsko vino — mavec.

Navpično: A vrh v Savinjskih Alpah — moško ime; B omama; C števnik — kača — število; Č kem. kratica — stopaj — pijača; D žensko ime — moško ime; E kraj v dravski banovini; F plazilec — planet; G ploskovna mera — žensko ime — predlog; H poljska cvetica — veznik — predlog; I pridržek; J mesto v Češkoslovaški — ljubljansko predmestje.

KVADRATNA TROJICA

	1	2	3	4	Vodoravno in navpično:							
1	A	A	A	A							1 riba	
2	A	A	A	A							2 poziv	
3	A	A	A	A	5	6	7				3 tekoča voda	
4	A	A	B	B	C	C	D				4 kraj na Gorenjskem	
				5	E	E	E	E			5 trščica	
				6	I	I	I	I	8	9	10	6 vrednost
7				7	J	J	K	K	L	L	N	
8				8	N	P	P	P				
9				9	R	R	R	R				
10				10	R	R	T	V				

MREŽA

1	2	3	4	5	6	7	8	4	3	9	10	11
5	12	2	9	10	9	5	11	13	14	10	4	10
15	6	16	14	15	13	6	15	12	6	9	5	2
5	17	10	6	10	9	16	14	10	4	10	16	3
2	9	5	4	15	6	3	17	14	10	13	17	3
14	10	12	3	14	9	5	14	18	13	10	19	18
16	20	15	9	10	8	5	21	5	14	5	13	5

ključ:

- 9-18-2-15-9-1-19-5 10-2-16-5 pogorje;
 3-21-2-3-20-6-15-7-10 svetilka;
 4-11-8-14-10-9-6-3-1-8 krepost;
 13-5-19-10-17-14-10-12 utežna enota;

(Namesto števil vstavi v kvadrate črke, ki jih dobiš po ključu!)

STOPNICE

- A veznik
 AA predlog
 AAA pod
 AAAA krogla
 AAAAA snov
 BCCDDD moško ime
 EEEEFEG žensko ime
 IIIIIIIJ nasad
 JJKLLLLMM vžigalna potrebščina
 NNNNNOORRS bivanje
 SSTTTT VVVZ ulomek

Prva navpična vrsta: slovenski pesnik.

PREGOVOR

škarje — domačin — skala — seženj — grad
 gomila — šimpans — stroj — dežela

(Vzemi iz vsake besede tri črke!)

REŠITEV UGANK IZ LANSKE PRAVIKE

1. **Pregovor:** Stara navada železna srajca.
2. **Kvadratna dvojica:** 1. otok; 2. Tebe; 3. Obir; 4. Kersnik; 5. Neva; 6. Ivan; 7. Kant.
3. **Stopnice:** s, as, Vis, Ines, Ceres, Atrans. Slap: Savica.
4. **Zemljepisna zložilnica:** 1. Braila; 2. Erfurt; 3. Ogulin; 4. Genova; 5. Rennes; 6. Angora; 7. Dublin. — Beograd.
5. **Znamenje:** Valentin Vodnik; Bohinj; Zlatorog; mišnica; pesa. — »Jablane, hruške in druge cepé cepi v mladosti za stare zobe.«
6. **Besednica:** vodik; dnina; ikona; ovira; april; rapir; tisoč; kavka. — Naslov znane knjige: Vodnikova pratika.
7. **Posetnica:** krošnjar.
8. **Enačba:** x = jug; y = Oslo; t = vid; u = jaz. v = Jugoslavija.

VSE UGANKE IZ LANSKE VODNIKOVE PRAVIKE SO PRAVILNO REŠILI:

L. Zlatič, Sv. Benedikt v Sl. gor.; Franc Bole, Celje; Ivan Zagožen, Bočna, p. Gornji grad; Ljuba Mikuš, Gotovlje, p. Zalec; Angela Starč in Pavla Privšek, Grosuplje; Jernej Crnko, Jarenina; Ivan Zagar, Kamna gorica; Ivan Kovačič, Lešnica, p. Ormož; Viktor Bischof, Milan Cvelbar, Rudolf Cimolini, Ivan Cebulj, Beta Habč, Drago Kunc, Karel Korošec, Branko Komac, Ferdo Kobal, Majda Kobal, Marjan Kuret, Rudolf Likar, Franc Mermolja, Pavla Matičič, Fran Osredkar, Roman Poniž, Justina Paulin, Pavla Semen, Ana Vidensek, Anton Weber, Alojzij Znidaršič, Ljubljana; Franc Rogl, Sv. Lenart v Sl. gor.; Karol Škerjanc, Loke, p. Trbovlje; Jaka Koselj in Ljubomir Podpac, Škofja Loka; Leopold Haller, Martin Mastnak, Ignacij Založnik, Maribor; Bojan Petrič, Mežica pri Prevaljah; Janko Lešnjak, Markovec, p. Stari trg pri Rakeku;

NAGRADE

Lani razpisane nagrade je srečonosni žreb razdelil tako, da dobe:

1. **Ivan Jarc,** Novo mesto, knjigo: dr. Ivan Lah, Angelin Hidar.
2. **Rudolf Turšič,** Rakek, knjigo: Anton Fogaz-zaro, Svetnik.
3. **Vincencij Frelih,** Žiri, knjigo: A. Conan Doyle, Napoleon Bonaparte.
4. **Justina Paulin,** Ljubljana, knjigo: Anatole France, Pingvinski otok.
5. **K. Siladji,** Sv. Rok, p. Rogatec, knjigo: F. M. Dostojevskij, Selo Stepančikovo.
6. **Ivan Zagar,** Kamna gorica, knjigo: Ilka Vaš-tetova, Umirajoče duše.
7. **Karol Škerjanc,** Loke, p. Trbovlje, knjigo: Charles de Coster, Uleenspiegel.
8. **Roman Poniž,** Ljubljana, knjigo: Anton No-vačan, Samosilnik.
9. **Jaka Koselj,** Škofja Loka, knjigo: Ivo Šorli, Zadnji val.
10. **Ivan Mlinšek,** Velenje, knjigo: Guy de Mau-passant, Povesti iz dneva in noči.

Letos razpisujemo spet deset lepih knjig iz založbe Tiskovne zadruga v Ljubljani kot nagrado za tiste, ki bodo pravilno rešili vse gorenje ugank. Rešitev naj pošljejo na naslov urednika: Dr. PAVEL KARLIN, LJUBLJANA, Krakovski nasip 22, najpozneje do Velike noči leta 1937.

SEJMI

Pripombi: Sejem, ki pade na nedeljo ali praznik, se vrši — če ni izrečno drugače določeno — na naslednji delavnik. Sejmi, pri katerih ni posebej označeno, so za živino in blago.

DRAVSKA BANOVINA

Srez Brežice

Brežice: 14. febr.; ponedeljek po sv. Florijanu; dan sv. Antona; dan sv. Lovrenca; dan sv. Lenarta; 19. dec.; vsako soboto v tednu samo za svinje.

Dobova: 31. jan.; 26. marca; 25. apr.; 10. jul.; 13. sept.; 9. dec.

Kapele: 17. jan.; 10. marca; 17. apr.; 7. jun.; 17. avg.; 17. sept.

Pišce: 19. febr.; 8. jul.; 1. avg.; 6. okt.; 3. nov.

Podsreda: 24. jun.; 21. sept.; 18. okt.; 19. nov.

Rajhenburg: 29. jan.; veliki četrtek; ponedeljek po šesti nedelji po veliki noči; dan po sv. Petru in Pavlu; 26. avg.; 10. okt.

Sevnica: 14. febr.; ponedeljek po tihhi nedelji; tretja sreda po veliki noči; 22. jun.; 16. avg.; 21. okt.; 6. dec.

Stare Svete gore: Sobota pred tiho nedeljo; sobota pred binškošmi.

Sv. Lenart-Zabukovje: 3. apr.; 18. jul.; 20. sept.; 6. nov.

Veliki Dol: 25. jan.; 3. marca; 13. jul.

Videm: 21. jan.; 20. febr.; 1. apr.; 21. maja; 3. avg.; 26. okt.; 16. dec.

Zdole-Pleterje: 15. marca; 24. apr.; 15. jul.; 15. sept.

Zigarski vrh: 21. marca; 13. jun.; 1. sept.

Srez Celje

Celje: Vsako sredo in soboto (za prašiče); sobota sredi posta; 21. okt.; 30. nov.

Dobrna: Prvi ponedeljek po Svečnici; kvatni četrtek v sept.; 6. dec.

Dramlje: 2. aprila; 22. okt.

Frankolovo (Vojnik, okolica): 17. marca; 24. sept.

Nova cerkev: Ponedeljek po sv. Treh kraljih; četrtek po veliki noči; ponedeljek po sv. Rešnjem Telesu; 6. nov. (sv. Lenart).

Petrovce: 17. jan.; 4. marca; 2. jul.; 14. sept.

Sv. Jakob (občina Sv. Jurij okolica): 3. febr.; prvi ponedeljek po Velikem Šmarnu.

St. Jurij ob juž. želez., okolica: 2. jan.; 10. febr.; 12. avg.; 19. nov.; 10. dec.

St. Jurij ob juž. želez., trg: 12. marca; 24. apr.; 4. maja; 22. jun.; ponedeljek po letnih kvatrah; ponedeljek po lesenskih kvatrah; 28. okt.

St. Jurij ob Taboru: 29. jan.; 10. marca; 7. sept.; 21. nov.

Teharje: 21. jan.; 22. febr.; 26. marca; 12. maja; 26. jul.; 12. okt.; 24. nov.; 19. dec.

Trg Braslovce: Ponedeljek pred sv. Matijo; na cvetni petek; ponedeljek pred sv. Matevžem; ponedeljek pred sv. Martinom.

Trg Vojnik: Ponedeljek pred Svečnico; ponedeljek po beli nedelji; 16. maja; 4. jul.; 7. sept.; 18. okt.

Trg Vranksko: 3. marca (sv. Kunigunda); druga sreda po veliki noči; 29. sept.; 15. nov. (sv. Leopold).

Trg Zalec: 14. febr.; 13. jun.; 25. jul.; 29. avg.; 4. okt.; 13. dec.

Velika Pirašica (Zgornja Ponikva-Pernovo): 21. marca.

Srez Črnomelj

Črnomelj: Torek po prvi kvatni nedelji v postu; torek v velikem tednu (po cvetni nedelji); torek po binškošni kvatni nedelji; torek po sv. Petru in Pavlu; torek po kvatni nedelji v sept.; torek po sv. Simonu in Judii; torek po kvatni nedelji v adventu; prvi četrtek v jan., febr., maju, avg. in sept. Če je ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik, če je pa prvi četrtek prvega dne v mesecu, se vrši sejem prihodnji četrtek.

Metlika: Torek po sv. Treh kraljih; torek po svečnici; torek po sv. Matiji; torek po sv. Joželu; torek po beli nedelji; torek po binškoših; torek po Alojziju; torek po sv. Marjeti; torek po velikem Šmarnu; torek po sv. Mihaelu; torek po sv. Martinu; torek po sv. Miklavžu.

Gradac: 21. jan.; 11. marca; 13. maja; 8. julija; 9. sept.; 25. nov. Če je ta dan nedelja ali praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik.

Semič: 14. febr.; 15. marca; 26. aprila; 15. jun.; 24. jul.; 12. okt.

Stari trg: 18. marca (prihodnji delavnik); 13. jun.

Vinica: Ponedeljek po spreobrnjenju sv. Pavla; ponedeljek po tihhi nedelji v postu; drugi ponedeljek po beli nedelji; ponedeljek po vnebohodu (po 6. nedelji po veliki noči); ponedeljek po sv. Alojziju (samo za živino); ponedeljek po sv. Marjeti; ponedeljek po nedelji, ki sledi malemu Šmarnu; ponedeljek po prvi adventni nedelji (samo za živino).

Srez Dol. Lendava

Dolnja Lendava: 25. jan.; 20. febr.; 25. apr.; 16. jun.; 28. jul.; 28. avg.; 28. sept.; 28. okt.; 18. dec.; vsak torek za svinje in drobnico.

Beltinci: Kramarski in živinski: 20. jan.; 20. febr.; 25. apr.; 15. jul.; 5. nov.

Bogojina: 15. febr.; 20. marca; 19. maja; 20. jul.; 4. sept.; 16. nov.

Crenšovci: 14. marca (samo za živino); ponedeljek po 3. maju; ponedeljek po 14. sept.; 20. okt.

Dobrovnik: Torek pred Veliko nočjo (samo za živino); prvi ponedeljek pred Telovim; na praznik Sv. Jakoba; 20. sept.

Dokležovje: Kramarski in živinski: 18. jun.; 27. jul. (v Beltincih); 21. avg. (v Dokležovju).

Turnišče: Četrtek pred cvetno nedeljo; drugi ponedeljek po veliki noči (prvi je že velikonočni ponedeljek); četrtek pred binškošmi; 12. jun.; četrtek pred veliko mašo; 9. sept.; 4. okt.; vsak četrtek za svinje in drobnico.

Srez Gornji grad

Gornji grad: Na tiho nedeljo (kramarski sejem); 4. maja; 28. okt.

Ljubno: 19. marca; Konstancijeva nedelja konec avg.; 19. nov. (samo kramarski sejmi).

Mozirje, trg: 22. jan.; 24. apr.; binškošni torek; 15. jun.; 16. avg.; ponedeljek pred malo Gospojnicjo; 18. okt.

Radmirje: Binškošti, 21. jul.; 2. in 3. dec. (samo kramarski sejem).

Rečica ob Savinji: 17. marca; 6. nov. (oba živinska in kramarska).

Šmartno ob Paki: 22. marca; 11. nov.

Srez Kamnik

Kamnik: Kramarski in živinski sejmi vsak drugi torek v jan., marcu, jun., avg., okt. in dec. Živinski sejmi vsak drugi torek v mesecu.

Blagovica: 25. jan.; 20. avg.

Dob: 14. febr.; 15. jun.; 10. avg.; 28. dec.

Domžale: 4. jan.; 4. maja; 26. jul.; 25. nov.

Krašnja: 5. avg. (sv. Ožbalt); 21. dec. (sv. Tomaž).

Lukovica: 3. febr.; 26. marca; 27. apr.; 9. sept.; 18. okt.

Mengeš: 9. febr.; 17. marca (na dan sv. Jere); 25. maja; 5. jul.; 29. sept.; 6. nov.; 13. dec.

Moravče: 24. febr.; ponedeljek v velikem tednu; 16. maja; 21. jun.; torek po sv. Jerneju; 11. nov.

Motnik: 12. febr.; tretji ponedeljek v postu; 22. aprila; 2. jun.; sredo po rožnovenski nedelji v okt.
 St. Gotard: Petek pred cvetno nedeljo; 5. maja; 25. maja; 2. jul.; 11. nov.
 Zgornji Tuhinj: 20. febr.; 3. apr.; 12. jul.; 21. sept.

Srez Kočevje

Kočevje: 20. jan.; 20. marca; 4. maja; 15. jun.; 25. jul.; 24. avg.; 16. okt.; 30. nov.; 31. dec.
 Dobrepolje - Videm: 17. jan.; 10. febr.; 3. marca; 1. maja; 31. avg.; 26. okt.; 5. dec.
 Dolenja vas: 16. avg.
 Kočevska Reka: 16. maja; 2. jul.
 Koprivnik: 12. maja.
 Loški potok: 3. febr.; 4. apr.; 7. jun.; ponedeljek po Marijinem rojstvu v sept.
 Mala gora: 25. maja; 30. jun.
 Mozelj: 25. apr.; 30. jun. (če je ta dan nedelja ali praznik, prejšnji delavnik); 20. maja (če je ta dan nedelja ali praznik, naslednji delavnik).
 Ribnica: 2. jan.; ponedeljek po beli nedelji; 24. jun.; prvi ponedeljek po 2. avg.; 21. sept.
 Smuka: 1. marca.
 Sodražica: 22. jan.; četrtek pred sv. Gregorjem; četrtek pred sv. Janezom Nepomukom; 22. jul.; 2. sept.; četrtek pred sv. Terezijo.

Stara cerkev: 5. apr.; 1. jun.
 Stari log: 20. apr.

Turjak: Na dan sv. Gregorja; 30. nov.

Velike Lašče: Ponedeljek pred sv. Matijem (če je sv. Matija v ponedeljek, prejšnji ponedeljek); četrtek pred binkošti; 21. jun.; 16. avg.; 9. sept.; 6. nov.

Zdanska vas, Pri Sv. Antonu (Videm): Ponedeljek po tihi nedelji; 13. jun.; 17. jul.; sredo po rožnovenski nedelji.

Srez Slov. Konjice

Slov. Konjice: 5. jan. (samo za živino); 9. febr.; 1. marca (samo za živino); veliki četrtek; križeva sredo; 24. jun.; 31. jul.; 31. avg. (samo za živino); ponedeljek po sv. Mihaelu; 4. nov. (samo za živino); 3. dec.
 Oplotnica: Zivinski: 3. marca (Sv. Kunigunda); 11. nov. Kramarski: 25. apr.; 15. jun.; 28. jul.; 16. avg.
 Vitanje: Sredpostna sredo; 25. maja; 20. julija; 14. sept.; 2. nov.; 27. dec.

Sreza Kranj in Škofja Loka

Kranj: Prvi ponedeljek v maju, sept., okt., nov. in dec., sicer vsak ponedeljek sejmski dan. Ako pade na te dni kak praznik ali v mesecu nov. vernih duš dan, se vrši semen prihodnji ponedeljek.

Cerklje: 17. jan.; petek pred cvetno nedeljo; 16. avg.; 21. okt.
 Poljane: 4. maja; 11. nov.

Škofja Loka: 3. febr.; 17. marca; 24. apr.; 24. jun.; 16. avg.; 29. sept.; 25. nov. Če pade na ta dan praznik, se vrši sejem prejšnji delavnik. Tedenski sejem vsako soboto.

Trzič: Sobota po 20. marcu; sobota po 16. maju; sobota po 4. oktobru; 30. nov. Tedenski sejem vsako sredo in soboto.

Zelezniki: Tržni dan 30. nov.

Srez Krško

Krško: 3. febr.; 18. marca; 4. maja; 4. jul.; sobota pred prazno sv. Luki; 25. nov.; prva sredo v jan., apr., jun., avg. in dec. jun., avg. in dec.

Boštanj: Sobota po postu; 31. maja; sobota po sv. Urhu; petek po Marijinem imenu (v sept.).

Bučka: Na dan sv. Matije; na dan sv. Marka; ponedeljek pred sv. Janezom; ponedeljek pred sv. Mihaelom; na dan sv. Martina.

Bušeča vas: Torek po prvi nedelji po veliki noči; prvi torek po binkošti; 9. sept.; 12. nov.

Drenovo: 12. marca; 24. jun.; 29. sept.

Kostanjevica: 17. jan.; ponedeljek po tihi nedelji; 31. maja; ponedeljek po sv. Jakobu; ponedeljek po sv. Mihaelu; kvatrnji ponedeljek v adventu.

Leskovec: Ponedeljek pred sv. Jurijem; 26. jul.; 14. avg.

Mokronog: Sobota pred tiho nedeljo; sobota po prazniku Srca Jezusovega; sobota pred sv. Jernejem; tretja sobota v sept.; 28. okt.; 9. dec.; 12 mesečnih prašičjih sejmov vsak prvi četrtek v mesecu.

Radeče: 25. jan.; ponedeljek po postu; ponedeljek pred sv. Jurijem; 25. maja; 27. jun.; 17. jul.; 9. avg.; 1. sept.; 11. okt.; ponedeljek po sv. Martinu; 27. dec.

Raka: 10. marca; 19. nov.

Slančji vrh: Ponedeljek po sv. Urhu.

Studence: 31. marca; 16. maja; 8. avg.; 30. okt.

Sv. Jurij pod Kumom: 25. apr.; 24. jun.

Škocijan: Četrtek v prvem, drugem, tretjem in četrtem kvatrnem tednu; 15. apr.; 15. jul.

St. Janž: Torek v prvem kvatrnem tednu; torek v tretjem kvatrnem tednu; prvi ponedeljek po 24. jun.

St. Jernej: Četrtek po svečnici; 12. apr.; ponedeljek po kvatrnji nedelji v maju; na dan sv. Jerneja; ponedeljek po vseh svetih.

Trebelno: Sobota po veliki noči.

Trzišče (Sv. Trojica): Ponedeljek pred sv. Rešnjim Telesom; 5. okt.

Veliki Cirkov: Prvi petek v postu.

Veliko Mraševo: 24. marca; 12. sept.

Vesela gora (St. Rupert): 12. marca; 27. apr.; četrtek pred binkošti; sobota pred 8. sept.; 27. okt.

Srez Laško

Laško: 14. jan.; 24. febr.; veliki četrtek; 5. maja; binkoštni torek; 24. jun.; 19. jul.; 24. avg.; 21. sept.; 23. okt.; 11. nov.; 21. dec.

Dol: 10. marca; ponedeljek po sv. Juriju; na dan sv. Ignacija; ponedeljek po sv. Mihaelu.

Jurkloster: 1. febr.; 1. jul.; 4. okt.; 13. dec.

Loka: 13. marca; 5. maja; 22. maja; četrtek po sv. Rešnjem Telesu; 5. avg.; 11. sept.; 17. okt.

Šmarjeta: 21. marca; 15. jul.; 7. sept.; 9. okt.

St. Lenart nad Laškem: Cvetna sobota; 5. jul.; 16. sept.; 4. nov.

Trbovlje: 17. marca; 18. okt.

Srez Litija

Litija: Ponedeljek po sredpostni nedelji; sv. Florijana dan; ponedeljek po sv. Rešnjem Telesu; ponedeljek po sv. Mihaelu; ponedeljek po sv. Nikolaju. Zivinski sejmi zadnji ponedeljek v jan.; 13. jul.; 22. avg.

Krka - Podbukovje: Ponedeljek po beli nedelji; na dan sv. Kozme in Damjana.

Krka-Videm: Ponedeljek po sv. Treh kraljih; 1. marca; 16. maja; 5. avg.

Poljsnik: 9. aprila; 25. maja; 6. jul.

Radohova vas: 2. jan.; pustni ponedeljek; torek po binkošti; 18. okt.

Stična: Četrtek v velikem tednu; ponedeljek po Vnebohodu; na dan sv. Bernarda; na dan sv. Katarine.

Smartno: Dan po sv. Treh kraljih; torek po sv. Valentinu; torek po kresu; ponedeljek po sv. Jakobu; torek po Marijinem rojstvu; ponedeljek po sv. Martinu.

Smartno-Javorje: Torek po tihi nedelji; 24. avg.

St. Lambert: 14. febr.; (dogon nezaten).

St. Vid pri Stični: Sreda po veliki noči; 15. jun.; ponedeljek po Marijinem rojstvu; drugi ponedeljek po sv. Mihaelu; sobota pred sv. Martinom.

Tirna: 1. maja.

Vače: Ponedeljek po beli nedelji; torek po drugi kvatrnji nedelji; 16. avg.; 30. nov.

Veliki Gaber: 30. apr.; 4. jul.; 26. avg.; 30. okt.

Višnja gora: 21. jan.; ponedeljek pred pustno nedeljo; ponedeljek po prvi kvatrnji nedelji; ponedeljek po cvetni nedelji; ponedeljek po drugi kvatrnji nedelji; 24. jun.; 26. jul.; 1. sept.; ponedeljek po tretji kvatrnji nedelji; ponedeljek po vseh svetih; ponedeljek po četrti kvatrnji nedelji.

Zagorje: 9. febr.; četrtek pred cvetno nedeljo; 12. maja; prvi ponedeljek v juniju; 30. jun.; 3. avg.; 29. avg.; torek po rožnovenski nedelji; 3. nov.; 2. dec.; 31. dec.

Zubina: 24. febr.; 21. okt.

Mesto Ljubljana

Vsako sredo in soboto. Živinski sejmi: prva in tretja sreda v mesecu. Ako pade na ta dan praznik, se vrši živinski sejem dan poprej.

Srez Ljubljana okolica

Dolsko: Ponedeljek po tihih nedeljih; 21. okt.
Grosuplje: 25. apr.; 29. sept.
Račna: 11. marca; 5. sept.
Senožeti (občina Dol): 20. maja; 18. nov.
Studenec-Ig: 27. febr.; 20. marca; ponedeljek po beli nedelji; četrtek po binkošti; 10. avg.; 11. nov.
Smarje: Torek po sv. Florijanu; na dan sv. Roka.
St. Jurij pri Grosupljem (občina St. Jurij): Prva sobota v aprilu; 19. okt.
Vrhnika: Prvi ponedeljek v postu; torek po veliki noči; ponedeljek pred Kristusovim vnebohodom; ponedeljek po sv. Trojici; 25. jul.; na dan sv. Leonarda (6. nov.); 27. dec.

Srez Ljutomer

Ljutomer: Vsak kvatni torek in torek v cvetnem tednu so živinski in kramarski sejmi. V ostalih mesecih pa so vsak drugi torek v mesecu le živinski sejmi. Če pade sejem na praznik, se vrši drugi dan.
Apače: 27. apr.; 9. sept.; 16. okt.
Gornja Radgona: 3. febr.; 25. maja; 30. jun.; 10. avg.; 16. nov.
Mala Nedelja: Kvatni četrtek po veliki noči; 21. okt. (samo za živino).
Razkrižje: Bela sreda; 16. maja; 24. jun.; 10. avg.; 3. nov.
Strigova: 17. marca; 21. jul.; 29. sept.
Terbegovci - Sv. Duh: 24. avg.; 13. dec.; tretji ponedeljek v mesecih aprilu, juniju in oktobru.
Veržej: 7. marca (za živino); 6. maja; 29. sept.; 29. nov.

Srez Logatec

Dolenji Logatec: 3. jan.; 12. maja; 24. okt.
Gorenji Logatec: 7. febr.; petek po Kristusovem vnebohodu; ponedeljek po roženskih nedeljih; 13. dec.
Begunje: 18. marca; 8. okt.
Cerknica: 24. (v prestopnem letu 25.) febr.; četrty ponedeljek po veliki noči ne vstevši velikonočnega; 26. jul.; 2. nov.
Grahovo (občina Cerknica): 9. febr.; 22. marca; 17. apr.; 15. nov.
Hotedršica: 5. apr.; 21. nov. (Se ne vršita.)
Lož: 19. febr.; 15. marca; 4. maja (sv. Florijan); 10. jun.; 16. avg.; 28. okt.; 5. dec.
Nadlesk (občina Stari trg): 28. marca; 20. sept.; 15. okt.
Nova vas (Bloke): 1. marca; 24. maja; 22. avg.; 29. sept.
Planina: 24. apr.; 12. jul.; 30. nov.
Rakek: 30. jan.; 8. marca; 2. aprila; 18. maja; 30. junija; 12. julija; 12. avgusta; 16. sept.; 16. okt.; 29. nov.; 23. dec.
Rovte: Ponedeljek po tihih nedeljih v postu; 24. jun.; 10. avg.; 29. sept.
St. Vid: Ponedeljek po sv. Gregoriju; ponedeljek po svetem Vidu; ponedeljek po sv. Jerneju.
Unec (občina Rakek): 17. jan.; prvi ponedeljek v marcu.
Zerovnica (občina Cerknica): Ponedeljek po sv. Treh kraljih; 14. febr.; sreda pred binkošti; 20. jun. in 7. sept. (če je ta dan nedelja ali praznik, pa naslednji delavnik); 15. dec.
Ziri: Sredpostna sreda; sreda po veliki noči; 13. jun.; 4. jul.; 21. okt.

Mesto Maribor

Vsak drugi, četrty in peti torek v mesecu živinski sejem. Ako je v torek praznik, se vrši sejem dan poprej. Vsak petek svinjski (za drobnico) sejem. Ako je v petek praznik, se vrši sejem dan poprej. Ako je v četrtek božič, se vrši svinjski sejem v sredo pred božičem. Vsako sredo in soboto je tržni dan.

Srez Maribor, desni breg

Poljčane: Ponedeljek po kvatni nedelji; ponedeljek po cvetni nedelji; ponedeljek po vnebohodu (Križevem); sobota pred sv. Janezom Krstnikom; 10. jul.; 29. avg.; sobota po roženskih nedeljih; 15. nov.
Slovenska Bistrica: 17. jan. (samo za živino); 24. febr.; 11. marca (samo za živino); cvetni petek; 4. maja; 4. jun.; 25. jul.; 24. avg.; 24. sept.; 28. okt.; 23. nov.; 15. dec. (samo za živino).

Srez Maribor, levi breg

Sv. Jurij v Slovenskih goricah: 22. apr. (Začasno ustavljen.)
Sv. Lenart: Sv. Sebastijana dan; 25. marca; ponedeljek po beli nedelji; 19. maja; 24. jun.; 2. avg.; 5. sept.; 4. okt.; 6. nov.
Sv. Trojica: 20. marca; ponedeljek po sv. Trojici; 28. avg.; ponedeljek po kvatnih v sept. (Začasno ustavljeni.)
Ščavnica (Sv. Ana na Krembergu): 17. jul.; 14. sept.
Zgornja Kungota: 1. apr.; 7. okt. (Se začasno ne vršita.)

Srez Murska Sobota

Križevci: 16. apr.; 4. jun.; 27. okt. (živinski in kramarski); vsako prvo soboto v mesecu svinjski sejem (ako je ta dan praznik, prejšnjo soboto).
Martjanci: 23. maja; 6. avg.; 27. okt.
Murska Sobota: Prvi ponedeljek v jan. (živinski); prvi ponedeljek v febr. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v marcu (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v apr. (živinski); prvi ponedeljek v maju (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v jun. (živinski); prvi ponedeljek v jul. (živinski in kramarski); 24. avg. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v sept. (živinski); 15. okt. (živinski in kramarski); prvi ponedeljek v nov. (živinski); 6. dec. (živinski in kramarski).
Prosenjakovci: 15. marca; 16. jun.; 2. sept.; 28. nov.
Puconci: 28. maja; 10. jul.; 10. sept.; 10. nov.
Rakičan: 26. marca; torek pred binkošti; 2. jul.; 16. avg.; 8. okt. (govejli).

Srez Novo mesto

Novo mesto: Torek po sv. Antonu v jan.; torek pred sv. Jurijem v apr.; torek po sv. Jerneju v avg.; torek po sv. Lukežu v okt.; torek po prvi adventni nedelji; vsak prvi ponedeljek v mesecu; vsak ponedeljek sejem za prašiče.
Irča vas (občina Smihel-Stopiče): bivši kandijski sejmi: vsak četrtek po 15. vsakega meseca. Če pade četrtek na 15. v mesecu, se vrši sejem isti dan.
Mirna: 24. jun.; 2. nov.
Mirna peč: Ponedeljek po sv. Jožefu (če pade ponedeljek po sv. Jožefu na praznik, se vrši sejem prihodnji ponedeljek); 31. maja; 30. jun.; 29. sept.; 29. dec.
St. Lovrenc (Velika Loka): 10. avg.; 23. nov.
Toplice: Četrtek po sv. Matiji; četrtek po sv. Florijanu; 27. jul.; četrtek pred velikim Smarnom; četrtek po roženskih nedeljih.
Trebnje: 13. jun.; 13. jul.; 16. avg.
Velika Loka: 8. marca; 12. maja; 21. jun.; 25. jul.; 30. avg.; 16. dec.
Zagradec: Sobota pred belo nedeljo; dan pred malim Smarnom (7. sept.).
Zužemberk: 3. febr.; 17. marca; 24. apr.; dan po Kristusovem vnebohodu; 9. jun.; četrtek po sv. Urhu v juliju; 9. avg., t. j. dan pred sv. Lovrencem; 14. sept.; 28. okt.; 6. dec. Vsako leto na cvetno soboto živinski in kramarski sejem.

Srez Prevalje (Dravograd)

Dravograd: 20. marca; 9. maja (za živino); 15. jun.; 2. avg.; 21. sept.; 3. nov. (za živino). — 9. maja in 3. novembra samo za živino; ostali sejmi so kramarski in za živino.
Crna: Ponedeljek po sv. Florijanu; 5. avg.; 21. okt. — živinski in kramarski sejmi.
Guštanj: 17. jan.; na tiho nedeljo; 24. apr.; 24. jun.; 1. sept.; 18. okt.; 25. nov. — 17. jan. in tiha nedelja samo kramarski sejem; ostali za blago in živino.

Marenberg: Četrty ponedeljek po božiču; 1. marca (za živino); ponedeljek pred cvetno nedeljo; binškoštni torek; 21. jun. (za živino); 31. jul.; 29. sept.; 11. nov. — 1. marca in 21. junija samo za živino; ostali za blago in živino.

Mežica: 25. jul.; 4. dec. — Kramarski in živinski sejmi.

Muta: 14. marca; 1. maja; 17. julija; 29. avg.; 28. okt. — Kramarski in živinski sejmi.

Prevalje: Četrtek pred sv. Urbanom; četrtek po sv. Jeronimu. — Kramarski in živinski sejmi.

Ribnica na Pohorju: 25. jun.; 25. avg.; 22. okt. — Na nedeljo po kresu, sv. Jerneju in sv. Uršuli samo kramarski; na ponedeljek po kresu, sv. Jerneju in sv. Uršuli samo za živino.

Vuzenica: Prvo postno soboto; 25. apr.; 4. jul.; 16. avg.; 10. okt.; 6. dec. — Kramarski in živinski sejmi.

Srez Ptuj

Ptuj (mesto): 23. apr.; 5. avg.; 25. nov.; vsak prvi in tretji torek v mesecu (samo za živino in konje); vsako sredo (svinjski). (Ako je te dni praznik ali nedelja, prihodnji dan.)

Ormož: Vsak prvi ponedeljek (ako pade na katerega teh ponedeljkov praznik, se vrši sejem prihodnji ponedeljek) v januarju, febr., marcu, maju, juniju, juliju, sept., oktobru in decembru (samo živinski); vsak torek (svinjski); cvetni petek; prvi ponedeljek po sv. Jakobu (ako pride Jakobovo na ponedeljek, se vrši sejem prihodnji ponedeljek); na Martinovo (ako je ta dan praznik, naslednji dan).

Sv. Tomaž pri Ormožu: 21. jun.; 29. avg.; 28. okt.; 3. dec. (ako pade na te dneve praznik ali nedelja, se vrši sejem naslednji delavnik).

Srez Radovljica

Radovljica: 12. marca; 24. apr.; binškoštni torek; 26. jul.; 28. okt.; 13. dec.

Bitinje v Bohinju: Prva nedelja v okt., t. j. roženvska nedelja (za blago).

Bohinjska Bistrica: 1. maja; 24. jun. (za blago); 18. okt.; 6. dec. (za blago).

Dovje: 20. jan.; 29. sept. (oba za blago).

Jesenice: 4. maja; torek po binškoštih (za blago); prvi ponedeljek oktobra (za blago); 6. nov.; 3. dec. (za blago).

Kranjska gora: 20. marca; sobota pred drugim ponedeljkom v okt. (sta za živino ukinjena); drugi ponedeljek v okt. (za blago).

Lesce: 24. febr.; velikonočni torek; 13. jun.; 16. avg. (oba za živino); 29. sept.; 21. okt.

Mojstrana: 23. nov. (za blago).

Sava pri Jesenicah: 14. febr.; 19. marca (oba za blago).

Spodnje Gorje: Petek pred cvetno nedeljo; 11. nov.

Srez Slovenjgradec

Loznica pri Velenju (kraj St. Ilj pri Velenju): Za živinske in kramarske sejme ponedeljek pred cvetno nedeljo; 4. avg.; 21. sept.

Mislinja (kraj Sv. Lenart): Za živinski sejem ponedeljek pred pustom; 1. jun.; za živinski in kramarski sejem 15. okt. (kraj St. Ilj pod Turjakom); 20. apr.; 2. jul.; sobota pred angelsko nedeljo.

Pameče (za kraj St. Janž pri Dravogradu): Za živinski in kramarski sejem 15. apr.; 9. okt.

Pameče, župna cerkev St. Janž pri Dravogradu (kraj St. Janž pri Dravogradu): 13. jun.; v sept. na ponedeljek po Imenu Marijinem.

Slovenjgradec: Za živinski in kramarski sejem 25. jan.; 12. maja; 10. avg.; 19. nov.; za živinski sejem drugo, četrto in šesto soboto v postu, prvi ponedeljek v septembru, prvi ponedeljek v oktobru.

Velenje: Za živinski in kramarski sejem prvi četrtek po Pustu; 1. maja; ponedeljek pred Binškoštni; 18. jul.; 24. avg.; 24. okt.

Soštanj, mesto: Za živinski in kramarski sejem četrtek pred Pustom; torek po Veliki noči; 22. jun.; 12. jul.; 29. sept.; ponedeljek pred sv. Katarino v nov.

Srez Smarje pri Jelšah

Smarje pri Jelšah: Ponedeljek po sredpostni sredi; cvetni petek; 12. maja; dan pred sv. Reš. Telesom; ponedeljek po Urhovem; 5. avg.; 25. okt.; 25. nov.; 14. marca; 17. junija; 20. sept.

Dobje: Sobota po veliki noči; 16. jul.; sredi pred Imenom Marijinim; 25. nov.

Kozje: 24. febr.; 26. apr.; 13. jun.; 25. jul.

Lemberg: Ponedeljek po sredpostni sredi; cvetni petek; 12. maja; sredi pred Telovim; ponedeljek po sv. Urhu; 5. avg.; 25. okt.; 25. nov.

Pilštanj: 9. febr.; 8. marca; 16. maja; 9. jun.; ponedeljek po sv. Roku; 29. sept.; ponedeljek po vseh Svetih; 31. jul.

Planina pri Sevnici: 11. jan.; 1. marca; 12. maja; 15. junija; 13. jul.; sobota pred angelsko nedeljo; 15. okt.; 3. dec.

Podčetrtek: Živinski in kramarski; 14. jan.; 22. febr.; 1. maja; 25. maja; 17. jul.; 29. avg.; 16. okt.; 17. marca; veliki torek; 10. avg.; 21. nov.

Ponikva: 14. febr.; četrty ponedeljek po veliki noči; 27. jun.; 1. avg.; sredi po roženvski nedelji; sobota pred sv. Martinom.

Rogatec: Kramarski in živinski; 21. marca; 12. jul.; 30. nov. Sedlarjevo (Polje); 16. febr.

Slivnica (Sv. Urban): Prvi četrtek po binškoštih; 22. jul.; ponedeljek po roženvski nedelji; 7. okt.

Sv. Peter pod Sv. gorami: 5. febr.; 6. marca; 23. maja; 21. okt.; 11. nov.; 13. dec.

St. Vid pri Grobelnem: 14. marca; 17. jun.; 20. sept.

Tinsko: Tretji ponedeljek po binškoštih; 2. jul.; ponedeljek po angelski nedelji.

Verače (Sv. Filip): 14. jan.; 22. febr.; 1. maja; 25. maja; 17. jul.; 29. avg.; 16. okt.

Zusem (Loka pri Zusmu): 13. apr.; 20. jul.; 25. avg.; 12. sept.

*

Plemenski sejmi za selekcionirano rodovniško govejo živino

1. Gorenjska cikasta (pincgavska) pasma: 15. maja v Kranju; 15. oktobra v Mengšu.
 2. Ormoška cikasta (pincgavska) pasma: 2. maja in 26. septembra v Ormožu.
 3. Sivopšenična (pomurska) pasma: 3. aprila in 3. novembra pri Sv. Juriju pri Celju.
 4. Svetlolisasta (simentalska) pasma: 25. aprila in 26. oktobra v Beltincih.
 5. Dolenjska sivorjava (montafonska) pasma: 15. aprila v Velikih Laščah; 10. oktobra v Novem mestu; 22. oktobra v Velikih Laščah.
 6. Slovenska bela (marjadorska) pasma: 3. maja v Šmartnem ob Paki; 25. oktobra v Mariboru.
- Ako pade določeni semanji dan na cerkveni ali državni praznik, se vrši sejem na prihodnji delavnik.
- Nihče ni upravičen, prirejati razen tu objavljenih še kake nadaljnje plemenske sejme.
- Plemenske sejme vodi po časanskih sejskih redih od kralj. banske uprave določeni živinorejski strokovnjak.

KAZALO

Rodovnik kraljevskega doma	Iz zgodovine osepnic (Dr. Mirko Karlin)	67
Domnevno vreme leta 1937. po stoletnem koledarju	Kako nastane vozni red (Jože Jenko)	69
	Zgodovina avtomobilske pnevmatike (Vinko Vozač)	77
Praktikarski del:	Kronika v slikah 3	79
Astronomski podatki, prazniki in vremenski ključ	Usoda velikih izumov	80
Koledar (risbe Maksima Gasparija), verzi k mesečnim vinjetam (Pavel Karlin)	Potovanje na mars (Stane Raketnik, ilustriral Francè Podrekar)	81
Poštno pristojbine	Stare slovenske narodne šege, navade in vraže (Rudolf Dostal)	84
Kolki na listine	Napadi iz zraka v bodoči vojni (Inž. Franc Dolenc)	90
	Preužitek kot kmetijska starostna preskrba (Svetovalec)	93
Poučni in zabavni del:	Med brati Sokoli	95
Slovenska zemlja (Alojz Gradnik)	Zdravilna moč čebule	96
Praznični dnevi slovenskega ljudskega sodstva (Prof. Metod Dolenc)	Tine Zemlja in njegova sreča (Vinko Bitenc, ilustriral Elko Justin)	97
Statistika nam govori... (P. B.)	O denarju (Dr. Josip Mihelak)	102
Zdravilnost sokov iz naših zelenjadnih in drugih rastlin (Mara Novakova)	Še nekaj iger in problemov (M. Adlešič)	108
Vola ali konja? (Dipl. agr. A. Jamnik)	Kje najbolj čitajo Vodnikove knjige	111
Muzikalične žuželke (L. Koželj)	Boj muham (T. B.)	112
80 letni Nikola Tesla upa, da bo s svojim načinom življenja dosegel 135 let	Fantastični načrti (E. J.)	113
Kronika v slikah 1	Proizvodnja in potrošnja (Dipl. agr. A. Jamnik)	114
O postanku ognja (Marija Hötzel)	Praktični koledarski računi (Josip A. Podbregar)	117
Oči (Dr. Fr. Zbašnik, ilustriral M. Šubic)	Opekline (Dr. Fran Göstl)	118
Utrujene duše ali o sedanjem »nervoznem pokolenju« (K. Ozvald)	Koledar v uri za leta 1937.	120
Kava od zrna do skodelice (Gospodinja)	Ali ste že slišali, da	120
Srečanje na morju (Davorin Ravljen)	Naši najmarljivejši poverjeniki	121
Kronika v slikah 2	Tole vas bo zanimalo!	122
Naš vsakdanji krompir (M. N-k.)	Uganke. Nagrade	122
O' potapljačih (Slavko Našič)	Sejmi	124
Kadaver št. 15 (Ivan Podržaj, ilustriral Mirko Šubic)	Kazalo	128

Perilo Vam bo trajalo leta in leta

Ure in ure trajajoče krtačenje, brezobzirno mencanje uničuje dandanašnje fino, dragoceno perilo. S Schichtovim Radionom, tem samodejnim pomočkom, izgine, kakor bi trenil, vsa nesnaga. Zakaj v raztopini Schichtovega Radiona se med kuhanjem (vsaj 15 minut) razvije na milijone kisikovih mehurčkov in poganja milno peno skozi tkanino. Oni spravijo nesnago tudi iz najgostejših vlaken, kjer se z mencanjem in krtačo nič ne opravi. Schichtov Radion stalno v pralnem kotlu, potem bo Vaše perilo prizanesljivo negovano in ostane dolgo, dolgo kakor novo.

Na fotoaparatih svetovnih znamk

Voigtländer, Zeiss, Kodak, ki jih imamo vedno na zalogi,

5 minut strokovnega pouka o fotografiranju in že lahko vzamete fotoaparat na izlet in prinesete na filmu lepe slike, ki so Vam kasneje ljub in drag spomin.

Za Din 5—dnevne odškodnine

pa dobite na posodo fotoaparat za vsak izlet, turo ali ko greste na počitnice. — Povečano sliko v velikosti 13×18 cm pa naredimo z Vašega najbolj uspelega filma za vsak pri nas kupljen film.

Filme, plošče, papirje in vso amatersko izdelavo najboljše in najlepše gotovo pri trdki

FOTO TOURIST • LOJZE ŠMUC

V novem oddelku naše trgovine pa dobite tudi vse galanterijske, parfumerijske in kozmetične predmete po skrajno konkurenčnih cenah.

LJUBLJANA — Aleksandrova cesta 8

Proti bleščeči solčni svetlobi.

Enakomerno prijetno absorbiranje svetlobe v celotnem vidnem in nevidnem žariščnem obzorju. Popolnoma zadostna zaščita tudi pri intenzivnem ultravioletnem in ultrardečem žarenju. Zaradi nevtralnega umbralnega barvanja pokaže pokrajine v njenih naravnih barvah. Boljše spoznavanje sicer po svetlobi preveč obsevanih posameznih predmetov. Veliko obzorje kot pri punktalnih steklih.

ZEISS UMBRALNA

zaščitna stekla proti bleščeči svetlobi.

Dobe se lahko v vseh strokovnih optičnih trgovinah.

Obširen prospekt »Umbra«
400+ brezplačno pri Karlu
Zeiss-u, Jena ali pri M.
Pavloviču, glavno zastop-
stvo za Jugoslavijo, Beo-
grad, MŠ. Draškovičeva
ulica 9. — Telefon 23-500.

Preko

30

milijonov dinarjev novih vlog

je zbrala v času po 1. januarju 1933

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

Zaupajte ji še Vi

Vašo vlogo, ki jo obrestuje po 4 do 5%

Z novimi vlogami omogočite nova posojila, z novimi posojili denarnih zavodov se pomaga gospodarstvu

Hersan čaj

Vam pomaga, da zopet ozdravite s pomočjo zdravilnih zelišč.

Ne bodite sovražnik sami sebi!

Obolenja pri meni in bolečine pri mesečnem čiščenju (menstruaciji) ublažuje Hersan čaj.

Ali Vas ovira debelost? Ali želite biti vitki?

Potem uporabljate lahko HERSAN ČAJ!

Zakaj trpite bolečine pri revmatizmu in protinu (gihtu), ko je to nepotrebno. HERSAN ČAJ je sredstvo, ki Vam lahko olajša muke.

HERSAN ČAJ pomaga pri arteriosklerozo in hemoroidih (zlati žili).

Ali res ne veste, da je HERSAN ČAJ dobro sredstvo pri obolenjih želodca, jeter in obisti?

HERSAN ČAJ se dobiva samo v originalnih zavitkih v vseh lekarnah.

HERSAN ČAJ

Zahtevajte brezplačno brošuro in vzorec pri:

»RADIOSAN«, ZAGREB, DUKLJANINOVA ULICA 1

Veletrgovina

Ivan Ravnikar, Celje

priporoča svojo veliko zalogo

specerijskega, kolonialnega in delikatesnega blaga, poljskih in vrtnih semen, suhih in oljnatih barv in lakov, raznih čopičev in vseh vrst mineralnih voda.

Na drobno!

Na debelo!

„SLAVIJA“

JUGOSLOVANSKA ZAVAROVALNA BANKA
V LJUBLJANI

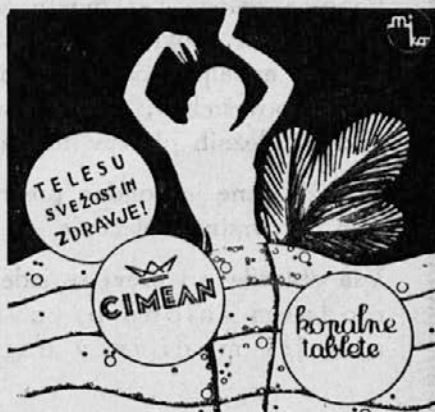
zavaruje proti škodam po požaru, vlamu in tatvini, nezgodam, zakonski odgovornosti, protl raznim škodam z avtomobili itd., razen tega sklepa življenjska zavarovanja po raznovrstnih kombinacijah.

Glavni sedež v Ljubljani, Gosposka ulica 12
Telefon št. 21-76 in 22-76

Malo o postopanju z ranami in čiri!

Zdravljenje ran je eden izmed najstarejših sestavnih delov zdravniške vede. Preden so čarovniki in duhovniki že izumrlih narodov poskušali zdraviti bolezni s čaranjem in zakletvijo, je cvetela kirurgija in s to v zvezi tudi ranocelstvo. V starih časih so nekateri ljudje hodili v prirodo ter so iz rastlin in zelišč napravljali zdravila, ki so pri ranocelstvu čudežno delovala, a izogibali so se škodljivemu delovanju, ki ga povzročajo kemijski izdelki, ako jih rabijo laiki. V prvi vrsti teh zdravil za rane je »Centifolia mast za rane«, katero že dolgo vrsto let izdeluje lekarna Thierry. To mazilo zaustavlja otekanje in razkužuje rane. Ono oblažuje bolečine ter čisti in hladi rane. To preizkušeno in slavno sredstvo ne bi smelo manjkati v nobeni hiši, posebno, ker se to mazilo nikdar ne pokvari in postaja vedno boljše. 4 lončki Thierry-jeve Centifolijske masti stanejo skupaj s pakovanjem in poštnino 48 dinarjev. — Naročajte jo naravnost od: Lekarne pri »Angelu Varuhu« Adolfa pl. Thierry-ja nasled., Pregrada št. 181 (via Zagreb), Savska banovina, Jugoslavija.

Za vsako kopel, Cimean kopalno tableto!

Eau de Cologne

Soir de Paris

učinkovite prijetno osvetojuje na tvece, svila od-
porne silo, ima fin in nežen vonj parfuma »Soir
de Paris«. V svoji učinkovitosti je enaka največ-
mu parfumu in vendar se stane več kot dobra
kolonjska voda.

BOURJOIS
PARFUMEUR-PARIS

ZADOVOLJNI

ste le tedaj, kadar ste

DOBRO IN POCENI OBLEČENI!

Ne pozabite, da Vam vse to nudi domača tvrdka

Popolna zaloga vsakovrstnega blaga za oble-
ke, suknjiče, površnike, zimske suknje, damske
plašče; nadalje lepa izbira doma izdelanih
oblek, površnikov, zimskih sukenj, trenchcoat-
plaščev, dežnih plaščev itd. za dame in gospode.

Najnižje cene in solidna postrežba Vam omogo-
čajo prvovrstno oblačenje. — Zahtevajte vzorce!

Vsa oblačila po meri se izdelujejo v lastnem
modnem salonu prvovrstno, po naj-
novejši modi in v najkrajšem času.

DRAGO SCHWAB

LJUBLJANA

Aleksandrova cesta 7.

3 krat tako dolgo

kot druge vrste trajajo

štrange, uzde, vrvi za seno, povodci in drugo vrvarsko blago od

Tovarne motvoza in vrvarne d. d.
Grosuplje pri Ljubljani

To blago se razlikuje od drugih po tem, da ima privezano rdečo oznako, kakor jo kaže tale slika (pajek z mrežo in z napisom: GROSUPLJE)

Prepričajte se in zahtevajte pri Vašem trgovcu vse vrvarsko blago s tako marko in zadovoljni boste in si prihranili mnogo denarja.

To blago je priporočeno za kmetovalce od
Kmetijske šole na Grmu.

Ta varstvena znamka

garantira za najboljšo kvaliteto. Zahtevajte vse vrvarske izdelke samo s to znamko.

Štrange:

DROGERIJA »ADRIJA«

Mr. Ph. S. BORČIČ

LJUBLJANA
Šelenburgova ulica 1

Droge, kemikalije, toaletne in fotografske potrebščine, bolniško-oskrbna sredstva.

Kemikalije za kmetovalce, za izdelovanje usnja in za druge obrti.

Barve za živila in za barvanje oblek.

Metalizacija je novi postopek, s pomočjo katerega se lahko vsakovrstni predmeti iz kovine, papirja, lesa, tkanine, cementa, kamenine itd. prevlečejo s poljubno debelo zaščitno plastjo kovine. Metalizira se lahko z aluminijem, cinkom, cinom, svincem, medenino, bakrom, bronom itd.

Metalizacija pride predvsem v poštev kot zaščitno sredstvo proti vremenskim vplivom in tudi kot okras.

Tehnika metaliziranja je nova in še malo znana. Zaradi vsestranske uporabnosti ima pa veliko bodočnost.*

Čistoča brez čistilnih sredstev. V Jugoslaviji porabimo okoli 14,000,000 Din za čistilna sredstva. To je vsota, ki jo moramo plačati po večini tujini, in to z našim lesom in z našo pšenico.

Ako bi izkoristili napredek moderne tehnike ter vse naše okovje in kovinske predmete dali pokromati, prihranili bi si s tem mnogo dela in pri tem bi ostal tudi večji del tega denarja doma.

Vsak posameznik je dolžan, da to v interesu našega narodnega gospodarstva upošteva in se po tem ravna.*

Predsodki nas stanejo letno preko 3 milijarde dinarjev.

Tako visoko cenijo naši gospodarstveniki vsoto, katero plačamo tujini za po nepotrebem uvoženo blago.

Res je sicer, da dobimo iz inozemstva dobro kvalitetno blago — res je pa dalje tudi to, da imamo že domača podjetja, ki izdelujejo prav tako kvalitetno blago kakor inozemske tvrdke in so ti domači izdelki v vsakem oziru enakovredni uvoženim predmetom. Je pa tudi res, da iz inozemstva uvažamo tudi mnogo manjvrednega blaga.

V našem lastnem interesu je, da se končno rešimo teh predsodkov in da ne odklanjamo domačih izdelkov še preden smo jih vsaj enkrat poskusili in se prepričali, da so domači izdelki ne samo enakovredni inozemskim, nego navadno tudi cenejši. Ne pozabite, da ta predsodek plačate s težko zasluženim denarjem.**

* Pokromanje, galvanizacijska dela, metaliziranje izvršuje Unitas, d. z o. z., Ljubljana VII., Celovška cesta 90 a.

** Oprema za trgovske lokale, okovje, armature za vodo in plin, sanitarne naprave izdeluje Unitas, d. z o. z., Ljubljana VII., Celovška cesta 90 a.

Srečo išči

s srečko državne razredne
loterije, ki si jo naroči pri

Zadružni hranilnici

F. Z. Z. O. Z.

Ljubljana, Dalmatinova ulica

Srečke dobiš tudi
pri vseh podružni-
cah „JUTRA“

**Zobje bodo zadobili
takoj nov blesk in
naravno belino.**

Veda je dokazala, da povzročajo grde madeže in pokvarjene zobe mikrobi v ustih. Ako hočete takoj uničiti vse nevarne mikrobe, čistite svoje zobe z antiseptično **KOLYNOS** pasto za zobe. Po vsakem čiščenju boste opazili izboljšanje. Zobje dobe naglo naraven blesk in belino, ki dajejo vašemu nasmehu novo dražest. — Namažite malo **KOLYNOSA** na suho ščetko in iznenadeni boste in očarani nad rezultatom.

KOLYNOS PASTA ZA ZOBE

Drogve
rogve kemikalije
 strupi
ozpršilniki fotoaparati
 fotopotrebščine
 lepčila
gomaltine parfumi
 zdravilna zelišča
elavni zobne paste
 zobne ščetke
rau de Cologne
 karlovarska sol
 baby puder
 jasne vode
ibriljantne
 petrolej za las
jicino olje šamponi
 kreme za lice
 purlin proti madežem
 fentol proti steniam
anhalatorji
 Lysol
 Lysoform vata
 Jedkovica za pisanje na steklo
 Perolin
 vazelin borvazolin
argan za posrebenje
 Bendalin za srebranje peči
 sredstva proti kurjim očem
 Niggerol
Garantol za vlaganje jajc
 prah proti mrčesu
ribje olje
 mineralne vode
esonce za likerje
 sredstva proti ščurkom
grenka sol
 kaporit za razkuževanje kapnic
obveze
 higienski predmeti
rdečila za lice
 tobačni izvleček
isla mineralna sol
 jodova sol
črtala za ustnice
 sol sv. Roka za noge

=====

**DROGERIJA
 GREGORIČ
 LJUBLJANA
 Prešernova ulica 5**

*Naročila po pošti rešujemo
 poštnoobratno*

Denar naložite najbolje in najvarneje pri domačem zavodu:

**KMETSKI HRANILNI IN POSOJILNI DOM
 V LJUBLJANI** registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Tavčarjeva (Sodna) ul. 1

Telefon 2847

Naslov za brzojavke:
 „Kmetiskidom“

Rač. Poštne hranilnice 14.257

Žiroračun pri Narodni banki

Vloge na knjižice in tekoči račun obrestuje po najugodnejši obrestni meri, večje stalne vloge po dogovoru.

STANJE VLOG: Din 35.000.000 **REZERVNI ZAKLAD:** Din 1.650.000

Jamstvo za vloge presega večkratno vrednost vlog. Strankam nudi brezplačno poštne položnice za nalaganje denarja. Sploh vrši vse denarne posle, ki spadajo v delokrog denarnih zavodov.

Blagajniške ure: Ob delavnikih od 8. do 12.1/2, in od 3. do 4.1/2, le ob sobotah in dnevih pred prazniki od 8. do 12.1/2.

Fotoaparati in potrebščine

Droge, kemikalije, zdravilna zelišča • Čaj, konjak, rumova kompozicija, esenci za likerje • Obvezila, dišave, mila, kolinske vode in toaletni predmeti • Potrebščine za dojenčke • Oblastveno koncesionirana prodaja strupov

Drogerija
A. KANC sinova
Ljubljana
Židovska ulica 1 - Tyrševa cesta (Nebotičnik)

Nekaj o nastanku zgage in različnih bolezni želodca
Navadno se na zgago, kakor na nevidno stvar, ne polaga nobene pažnje in se zategadelj tudi ne zdravi, ali s tem se večkrat napravi podlaga za čire v želodcu. Danes vemo, da se želodec zaradi indispozicije krčevito stisne in napolni z želodčno kislino, ki ne more ven. Istočasno manjka alkalčne snovi, katere naloga je, da to kislino uniči. Ako se proti temu nič ne stori, tedaj draži kislina stene želodca in na takem mestu lahko nastanejo čiri, ki preidejo sčasoma v raka. Interesantno je, da nekatera domača zdravila, ki sestojijo iz v alkoholu raztopljenih smole in zeliščnih snovi, dobro delujejo. Tako se je na pr. opazilo, da Thierry-Balzam, ako se pravilno vzame, poveča izločevanje sluznice ter s tem oslabi delovanje kisline, a z druge strani napravi s tekočo vsebino v želodcu emulzijo, ki prevleče stene želodca s tanko snovjo, ki je odporna proti škodljivi kislini. — Pravi Thierry-Balzam s z zakonom zavarovano znamko »Zelena nuna« dosega v mnogih primerih najboljšo uspehe. 1 karton s 6 steklenicami Balzama stane skupaj s pakovanjem in poštnino 60 dinarjev. Naročajte ga naravnost od: Lekarne pri »Angelu Varuhu« Adolfa pl. Thierry-ja nasl., Pregrada št. 181 (via Zagreb), Savska banovina, Jugoslavija.

Trgovina s papirjem

M. Tičar
Ljubljana

embler priporočja
vse pisarniške in šolske
potrebščine, raznovrstni deko-
racijski material za veselice, pa-
pirnate servijete in papirnate krožnike

Pravilna nega čevljev

Ne zna vsakdo pravilno čistiti čevljev, kakor tudi ne ve vsak, da si s slabo kremo prezgodaj pokvari svoje čevlje. Preden čevlje vsako nesnago in če je le mogoče, nategniti jih kar storimo bodisi s ščetko, ali pa z mehko krpo, nakar čevljev takoj čistimo z mehko krtačo. Potem šele postopamo prav tako z drugim čevljem. Nikoli pa ne smemo namazati hkrati obeh čevljev, ker je to slabo, temveč vedno le samo enega, ki ga moramo nato do konca očistiti. Terpentinsko olje, ki se namreč nahaja v vsaki dobri kremi za čevlje, zelo hitro izhlapi in iz kreme nastane čez nekaj časa trda snov, ki se pri krtačenju ne vtare v usnje, temveč odstrani. Ko se čevlji že lepo svetijo, jih z mehko krpo še enkrat prav tanko namažemo s kremo in nato poliramo s suho flanelasto krpo. Da pa ohranimo čevlje dolgo časa v dobrem stanju in da jih dobro negujemo, moramo uporabljati samo že 50 let priznano Schmollpasto. Milijoni ljudi čistijo z njo in jo hvalijo. Čevlji, ki jih trajno snažimo s Schmollpasto in katere vedno napnemo na kopito, obdržijo vedno svojo prvotno lepo obliko in svojo prožnost. S tem podaljšamo znatno njih trpežnost in prihranimo tudi mnogo denarja na leto.

Prav tako kot čevlje, čistimo lahko tudi vsako usnjeno pohištvo, usnjene kovčge, aktovke, galoše itd. s Schmollpasto, celo igralne karte se dajo z belo Schmollpasto krasno očistiti.

ČLANOM IN POVERJENIKOM VODNIKOVE DRUŽBE

Za leto 1936. je izdala Vodnikova družba 4 knjige, ki jih prejmejo člani po poverjenikih. Te knjige so:

Vodnikova pratika za leto 1937.

Francè Bevk, Srebrniki.

Ivan Albreht, Zarečani.

Josip Dančš, Za vozom boginje Talije.

Vsak član prejme knjige pri poverjeniku, pri katerem se je vpisal in plačal članarino Din 20 — in za ekspedicijske stroške Din 2 — odn. Din 1 —. Člani, ki so se vpisali naravnost pri družbi, prejmejo knjige pri njej v Ljubljani, po pošti pa le tedaj, kadar so ji poslali poleg članarine v znesku Din 20 — še Din 7 — za poštnino in zavojnino.

Hkrati z razdelitvijo knjig se začne vpisovanje za leto 1937. Članarina za leto 1937. znaša za našo državo Din 20 —, za inozemstvo Din 34 — in za Ameriko 1 Dolar.

Vsak član v Jugoslaviji plača svojemu poverjeniku za ekspedicijske stroške Din 2 — (ako prejme poverjenik knjige za svoje člane po pošti ali po železnici) odn. Din 1 (ako poverjenik osebno dvigne knjige za člane pri družbi v Ljubljani ali se mu dostavijo v Ljubljani na avtobus).

Ta znesek plača vsak član svojemu poverjeniku istočasno s članarino.

Člani se nabirajo z nabiralnimi polami in nabiralnimi knjižicami, ki so priložene vsaki pošiljki knjig. Nabrani denar naj se pošlje po priloženih položnicah z nabiralnimi polami vred sprti Vodnikovi družbi v Ljubljani.

Nabiranje naj se vrši čim hitreje. Zaključiti pa se mora (po družbenih pravilih) konec meseca marca.

Na naročila brez denarja in na prepozno dospela naročila, se družba ne bo mogla več ozirati.

Za leto 1937. izda Vodnikova družba zopet štiri knjige in sicer:

Vodnikovo pratiko za leto 1938., dve pripovedni in eno poučno knjigo

V družbeni pisarni se dobivajo posamezno te-le družbene knjige:

Fr. Bevk, Gospodična Irma. Povest.

Fr. Bevk, Hiša v strugi. Povest.

Fr. Bevk, Zerjavi. Povest.

V. Bitenc, Sončne pege. Povest.

V. Bitenc, Zlati čevljički. Mlad. knjiga.

Dr. P. Brežnik, Temna zvezda. Povest.

Dr. P. Brežnik, V sencu nebotičnikov.

Fr. Govekar, Olga. Povest.

Juš Kozak, Beli macesen. Povest.

Juš Kozak, Lectov grad. Povest.

Zofka Kvedrova, Vladka in Mitka. Povest.

Dr. I. Lah, Sigmovo maščevanje. Zgodovinska povest.

Dr. I. Lah, V borbi za Jugoslavijo I. del.

Dr. I. Lah, V borbi za Jugoslavijo II. del.

Dr. I. Lah, Vodniki in preroki.

Vlad. Levstik, Dejanje. Povest.

Vlad. Levstik, Pravica kladiva. Povest.

Ing. F. Lupša, V džunglah belega slona.

I. Matičič, Moč zemlje. Povest.

I. Matičič, Na mrtvi straži. Povest.

M. Muc, Skozi Sibirijo I. del.

M. Muc, Skozi Sibirijo II. del.

D. Ravljen, Pot k mrtvim bataljonom.

D. Ravljen, Tulipan. Povest.

Prof. M. Pupin, Od pastirja do izumitelja I. in II. del.

F. Roš, Zvesta četa. Povest.

Sl. Savinšek, Zgrešeni cilji. Povest.

Dr. I. Šorli, Petdeset odstotkov. Povest.

Ilka Waštetova, Vražje dekle. Povest.

Iz tajnosti narode. S slikami.

Vsaka broširana knjiga stane Din 12 —, v platno vezana Din 20 —.

V Ljubljani, meseca septembra 1936.

VODNIKOVA DRUŽBA

Ljubljana, Knafljeva ulica 5, pritličje.

— VODNIKOVA

DRUŽBA —